

GÉNESIS

Tx'olbil Xo'l Yi Liwre'j

Yi yol Génesis na elepont “xe'tzbil” le ketz kayol. Ej nin ya'stzun yi bajx liwr yi na jal ka'n tul yi Bíblia. Yi chusu'n yi na jal ka'n tul cyakil yi liwr i'tz yi Kataj Ryos, i' xtxumul tetz cyakil yi e'chk takle'n yi at. Nin ncha'tz na xtxol yi ocnak Ryos tan chicawse'n yi e' pajol ca'wl. Poro ncha'tz na xtxol yi ocnak Ryos tan chiq'uicy'le'n yi e' yi na chipek' tan banlen tane'n tetz ca'wl.

Yi Weklil Yi Liwre'j

Yi bajx wekl (Cap. 1–11) na xtxol sketz yi xe'tzbil yi e'chk takle'n yi at, nin yi xe'n cu'n bnixe'n yi bajx wunak tan Ryos. Na xtxol yi xe'tzbil tetz yi ilc'ol. Na xtxol yi xe'n ban yi cwe'n jun chin wutzile'n a'bal yi xcy'e' tan chitzotzaje'n cyakil e' wunak te tiemp tetz Noé. Ncha'tz na xtxol yi mbi mbajij te yi tiemp yi xite'n yi torre tetz “Babel”.

Yi ca'p wekl (Cap. 12–50) na xtxol yi xe'n cu'n ban yi xe'te'n yi tanum Ryos te Abram, tu Isaac, nin Jacow. Ncha'tz na xtxol yi xe'n cu'n e' ban yi coblaj cy'ajl Jacow; nin yi xe'n cu'n jale'n k'ej Xep xchiwutz yi e' tetz stzicya'tz; nin yi xe'n cu'n ban yi tpone'n yi tanum Ryos jalen Egipto.

Yi xe'tzbil wuxtx'otx'

¹Yi tcya'j tu yi wuxtx'otx', Ryos ncu' xtxumul tetz le xe'tzbil tzaj. ²Poro yi wuxtx'otx' qui'c xtxolbil

tane'n. Na a' cu'n pi'lij tibaj cyakil luwar. Ej nin tz'o'tz nintunin bene'n tzi'n. Qui'c jun takle'n at. Poro yi Porer Ryos na nin xon tera'tz tibaj yi a' yi pi'lij.

³ Itzun bantz, nin tal Ryos: “Na waj yil jal yi tkan skil.”* Jale'n nintzun ban tkan skil.† ⁴ Nintzun til Ryos yi chumbalaj nin yi jale'n tkan skil. Ej nin cu jatxol yi tkan skil, tu yi tz'o'tz. ⁵ Nin oc tk'ol Ryos bi' tkan skil tetz “sk'ejl,” ma yi tz'o'tz, “lak'bal” tzun ban bi'-tz ta'n. Icy'e'n nintzun ban yi bajx k'ej.

⁶ Ej itzun tal i' le ca'p k'ej: “Tajwe'n yil jatx tib yi a' yi pi'lij tibaj cyakil luwar, bantz at a' sban tul cob ama'l.” Ej i nintzun bantz chi yi tal i'. ⁷ Bnix yi jatxbil xo'l yi a' ta'n. Jun tx'akaj a' cyaj tzak' yi jatxbil tetz. Ej nin junt tx'akaj a' cyaj cyen tibaj. ⁸ Yi jatxbil xo'l yi a', “t'cyaj”,‡ ban bi' tan Ryos. Icy'e'n nintzun ban yi ca'p k'ej.

⁹ Ej itzun tal i' le toxi'n k'ej: “Yi a' yi at wuxtx'otx', na waj yil xchamcu'n tib tul jun ntzi' ama'l, bantz jale'n jun ama'l yi skej.” I nintzun bantz. ¹⁰ Yi ama'l yi skej, kale qui'cle't a', “tx'otx'” tzun ban bi'-tz ta'n. Ma yi a' yi pi'lij, “mar” tzun ban bi'-tz. Nin til Ryos yi ba'n atite't cyakil.

¹¹ Ncha'tz tal i': “Na waj yil txa'xan cyakil yi wuxtx'otx'. Nin na waj yil jal cyakil jilwutz ujul yil tak' tijal. Na waj yil jal e'chk jilwutz itzaj yil tak' wutz. Nin na waj yil jal e'chk jilwutz tze' yil tak' lo'baj.” Nin ya'tz nin bantz chi tal i'. ¹² Jal cyakil jilwutz ujul. Nin ncha'tz jal e'chk jilwutz itzaj yi na tak' tijal. Nin jal e'chk jilwutz tze' yi na tak' lo'baj.

* **1:3** 2Co 4:6. † **1:3** Jn 1:1-3. ‡ **1:8** 2P 3:5.

Nin til Ryos yi ba'n atite't cyakil. ¹³ Icy'e'n nintzun ban yi toxi'n k'ej.

¹⁴⁻¹⁵ Ej itzun taltz le cyaji'n k'ej: “Na waj yil lajluchax yi e'chk txekbil tcya'j tan xtxeke'n yi wuxtx'otx', nin tan jatxle'n yi sk'ejl tu yi lak'bal. Ncha'tz tan xchajle'n yi e'chk yob tu e'chk k'ejlal.” Nin ya'tz nin bantz.

¹⁶ Yi bnixe'n yi e'chk txekbila'tz, ja bnix cob lmax txekbil ta'n. Yi jun yi mas na txekun ya'stzun yi jun yi na xcon tan xtxeke'n tcan skil. Ma yi junt yi qui'c mas na txekun, ya'stzun na xcon tan xtxeke'n lak'bal, nin ncha'tz bnix yi e'chk tx'uml ta'n. ¹⁷ Cyakil yi e'chk txekbil yi at tcya'j, Ryos txumul tetz tan xtxeke'n yi wuxtx'otx'. ¹⁸ Ryos txumul tetz yi e'chk txekbila'tz tan xcone'n tetz katxekbil, nin ncha'tz tan jatxle'n xo'l yi sk'ejl tu lak'bal. Ej nin til Ryos yi ba'n atit. ¹⁹ Icy'e'n nintzun ban yi cyaji'n k'ej.

²⁰ Ej itzun taltz le to'e'n k'ej: “Na waj yil jal wi'nin txuc xe a'. Ncha'tz na waj yil jal wi'nin jilwutz txuc yi ba'n chixicy'in.” I nintzun bana'tz chi tal i'. ²¹ Ryos txumul tetz cyakil jilwutz txuc yi at xe mar. Lmax lo'tz, co'chk lo'tz, i' txumul tetz tircu'n. Ncha'tz i' txumul tetz cyakil jilwutz txuc yi ba'n na chixicy'in. ²² Yi tilol Ryos yi ba'n atite't cyakil, tk'ol tzun i' banl squibaj. Nintzun tal i'-tz: “Na waj yil puc'un chiwutz cyakil yi txuque'j. Na waj yil noj xe mar cyak'un. Ncha'tz na waj yil jal wi'nin jilwutz txuc yil chixicy'in tcya'j.” ²³ Icy'e'n nintzun ban yi to'i'n k'ej.

²⁴ Ej itzun taltz le kaki'n k'ej: “Ncha'tz na waj yil jal wi'nin txuc wuxtx'otx'. Na waj yil chijal txuc tetz awuna'n, nin na waj yil chijal smaron txuc.

Ncha'tz na waj yil chijal txuc yi tul chijutnin tu quib wuxtx'otx'." I nintzun bana's chi tal i'. ²⁵ Ryos mbanon tetz cyakil jilwutz txuca'tz. Nin til i' yi chumbalaj nin cyakil.

²⁶ Ej nintzun taltz: "Ncha'tz skabne' wunak. Ni'cu'n che' kulej chi kutane'n ketz. § Nin e' ajcaw sbne' scye'j cyakil jilwutz txuc, nin scye'j cyakil jilwutz cay, nin scye'j cyakil jilwutz txuc yi na chixicy'in tcya'j. Nin e' ajcaw sbne' scye'j cyakil yi e' yi na chijutnin tu quib wuxtx'otx'."

²⁷ Itzun bantz yi cwe'n xtxumul Ryos yi e' wunak, cho'n cu'n e' tulej chi tane'n i' tetz. Yaj tu xna'n e' tulej.*

²⁸ Ej nin tak' Ryos banl squibaj. Nin tal i' scyetz: "Na waj yil cxpuc'unwok. Na waj yil xcawunwok tzone'j wuxtx'otx'. Axwok ajcaw sbne' scye'j cyakil jilwutz txuc, chi tane'n cay, nin cyakil yi e' txuc yi na chixicy'in, nin scye'j cyakil yi e' txuc yi na chibiknin quib nka yi na chijut nin quib wuxtx'otx'," chij i' bantz.†

²⁹ Ej nin ncha'tz tal i' junt xtxolbil scyetz: "Bitwok tzaj. Cyakil jilwutz ch'im tu tze' yi na tak' wutz, ya'stzun ba'n baj ita'n tetz iwa'. ³⁰ Ma yi e' txuc, ch'im cu'n sbajk cya'n, tu e'chk jilwutz xtze'," chij Ryos bantz. I nintzun bantz chi tal Ryos scyetz. ³¹ Wi'nin stzatzine'n Ryos te cyakil yi ak'un yi mbnix ta'n. Icy'e'n nintzun ban yi wukaki'n k'ej.

2

¹ Ya'stzun ban Ryos tan banle'n yi tcya'j tu yi

§ 1:26 1Co 11:7. * 1:27 Mt 19:4; Mr 10:6. † 1:28 Gn 5:1-2.

wuxtx'otx', tu cyakil yi e'chk takle'n yi at bene'n tzi'n wi munt. ² Ej ma le juki'n k'ej, ujewe'n nin ban,* na nskén wi't bnix cyakil ta'n. ³ Nin tak' i' banl tib yi juki'n k'eja'tz. Chin xan nintzun yi jun k'eja'tz bantz ta'n na ya's tzun k'ej yi tujewe'n i'.

Yi ate' tzaj Adán le Edén

⁴ Je xtxolbile'j te yi xe'n cu'n bnixe'n yi tcyaj' tu yi wuxtx'otx'.

Yi bnixe'n yi tcyaj' tu yi wuxtx'otx' tan Kataj Ryos, ⁵ qui'c jun jilwutz xtze' at. Ej nin qui'c nin jun jilwutz ujul at, nantaxk saj a'bal tan Kataj. Nin ncha'tz qui'c jun wunak at wuxtx'otx' tan ak'un. ⁶ Poro yi bnixe'n yi tcyaj' tu yi wuxtx'otx', nintzun je'ul mulk'uj yi a' ta'n, tan sijle'n yi wuxtx'otx' tan jale'n e'chk jilwutz xtze'. ⁷ Toque'n tzun Kataj tan banle'n yi bajx wunak. Tx'otx' xcon ta'n, tan banle'n. Ej nin yi bnixe'n ta'n, nintzun oc juclul yi xewtz. Ma yi toque'n juclul yi xewtz, oque'n nin bantz tetz jun wunak yi itz'.

⁸ Itzun bantz nintzun oc Kataj tan banle'n jun chum balaj cojbil jalen lilen, tul yi ama'l yi na bi'aj Edén. Cho'n tzun topone'n yi yaj yi nskén bnix ta'n tul yi jun cojbila'tz. ⁹ Kataj jalsan cyakil jilwutz tze' tul yi jun cojbila'tz. Chum balaj tze' jal ta'n yi na tak' wutz,† nin yi ba'n na bajsij. Ej nin nicy'al yi jun ama'la'tz bnix jun balaj wi' tze' yi na tak' itz'ajbil. Nin ncha'tz bnix junt wi' tze' yi na xcyé' wutz tan tele'n katxum te e'chk takle'n balaj nin te e'chk takle'n cachi'.

* **2:2** Ex 20:11; Heb 4:4. † **2:9** Ap 2:7; 22:2, 14.

10 Ej nin tul yi jun ama'la'tz yi na bi'aj Edén at jun a' yi xcon tan sijle'n cyakil yi ama'l. Te yi jun a'a'tz cyaj cu'n k'ab na el. 11 Pisón bi' yi bajx, yi na icy'ak tul cyakil ama'l Havila, kale atite't wi'nin oro. 12 Nin ncha'tz tul yi jun ama'la'tz, at perfum yi chin c'o'c nin. Nin ncha'tz at e'chk balaj c'ub yi na bi'aj ónice. 13 Ma yi ca'p scyeri a'a'tz, Gihón bi' nin i'tz yi a' yi na icy'ak tul cyakil ama'l cwent Cus. 14 Yi toxi'n scyeri yi a'a'tz, Tigris bi', nin i'tz yi a' yi na icy'ak swutzlen yi ama'l cwent Asiria. Ma yi cyaje'n k'ab yi jun a'a'tz Eufrates bi'.

15 Nintzun tak' Kataj Ryos ama'l tetz Adán tan ta'te'n tul yi jun ama'la'tz, nin tan toque'n tan cojle'n wutz. 16 Itzun tal Kataj tetz: “Ba'n lbaj cyakil yi e'chk lo'baj awa'n yi at tzone'j. 17 Poro qui'c rmeril tan abajsal yi wutz yi jun wi' tze' yi na xcy'e' tan xchajle'n yi e'chk takle'n balaj tu e'chk takle'n cachi'. Kol baj awa'n, jun cu'n yol xquimok,”[†] stzun Ryos.

18 Toque'n tzun Kataj tan xtxumle'n yi qui na yub yi xchuc yi yaj at. “Tajwe'n no'c tan banle'n jun xk'ajlab yi ba'n tetz i', nin yi ba'n xcon tan xch'eye'n,” stzun Ryos tc'u'l cuntu'. 19 Ma yi e' txuc yi nsken chibaj bnix tan Kataj, yi e' yi na chixon wuxtx'otx', scyuch' yi e' yi na chixicy'in tcyaj, tx'otx' tu' xcon ta'n tan chibanle'n. Ej nin e' opon cyakil yi e' txuca'tz tan Kataj swutz yi yaj tan toque'n i' tan tocse'n chibi'. Yi chibi' yi e' txuc yi e' baj oc ta'n, i nin chibi'a'tz at jalu'. 20 I' ocsan chibi' yi e' txuc yi ba'n tetz awu'n, nin i' ocsan chibi' yi e' txuc yi na chixicy'in, nin i' ocsan chibi' yi smaron

[†] 2:17 Ro 6:23; 5:12; 1Co 15:21.

txuc. Poro qui'c nin jun scyeri e' txuc yi oc chibi' ta'n yi nink xcon tetz xk'ajlab i', nka nink xcon tan xch'eye'n.

²¹ Joyol tzun Kataj puntil, nin cu watzal yi yaj. Nin te yi na wit, nin eltzaj tcy'al jun tembl. Ma yi tele'n tzaj tcy'al, ite'n nin ban cyen yi xchi'bel yi yaj tan Kataj chitane'n nin. ²² Te yi jun tembl yaj yi eltzaj tcy'al Kataj, bnix jun xna'n ta'n. Yi bnixe'n yi xna'n topone'n tzun tan Ryos swutz yi yaj.

²³ Yi bene'n tilol yaj yi xna'n nintzun taltz: “Yi june'j i'tz mero imbakil, i'tz mero inwankil. Xna'n tz'a'lchok tetz, na cho'n mme'ltzaj tinwankil tan Kataj,” stzun i' bantz.

²⁴ Cha'stzun te cyakil yi e' yaj, yi na oc quixkel na quil cyen chitaj chitxu', tan chinajewe'n tu quixkel. § Ej nin yi jun lmuja'tz yi na cyok'bej quib, junit na ban chiwankil.

²⁵ Yi bnixe'n yaj tu xna'n tan Kataj tx'anlche' cuntu', poro qui'c mu'x tal nak chitx'ixwij squibil quib.

3

Yi chipajol Adán tu Eva yi ca'wl Ryos

¹ Xchixo'l cyakil txuc yi bnix tan Kataj Ryos, at tzun jun lu'baj.* Chin list nin i' xchiwutz cyakil smaron txuc. Nintzun opon yi jun lu'baja'tz te Eva, nintzun taltz:

—¿Bintzij pe' yi ko ja tal Ryos tzitetz yi qui'c cuj tan ibajsal jun scyeri e'chk jilwutz lo'baj te yi at tzone'j? stzun lu'baj tetz.

§ **2:24** Mt 19:5; Mc 10:7-8; 1Co 6:16; Ef 5:31. * **3:1** Ap 12:9; 20:2, 10.

² Saje'n tzun tlol Eva tetz:

—Qui', at cuj tan kabajsal alchok jilwutz lo'baj.

³ Poro ntina'tz jun yi qui'c cuj tan kabajsal wutz, i'tz yi jun wi' lo'baj yi at nicy'al yi cojbile'j. Na ja tal Ryos yi ntin yi kol kamacquen skaquimok tan i'.

⁴ —Nk'e'tz bintzi. Quil xquimwok. ⁵ Na je yi puntile'j, na na til Ryos yi kol baj ita'n sjalok itajtza'kl. Tz'elepon itxum tetz e'ch balaj ajtza'kl, nin tz'elepon itxum tetz e'ch ajtza'kl cachi'. Cho'n sbne' itxumu'n chi tane'n xtxumu'n Ryos. Cha'stzun te qui na taj i' yil baj yi jun lo'baja'tz ita'n, stzun Bayba'n ban tetz Eva.

⁶ Toque'n tzun yi xna'n tan xmaye'n yi lo'baj. Chin elsbil alma' nin, na chin yube'n nin, nin ba'n na bajsij. Toque'n tzun tan xtxumle'n tan baje'n jun ta'n,† tan jale'n yi tetz tajtza'kl. Saje'n tzun stzutul jun nin je bajsaltz, nin ben tk'ol jun tetz yi chmil. Nin ncha'tz yi chmil nin bajtz ta'n. ⁷ Yi wi't baje'n yi lo'baj cya'n tele'n tzun pacxuj yi wutz yi cyajtza'kl. Chinachone'n tzuntz te'j yi tx'anl che' cuntu'. Cyoque'n tzuntz tan stz'isle'n xak ibx̄ tan toque'n wutz quikan tan jople'n chiwankil.

⁸ Itzun bantz yi cwe'n k'ej nin ben quibital yi na xon Kataj Ryos wi cojbil. Cyewal tzun quib xo'lak tze'. ⁹ Jilone'n tzaj tzun Kataj Ryos scyetz itzun taltz:

—¡Adán! ¿Na' atix̄e't?

¹⁰ Saje'n tzun stza'wel Adán:

—Ja ben wital yi na xonu' Ta'. Nin tantu' yi tx'anl chin cuntu' ja chinxob, cha'stzun te ja wew wib, chij Adán tetz Kataj.

† **3:6** Ro 5:12.

11 —¿Na' tzun chij tzatz yi tx'anl quië cuntu'? ¿Ja pe' baj yi lo'baj awa'n, yi walnak yi qui'c kuj tan abajsal?

12 —Ja Ta', na yi xna'n yi ntak'u' tetz wuxk'ajlab, i' nmak'on yi lo'baj swetz tan baje'n wa'n, stzun Adán bantz tetz Kataj Ryos.

13 Bene'n tzun jakol Kataj Ryos tetz yi xna'n:

—¿Mbi tzun ncu' anuc'ul atz?

—“Bajse'n yi lo'baj,” chij lu'baj mban swetz. Ja tzun xcy'e' i' tan insuble'n,[‡] nin ja baj yi lo'baj wa'n, chij xna'n tetz Ryos.

14 Bene'n tzun tlol Kataj Ryos tetz yi lu'baj:

—Tan yi awil yi ncu' ajuchul, swak'e' acaws. Nin swak'e' mas acaws xchiwutz cyakil yi e' mas txuc. Tajwe'n yil tzabiknin ac'u'l wuxtx'otx' sbne' opon tunintz. Nin ncha'tz sbajk tx'otx' awa'n. 15 Nin je xwuleje'j: Icontr itib sbne' tu yi xna'n. Ej nin ncha'tz chicontr quib sbne' yi e' ara xonl scyuch' yi e' xonl yi xna'n. Nin yi awi', slo'onk tan yi xonl yi xna'n. Ma yi xonl yi xna'n ntin xchu's tkan slo'onk awa'n,[§] chij Kataj Ryos bantz.

16 Itzun ben tlol Kataj tetz xna'n:

—Ma ax̄ atz, q'uixc'uj tzawalaj jun awal. Ej nin yi tajbil yi awankil tetz yi awuchmil sbne'. Ncha'tz ajcaw sbne' i' tzawe'j.

17 Itzun ben tlol Kataj tetz yi yaj:

—Ma jalu', tan paj yi ja cxom te tajtza'kl yi awuxkel, nin tan paj yi ja baj yi lo'baj awa'n yi walnak yi qui'c kuj tan abajsal, spo'tok yi wuxtx'otx' wa'n. Tan awil yi ncu' ajuchul, sbne' opon tunintz chin q'uixc'ujnin ljale't awa' swutz

‡ 3:13 2Co 11:3; 1Ti 2:14. § 3:15 Ap 12:17.

yi tx'otx'. ¹⁸ Tan apaj sjalok wi'nin tx'i'x nin xtze' wuxtx'otx'.* Sbjak e'chk jilwutz xtze' awa'n tetz awa'. ¹⁹ Ej nin tan tu' yi mapaj inca'wl, tajwe'n tz'el a' te awi' tan awane'n. Ya'stzun c̄xwulej jalen yil c̄x'o'c junt tir tetz tx'otx'. Na tx'otx' tu' nc̄xbnixe't, nin tx'otx'te'n nin c̄xtzajpont, stzun Ryos bantz.

²⁰ Toque'n tzun bi' txkel Adán ta'n tetz Eva, na i' chitxu'cy'e'x cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n.

²¹ Nintzun oc Kataj Ryos tan banle'n be'ch cyetz. Stz'uml txuc xcon ta'n. Yi bnixe'n ta'n nin octz tan chiwekle'n.

²² Itzun tal Kataj Ryos: “Ni'cu'n cyajtza'kl jalu' chi kutane'n ketz, na na el chitxum tetz na'j scyetz e'chk ajtza'kl balaj, nin na el chitxum tetz na'j scyetz e'chk ajtza'kl cachi'. Lastum kol baj wutz yi tze' cya'n, yi tze' yi na tak' itz'ajbil† tetz ben k'e'j ben sak, na kol baj cya'n qui't chiquim sbne' pon tunintz,” stzun Ryos bantz.

²³ Cha'stzun te cyele'n lajul Kataj Ryos, le coj-bila'tz, yi na bi'aj Edén. E' el lajul tan quicy'e'n tul junt ama'l, tan cyak'uje'n wi tx'otx', wech na tx'otx' te'n e'. ²⁴ Yi cyele'n lajul Ryos, nintzun cyaj tk'ol cobox querubim‡ swutz yi jun balaj cojbila'tz. Ncha'tz cyaj tk'ol jun spar yi nternin na tzan k'a'kl, nin yi lajke'lnin na weltin tu'tz tan q'uicy'le'n yi jun wi' tze'a'tz, yi na tak' itz'ajbil. Ya'stzun tulejtz tan qui cyocompone'n te'j.

4

* **3:18** Ro 8:20; Heb 6:8. † **3:22** Ap 22:14. ‡ **3:24** Yi e' querubim, ni'cu'n mu'x̄ e' scyuch' yi e' ángel, poro at len chixicy'. Ex 25:20; Ez 10:5; Heb 9:5.

Caín tu Abel

¹ Itzun bantz yi chiwitbel quib Adán tu txkel, tekal tzun Eva pwokil jun ni'. Yi titz'e'n yi jun ni'a'tz nin oc bi' tetz Caín. Nintzun tal Eva: “Tan tu' banl talma' Ryos ja jal jun tal wal yi xicy,” stzun i' bantz. ² Ej nin yi tele'n tiemp nin jal junt tal Eva, yi na bi'aj Abel.

Itzun yi chich'uye'n yi cob tal Eva, pstor cne'r tzun ban tetz Abel, ma tetz Caín ak'unwil ban wi cojbil. ³ Ma yi tele'n tiemp, nin ben tcy'al Caín jun oy swutz Kataj. Yi toy i' i'tz wutz tetz tujul. ⁴ Ncha'tz Abel nin ben tcy'al jun oy swutz Kataj.* Yi tetz toy yi ben tcy'al i'tz cobox scyeri e' bajx cyal e' cne'r; poro yi e' yi mas balaj. Ej wi'nin tzun stzatzine'n Kataj ban te Abel nin te yi tetz toy. ⁵ Ma tetz Caín quinín tatzin Ryos te'j, pyor te yi toy. Nintzun je' swutz Caín, nin wi'nin xchi'che'n c'u'l bantz. ⁶ Bene'n tzun jakol Kataj tetz “¡Caín! ¿Mbi na chi'ch ac'u'l te'j? ¿Mbi'tz na chukin awutz te'j? ⁷ Yi nink cxom te balaj xtxolbil, cxtzatzink tzun. Poro tan paj yi qui na cxom te'j, list yi aya'bl tan toque'n tetz ajcaw tzawe'j. Poro nk'e'tz tajwe'n tan xcyewe'n tzawe'j. Tin tu' qui't tzawak' ama'l tetz,” stzun Ryos bantz tetz Caín.

⁸ Itzun bantz nin ben moxol Caín yi Abel tan chibene'n tan xo'n xo'l wutz. Te yi na chixon, nintzun oc Caín tan biyle'n cu'n Abel yi titz'un.†

⁹ Itzun te yi nsken quim Abel tan Caín, nintzun jak Kataj tetz:

—¡Caín! ¿Na' tzun atite't Abel yi awitz'un?

* **4:4** Heb 11:4. † **4:8** Mt 23:35; Lc 11:51; 1Jn 3:12.

—Cuquen Ta', qui na wil wetz. ¿Iḵkaj in tzunk q'uicy'lom te yi witz'un?

¹⁰ —¡Yaj! chin juntlen nin yi awajtza'kl yi ncu' anuc'ul. Na yi ḵch'el yi awitz'un yi mme'l kojxuj wuxtx'otx', na tzan tan aḵochle'n tzinwutz.†

¹¹ Cha'stzun te swak'e' acaws. Tajwe'n cḵe'l swutz yi tx'otx'e'j yi ntz'ubun yi ḵch'el awitz'un. ¹² Ej nin mpe lok cḵo'c tan cojle'n wutz tx'otx' qui't ltak' balaj cosech tzatz. Jalt xo'n tزابne' bene'n tzi'n wi munt, nin quil cḵuje', stzun Ryos tetz Caín.

¹³ Stza'wel tzun Caín yol Kataj:

—¿Ḷe'n lwulej Ta'? Quil chinxcye' tan muc'le'n yi incaws yi ntak'u' swetz, na tajwe'n tan wele'n tul yi ama'le'j, nin qui'c rmeril tan wilolt wutzu'.

¹⁴ Jalt xo'n tzimbne' bene'n tzi'n. Quil na'tij tul junt ama'l, nin awer nak tzimbne' kale na't cu'nt. Alchok scyetz yil chinnoj quen swutz chinquimok ta'n, stzun Caín bantz tetz Ryos.

¹⁵ Saje'n tzun stza'wel Kataj:

—Alchok scyetz yil tz'oc tan abiyle'n cu'n swak'e' juk tir mas yi caws tzawutz, stzun Kataj bantz.

Toque'n tzun jun techl Caín tan Kataj, bantz cya'l jun tz'oc tan biyle'n cu'n. ¹⁶ Tele'n tzun Caín tul yi ama'l kale e' jilone't tu Kataj. Cho'n tzun topone'n tan najewe'n tul yi ama'l yi na bi'aj Nod. Yi jun ama'la'tz cho'n at swutzlen Edén.

Yi e' xonl Caín

¹⁷ Itzun bantz, nintzun chiwitbej quib Caín tu txkel. Tekal tzun yi txkel pwokil jun ni'. Yi tele'n tiemp nin itz'ij yi jun ni'a'tz, nin oc bi' tetz

† **4:10** Heb 12:24.

Enoc. Yi puc'une'n chiwutz yi e' xonl Caín nin bnix jun tnum ta'n. Enoc ban yi bi' yi tnuma'tz. I te'n bi' yi cy'ajl Caín ja oc tk'ol tetz bi' yi tnum. ¹⁸ Enoc ya'stzun taj Irad, Irad ya'stzun taj Mehujael, Mehujael ya'stzun taj Metusael, nin Metusael ya'stzun taj Lamec. ¹⁹ Cob txkel Lamec banak, Ada bi' jun, ma junt Zila bi'. ²⁰ Yi Ada ya'stzun xtxu' Jabal, ma yi jun Jabala'tz ya'stzun chimam chite' yi e' wunak yi mantial tu' chica'l, nin yi awuna'n wacx cya'n. ²¹ Jal jun titz'un Jabal yi Jubal bi'. Yi Jubala'tz ya'stzun yi ntxumun tetz yi bajx kbetz. Cha'stzun te yi oc i' tetz chimam chite' tane'n cyakil yi e' aj kbetzum, chi tane'n yi e' yi na xconsan arpa tu e'chk jilwutz chirimiy. ²² Ncha'tz Zila yi ca'p txkel Lamec, jal jun tal yi na bi'aj Tubal-caín. Yi Tubal-caína'tz i' jun txak'ol ch'ich' banak. Ja xcon hierro ta'n tu jun jilwutz ch'ich' yi k'an yubil, yi na bi'aj brons. Ej nin ncha'tz jal jun tanub Tubal-caín yi na bi'aj Naama.

²³ Inti Lamec nintzun ben tlol scyetz e' txkel: “I bin jalu', na waj chinjilon tzitetz. At jun yaj yi ja quim wa'n tan tu' yi nching'uixpij ta'n. Xicye't i', poro ja quim wa'n tan tu' yi nchinlo'on mu'x tal ni' ta'n. ²⁴ Talnak Ryos yi tz'ak'lok juk tir chicaws yi e' yil biyon cu'n Caín. Poro pyor cu'n yi e' yil cho'c tan imbiyle'n wetz, na yi in wetz swak'e' oxc'al tu juklaj tir chicaws,” stzun Lamec bantz.

Yi titz'e'n yi toxi'n chinitxa' Adán tu Eva

²⁵ Itzun bantz nin chiwitbej quib Adán tu Eva. Tekal tzun pwokil Eva junt ni'. Yi titz'e'n yi ni' nin oc bi' i' tetz Set. Itzun tal yi xna'ntz, “Ryos

mmak'on junt wale'j, tetz xel Abel yi quimnak tan Caín.”

²⁶ Itzun bantz, yi yajine'n Set nin jal jun cy'ajl yi na bi'aj Enós. Te yi at tzaj Enós wuxtx'otx', ya'stzun cyoque'n tan xconse'n yi bi' “Jehová” tan na'wse'n Kataj Ryos.

5

Yi e' xonl Adán

¹ Cyakil yi e'chk bi'aje'j yi kocopon tan xtx-umle'n, e' cu'n xonl Adán.

Itzun yi bnixe'n cu'n yi bajx wunak tan Ryos, ni'cu'n tulej chi tane'n i'. ² Yaj tu xna'n e' bnix ta'n. Nin yi chibnixe'n, toque'n tzun chibi' tak'un tetz Adán.* Nin tak' i' banl squibaj.

³ Ma Adán, a'tij jun cient tu junaklaj yob yi ntaxk itz'ij junt cy'ajl i'. I cunin yubil Adán cy'a'n ta'n yi titz'e'n. Toque'n tzun bi' yi jun ni'a'tz ta'n tetz Set. ⁴ Wajxakt cient yob a'tijt Adán yi nsken itz'ij Set. Ej nin te yi tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. ⁵ Quime'n nintzun ban Adán yi stz'ake'n beluj cient tu junaklaj yob ta'n.

⁶ Ma Set, a'tij jun cient tu o' yob yi ntaxk itz'ij yi cy'ajl yi na bi'aj Enós. ⁷ Wajxakt cient tu juk yob a'tijt Set yi nsken itz'ij yi cy'ajla'tz. Ej nin te yi jun tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. ⁸ Quime'n nintzun ban Set yi stz'ake'n beluj cient tu coblaj yob ta'n.

⁹ Ma Enós, a'tij jun mutx' tu lajuj yob te yi ntaxk itz'ij yi cy'ajl yi na bi'aj Cainán. ¹⁰ Wajxakt cient tu o'laj yob a'tijt Enós te yi nsken itz'ij Cainán.

* **5:2** Gn 1:27-28; Mt 19:4; Mc 10:6.

Ej nin te yi tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. ¹¹ Quime'n nintzun ban Enós yi stz'ake'n beluj cient yob ta'n.

¹² Ma Cainán nsken tz'ak oxc'al tu lajuj yob yi titz'e'n yi cy'ajl i' yi na bi'aj Mahalaleel. ¹³ Wajxakt cient tu ca'wunak yob a'tijt Cainán yi nsken itz'ij Mahalaleel. Ej nin te yi waxak cient tu ca'wunak yoba'tz, jale'n nin ban mas nitxajil i'-tz. ¹⁴ Quime'n nintzun ban Cainán yi stz'ake'n beluj cient tu lajuj yob ta'n.

¹⁵ Ma Mahalaleel, a'tij oxc'al tu o' yob yi ntaxk itz'ijt yi cy'ajl i' yi na bi'aj Jared. ¹⁶ Wajxakt cient tu junaklaj yob a'tij Mahalaleel yi nsken itz'ij Jared nin te yi tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'-tz. ¹⁷ Quime'n nintzun ban Mahalaleel yi stz'ake'n waxak cient tu jun mutx' tu o'laj yob ta'n.

¹⁸ Ma Jared, nsken tz'ak jun cient tu oxc'al tu cob yob ta'n yi titz'e'n yi cy'ajl i' yi na bi'aj Enoc. ¹⁹ Wajxakt cient yob a'tijt Jared yi nsken itz'ij Enoc, nin te yi tiempa'tz, jale'n nin ban mas nitxajil i'. ²⁰ Quime'n nintzun ban Jared yi stz'ake'n beluj cient tu oxc'al tu cob yob ta'n.

²¹ Ma Enoc, a'tij oxc'al tu o' yob te yi ntaxk itz'ij yi cy'ajl i' yi na bi'aj Matusalén. ²² Oxt cient yob a'tijt Enoc yi nsken itz'ij Matusalén. Nin te yi tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. Ej nin te yi tiemp yi a'tij Enoc wuxtx'otx', xom i' te tajbil Ryos. ²³ Ox cient tu oxc'al tu o' yob a'tij Enoc wuxtx'otx'. ²⁴ Poro qui nin quim, na tan tu' yi xom i' te tajbil Ryos ntx'akx cuntu', na Ryos icy'an nin i'.†

† 5:24 Heb 11:5; Jud 14.

²⁵ Ma Matusalén, sken tz'ak jun cient tu jun mutx' tu juk yob ta'n yi titz'e'n yi cy'ajl i' yi na bi'aj Lamec. ²⁶ Jukt cient tu jun mutx' tu cob yob a'tijt Matusalén te yi sken itz'ij Lamec. Nin te jun tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. ²⁷ Quime'n nintzun ban Matusalén yi stz'ake'n beluj cient tu oxc'al tu beluj yob ta'n.

²⁸ Ma Lamec, sken tz'ak jun cient tu jun mutx' tu cob yob ta'n yi titz'e'n jun cy'ajl. ²⁹ Noé[†] tzun ban bi' tak'un, na talnak Lamec: “Po'tnakt yi tx'otx' tan Kataj Ryos, cha'stzun te tajwe'n tan kak'uje'n swutz tan kac'a'chal kib, poro tan yi jun ni'e'j skujek ta'n,” stzun Lamec bantz. ³⁰ O't cient tu jun mutx' tu o'laj yob a'tijt Lamec yi nskén itz'ij Noé. Nin tul yi jun tiempa'tz jale'n nin ban mas nitxajil i'. ³¹ Quime'n nintzun ban Lamec yi stz'ake'n juk cient tu oxc'al tu juklaj yob ta'n.

³² Ma Noé, yi stz'ake'n o' cient yob ta'n, kalena's tzun jale'n ox cy'ajl i' yi na chibi'aj Sem, Cam nin Jafet.

6

Yi x̄e'n cu'n e' ban wunak yi chipuc'une'n

¹ Itzun bantz yi chipuc'une'n wunak wuxtx'otx', nintzun jal wi'nin chinitxa', nin wi'nin balaj xun ban x̄chixo'l. ² Ej nin yi quilol yi e' nitxajil Ryos* yi chumbalaj nin e' xuna'tz, cyoque'n tzuntz tan

[†] **5:29** Yi na elepont yi bi'aj “Noé” le chiyol yi e' hebrej i'tz “ujle'n”.

* **6:2** “Yi e' nitxajil Ryos.” At e' yi na cyal yi na jilon scye'j e' ángel, nin at e' na cyal yi na jilon scye'j chinitxajil yi e' balaj nak. Ncha'tz at e' yi na cyal yi na elepont yi e' nitxajil yi e' rey, yi e' cyocsaj quib tetz Ryos.

joyle'n yi cyajbil chixo'l tan cyok'bel quib scyuch'.
³ Poro yi tilol Kataj Ryos, itzun taltz: “Ja wi't icy' impaj scye'j cyakil wunak. Qui't no'c il tan make'n chiwutz na qui na cho'c jak' inca'wl. Ntin na cyak' ama'l tetz cyajtza'kl cachi'. Ixnin cuntunin ate' jak' ca'wl yi tajbil chiwankil. Cha'stzun te, junt cuntu' cient tu junak yob swak'e' scyetz tan cya'te'n wuxtx'otx'.”

⁴ Itzun bantz yi cyok'bel quib yi e' nitxajil Ryosa'tz scyuch' yi e' xuna'tz, nintzun jal chinitxajil scyuch'. Yi chinitxajila'tz yi jal, chin wutz quikan nin e' ban. Ej nin yi e' nitxa'a'tz yi e' jal, ilenin na kana'wsaj, tantu' yi mbi cu'n banake' tentz.

⁵ Itzun bantz yi tilol Ryos yi chin juntlen nin cya-jtza'kl cyakil wunak, yi ntin e'chk ajtza'kl cachi' na chitxum, ⁶ nintzun saj jun chin bis te talma'. Itzun taltz: “Qui'k e' mbnix yi e' wunake'j wa'n. ⁷ Ba'n tcu'n chisotzok chicyakil cu'n wa'n. Nin ncha'tz chicopon insotzal cyakil e' jilwutz txuc. Chisotzok tircu'n wa'n, na ba'n tcu'n qui'ck e' cu' imbnol.”

⁸ Ntin jun tal wunak yi tzatzin Kataj Ryos te'j, i'tz Noé.†

Yi mbi cu'n banak Noé

⁹ I bin jalu' je xtxolbile'j te yi mbi cu'n banak Noé. Chumbalaj nin i' banak, na nin xom i' te ca'wl Ryos. Ntin cu'n i' jal c'ulutxumil swutz Ryos.‡

¹⁰ Ej nin e' jal ox cy'ajl. At jun na bi'aj Sem, nin at junt na bi'aj Cam, nin at junt yi Jafet bi'. ¹¹⁻¹² Chum balaj nintzun banak Noé swutz Ryos, ma yi e' mas

† 6:8 Mt 24:37; Lc 17:26; 1P 3:20. ‡ 6:9 2P 2:5.

wunak chin juntlen nin cyetz cyajtza'kl. E' len cu'n mal nak.

Itzun yi tilol Ryos yi mbi cunin na chitzan wunak tan banle'n, ¹³ nintzun ben tloł tetz Noé: “Ja wi't bixe' wa'n tan chisotzaje'n cyakil wunak, na ntin na chibiy quib squibil quib. Cha'stzun te chicopon insotzal tumł cyakil jilwutz txuc tu cyakil e'chk takle'n yi at wuxtx'otx'. ¹⁴ Ma aña'tz Noé, banaj jun xo'mbil wi a'. Ba'n xcon jun jilwutz tze' awa'n yi at k'olil. Nin banaj e'chk quart tul yi jun xo'mbila'tz. Ma yil bnix, tajwe'n tzanojsaj yi xchubil tze' tan jun jilwutz k'ol yi na bi'aj brea, bantz quil tz'oc a' tul. Okquen yi k'ol awa'n tc'u'l, nin ncha'tz solte'j tan qui toque'n a' tul.

¹⁵ ”Ej nin je tzawuleje'j: Yi xkinewe'n, jun cient tu junak o'laj metr tzawulej. Ma yi wutz, junak cob metr tu ni'c tzawulej. Ej nin oxlaj metr tu ni'c tzawulej yi wutz tkan. ¹⁶ Ej nin ox chup tzawulej tc'u'l yi jun barca'tz. Nin ba'n tzaban jun wentanu' tzak' yi tz'ujbil, tak'un me' war. Ej nin ba'n tzaban jun puert xlaj.

¹⁷ ”Tajwe'n tzaban yi jun xo'mbila'tz na tz'ul a'bal wa'n wi munt tan chisotzaje'n cyakil wunak, nin cyakil txuc. Chicyakil cu'n xchiquimok yil noj bene'n tzi'n wuxtx'otx' tan a'.

¹⁸ ”Ma aña'tz Noé, swale' jun xtxolbil tzatz. Ja wi't imbixbaj yi xtxolbile'j tzawuch'. Xclaxok wa'n tumł anajal, na cxicopon tul yi barc scyuch' e' acy'ajl, tu awuxkel, scyuch' e' awulib. ¹⁹ Ncha'tz na waj yil cho'c jujun lmuj txuc tzite'j le barc, jun mam nin jun tij. Na na waj yil chiclax, chi sbajok tzite'j itetz. ²⁰ Tajwe'n tan cyoque'n jujun lmuj txuc tzite'j te cyakil jilwutz txuc yi at bene'n tzi'n

wi munt. Jujun lmuj scyeri e' yi tetz awuna'n, nin jujun lmuj scyeri e' yi tu na chijut nin quib wuxtx'otx'. Ya'stzun wajbil, bantz quil chisotz yi txuca'tz. ²¹ Poro tajwe'n cxo'c tan x̄chamle'n iwa', nin chiwa' yi e' txuc. Ej nin tajwe'n tan acolol tul barc bantz quil xquimwok tan we'j,” stzun Ryos bantz tetz Noé.

²² Bnix cyakil e'chk takle'na'tz tan Noé, quib yi talnak Kataj tetz.Š

7

Yi cwe'n mule'n jun chin wutzile'n a'bal

¹ Itzun bantz yi tele'n tiemp nintzun tal Ryos tetz Noé: “Ma jalu' Noé, x̄chixo'l cyakil wunak yi ate' wuxtx'otx', ntin cu'n aḅ, aḅ balaj.* Nque'n bin le barc cyuml e' anitxa' tu awuxkel nin e' awulib.

² Ma yi e' txuc yi nk'e'tz xan, yi at cuj tan baje'n ita'n, tajwe'n tan cyoque'n le barc tzite'j, juk chak lmuj te jujun jilwutz txuca'tz, ma yi e' txuc yi xan tan baje'n ita'n, cho'ken jun ntzi' lmuj awa'n te jujun jilwutz. ³ Ncha'tz yi e' txuc yi na chixicy'in tcyaj tajwe'n cho'c, juk chak lmuj te jujun jilwutz bantz chiclaxe'n.

⁴ Na le jukt k'ej xe'tok a'bal wa'n. Ca'wunak k'ej nin ca'wunak ak'bal sbne' yi a'bala'tz. Na yi wetz wajbil i'tz tan chisotzaje'n cyakil wunak nin cyakil txuc yi bnixnak wa'n,” stzun Kataj Ryos bantz tetz Noé. ⁵ Ej nin quib yi talnak Ryos tetz, i nin tzun tulejtz.

⁶ At Noé tul wukak cient yob yi cwe'n yi jun chin a'bal tan nojse'n yi wuxtx'otx'. ⁷ Toque'n tzun i' le barc tan colol tib tk'ab yi a'bal, nin xomquen

Š 6:22 Heb 11:7. * 7:1 Gn 6:9; 15:6; Lc 2:25.

yi txkel te'j, scyuch' e' cy'ajl tu quixkel.† 8 Ncha'tz e' baj oc cyakil jilwutz txuc. E' oc yi e' txuc yi at cuj tan chibaje'n cya'n. Ej nin e' oc yi e' txuc yi qui'c cu tan chibajsal. Ncha'tz e' oc yi e' yi na chixicy'in tcya'j nin yi e' yi na chijut nin quib wuxtx'otx'. 9 Quicobenle'n baj cyoque'n tak'un. Jun mam nin jun tij e' baj octz ta'n, i nintzun tulej i'-tz, quib yi tal Ryos tetz. 10 Yi je'mpone'n yi juki'n ke'j yi cyocompone'n tul barc nintzun xe'tij yi a'bal wuxtx'otx'.

11 Ja xe'tij yi jun a'bala'tz te yi na xon Noé tul wukak cient yob, le juklaj tajlal yi ca'p xaw te yi jun yoba'tz. Nintzun saj kojxuj wi'nin a'bal tcya'j.‡ Nin ncha'tz je'ul mulk'uj wi'nin a' xe mar. 12 Ca'wunak k'ej nin ca'wunak ak'bal ban yi a'bal. 13 Poro te ite'n nin k'aja'tz yi xe'te'n a'bal ya'stzun cyoque'n Noé tu txkel le barc tu yi ox cy'ajl yi na chibi'aj Sem, Cam nin Jafet. Ncha'tz e' oc xomok yi quixkel yi e' cy'ajola'tz. 14 Oque'n nin e' bantz scyuch' cyakil e' smaron txuc, nin cyakil txuc yi ba'n tetz awuna'n. Ncha'tz e' oc cyakil jilwutz txuc yi na chixicy'in tcya'j, scyuch' yi e' txuc yi tu na chijut nin tu quib wuxtx'otx'. 15 Quicobenle'n baj cyoque'n cyakil jilwutz txuca'tz te'j Noé le barc. 16 Quib yi tal Kataj tetz Noé i nintzun tulej. Yi wi't cyoque'n cyakil, nintzun cu' lamol Kataj yi puertil yi barc.

17 Ca'wunak k'ej nin ca'wunak ak'bal ban yi a'bal. Yi xch'uye'n yi a' wuxtx'otx' nin je' palol yi barc. 18 Ch'uye'n nin ban yi a' nin palij yi barc ta'n. 19 Yi xch'uye'n yi a' ja xcye' tan jople'n yi e'chk wutz

† 7:7 Mt 24:38-39; Lc 17:27. ‡ 7:11 Lc 17:26; 2P 3:6.

yi chin wutz tkan nin. ²⁰ Juk metr icy' yi a' tibaj yi e'chk wutza'tz.

²¹ Yi baje'n yi xtxolbila'se'j, ya'stzun chiquime'n cyakil wunak yi ate' wuxtx'otx', nin ya'stzun chiquime'n cyakil jilwutz smaron txuc, nin ya'stzun chiquime'n cyakil txuc yi ba'n tetz awuna'n scyuch' yi e' yi na chijut nin quib wuxtx'otx'. ²² Cyakil yi wunaka'tz nin cyakil txuca'tz e' baj quim len. ²³ Ntina'tz e', e' clax yi e' yi e' oc tej Noé le barc. Ma yi e' mas wunak e' baj quim. Ncha'tz yi e' mas smaron txuc, nin e' mas txuc yi ba'n tetz awuna'n e' baj quim. E' baj quim yi e' txuc yi na chixicy'in, scyuch' yi e' yi na chijut nin quib wuxtx'otx'. ²⁴ Xkanca'p tzun cient k'ej a'tij a' wi tx'otx'.

8

Yi makxe'n yi jun chun wutzile'n a'bal nin yi taje'n cu'n yi a'

¹ Poro Noé scyuch' yi e' txuc yi ate' tc'u'l yi barc, quinin e' el te c'u'l Ryos. Cha'stzun te xtxumul i' tan saje'n jun cyek'ek' tan tajse'n cu'n yi a'. ² Ncha'tz yi a'bal, makxe'n nintzun bantz. Nin ncha'tz qui'ct a' je'ul mulk'uj xe mar. ³ Yi makxe'n e'ch xchun a' nsken el xkanca'p cient k'ej cyak'un Noé tul barc, nintzun xe'tij yi a' tan taje'n cu'n. ⁴ Juklaj tajlal yi juki'n xaw ya'stzun yi cwe'n pone'n lajpuj yi barc tibaj jun scyeri e'chk wutz cwent luwar yi na bi'aj Ararat. ⁵ Jun tzunin taje'n cu'n yi a'. Ej nin yi tucumule'n yi bajx k'ej te yi lajuji'n xaw sken tzun lajluchax wi'ak wutz.

⁶ X̄ch'iwal tzun Noé ca'wunakt k'ej. Kalena's tzun je'n jakol yi wentanu'il yi barc. ⁷ Yi jakxe'n yi wentanu' nintzun eltzaj stzakupul jun joj. Poro tunin na xicy'in cuntunin i'-tz tcyaj, tan x̄ch'iwe'n jalen yi skeje'n wuxtx'otx'. ⁸ Yi sken eltzaj yi joj, ncha'tz nin eltzaj stzakupul Noé jun slu'k tan tele'n xtxum i' tetz yi ko sken skej yi wuxtx'otx'. ⁹ Poro tan paj yi ixnin pi'lij yi a' wuxtx'otx', cya'l nin jale't ama'l tan yi slu'k tan tujewe'n. Cha'stzun te nin opont junt tir kale eltzit tzakpu'n. Ej nin list Noé tan xtxoble'n quen junt tir tul barc.

¹⁰ Nintzun x̄ch'iw Noé jukt k'ej, kalena's tzun tele'nt stzakupul junt tir yi tal slu'ka'tz. ¹¹ Yi tele'nt stzakupul sken nintzun cu k'ej yi pakxe'nt junt tir. Cy'a'n jun tal xak oliw ta'n yi tocompone'n. Nin tan tu' yi cy'a'n yi xak tze'a'tz ta'n, nin el xtxum Noé tetz yi tzan skeje'n wuxtx'otx'. ¹² Itzun te yi nsken ocoyon junt tir yi tal slu'k, nintzun x̄ch'iw Noé jukt k'ej, kalena'tz tzun tele'nt tzakpultz, poro qui't pakxij yi tal slu'ka'tz.

¹³ Itzun bantz yi na xon tzaj Noé tul kak cient tu jun yob, yi bajx k'ej te ac'aj yob, tele'n tzun tcy'al i' mu'x̄ wi' yi barc. Yi tele'n ta'n nintzun tiltz yi sken skej yi wuxtx'otx'.

¹⁴ Itzun le junak juk tajlal te yi ca'p xaw teri yoba'tz, nternin chin skejt ban yi wuxtx'otx'. ¹⁵ Nintzun tal Kataj Ryos tetz Noé: ¹⁶ "Ba'n cxe'lwok le barc jalu'. Ba'n tz'el awuxkel nin e' anitxa' scyuch' e' awulib. ¹⁷ Ncha'tz ba'n che'l yi e' txuc yi ate' tzawe'j le barc. Ba'n che'l chicyakil yi e' yi ba'n chixiquin, scyuch' yi e' yi ba'n tetz awuna'n, nin ba'n che'l yi e' yi tu na chijut nin quib

wuxtx'otx'. Tajwe'n tan cyele'n chicyakil bantz chibene'n bene'n tzi'n wuxtx'otx', na yi wajbil i'tz tan chipuc'une'n," stzun Ryos bantz tetz Noé.

¹⁸ Cyele'n tzaj tzun Noé le barc. Xome'l tzaj yi txkel, cyuml yi e' cy'ajl scyuch' e' tlib. ¹⁹ Ncha'tz yi e' txuc yi ba'n tetz awuna'n, e' baj eltzaj. Ncha'tz e' smaron txuc e' baj eltzaj. Ej nin e' baj eltzaj yi e' txuc yi tu na chijut nin quib, scyuch' yi e' txuc yi na chixicy'in. Chicyakil cu'n e' baj eltzaj.

²⁰ Toque'n tzun Noé tan wekle'n cobox c'ub tetz patbil chitx'ixwatz. Yi bnixe'n nintzun e' baj saj stz'amol Noé jujun scyeri e' txuc yi ba'n tetz chitx'ixwatz. Ej nin pat Noé yi e' txuca'tz tetz toy tetz Ryos. ²¹ Itzun yi topone'n yi c'o'cal yi toy i' swutz Kataj, nintzun tal Kataj tetz: "Qui't no'c tan sotzaje'n cyakil e'chk takle'n yi at wuxtx'otx' tan a' tan chipaj e' wunak, na yi e' wunak, e' cu'n juchul il yi chijuyil tzaj. Qui't sotz junt tir yi e'chk takle'na'tz wa'n tan a' tan chipaj. Ncha'tz e' txuc, qui't chisotz junt tir wa'n, chi mimban te jun tire'j.

²²”Jalen pe'k atite't yi wuxtx'otx',
tz'ocopon ujul nin sjalok cosech.
Sjalok jujun tiemp tz'a',
nin jujun tiemp che'w.
Sjalok jujun tiemp a'bal,
nin jujun tiemp cresum.
Ncha'tz yi sk'ejl tu lak'bal,
ite'n nin sbne' chi tane'n nin,”
chij Ryos bantz tetz Noé.

9

Yi ac'aj xtxolbil yi tal Ryos tetz Noé

¹ Ej nin ncha'tz tak' Ryos banl tib Noé scyuch' e' nitxajil tan yi yole'j: “Sjalok wi'nin initxa' bantz jale'n wi'nin wunak bene'n tzi'n wuxtx'otx'.*
² Cyakil jilwutz txuc yi at bene'n tzi'n wi munt chocopon jak ica'wl. Xchixobok tzitetz. Yi e' yi ate' xe mar scyuch' yi e' yi na chixicy'in tcya'j, chicyakil cu'n xchixobok tzitetz. ³ Swak'e' ama'l tzitetz tan chibajse'n alchok scyetz scyeri e' txuca'tz nin alchok jilwutz itzaj yi na el italma' te'j. ⁴ Ntina'tz jun takle'n yi qui'c rmeril tan baje'n ita'n, i'tz yi chichi'bel yi e' txuc yi qui na el chi'ch'el yi na chiquim. Na yi stz'ajbil jun txuc nka jun yaj cho'n at le xch'el.† ⁵ Ej nin cyakil wunak, nin cyakil txuc yi na cho'c tan biyle'n cu'n jun cyuch', banij cyetz chicawsa'tz wa'n. Na alchok scyetz jun yil sbiy cu'n jun tuch', stak'e' cwent tzinwutz nin banij tetz cawsa'tz wa'n. ⁶ Alchok scyetz yil sbiy cu'n junt wunak‡ tajwe'n yil cu biyij tetz, na axwok cu'n welblal. ⁷ Ncha'tz axwok itetz, ba'n chijal wi'nin initxajil bantz chibene'n lo'on wunak bene'n tzi'n wi munt,§ stzun Ryos bantz.

⁸ Ncha'tz tal Ryos tetz Noé scyuch' e' cy'ajl:
⁹ “Bitwok tzaj. Ja bixe' jun ac'aj xtxolbil wa'n tetz itetz. Poro nk'e'tz ntin tetz itetz ma na ncha'tz scyetz cyakil ixonl yi xchijalok tzantzaj. ¹⁰ Yi jun ac'aj xtxolbila'tz i'tz tetz itetz nin scyetz cyakil yi e' txuc yi xomche' tzite'j yi ncxe'lwok tzaj le barc. Qui'c na ban mpe ik e' txuc yi na chixicy'in, nka e' txuc yi ba'n tetz awuna'n. Qui'c na ban ko e' smaron txuc nka qui', na yi jun ac'aj xtxolbila'tz

* **9:1** Gn 1:28. † **9:4** Lv 7:26; 17:10-14; Dt 12:16, 23; 15:23. ‡ **9:6** Gn 1:26; Ex 20:13. § **9:7** Gn 1:28.

yi ja bixe' wa'n i'tz tetz cyakil jilwutz txuc. ¹¹ Ej nin qui'c rmeril tan xite'n yi jun ac'aj xtxolbila'tz. Je xtxolbile'j: Ja wi't bixe' wa'n yi qui't no'c tan chisotzaje'n cyakil wunak tan a'. Qui't saj a'bal wa'n tan sotzaje'n yi e'chk takle'n yi at wuxtx'otx'. ¹² Nin je jun techle'j tan xchajle'n tzitetz scyuch' cyakil txuc yi ne'lk cu'n te inyol. ¹³ Ja wi't je' yi arco iris* wa'n tcyaj, ya'stzun yi techl yi ja wi't bixe' jun xtxolbila'tz wa'n skaxo'l tzituch'. ¹⁴ Ej nin sbne' opon tunintz, yil smoltzaj tib sbak' wa'n, ilenin xchaje' tib yi jun arco irisa'tz. ¹⁵ Ej nin cyakil tir yil xchaj tib, swile', nin tz'ul tx'akx tinc'u'l yi xtxolbil yi ja wi't bixe' wa'n skaxo'l tzituch', nin scyuch' cyakil txuc. Qui't tzun saj junt tir a'bal wa'n tan isotzaje'n. ¹⁶ Yil xchaj tib yi arco iris tul sbak', tz'ul tzun tx'akxuj tinc'u'l yi xtxolbil yi ja bixe' wa'n skaxo'l tzituch' nin skaxo'l scyuch' cyakil txuc yi ate' bene'n tzi'n wi munt. ¹⁷ Yi arco irisa'tz ya'stzun quiwel yi xtxolbil yi ja bixe' wa'n tzituch' nin scyuch' cyakil txuc yi ate' wuxtx'otx'," stzun Ryos bantz.

Yi chibi' e' cy'ajl Noé

¹⁸ Je chibi' yi e' cy'ajl Noé yi e' eltzaj te'j le barc: Sem, Cam, nin Jafet. Yi Cama'tz, ya'stzun taj Canaán. ¹⁹ Nin tan chixonl yi ox cy'ajl Noé-a'tz, ja noj junt tir yi wuxtx'otx' cya'n wunak.

²⁰ Itzun bantz yi xone'n tiemp nintzun xe'tij Noé tan ak'un wi cojbil, nin cu tawal jalaj uva. ²¹ Ej nin yi jale'n wutz yi uva nintzun je tc'ajal yi win yi bnix ta'n te yi wutz uvaja'tz, nin oc a' twi'. Yi

* **9:13** Yi “arco iris” na bi'aj “lu'baj”, nka “xchejcan” le kayol. Ncha'tz at e' yi na cyal “soj” tetz.

toque'n a' twi' nintzun cyaj cutxlok nicy'al tal pach yi mantial tu'. Qui'c be'ch tetz at. ²² Ma Cam, yi taj Canaán, nintzun ben tilol yi cutxlij yi taj, nin qui'c yi be'ch tetz. Tele'n tzaj tzun tan talche'n scyetz Sem tu Jafet. ²³ Yi quibital nintzun ben quicy'al jun xbu'k. Nin je nin chik'ol wi chixulchub. Nin wutzcoquenle'n e' bene'ntz tuch' tan jople'n yi wankil prow chitaj. Ya'stzun e' bantz tan qui quilol wankil i'.

²⁴ Itzun yi tule'n yos tu Noé, nin yi tbital yi mbi cu'n ban yi ðch'i'p, nintzun taltz:

²⁵ “I bin jalu' cawsok Canaán. Tz'ocopon tetz chimos yi e' mos yi e' stzicy.”

²⁶ Ej nin ncha'tz tal Noé: “Tak' tzaj Kataj Ryos yi banl tibaj Sem. Ma tetz Canaán, ba'n tz'oc tetz mos i'.

²⁷ Ej nin ncha'tz nink tak' Ryos ama'l tetz Jafet tan bene'n lo'on yi tetz xtx'otx'. Ej nin snajank i' ðchixo'l yi e' xonl Sem. Ma Canaán, mos tu' Jafet sbne'.”

²⁸ Itzun yi nsken icy' yi jun chin wutzile'n a'bala'tz, a'tij Noé oxt cient tu ni'cy yob wuxtx'otx'.

²⁹ At Noé tul beluj cient tu ni'cy yob yi quime'n.

10

Yi chixonl yi e' cy'ajl Noé

¹ I bin jalu' katxume' chixonl yi e' cy'ajl Noé. Yi nsken icy'pon yi jun chin wutzile'n a'bala'tz, jale'n nintzun ban chinitxajil yi e' cy'ajl Noé, yi Sem, Cam tu Jafet.

² Itzun yi e' cy'ajl Jafet, ja chibi'aj: Gomer, Magog, Madai, Javán, Tubal, Mesec tu Tiras. ³ Ma

yi e' cy'ajl Gomer, yi bajx cy'ajl Jafet, ja chibi'aj: Askenas, Rifat tu Togarma. ⁴Ma yi e' cy'ajl Javán, yi cyaje'n cy'ajl Jafet, ja chibi'aj Elisa, Tarsis, Quitim tu Rodanim. ⁵Cyakil yi e' bi'aja'tz, e' cu'n xonl Jafet banake'. Cho'n najlche' cwe'n tzi'n tzi'ak mar. Ej nin at len chitnumil, nin apartchk len chiyol jujun tx'akaj.

⁶Ma yi e' cy'ajl Cam ja chibi'aj, Cus, Mizraim, Fut tu Canaán. ⁷Ma yi e' cy'ajl Cus ja chibi'aj, Seba, Havila, Sabta, Ra'ama tu Sabteca. Ma yi e' cy'ajl Ra'ama yi cyaje'n cy'ajl Cus ja chibi'aj, Seba tu Dedán. ⁸Inti Cus, ncha'tz i' taj Nimrod, yi bajx yaj yi mo'c tetz ajcaw squibaj wunak. ⁹Ej nin i' jun chin wi'tz aj txuquinl tantu' porer Kataj Ryos. Cha'stzun te na cyal wunak yi jun xtxolbile'j: “Tak' tzaj Kataj awajtza'kl tan awoque'n tetz jun wi'tz aj txuquinl chi banak kataj Nimrod,” che'ch tzun. ¹⁰Bajx toque'n i' tan chicawe'n yi e'chk tnum yi na chibi'aj Babel, Erec, Acad tu Calne. Cyakil e'chk tnuma'tz cho'n at le ama'l yi na bi'aj Sinar. ¹¹Yi xone'n tiemp ja cyaj cyen tilol Nimrod yi jun ama'la'tz nin ja opon le luwar yi na bi'aj Asiria kale ocnak i' tan nuc'le'n yi e'chk tnum yi na bi'aj Nínive, Rehobot-Ir tu Cala. ¹²Ncha'tz ocnak i' tan nuc'le'n yi chumam tnum yi na bi'aj Resén, yi cho'n at nicy'al yi tnum Nínive tu Cala.

¹³Ma Mizraim, yi ca'p cy'ajl Cam, i' chitaj yi e' ludeo, yi e' anameo, yi e' lehabita, tu yi e' naftuhita. ¹⁴Ncha'tz yi Mizraima'tz i' chitaj yi e' patruseo tu e' casluhita, tu yi e' caftorita, yi chimam chite' yi e' filistey.

¹⁵Ma Canaán, Sidón bi' yi bajx cy'ajl i'. Ma yi ca'p cy'ajl, Het bi'. ¹⁶Ncha'tz yi e' jebuseo, e' amorreo,

tu yi e' gergeseo, ¹⁷ e' heveo, e' araceo, e' sineo, ¹⁸ e' arvadeo, e' zemareo, scyuch' e' hamateo, e' cu'n xonl Canaán. Ma yi xone'n tiemp nintzun e' ben lo'on bene'n tzi'n. ¹⁹ Yi chiluar yi e' xonl Canaána'tz ja opon joylaj jalen yi ama'l cwent Gera. Ja xe'tij stzi' chitx'otx' le tnum yi na bi'aj Sidón, ej nin ja opon tampuj te yi tnum yi na bi'aj Gaza. Ej nin yi ja icy'ak mojomil chitx'otx' nakajil yi e'chk tnum yi na bi'aj Sodoma, Gomorra, Adma tu chitanum yi e' aj Zebo, jalen yi mpon tampuj te yi tnum Lasa. ²⁰ Cyakil yi e' wunaka'tz yi ja kil chibi', e' cu'n xonl Cam. At len chitnumil nin apart chak len chiyol jujun tx'akaj.

²¹ Ma Sem, yi stzicy Jafet, ncha'tz jal nitxajil i'. Na cyakil yi e' xonl Heber e' cu'n xonl Sem. ²² Ma chibi' yi e' cy'ajl Sem i'tz Elam, Asur, Arfaxad, Lud tu Aram. ²³ Ma yi e' cy'ajl Aram i'tz Uz, Hul, Geter tu Mas. ²⁴ Ma Arfaxad, jun scyeri yi e' cy'ajl Sem, i' taj yi yaj yi na bi'aj Sala. Ma Sala i' taj Heber. ²⁵ Ma Heber ja chijal cob tetz nitxajil. Yi jun na bi'aj Peleg.* Ej nin ja oc yi jun bi'aja'tz, yi titz'e'n, na ya's tzun tiemp yi cwe'n chijatxol quib e' wunak wi munt. Ma yi junt cy'ajl Heber na bi'aj Joctán. ²⁶ Ej nin yi Joctána'tz, i' chitaj yi e' wunake'j: Almodad, Selef, Hazar, Mavet, Jera, ²⁷ Adoram, Uzal, Dicla, ²⁸ Obal, Abimael, Seba, ²⁹ Ofir, Havila tu Jobab. Cyakil cu'n yi e' wunaka'tz e' cu'n nitxajil Joctán. ³⁰ Cho'n chinajewe'n le ama'l yi na icy'pon nin cwent Mesa, jalen le ama'l cwent Sefar. Yi jun ama'la'tz cho'n at jalen lilen tzi'n, nin wi'wtz cunin cyakil luwar. ³¹ Cyakil yi e' wunaka'tz yi ja kil

* **10:25** “Peleg”, i'tz yi jun bi'aj yi na elepont “jatxo'n ib”.

chibi' e' cu'n xonl Sem. At len chitnumil. Ej nin apart chak len chiyol.

³² Cyakil yi e' najala'tz yi ja wi't kil, e' cu'n xonl yi e' cy'ajl Noé. Nin yi e'chk luwara'tz yi ja wi't kil ya'stzun cyetz chitnumil kale najlche't. Na yi nsken wi't cu yi jun chin wutzile'n a'bala'tz tan Ryos ja chiben lo'on yi e' chixonl yi e' cy'ajl Noé bene'n tzi'n. Tan tu' e', ja jal cyakil jilwutz wunak yi ate' wi munt jalu'.

11

Yi muyc kale cwe't suk'ij chiyol wunak

¹ Itzun bantz le xe'tzibil tzaj, junit chiyol cyakil wunak. ² Ej nin yi cyele'n tzaj lilen tzi'n, jal jun chin xk'ajlaj cya'n le ama'l cwent Sinar. Ya'stzun e' a'te'tz.

³ Itzun bantz nintzun cyal cobox squibil quib: “Kabne' lagris nin ba'n kapat.” Ej nin yi bnixe'n cya'n ja xcon tetz xel c'ub tan banle'n chical. Ncha'tz ja xcon jun jilwutz xpupu' cya'n tetz xchib lagris. ⁴ Yi xone'n tiemp at e' cyal: “Or itetz kabne' jun chin tnum nin jun chin wutzile'n muyc tzone'j, yil jepon jalen tzi'n tcya'j. Sjalok wi'nin kak'ej ta'n. Ej nin qui tajwe'n tan kele'n xit bene'n tzi'n wi munt.”

⁵ Inti Ryos nin cu'ul tan xmaye'n yi jun tnuma'tz tu yi jun chin muyc yi na chitzan wunak tan banle'n. ⁶ Toque'n tzun i'-tz tan xtxumle'n, nintzun taltz: “Tampaj yi junit e', nin junit chiyol, ja cho'c tan banle'n yi ak'une'j. Nin cya'l jun yi nink xcye' tan xite'n chitxumu'n. ⁷ Ba'n tcu'n kacuk xchixo'l tan suk'le'n cu'n chiyol, bantz qui't tz'el chitxum squibil quib.”

⁸ I nintzun tulejtz. Ej nin cyaj cyen quilol yi ak'un tan banle'n yi jun muyca'tz, na qui't na el chitxum tetz chiyol squibil quib. Ej nin e' el xit bene'n tzi'n wi' munt tan Kataj Ryos. ⁹ Ya'stzun cwe'n suk'ul Kataj chiyol cyakil wunak. Ej nin ya'stzun yi cyele'n xit bene'n tzi'n wi' munt. Cha'stzun te ja oc bi' yi jun tnuma'tz tetz Babel.*

Yi e' xonl Sem

¹⁰ Je tzun yi e' xonl Sem banake'. Te yi nsken el cobix yob yi ticy'le'nix yi jun chin wutzile'n a'balat'z, at tzun Sem tul jun cient yob. Ej nin ya'stzun yi titz'e'n yi cy'ajl yi na bi'aj Arfaxad. ¹¹ A'tij Sem o'-t cient yob yi nsken itz'ij Arfaxad. Ej nin tul yi jun tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

¹² At Arfaxad tul junak o'laj yob yi titz'e'n Sala yi cy'ajl i'. ¹³ Nin a'tij cyaj cient tu oxt yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

¹⁴ At Sala tul junaklaj yob yi titz'e'n Heber yi cy'ajl. ¹⁵ Nin a'tij cyaj cient tu oxt yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

¹⁶ At Heber tul junak cyajlaj yob yi titz'e'n Peleg yi cy'ajl i'. ¹⁷ Nin a'tij cyaj cient tu junaklajt yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

¹⁸ At Peleg tul junaklaj yob yi titz'e'n Reu yi cy'ajl i'. ¹⁹ Nin a'tij cob cient tu belujt yob, nin te yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

²⁰ At Reu tul junak coblaj yob yi titz'e'n Serug yi cy'ajl i'. ²¹ Nin a'tij cob cient tu jukt yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

* **11:9** “Babel” na elepont “qui'c xtxolbil chijilon” squibil quib.

²² At Serug tul junaklaj yob yi titz'e'n Nacor yi cy'ajl i'. ²³ Nin a'tij cobt cient yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

²⁴ At Nacor tul junak beluj yob yi titz'e'n Taré yi cy'ajl i'. ²⁵ Nin a'tij jun cient tu belujt yob, nin tul yi tiempa'tz e' jal mas nitxajil i'.

²⁶ At Taré tul oxc'al tu lajuj yob yi quitz'e'n yi e' nitxajil yi na chibi'aj: Abram, Nacor, tu Harán.

Yi e' xonl Taré

²⁷ I bin jalu' je chibi' e' xonl Taré yi chitaj Abram, Nacor tu Harán, yi taj Lot. ²⁸ Yi Harána'tz bajx quime'n i' swutz yi taj, na cho'n quime'n i' le ama'l Ur, cwent e' caldeo, kale itz'e't i'.

²⁹ Ma Abram umewe'n nin e' bantz tu Sarai. Nin ncha'tz Nacor umewe'n nin e' bantz tu Milca, yi me'l Harán, yi stzicy Isca. ³⁰ Ma yi Sarai, yi txkel Abram, qui nin jal tal, na qui'c talbil i'.

³¹ Inti yi Taré nin cyaj tilol yi tnum Ur, cwent e' caldeo, tan bene'n le ama'l yi na bi'aj Canaán. Ej nin el tcy'al yi cy'ajl yi Abram, tu Lot yi mam i', nin ncha'tz Sarai yi tlib. Poro yi cyopone'n le tnum Harán, tanewe'n nintzun e' bantz te chipyaj. Ej nin ya'stzun e' najewe'tz. ³² Cho'n tzun quime'n Taré-tz le ama'la'tz. At i' tul cob cient tu o' yob yi quime'n.

12

Yi je'n xtxa'ol Ryos Abram

¹ Itzun bantz yi tele'n tiemp nintzun jilon Ryos tetz Abram.* Itzun taltz: “Il cyen yi atanum. Ncha'tz il cyen yi najbil ataj. Ilwe' cyen yi axonl.

* **12:1** Hch 7:2; Heb 11:8.

Ej nin tzinchaje' junt ama'l tzatz kale cxa't cu'nt.
 2 Tan ara axonl, tzimbne' jun chumam tnum.† Swak'e' imbanl tzawibaj nin sjalok ak'ej. Ej nin tan aä tu jun ara axonl‡ sjalok chibanl cyakil jilwutz wunak wi munt. 3 Swak'e' imbanl squibaj yi e' yil cyak' ak'ej, nin swak'e' imbanl squibaj yi e' yil cyak' ke'j axonl. Che' incawse' chicyakil yi e' yil cho'c tan telse'n ak'ej scyuch' yi e' axonl. Ej nin tan aä lwak'wit imbanl squibaj cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt.”

4 I nintzun tulej Abram quib yi tal Ryos tetz. Nin cyaj cyen tilol yi luwar. At i' tul nicy' cient tu junak o' yob yi cyaje'n cyen tilol yi jun luwara'tz, tan topone'n Canaán. Xomij Sarai yi txkel te'j tu Lot yi cy'ajl yi stzicy. 5 Ncha'tz el tzaj tcy'al cyakil me'bi'l scyuch' cyakil yi e' mos yi ate' tuch', yi e' mosa'tz yi e' oc jak' ca'wl i' te yi at tzaj i' le tnum Harán.

6 Yi cyopone'n Canaán e' icy'ak tc'u'l wi'nin ama'l, jalen yi cyopone'n nakajil yi tnum yi na bi'aj Siquem. Cho'n tzun cya'te'n xe jun wi' bakch yi at wi jun äk'ajlaj yi na bi'aj More. Yi jun wi' tze'a'tz chin xan nin. Te yi jun tiempa'tz najlche' yi e' aj Canaán tul cyakil yi ama'la'tz. 7 Ej nin ya'stzun yi ama'l kale ächaj wit tib Ryos swutz Abram. Itzun taltz: “Cyakil yi ama'le'j swak'e' scyetz e' axonl,”§ stzun Ryos bantz tetz. Tantu' yi ächajol tib Ryos swutz Abram nintzun oc i' tan nuc'le'n jun patbil xtx'ixwatz tan tk'ol k'ajsbil tetz Ryos.

8 Itzun bantz yi xone'n tiemp nin cyaj cyen tilol Abram yi jun ama'la'tz. Cho'n tzun topone'ntz

† 12:2 “Tnum” na elepont jun nación. Na jop yi e' wunak. Gn 13:15-17. ‡ 12:2 “Ara axonl” na jop Jesucristo. Gl 3:16. § 12:7 Hch 7:5; Gl 3:16.

wi'wtz, swutzlen yi tnum Betel. Ya'stzun je't nuc'ult yi tetz mantial. Cho'n tzun cyaje'n cyen yi tnum Hai swutzlen yi jun luwara'tz. Ej nin ya'stzun e' cwe't tetz cobox k'ej. Nin oc Abram tan nuc'le'n junt patbil xtx'ixwatz tetz Kataj Ryos. Ej nin octz tan na'wse'n bi' i'. ⁹ Chebele'n cuntu' tzun quicy'e'n Abram jalen cyopone'n le ama'l yi na bi'aj Néguev.

Yi topone'n Abram Egipto

¹⁰ Itzun bantz te yi jun tiempa'tz, nintzun cu' jun chin wutzile'n we'j. Qui'c mu'x̄ tal chiwa' yi wunak jal. Cha'stzun te e' ben Abram jalen Egipto tan najewe'n tetz cobox tiemp. ¹¹ Te yi txant tan cyocompone'n jalen Egipto, nintzun tal Abram tetz Sarai yi txkel: “Sarai, na el intxum tetz yi āx̄ jun xna'n yi chin yube'n nin. ¹² Ej nin yil quil yi e' aj Egipto ayubil scyale': ‘I jun chin xna'ne'j, ya'stzun txkel nocxe'j,’ che'ch sbne'. Ej nin chocompon tzun tan imbiyle'n cu'n bantz acyaje'n cyentz chik'ab. ¹³ Ma jalu' tan qui inquime'n cya'n, banaj pawor tan talche'n scyetz yi kitz'un kutzicy kib tzawuch',”* stzun Abram bantz. ¹⁴ Yi cyopone'n Abram Egipto, nintzun quil yi e' aj Egipto yi chin yube'n nin Sarai. ¹⁵ Ncha'tz quil yi e' mas ajcaw xlay yi faraón, yi chireyil yi e' aj Egipto, yi chin yube'n nin Sarai. Chibene'n tzuntz tan talche'n tetz yi chin yube'n nin yi jun xna'n yi xomij te Abram. Nintzun ben quicy'altz xe ca'l rey.

¹⁶ Tantu' yi toque'n klo' Sarai tetz txkel yi rey nintzun toy i' wi'nin e'chk takle'n tetz Abram, wi'nin cneru', wi'nin wac̄x̄, nin wi'nin buru'

* **12:13** Gn 20:2; 26:7.

scyuch' camey. Ncha'tz toy i' wi'nin yaj tu xna'n tetz mos Abram. ¹⁷ Poro ncha'tz tan paj yi toque'n klo' Sarai tetz txkel yi rey ja tak' Ryos jun chin wutzile'n ya'bil tetz, tuml najal i'. ¹⁸ Cha'stzun te nin ben mantar rey tan xchakle'n Abram. Itzun taltz: “¿Nxac ncu' atxumul yi jun awajtza'kle'j? ¿Nxac qui mawal yi mero bintzi swetz yi ko awuxkel yi jun chin xna'ne'j? ¹⁹ Na je bin awale'j: ‘Wanub tu' i.’ Cha'stzun te mmo'c klo' i' tetz wuxkel. Ma jalu' je awuxkele'j. Cy'aj nin. Quitele'nk wok.” ²⁰ Cawune'n tzun yi rey scyetz e' xchakum tan cyele'n chilajul Abram tu txkel tuml cyakil yi at tuch' le tnum Egipto.

13

Yi chijatxol quib Abram tu Lot

¹ Itzun bantz yi tele'n tzaj Abram Egipto tu txkel, tu cyakil yi me'bi'l, nintzun e' opontz junt tir le ama'l Néguev. Ncha'tz Lot yi titz'un xomnin te'j.

² Ma yi Abram chin ric nin i'. At or tuch'. At sakal tuch'. Ej nin wi'nin tawun i'. ³ Ma yi tele'n tiemp nintzun cyaj cyen tilol yi ama'l Néguev. Ej nin chebcun tu' topone'nt le tnum Betel. Itzun yi tele'ntz le tnum Betel nintzun opontz junt tir le ama'l xo'l Betel tu Hai, kale atit tzaj i' yi ntaxk ben Egipto. ⁴ Yi jun ama'la'tz ya'stzun yi ama'l kale mbnixnakit yi jun patbil xtx'ixwata'tz ta'n. Yi topone'n, nintzun oc i' tan na'wse'n bi' Kataj Ryos.

⁵ Ej nin ncha'tz Lot, chin ric nin i'. Ni'cu'n riquil i' tu wutzile'n Abram yi xonl i'.* At wi'nin cneru', wi'nin wacx. Ej nin ncha'tz wi'nin mos xomche'

* **13:5** “Yi xonl i'” na elepont “tío” le castiy.

te'j. ⁶ Poro yi luwar kale najlche't tu Abram qui nin xcy'e' tan tak'le'n chiwa' cyakil cyawun. ⁷ Cha'stzun te qui't jal puntil tan chinajewe'n junit, na yi e' pstor Abram tu yi e' pstor wacx Lot chilab quib. Wech te yi jun tiempa'tz najlche't nin yi e' aj Canaán scyuch' yi e' ferezeo yi e' chicontr Abram tu Lot. ⁸ Bene'n tzun talol Abram tetz Lot: “I bin jalu' Lot, kaxoni cunin kib tzawuch', cha'stzun te qui na yub ko at oyintzi' skaxo'l, nin xchixo'l ara pstor scyuch' yi e' wetz. ⁹ Je'j, ilnin cyakil yi ama'le'j. Banaj pawor, txa'aj yi awajbil tan kajatxol kib tzawuch'. Ko na awaj cxben toque'n tzi'n, ba'n tzun na'j wetz tele'n tzi'n. Ko na awaj cxben tele'n tzi'n, na'j wetz toque'n tzi'n,” stzun Abram bantz.

¹⁰ Bene'n tzun xmayil Lot yi xk'ajlaj kale na icy'ak cu'nt yi a' Jordán. Yi jun xk'ajlaja'tz wi'nin a' tul, nin chin yube'n nin.† Ej nin cyakil yi luwara'tz jalen le tnum Zoar ni'cu'ntz chi i cunink cojbil Ryos. Ni'cu'n yi jun ama'la'tz chi tane'n yi balaj ama'l Egipto. Ya'stzun tane'n yi jun luwara'tz te yintax cu xitul Ryos yi ama'l Sodoma tu Gomorra.

¹¹ Je'n tzun xtxa'ol Lot yi jun xk'ajlaja'tz kale na icy'ak cu'nt yi a' Jordán. Cho'n tzun taje'n tetz Lot jalen lilen. Ma yi Abram, cho'n tzun cyaje'n cyentz Canaán nicy' yi cwe'n chijatxol quib tu Lot. ¹² Ma tetz Lot, cho'n tzun taje'ntz tan najwe'n nakajil Sodoma, xchixo'l yi e' aldey yi ate' wi xk'ajlaja'tz. ¹³ Poro yi e' wunak yi najlche' wi jun xk'ajlaja'tz, chin mal nin e'. Chin wi'tz juchul il nin e' swutz Ryos.

¹⁴ Itzun bantz, te yi nsken wi't aj Lot, nintzun

† 13:10 Gn 2:10.

jilon Kataj Ryos tetz Abram. Itzun taltz: “I bin jalu' Abram, xmaynin je'n tzi'n, nin cwe'n tzi'n. Ej nin xmaynin tele'n tzi'n nin toque'n tzi'n. ¹⁵ Cyakil yi ama'le'j yi na axmaynin, swak'e' tzatz nin scyetz e' ara axonl tetz ben k'ej ben sak.† ¹⁶ Jepon tajlal ara axonl wa'n chi tane'n yi tajlal yi samlicy' yi at wuxtx'otx'. Cya'l nin jun na xcy'e' tan tajle'n yi samlicy'a'tz. Ncha'tz cunin xchibne' ara xonl, cya'l nin jun nink xcy'e' tan cyajle'n. ¹⁷ Ma jalu' quilo'k tan xo'n stzi'ak yi luware'j, yi ja inchaj tzatz, na swoye' tzatz,” stzun Kataj bantz tetz Abram.

¹⁸ Toque'n tzun Abram tan wekle'n yi be'ch tetz, nin bentz tan najewe'n nakajil yi tnum Hebrón. Cho'n cyaje'n i' tul jun ama'l tetz jun yaj yi na bi'aj Mamre, kale atit wi'nin wi' bakch. Cho'n tzun toque'n i' tan nuc'le'n junt patbil xtx'ixwatz tan tk'ol i' yi k'ajsbil tetz Kataj.

14

Yi toque'n Abram tan colpene'l tzaj Lot

¹ Itzun bantz te yi tiempa'tz yi chijatxol quib Abram tu Lot, at tzaj Amrafel tetz rey yi tnum Sinar. Nin ncha'tz at tzaj Arioc tetz rey yi tnum yi na bi'aj Elasar. Ncha'tz at tzaj Quedorlaomer tetz rey yi tnum yi na bi'aj Elam, nin at tzaj Tidal tetz rey yi tnum yi na bi'aj Goim. ² Yi cyaj reya'tz e' oc tan oyintzi' tu Bera, rey tetz yi tnum Sodoma, nin te Birsa, rey tetz yi tnum Gomorra, ej nin te Sinab rey tetz yi tnum Adma. Ncha'tz e' oc tan oyintzi' te Semeber, rey tetz yi tnum Zeboim, nin te yi rey tetz yi tnum Bela, yi ncha'tz na bi'aj Zoar.

† 13:15 Hch 7:5; Gl 3:16.

³ Yi o' reya'tz cho'n tzun chichamol quib scyuch' chisanlar wi jun xk'ajlaj yi na bi'aj Sidim, kale atit yi jun mar yi na bi'aj “Yi mar yi chin c'a' nin tan atz'um”.* ⁴ Nsken wi't el coblajix yob yi cyocle'nix jak cawl yi rey Quedorlaomer. Poro itzun bantz tul yi oxlaji'n yob nintzun e' txum yi o' reya'tz tan cyoque'n tan oyintzi' tu Quedorlaomer tan cyele'n klo' liwr jak cawl i'.

⁵ Itzun bantz, le cyajlaji'n yob nintzun ben Quedorlaomer scyuch' yi e' rey yi xomij chiwi' te'j, tan oyintzi' le jun ama'l yi na bi'aj Astarot Karnaim. Cho'n tzun xcyewe'n i' scye'j yi e' aj Refa le jun ama'la'tz. Ncha'tz xcye' i' scye'j yi e' Zuzitas le ama'l yi na bi'aj Ham. Ej nin xcye' scye'j yi e' aj Emit le ama'l yi na bi'aj Save-quiriataim. ⁶ Ncha'tz xcye' i' scye'j yi e' aj Hor le wi'wtz Seir, nin e' xom nin tan chibiyle'n cu'n jalen wi xk'ajlaj Parán, yi cho'n at nakajil yi luwar yi tz'inunin tu'. ⁷ Yi chipakxe'n tzaj yi rey Quedorlaomer scyuch' yi e' yi xomche' te'j, cho'n tzun cyopone'ntz le ama'l yi na bi'aj En-mis-pat, yi ncha'tz na bi'aj Cades. Ma yi quicy'ake'n le ama'l cwent yi e' xonl k'ajtzun Amalec, cyaj cyen chixitul cyakil e'chk takle'n yi nojquen xchiwutz. Ncha'tz ite'n nin e' bantz scye'j yi e' amorreo yi najlche' le ama'l Hazezon-tamar.

⁸⁻⁹ Ma yi e' rey tetz Sodoma, Gomorra, Adma, Zeboim tu Bela, cho'n tzun chichamwit quib le jun xk'ajlaj yi na bi'aj Sidim. Cho'n tzun cyoque'ntz yi

* **14:3** “Yi mar yi chin c'a' nin tan atz'um” nka yi “Mar Muerto” le castiy, i'tz jun chin lawun yi at wi'nin atz'um tul. Ej nin chin xkolum nin. Poro tzantzaj yil tz'ul tzaj Jesucristo tan cawu'n tz'ocopon yi mar muerto tetz balaj a' (Ez 47:8-12).

o' reya'tz tan oyintzi' tu Quedorlaomer scyuch' yi e' mas rey, yi na chibi'aj Tidal, Amrafel tu Arioc. Ya'stzun yi e' rey tetz tnum Elam, Goim, Sinar tu Elasar.

¹⁰ Ej itzun le jun ama'la'tz kale mbaje't yi jun oyintzi'a'tz at wi'nin e'chk jul yi nojnak tan xpupu'. Ej nin yi cyele'n klo' ojkuj yi e' rey tetz Sodoma tu Gomorra, cho'n chibene'n mulk'uj tul e'chk jula'tz yi nojnak tan xpupu'. Ma yi oxt rey, e' el ojk xo'lak xtze' tan colon ib.

¹¹ Ma yi e' rey yi sken chitx'acon nintzun e' oc tan telse'n tzaj cyakil yi ixi'n triw, tu e'chk takle'n yi wi'nin jamel yi at le tnum Sodoma tu Gomorra.

¹² Ncha'tz nin ben quicy'al Lot, yi titz'un Abram yi cho'n najlij Sodoma. Nin cha'tz el quicy'al cyakil yi me'bi'l Lot.

¹³ At tzun cobox aj Sodoma yi e' clax cyen chik'ab e' contra'tz. Ej nin jun scyeri e'a'tz opon swutz Abram yi hebrey, tan talche'n tetz yi mbi cu'n bajij Sodom tu Gomorra. Cho'n nin najlij Abram xo'l yi jun c'oloy wi' bakch yi at tuch' yaj yi na bi'aj Mamre, yi amorreo. Quitz'un quitzicy quib i' tu Escol tu Aner. Yi ox yaja'tz xomij chiwi' te Abram.

¹⁴ Ma yi tbital Abram yi sken ben yi titz'un pres, nintzun octz tan chichamle'n nin tan chiwikle'n yi e' tetz mos yi cho'n quitz'e'n tuch', yi chusijche't tan oyintzi'. Ox cient tu waxaklaj chixone'n e' mosa'tz. Ej nin yi wi't bnixe'n ta'n, nintzun xomnin Abram scyuch' yi e' mosa'tz tan chitz'amle'n yi e' contra'tz. Cho'n chitx'amxe'n cya'n jalen tzi'n le ama'l yi na bi'aj Dan. Ya'stzun chitx'amxe't cya'n. ¹⁵ Lak'baline'n tzun cyoque'n

Abram tan oyintzi' scyuch' yi e' reya'tz. Qui cunin tzun tz'icy' scyetz yi cyocompone'n Abram tan chibiyle'n cu'n. Ej nin yi cyele'n ojkuj nintzun e' xom nin Abram tan chibiyle'n jalen le tnum Hoba, yi at swutze'n Damasco. ¹⁶ Yi xcyewe'n Abram scye'j, nintzun el tzaj majol cyakil yi e'chk takle'n yi nskén el tzaj cyalk'al. Ncha'tz, xcyé' i' tan colpe'n Lot tu yi najal i'. Ej nin ncha'tz yi e' mas pres yi ate' xchik'ab, e' el tzaj liwr tak'un Abram.

Yi tk'ol Melquisedec banl tibaj Abram

¹⁷ Itzun bantz, yi pakxe'n tzaj Abram te yi nskén wi't xcyé' scye'j yi rey Quedorlaomer scyuch' e' mas rey yi xomche' te'j, nintzun el tzaj chireyil yi e' aj Sodoma tan c'ulche'n wi jun xk'ajlaj yi na bi'aj Save, nka “wi chiġkajlaj yi e' rey.” ¹⁸ Ncha'tz opon Melquisedec,† yi rey tetz yi tnum Salem, i' jun wi'tz pale‡ swutz yi Wi'tz Ryos, yi bnol tetz yi wuxtx'otx' tu yi tcya'j. Yi jun pale'a'tz opontz tan c'ulche'n Abram. Nintzun el tzaj tcy'al pam tu win tan toyé'n tetz Abram. ¹⁹ Ej nin tak' i' banltz tib Abram tan yi yole'j:

“I bin jalu', tak' tzaj yi wi'tz Ryos,
yi jun yi bnón tetz yi tcya'j tu wuxtx'otx', yi banl
tzawibaj.

²⁰ Kak'e' kak'ajsbil tetz,
na tan tu' yi porer yi wi'tz Ryosa'tz nxcyewe't scye'j
e' acontr.”

Bene'n tzun tk'ol Abram mu'x̄ oy tetz Melquisedec. Ja toy lajuj te jujun cient te cyakil

† **14:18** “Melquisedec”, i'tz bi'aj jun pale' tentz. Heb 5:6—7:17.

‡ **14:18** Yi yol “pale” tul yol Kataj na jop jun ak'ol chitx'ixwatz wunak. Nk'era'tz ni'cu'n e' scyuch' yi e' pale' católico tetz jalu'.

e'chk takle'n yi ncambaj scye'j e' contr. ²¹ Ma yi rey tetz Sodoma nintzun ben tloztz tetz Abram:

—I bin jalu' ta' Abram, qui na waj yi e'chk takle'n yi ncambaju' scye'j e' contr. Teru' sbne' cyakil. Ntin na waj yi e' wunak yi nchiclax tanu', stzun yi rey tetz Sodoma bantz tetz Abram.

²² Saje'n tzun stza'wel Abram:

—Qui' ta'. Sak swutz yi Intaj Jehová, yi Wi'tz Ryos, yi ja wi't wal tetz: “Cyakil yi e' wunak tuml yi e'chk takle'n yi mincambaj te'j, tetz chireyil yi e' aj Sodoma sbne'.” ²³ Qui na waj siquierk jun tal piñ nok' nka jun tal tz'u'm tan c'alche'n wutz inxajab. Na qui na waj yil tz'ocu' tan talche'n: “In nchin-jalsan riquil nocx Abram.” ²⁴ Qui na waj nink tzintz'ame'n jun e'chk takle'n te yi mincambaj, ma na ntin yi mu'x̄ ixi'n yi ja wi't xcon tetz chigast e' inmos. Poro yi ox yaje'j yi ja chich'eyan swe'j, yi na chibi'aj Aner, Escol tu Mamre, tajwe'n jatxlij cyetz te yi e'chk takle'n yi ja kaxcye' tan majle'n scyetz e' kacontr, stzun Abram bantz.

15

Yi contrat yi bnix tan Ryos tu Abram

¹ Itzun bantz yi nsken bajij cyakil e'chk takle'na'se'j, nintzun jilon Kataj tetz Abram le wutzicy'. Itzun taltz:

—Abram, quil cxob te yi mbi sbajok tzawe'j, na in colol awetz. Ej nin swak'e' jun balaj oy* tzatz.

²⁻³ Talol tzun Abram tetz Jehová, yi Cawl tetz:

* **15:1** “Jun balaj oy”. At e' traductor yi na cyal “swak'e' jun c'oloj cunin axonl” (Sal 127:3) nka “sjamelank awak'un”.

—Ilu' Kataj, ilu' Cawl wetz, chumbalaj nin yi jun oya'tz yi na tzanu' tan suki'n swetz, poro qui'c ltak' swetz na na tilu' yi qui'c jun tal x̄utuj incy'ajl. Yi nink ltak'u' jun tal incy'ajl, tetz klo' i' sbne' cyakil yi inme'bi'l. Ma na yi jun yil scambok te'j i'tz Eliezer, yi martoma' squibaj e' inmos, i' awer nak tu', na i' jun aj Damasco. Nin i' jun esclaw tu', stzun Abram tetz Ryos.

⁴ —Qui', nk'e'tz jun awer nak scambank yi ame'bi'l na yi jun yil tetzaj cyakil ame'bi'l i'tz jun mero acy'ajl, stzun Ryos.

⁵ Tele'n tzaj tzun tcy'al Kataj yi Abram xe tal pach, yi mantial tu', itzun taltz:

—Il nin e'chk tx'uml yi ate' tcyaj. Cya'l jun yi nink xcy'e' tan tajle'n, na jun c'olój cunin e'. Cha'tz cunin x̄chibne' tajlal araxonl. Cya'l jun xcy'e'k tan cyajle'n, stzun Ryos bantz.

⁶ Tocsal tzun Abram cyakil yi mbi cu'n tal Ryos tetz. Ej nin tantu' yi tocsal, wi'nin tzun stzatzine'n Ryos te'j. Cha'stzun te jale'n yi balajil i' swutz Ryos.

⁷ Bene'n tzun tlol Ryos tetz Abram:

—I ina'tz in Jehová. Ej nin i ina'tz yi jun yi nc̄e'lsan tzaj le ama'l Ur, chicwent e' caldeo, tan wuk'ol yi ama'le'j tzatz.

⁸ —Ta', ilu' Cawl wetz, ilu' Kataj Jehová. Poro cuyu' impaj, ¿xe'n tz'el intxum tetz yi kol swetzaje' cyakil yi ama'le'j?

⁹ Stza'wel tzun Ryos tetz:

—Cy'ajwe'tzaj jun tal ne'x̄ wac̄x̄, nin jun chiw, nin jun tal ne'x̄ cne'r tan ox yob yi jujun. Ej nin cy'aj tzaj jun tal slu'k tu jun tal ne'x̄ plom̄x̄.

¹⁰ Saje'n tzun tcy'al Abram yi e' txuca'tz swutz Kataj Ryos. Ej nintzun e' cu' cabsal, nin cu tk'ol

jalajchak wuxtx'otx'. Ej nin swutz yi jalaja'tz, cu tk'ol jalajtz. Ma yi slu'k tu tal ne'x̄ plomx̄, qui e' cu' cabsaltz.

¹¹ Itzun yi e' ku's nintzun e' baj cu'ultz tan baje'n klo' chiwankil e' txuca'tz. Poro nin oc Abram tan chilaje'n len. ¹² Ma yi cwe'n yup, nsken tzun k'e'xij i', nin saj jun chin watl te'j. Nin chin tz'o'tz nin tunin tzun bantz xlaj. Nintzun saj jun chin xo'w te'j. ¹³ Bene'n tzun tlol Kataj tetz:

—Tajwe'n yil tz'el atxum tetz yi txolbile'j. X̄chinajank araxonl x̄chixo'l jun tx'akaj awer nak tetz cyaj cient yob. Chocopon araxonl tetz chimos yi e' awer naka'tz nin x̄chibuchlok cya'n. ¹⁴ Poro swak'e' chicaws yi e' awer naka'tz tan paj yi chocopon yi e' araxonl tetz chimos. Poro yil tz'ak yi cyaj cient yoba'tz cya'n, chelepon liwr, nin chin ric nin x̄chibne'. ¹⁵ Ma aḅ awetz Abram, yil cxtijin cu'n, tzatzin cu'n l̄x̄quim nin c̄xa'j scye'j k'ajtzun ataj, tu k'ajtzun atxu'. ¹⁶ Yi sken wi't icy' cyajix wekl araxonl x̄chipakxok junt tir le ama'le'j. Quil chu'l chan, na txe'n opon k'ejlal yil jepon tamp yi x̄ch'onai yi quil yi e' wunak yi najlche' tzone'j, yi e' amorreo, stzun Ryos bantz.

¹⁷ Itzun yi toque'n ak'bal, chin tz'o'tz nin tu nin bantz. Nintzun x̄chaj tib jun x̄wok' yi wi'nin na juquin sib tul, tu jun k'ak'. Ja chixon nicy'al yi chiwankil yi e' txuca'tz yi cabsa'nche' tan Abram. ¹⁸ Ya'stzun yi bixewe't yi trat Ryos te'j Abram. Ej nin je yol Ryose'j:

—Cyakil yi luware'j swak'e' scyetz yi e' araxonl. Xe'tok tzaj stzi' a' cwent Egipto, nin tz'elepon jalen

lilen tzi'n, stzi' yi nim a' yi na bi'aj Eufrates.† ¹⁹ I'tz chiluwar yi e' ceneo tu e' cenezeo nin scyuch' e' cadmoneo, ²⁰ nin chiluwar e' hitita nin e' ferezeo scyuch' e' rafaíta, ²¹ e' amorreo tu e' cananeo nin e' gergeseo, scyuch' yi e' jebuseo. Tircu'n yi e'chk ama'la'tz swak'e' scyetz araxonl, stzun Ryos bantz.

16

Agar tu Ismael

¹ Itzun bantz yi tele'n tiemp quinín tzun jal tal Sarai yi txkel Abram na qui'c talbil i'. Poro at tzun jun mos i' yi najlij scyuch', yi aj Egipto i', nin yi bi' i' i'tz Agar. ² Bene'n tzun tlol Sarai tetz Abram:

—Qui nin ntak' Ryos ama'l swetz tan chijale'n wal, cha'stzun te na cu' inwutz teru' ta' tan cyok'bel quibu' tu inmos Agar, nin yil jal chinitx-ajilu' tuch' ba'n tzun tz'octz chi k'ajbil wal.

Nintzun cu'-tz swutz Abram yi xtxumu'n Sarai.

³ Ej nintzun saj tcy'al Sarai yi mosa'tz tetz Abram. Yi baje'n yi xtxolbila's ya'stzun yi nsken el lajujix yob yi chinajle'nix Canaán.

⁴ Itzun yi chiwitbej quib Abram tu Agar nintzun tekaj pwokil jun ni'. Poro yi tele'n xtxum Agar tetz yi xe'n tane'n i', nintzun oc tan xbajtzije'n Sarai yi patrón. ⁵ Ma Sarai nintzun taltz tetz Abram:

—Aǎ aj paj yi na tzan Agar tan telse'n ink'ej wech na in te'nin nnak'on tzatz tan toque'n tetz awuxkel, ma jalu' tantu' yi sjalok tal, na tocsaj tib nim tzinwutz. Nin qui'c wetz inxac swutz i'. Ma jalu' cho'n sak swutz Ryos na'j scyetz aj paj skaxo'l

† **15:18** Yi “Eufrates”, i'tz jun chumam tzanla' yi na xe'tij le ama'l Turquía nin na icy' tul Siria tu Irak jalen yi na tzajpon Irán nin na oc tul yi Golfo Pérsico.

tzawuch', aǎ pelo' atz nka in tzun wetz, stzun Sarai tetz Abram.

⁶—Yi amos cho'n at jak aca'wl, banaj bin awajbil te'j, stzun Abram bantz.

Yi tbital Sarai yi yol Abram nintzun xe'tijt tan jisle'n nin tan buchle'n Agar, jalen cu'n yi tele'n ojkujtz.

⁷ Itzun te yi tele'n ojkuj Agar, cho'n tzun noje'n quen i' swutz jun ángel tetz Ryos le jun ama'l yi tz'inunin tu', xlanj jun tal bo'm, cy'anl tetz yi be' yi na opon jalen Shur. ⁸ Nintzun ben jakol yi ángel tetz:

—¡Agar! Aǎ jun c'olaj mos Sarai, ¿Na ncǎsaje't, nin na' ncǎbene't? stzun ángel Ryos tetz Agar.

—Ojke'n bin mimbane'ltzaj wetz swutz wutzile'n na' Sarai yi impatrón.

⁹ Bene'n tzun tlol yi ángel tetz Ryos tetz:

—Quilo'k, ba'n ǎpakxijt tuch' yi apatrón nin nque'n c'ulutxum jak' ca'wl i'. Nin ba'n tzaban cyakil yi mbil tal i' tzatz.

¹⁰ Ej ncha'tz tal yi ángel tetz Ryos tetz:

“ǎchipuc'unk cyakil yi e' axonl wa'n, nin cya'l nin jun nink xcy'e' tan cyajle'n.

¹¹ Bintzij nin, eka'n pwokil jun ni' awa'n.

Ej nin xicy sbne' yi awal.

Nin yil tz'ul itz'ok ba'n tz'oc bi' awa'n tetz Ismael.*

Ya'stzun bi' sbne'-tz na ja opon to'k yi atzi' yi akul swutz Ryos.

¹² Chin macle'n nin sbne' yi awal.

Ni'cu'n sbne' tu jun txuc yi chin smaron nin.

Stz'oyintzink scye'j cyakil wunak.

* **16:11** “Ismael” na elepont “na tbit Ryos” le hebrey.

Ej nin cyakil wunak x̄choyintzink te'j i'.
 Yi e' xonl i' x̄chijunaje' quib scyuch' e' titz'un.
 Ej nin cho'n x̄cha'tok jalen lilen tzi'n," stzun ángel
 bantz.

¹³ Ej nin tantu' yi ja chijilon Agar tu Kataj nin jalt junt bi' Ryos ta'n. Ej nin i'tz: "Yi Ryos yi na ko' til." Na nin tal i'-tz "Ja chin til Ryos, poro qui nin nchinquim ta'n, na itz'ine't." ¹⁴ Cha'stzun te toque'n bi' yi jun a'a'tz ta'n tetz: "A' tetz yi jun yi itz',† nin yi na ko' til." Yi jun a'a'tz cho'n at xo'l Cades tu Bered. ¹⁵ Ej itzun bantz yi tule'n yos tu Agar, nintzun oc tk'ol Abram yi bi' yi ni' tetz Ismael.‡ ¹⁶ At tzun Abram tul jun mutx' tu kak yob yi titz'e'n Ismael.

17

Yi bixewe'n yi circuncisión tetz quiwel chitrat Ryos tu Abram

¹ Itzun te yi at tzaj Abram tul jun mutx' tu belujlaj yob, nintzun x̄chaj tib yi Kataj Jehová junt tir swutz i'. Itzun taltz tetz:

—I ina'tz yi Ryos yi cya'l jun na xcye' swe'j. Ej nin yi wajbil i'tz yil c̄xo'c tetz jun yaj yi chin tz'aknak cu'n, yi qui'c mu'x̄ tal paltil. ² Ej nin ko ya'tz tzaban, bixek cunin jun contrat skaxo'l tzawuch'. Je tx̄xolbile'j: chijepon impuc'sal wi'nin axonl, stzun Ryos bantz tetz.

³ Te yi na tzan Ryos tan yol cwe'n tzun joklok Abram jalen cu'n yi cwe'n pone'n yi wutz plaj wuxtx'otx'. Ej nin ncha'tz tal Ryos:

† 16:14 Gn 24:62; 25:11. ‡ 16:15 Gl 4:22.

4 —Āocopon wa'n tetz chitaj wi'nin jilwutz wunak. 5 Ej nin yi abi' nk'e'tz Abram sbne' ma na Abraham*, na cāocopon tetz chitaj wi'nin jilwutz wunak.† 6 Āchipc'unk cyakil yi araxonl wa'n. Qui nin ajlbe'n cyetz sbne'. Ej nin tan aā āchijale't wi'nin wi'tz ajcaw nin wi'nin lmak tnum. 7 Ej nin yi contrate'j yi bixek cu'n skaxo'l stzawuch' nin scyuch' e' araxonl tzantzaj,‡ i'tz, yi in te'nin iRyosil sbne', scyuch' araxonl tetz ben k'ej ben sak. 8 Swak'e' tzatz cyakil yi luware'j cwent Canaán kale najlquixe't jalu'. Ncha'tz swak'e' scyetz e' araxonl tetz ben k'ej ben sak.§ Ej nin yi in wetz in iRyosil sbne'-tz.

9 —Ej nin na waj yil tzaban tane'n yi xtxolbile'j yi swale' cyen tzatz. Ej nin ncha'tz yi e' axonl tajwe'n yil chixom te'j sbne' opon tunintz. 10 Je yi xtxolbile'j yi na waj tzibanwok tane'n scyuch' yi e' axonl: Tajwe'n tan chibaje'n circuncidar* cyakil yi e' yaj tzixo'lwok. 11 Ba'n bin tzic'aplen mu'ā tal te yi stz'uml iwankil, na yi techla'tz xconk tan āchajle'n yi ja bixe' yi katrate'j skaxo'l tzituch'. 12 Sbn'e' opon tunintz tajwe'n tan chibaje'n circuncidar cyakil yi e' xicy yi na chitz'ij tzixo'lwok. Mpe chicy'ajl yi e' imos yi lok'ij che't ita'n scyetz awer nak. Tajwe'n tan chibaje'n len circuncidar.

* 17:5 Yi bi'aj "Abraham" na elepont "Chitaj wi'nin jilwutz wunak". † 17:5 Ro 4:17-18. ‡ 17:7 Lc 1:55. § 17:8 Hch 7:5-6.

* 17:10 Yi "circuncidar" na elepont "circuncisión" le castiy i'tz jun ca'wl tak' Ryos tetz Abraham tetz jun techl yi ja bixe' jun contrat te i' scyuch' yi e' tetz xonl tan Ryos. Nin yi jun techla'tz i'tz yi tajwe'n tan tele'n c'uxij mu'ā stz'umlil te yi āchi'ol nka wankil jun ni' yi xicy. Hch 7:8; Ro 4:11.

Banwok yi xtxolbile'j le waxaki'n k'ej yi titz'le'nix jun ni'. ¹³ Tajwe'n tan chibaje'n circuncidar yi e' anitxa' scyuch' e' chinitxa' yi e' amos yi lok'ijt che' awa'n. Ej nin yi jun techla'tz yi tz'ocopon te iwankil ya'stzun xe' incontrat yi ja bixe' wa'n tzituch' tetz ben k'ej ben sak. ¹⁴ Poro ko at jun tzixo'lwok yi quil sban tane'n inca'wle'j chin tajwe'n cunin tan tele'n laju'n tzixo'l wok, na i' pajol ca'wl.

¹⁵ Ncha'tz tal Ryos tetz Abraham:

—Inti Sarai yi awuxkel qui't lbi'aj Sarai, ma na sbi'ajk Sara.† ¹⁶ Swak'e' imbanl tibaj, na cho'n stz'itz'ok acy'ajl te'j. Jun cu'n yol swak'e' imbanl tibaj, na tz'ocopon i' tetz chitxu' jun c'olaj jilwutz wunak. Ej nin xchixo'l yi xonl i' xchijalo'k wi'nin wi'tz ajcaw, nin wi'nin lmak tnum, stzun Ryos bantz.

¹⁷ Cwe'n tzun joklok Abraham swutz Ryos jalen cu'n cwe'n pone'n lajpuj yi plaj wuxtx'otx'. Ej nin te yi joklij, nintzun saj jun chin tze'e'n te'j, tc'u'l cuntu': “Ixxkaj at tzunk rmeril tan jale'n innitxa' na na chinxon tul jun cient yob. Ncha'tz Sara, ixxkaj atk rmeril tan talal jun tal, na na xon i' tul jun mutx' tu lajuj yob,” stzun Abraham. Wi'nin tzun stze'ene'n i'-tz tc'u'l cuntu'. ¹⁸ Jilone'n tzun Abraham tetz Ryos, itzun taltz:

—Chumbalaj nin klo' Ta' yi cho'nk ltak'u' banlu' tibaj Ismael.

¹⁹ Stza'wel tzun Ryos yol Abraham:

—Jun cu'n yol na walnin tzatz, stz'itz'ok jun acy'ajl te'j Sara, yi mero atz awuxkel. Nin ba'n

† **17:15** Yi bi'aj “Sara” nka “Sarai” na elepont “princesa”, yi na elepont “me'l rey”.

tzawak' quen bi' tetz Isaac. Na te'ji', nin scye'j xonl i', lbixewe't yi trate'j tetz ben k'ej ben sak.

²⁰ ”Inti tetz Ismael, swak'e' imbanl tibaj. Sjalok wi'nin nitxajil i' wa'n. Tz'ocopon i' tetz chitaj coblaj wi'tz ajcaw. Nin tan i' ljale't jun chin wutzile'n tnum. ²¹ Poro yi wetz intrat cho'n sbixek wa'n tu Isaac yi acy'ajl, yi cho'n tz'itz'ok te'j Sara chwa'nin le junt yob, stzun Ryos bantz tetz.

²² Yi stzaje'n wi' yol Ryos tu Abraham aje'n nintzun bantz.

²³ Itzun te ite'n nin k'eja'tz toque'n Abraham tan banle'n circuncidar Ismael scyuch' cyakil yi e' mos yi nchitz'ij tuch', cyuml yi e' yi lok'ij che' ta'n. Tircu'n tzun e' yaja'tz e' bajij circuncidar ta'n, quib yi tal Ryos tetz. ²⁴ At tzaj tzun Abraham tul jun mutx' tu belujlaj yob yi banol circuncidar tib.

²⁵ Ma Ismael at tul oxlaj yob yi baje'n circuncidar.

²⁶ It'e'n nintzun k'eja'tz yi chibnol tane'n Abraham tu Ismael yi circuncisión. ²⁷ Ej nin ncha'tz cyakil yi e' yaj yi najlche' tu Abraham, e' bajij circuncidar, tuml yi e' mos yi e' itz'ij tuch', scyuch' cyakil yi e' mos yi lok'ij che' ta'n, tircu'n tzun e' bajij circuncidar te yi jun k'eja'tz.

18

Yi sukil Ryos tetz Abraham yi sjalok jun cy'ajl i'

¹ Itzun bantz te yi at tzaj Abraham wi'wtz xo'l bakch cwent Mamre. Cho'n tzun xchajol tib Ryos swutz Abraham. Cho'n tzun c'olchij swutz tal pach yi mantial tu'. E'chk chajcu'n k'ej nin lo'.

² Te yi c'olchij i', nintzun ben xmayil ox yaj yi txicche' nakajil. Lajke'l nintzun bene'ntz tan

chic'ulche'n,* nin cu' jokloktz x̄chiwutz. ³ Itzun taltz:

—Wajcaw, max c'u'lu', in x̄chakumu', na cu' inwutz teru', yi qui'k tz'icy' chanu', nink cyaju' jun rat swuch'. ⁴ ¿Qui pe' na cyaju' yi nink ben q'u'il tetz mu'x̄ a' tan xtx'ajle'n quikanu' nin lchuje'u' jun tkuj tmujil jun wi' tze'e'j? ⁵ ¿Qui pe' na cyaju' yi nink chimben tan ticy'le'n tzaj cobox chiwa'u'? Na ja lo' chik'e'xiju' nin na lo' chiquimu' tan we'j. Ba'n tcu'n chiwank ninu', na ja bin chu'lu' swuch', stzun Abraham scyetz.

—Ba'n bin, che'ch e' bantz.

⁶ Lajke'l nintzun bene'n Abraham xe chipach nintzun taltz tetz Sara:

—Or cy'ajtzej cob arow arin, nin or tzawoque'n tan xyulk'e'n. Ej nin banaj cobox kapam, nin tzask'ajsaj tan yi xew k'ak' yi at cyentz.

⁷ Ntin nin xtalol tzaj Abraham tetz Sara, lajke'l nintzun bene'ntz kale ate't yi wacx̄ i', nin je' xtxa'ol jun tal ne'x̄ wacx̄, nin tak'tz tetz jun scyeri mos tan toque'n tan banle'n ba'n tetz. ⁸ Ma yi bnixe'n chiwa', nintzun bentz tan tak'le'n scyetz yi e' yaj. Poro nk'e'tz ntin chi'baj tu pam tak' scyetz ma na ncha'tz tak' i' ques tu lech. Ej nin te yi na chiwan yi ox yaja'tz tmujil tze', list cuntunin tane'n Abraham x̄chiwutz na ko tak'le'n bi' chijak tzaj tetz. ⁹ Ej, itzun yi chiwi't wane'n nintzun e' octz tan jakle'n tetz Abraham. Itzun cyaltz:

—¿Na' atite't Sara yi awuxkel?

—At i' tzi'n xe kapach.

¹⁰ Bene'n tzun tlol jun scyeri ox yaja'tz.

* **18:2** Heb 13:2.

—I bin jalu' Abraham, chwa'nin le junt yob nu'lt jun tir tan axajse'n. Ej nin yil nu'ltzaj, nsken wi't jal jun tal Sara,† stzun yaj bantz.

Ma yi Sara cho'n tzun na xk'ukene'l tzaj wutz coc yi puertil chipach tan tbite'n chiyol yi ox yaja'tz.

¹¹ Poro te yi tiempa'tz nsken wi't chitijin cunin Abraham tu Sara. Sken wi't tzaj wi' yi yablil Sara.

¹² Yi tbtal Sara yi yola'tz quib yi tal yaj tetz Abraham, nintzun saj jun chin tze'e'n tc'u'l cuntu'. Ej nin cha'tz nin xtxum i'-tz: “¿Mbi rmeril jal jun wal? Na ja wi't chimbi'xin cunin,‡ nin ncha'tz tane'n wutzile'n wajcaw Abraham,” stzun i' bantz tc'u'l cuntu'. ¹³ Bene'n tzun jakol Kataj tetz Abraham:

—¿Mbi xac na tze'en Sara te inyol? Na ja tal i' tc'u'l cuntu': “¿Mbi rmeril tan jale'n jun wal? na ja wi't chimbi'xin cunin.” ¹⁴ Poro swale' tzatz: ¿At pelo' jun e'chk takle'n yi quil xcye' Ryos te'j? Ma jalu' Abraham, chwa'nin le junt yob nu'lt junt tir tan axajse'n. Ej nin yil nu'lt, nsken wi't jal jun tal Sara,§ stzun Ryos bantz tetz.

¹⁵ Yi tbtal Sara yi yol Ryos nintzun xob i'-tz nin taltz:

—Qui' Ta', qui na chintze'en wetz.

—Nk'e'tz bintzij na awaltzaj. Cxchij tu', na jun cu'n ja cxtze'en, stzun Ryos bantz.

Yi jakol Abraham cuybil chipaj yi e' aj Sodoma tetz Ryos

¹⁶ Itzun yi stzaje'n wi' chiyol, chije'n tzun txiclok yi ox yaja'tz nin e' icy'tz tan cyopone'n Sodoma. Xom nin jun tkuj Abrahamtz scye'j. ¹⁷ Nintzun

† 18:10 Ro 9:9. ‡ 18:12 1P 3:6. § 18:14 Jer 32:16-27; Lc 1:37; Ro 9:9.

oc Ryos tan xtxumle'n: “Ba'n tcu'n swale' tetz Abraham clar cunin yi mbi'tz tzimbne'. ¹⁸ Na tan i' ljale't chibanl cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt. ¹⁹ Ej nin cha'tz txa'ijt i' wa'n tan toque'n tan chicawe'n yi e' tetz nitxajil scyuch' yi e' xonl, tan cyoque'n jak inca'wl nin tan chibnol cyakil e'chk takle'n balaj, bantz wele'n cu'n te'j cyakil yi ja wi't insuk tetz,” stzun Ryos tc'u'l cuntu'. ²⁰ Saje'n tzun tlol Ryos tetz:

—Ma jalu' Abraham ja wit jun xtxolbil yi cyakil yi e' wunak yi najlche' Sodoma tu Gomorra, chin juntlen nin e' tu cyajtza'kl. ²¹ Cho'n tzun nchimbentz tan quilwe'n yi ko bintzij nin yi chin cachi' nin e', nin yi ko chin juntlen nin cyajtza'kl quib yi mma'lchij swetz, stzun Ryos bantz tetz Abraham.

²² Cho'n tzun chibene'n cob scyeri yi e' yaja'tz jalen Sodoma. Ma tetz Abraham nintzun cyaj cyen tan yol tetz Kataj Ryos. ²³ Toque'n tzun xkansal tib mu'xt swutz Ryos nintzun oc tan jakle'n:

—Ta' yil tz'ocu' tan chibiyle'n yi e' juchul il ¿xchitzajk cunin polo' yi e' yi qui'c quil? ²⁴ Na qui cunin batz at nicy' cient wunak Sodoma yi qui'c cyetz quil. ¿Stzajk cunin polo' cyakil yi tnuma'tz tanu'? ¿Qui polo' scuyu' chipaj tan tu' yi ko at nicy' cient balaj xchixo'l? ²⁵ Qui' lo' Ta', na el intxum teru' yi quil sbanu' yi juna'tz yi tul chitz'aben nin tu' e' balaj wunak scye'j yi e' juchul il, na nk'e'tz nicy' nin tu' e' juchul il. ¡Quil sbanu' juna'tz Ta'! Na yi ilu' teru' ilu' jun balaj juez yi chin tz'aknak cu'n. Nin yi ilu' teru' quil xubsiju' tan chibanle'n tane'n cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt. Ej nin ko ya'tz, nink che' jatxcyenu' e' balaj. Ntink e' juchul il che'

cawsaju', stzun Abraham tetz Ryos.

²⁶ Stza'wel tzun Ryos yi yol Abraham itzun taltz:

—Yi nink chijal nicy' cient wunak wa'n yi nk'e'tz e' juchul il, tan tu' yi nicy' cienta'tz tzincuye' chipaj cyakil e' aj Sodoma, stzun Ryos tetz Abraham.

²⁷ Jilone'nt tzun junt tir Abraham tetz Ryos. Itzun taltz:

—Cuyu' impaj Ta', qui'c nin intx'ix yi na chin-jilon quen teru', nin yi na injak quen yi e'chk takle'na'tz teru'. Na yi ilu' teru', ilu' Ryos, yi ca'wl wetz, ma yi in we'tz in tu' wunak, in tu' tx'otx', qui'c eka'n wa'n. ²⁸ Poro Ta' yi ko ca'wunak o'te'n yi qui tz'aknak yi nicy' cienta'tz, ¿xchitzajk cunin polo' cyakil yi e' wunaka'tz tanu' tan tu' yi ca'wunak o'-ta'tz yi qui'ct?

Stza'wel tzun Kataj yi yol Abraham:

—Yi nink chijal ca'wunak o' wa'n yi nk'e'tz e' juchul il, quil chisotz wak'un.

²⁹ Jakol tzun Abraham junt tir:

—¿Ma tzun yi ko at ca'wunak ntzi' yi nk'e'tz e' juchul il?

—Quil che' insotzaj tantu' yi ca'wunaka'tz, stzun Kataj bantz tetz.

³⁰ Bene'n tzun jakol junt tir Abraham tetz Ryos itzun taltz:

—Cuyu' impaj Ta' na cu inwutz teru' yi qui'k lje' swutzu' yi chin ch'inch'uj nin tu' nin in tan jakle'n quen ite'n nin xtxolbila'tz teru'. Poro ¿mbi tzun sbanu'-tz yi ntink junaklaj ntzi' balaj lchijal tanu'?

Stza'wel tzun Katajtz, itzun taltz:

—Yi nink chijal junaklaj balaj wa'n, tan tu junaklaja'tz tzincuye' chipaj yi e' mal nak nin quil chisotz wa'n.

³¹ Toque'n tzun jakol Abraham junt tir tetz Ryos itzun taltz:

—Ilu' Wajcaw, qui'c nin intx'ix yi na injakquen yi e'chk takle'ne'j teru'. Poro ¿mbi' sbanu' yi ntink junak ntzi' balaj lchijal tanu'?

Saje'n tzun tza'wel Ryos tetz:

—Yi nink chijal junak ntzi' balaj wa'n quil chisotz yi e' wunaka'tz wak'un. Tzincuye' chipaj.

³² Chin ch'inch'uj nintzun ban Abraham tan yol tetz Ryos i tzun taltz:

—Ilu' Wajcaw cuyu' impaj qui'k tz'oyintzin c'u'lu' swe'j yi na chin jilonquen teru', poro jalta'tz wi'tzibil tir yi tzinjake' teru', nin qui't tzinxuxu' mas. ¿Mbil sbanu' yi ko ntin lchijal lajuj ntzi' balaj tanu'?

Saje'n tzun stza'wel, i tzun taltz:

—Yi ate' nink yi lajuj balaja'tz xchixo'l, quil chisotz wa'n. Tzincuye' chipaj, stzun Ryos bantz.

³³ Yi wi't chijilone'n Ryos tu Abraham aje'n nintzun ban i'-tz. Ma Abraham nin pakxijtz xe pach yi mantial tu'.

19

Yi cwe'n sotzal Kataj yi tnum Sodoma tu Gomorra

¹ Itzun bantz yi nsken oc yupcan yi cyocompone'n yi cob ángela'tz le tnum Sodoma. Cho'n tzun c'olchij Lot tzi sawanil yi tnum kale na chimolwit quib cyakil yi e' wunak. Jalt cuntunin

yi chibene'n tilol yi cob ángela'tz* nintzun je txi-cloktz tan chic'ulche'n. Nin cu jokloktz xchiwutz.

² Nintzun taltz scyetz:

—E'u' wajcaw, max chic'u'lu' swibaj. Yi in wetz, in chixconsbe'tzu'. Ej nin na cu' inwutz scyeru' tan chicyaje'n cyenu' xe' inca'l te ak'bale'j. Choktzaju' swuch', na at a' tan xtx'ajle'n quikanu'. Nin eklen jalchan chicy'ajtu' chibe'u', stzun i' bantz scyetz.

Saje'n tzun chitza'weltz, itzun cyaltz.

—Qui' lo' ta', ntyoxtu' teru'. Ba'n tcu'n kawitok cyen ketz tbe' te jun ak'bale'j.

³ Poro quinín tzun tane' Lot tan chimoxe'n jalen cu'n chicutij tan chicyaje'n cyen xe ca'l i'. Ej itzun yi cyocopone'n xe' ca'l nintzun cawunin Lot tan banle'n chiwa'-tz. Bnix pam yi qui'c xtx'amil. Ej nin yi bnixe'n, nintzun e' wan yi cob aj xajsanla'tz.

⁴ Ej itzun te yintax chinuc' quib tan watl cyopone'n tzun nil cyakil e' yaj cwent Sodoma swutz yi ca'l Lot. Cyakil yi e' xicy scyuch' yi e' biXu' e' baj opontz. ⁵ Chixe'te'n tzuntz tan sich' tetz Lot. Itzun cyaltz:

—Lot, ¿la'kbe' cob yaj yi nchixom quen tzawe'j xe aca'l te jun ak'bale'j? ¡Cy'ajwe'ltzaj! na na kaj kawitbej kib scyuch'.

⁶ Telemule'n tzun Lot tan yol scyetz, poro te yi tele'n tzaj cy'a'nt nin jople'n yi puert ta'n, nin cyaj cunin lajpultz. ⁷ Bene'n tzun tloltz scyetz:

—E'u' jun c'olój wamiw quil chibanu' yi e'chk takle'na'tz scye'j cob intxocuma'tz, na qui na yub cyajtza'klu'. ⁸ Ate' bin cob wetz inme'l yi txe'n cunin chipo'tzaj quib te jun yaj. ¿Qui pe' na cyaju'

* **19:1** “Cob ángela'tz”, ite'n nin e'a's yi cob yaj yi na jal ka'n tul Gn 18:22.

yi nink che' incy'aje'l tzaj tan chibnolu' yi cyajbilu' scye'j? Na qui na waj yi nink chibanu' jun e'chk takle'n yi chin juntlenin scye'j yi cob intxocum.

⁹ Saje'n tzun chitza'wel cyakil yi e' wunaka'tz. Itzun cyaltz:

—¡Cawle'n tzaj! Caje'n tzi be', na kocopon. ¿Nka kocopon ptzun ketz jak aca'wl? Aǎ tu' awer nak. ¿Nka na tzun awaj yi aǎ cǎben tc'u'l yi mbi na kaj tan kabnol scye'j atxocuma'tz?

Xe'te'n nintzun e' ban tan jisle'n Lot nin e' octz tan pok'le'n quen puert. ¹⁰ Ma yi cob txocuma'tz, lajke'l nintzun je'n chijakol yi puert nin oc chikinol Lot xe ca'l, nin lajke'l nin tele'n chilajpul. ¹¹ Ej nin cyakil yi e' wunaka'tz yi ate' solte'j puert e' cyaj cyen moyi'ǎ cya'n, chicyakil yi e' xicy scyuch' e' biǎu'. K'e'xe'n nintzun e' bantz tan joyle'n yi puertil yi ca'l. ¹² Ma yi e' xtxocuma'tz, nintzun ben chijakol tetz Lot:

—¿Ate' pe' mas axonl tzone'j? Ko at acy'ajl nka ame'l, e' aji' nka alchok axonl le tnume'j, molwe' len nin quilo'k scyuch' joylaj. ¹³ Na copon kaxitul cyakil yi ama'le'j. Nimix cunin xocho'n opon swutz Ryos scye'j e' aj Sodomaje'j.

¹⁴ Bene'n tzun Lot tan quilwe'n yi e' ji'-tz poro ntaxk cyok'bej quib tu me'l, ntin nsken bnix chitrat. Itzun ben tlol scyetz:

—¡Yaj cale'nwok tzaj! Nuc'wok itib, nin quitele'nk. Ilwok quen yi ama'le'j, na copon xitul Kataj Ryos.

Poros qui nintzun cyajlajtz yi yol Lot yi tal scyetz.

¹⁵ Itzun te yi txant tan tule'n skil, nintzun e' jilon yi e' ángela'tz tetz Lot, itzun cyaltz:

—Or awetz Lot, nuc'aj awib nin cy'ajwe' len yi awuxkel scyuch' yi cob ame'l tan qui iquime'n tzone'j na copon kasotzal cyakil yi tnume'j.

¹⁶ Poro tantu' yi quinin nuc'x chan tib Lot, chibene'n tzun yi e' ángel tan xch'ine'n e'ltzaj yi k'ab, na nin el k'ajab Kataj Ryos te'j. Ej nin ncha'tz ban yi txkel scyuch' yi e' me'l. Ej nintzun e' el quicy'altz solte'j len yi tnum tan cyele'n liwr.† ¹⁷ Te yi nsken wit che'l tzaj joylaje'l tzaj yi tnum, at tzun jun scyeri yi e' ángel tal scyetz:

—¡Quilo'k lajke'l tan iclaxe'n! Nin quil cxmayin tzajwok wutz icoc. Nin quil xtaque' cu'nwok siquier jun tal tkuj le ama'le'j, ma na cyenin cxbenwok xo'l wutz. Ojke'l ninwok tan itopone'n wi'wutz tan iclaxe'n.

¹⁸ —¡E'u' jun c'olój wajcaw, max chic'u'lu' swibaj! ¹⁹ Bintzij nin nimix pawor nchibanu' swetz. Nin chumbalaj nin banl cyalma'u' swibaj tan inclaxe'n. Poro chicuyu' impaj. Qui na waj yil chimben xo'l wutz. Na ko tzun quil kopon chan, nin skatz'amxok tak'un yi caws yi cupon cyak'unu'. ²⁰ Poro je jun tal juy tnum at naka'j chone'j. Nink cyak'u' ama'l sketz tan kopone'n tul, bantz kaclaxe'n, na i'tz jun tal juy tnum, stzun Lot scyetz e' ángel.

²¹ Bene'n tzun tlol jun scyeri e' ángela'tz:

—Ja wit yi mbi' majak swetz. Swak'e' bin ama'l tzitetz tan ibene'n tc'u'l, na quil sotz yi jun tnuma'tz wa'n. ²² Poro or itkan, na qui'c rmeril tan imbnol jun takle'n te ntaxk cxopon wok le jun tnuma'tz.

† 19:16 2P 2:7.

Cha'stzun te toque'n bi' yi jun tnuma'tz tetz Zoar.†

²³ Itzun yi tule'n skil sken tzun opon Lot le tnum Zoar. ²⁴ Saje'n tzun kojol Kataj jun chin k'ak' tcyaj yi asufre cu'n. Cho'n tzun cwe'n squibaj yi tnum Sodoma tu Gomorra. ²⁵ Cyakil cunin tzun chisotze'n yi e' wunak yi ate'-tz. § Nin cyakil e'chk takle'n yi at tc'u'l yi jun ama'la'tz, sotz tera'tz. ²⁶ Itzun yi txkel Lot yi xomij te'j, yi cyele'n tzaj ojkuj, nintzun xmayinin i' wutz coc.* Ej nin yi xmayine'n nin, nta'tz te'n nin oc cyen tetz jun tunuj c'ub atz'um.

²⁷ Ma le junt eklok, jalchan cunin tzun bene'n Abraham kale e' jilone't tu Kataj Ryos. ²⁸ Nintzun ben xmayil i' yi tnum Sodoma tu Gomorra tu cyakil yi šk'ajlaj yi at-tz, nin tibaj cyakil ama'la'tz ja til yi jalt cuntu' sib na juquin. I cunin tane'n jun chin patbil txun. ²⁹ Ya'stzun tulej Kataj yi cwe'n sotzal i' e'chk tnuma'tz kale najle't Lot. Poro nin ul tx'akxuj yi yol Abraham tc'u'l Kataj. Cha'stzun te nin el tzaj tcy'al i' yi Lot le jun ama'la'tz yi ntaxk sotz ta'n.

³⁰ Itzun bantz te yi topone'n Lot jalen Zoar nin xob i'-tz tan najewe'n le jun tnuma'tz. Cha'stzun te ticy'e'n i' junt tir tan najewe'n xo'l wutz scyuch' yi cob me'l. Cho'n tzun chinajewe'n tzak' jun picy.

³¹ Ej itzun yi bajx me'l Lot nin jilonin tetz yi titz'un itzun taltz: “Ma jalu' witz'un, ja bi'xin kataj, nin le ama'le'j qui'c nin jun yaj at tan toque'n tetz kuchmil. ³² ¿Qui pe' na awaja'tz yil tz'oc a' ka'n twi'

† **19:22** “Zoar” na elepont tal “juy tnum”. § **19:25** Mt 10:15; 11:23-24; Lc 10:12; 17:29; 2P 2:6; Jud 7. * **19:26** Lc 17:32.

ta'? Ej nin yil tz'oc a' twi' ba'n tzun kawitbej kib tuch' tan jale'n jujun kal.”

³³ Ma yi toque'n ak'bal nintzun ben cyak'ol win tetz chitaj. Ej itzun yi bajxnak ya'stzun coye' cu'ntz te'j, nin quinín tzun tz'icy' tetz Lot yi cwe'n coylok. Nin ncha'tz qui nin nachon i' te'j yi tele'n watl. ³⁴ Ma le junt eklok itzun tal yi bajxnak tetz yi titz'un: “Bit tzaj, cho'n nchinwit wetz te'j kataj ewt. Ej ma te ak'bale'j, aä. Kak'e' nin junt tir win tetz ta' tan awite'n atz te'j, bantz jale'n awal.”

³⁵ Ej i nintzun cyuleja'tz quib yi tal yi bajxnak tetz yi ca'p. I te'n nin ak'bala'tz toque'n a' cya'n twi' chitaj tan wite'n yi ca'p me'l i' te'j, poro qui nin nachon i' te'j yi tele'n watl. ³⁶ Tan tu' yi cwe'n chitxumul yi cob me'l Lot yi jun ajtza'kla'tz, ja tzun oc lac'puj jujun ni' scye'j. ³⁷ Ej itzun yi bajxnak yi jale'n yi tetz tal nintzun oc bi' ta'n tetz Moab. Ya'stzun chimam chite' yi e' moabita. ³⁸ Ma yi ca'p, yi titz'e'n yi tetz tal nintzun oc bi'-tz ta'n tetz Benami. Ya'stzun chimam chite' yi e' amonita jalu'.

20

Abraham tu Abimelec

¹ Itzun yi tele'n tiemp, nintzun icy' Abraham swutz yi ama'l kale najle't i'. Cho'n tzun topone'n le ama'l cwent Néguev. Ej nin yi topone'n, cho'n tzun najewe'ntz le tnum yi na bi'aj Gerar, nicy'al Cades tu Shur. ² Ej itzun bantz yi chinajewe'n tul yi jun ama'la'tz nintzun tal Abraham scyetz yi e' wunak yi najlche' yi quitz'un quitzicy quib tu

Sara yi txkel.* Ma yi tñital Abimelec, yi rey tetz Gerar yi jun xtxolbila'tz, nintzun ben mantartz tan ticy'le'n tzaj Sara tan toque'n klo' tetz ca'p txkel. ³ Poro nintzun ðchaj tib Ryos swutz i' le wutzicy', ej nin taltz tetz: “Abimelec, ðquimok, na mbi xac nsaj awucy'al yi jun xna'na'tz tzawuch', na at tetz chmila'tz.” ⁴ Poro ntaxk chiwitbej quib Abimelec tu Sara. Cha'stzun te talol i'-tz tetz Ryos: “Ilu' Wajcaw, poro ðchinquimok polo' tanu', na qui'c jun takle'n cachi' mimban te'j. ⁵ Na wutzile'n cunin Abraham mma'lon swetz yi tanub tu' i'. Ncha'tz yi xna'n ja tal swetz yi quitz'un quitzicy quib tu Abraham. Cha'stzun te mmu'l swuch'. Qui'c cunin tzun wetz wil te'j.”

⁶ Saje'n tzun tlol Ryos tetz tul wutzicy', itzun taltz: “Na el intxum tetz yi qui'c cunin awil te'j yi mmu'l tzawuch'. ⁷ Ma jalu', cun ak' te yi chmil, na i' jun elsanl intzi', nin copon wutz tan jakle'n abanl. Poro ko quil tz'oc te awi', ðquimok, scyuch' cyakil yi e' yi ate' jak aca'wl.”

⁸ Itzun le junt eklok, chin jalchan cunin tzun c'ase'n Abimelec nin ben mantartz scye'j yi e' ðchakum. Ma baje'n chimolol quib, nintzun baj xtxolil scyetz yi mbi cu'n a'lchij tetz le wutzicy'. Yi quibital yi e' ðchakum nintzun e' baj xob lentz. ⁹ ðchakol tzun Abimelec yi Abraham. Yi tule'n i', itzun taltz:

¹⁰ —¡Yaj! Mbi nintzun jun chin il yi bnix awa'n ske'j. ¿Mbi wil tzatz yi ncu' atxumul, tan tulse'n jun chin ila'tz swibaj, nin squibaj cyakil intanum? ¡Qui na yub yi mo'c tzaj anuc'ul swe'j yaj! ¿Mbi na cðtzan

* **20:2** Gn 12:13; 26:7.

tan xtxumle'n yi ncu' anuc'ul yi jun ila'tz swe'j? stzun Abimelec ban tetz Abraham.

¹¹ —Max c'u'lu' ta', poro tane'n tzinwutz wetz, cya'l jun najk tek xchi' Ryos tzone'j. Na nin inoxob ko tzun cho'c wunak tan imbiyle'n cu'n tan cyetzal wuxkel. ¹² Poro yi mero bintzi wanub i', na junit kataj tuch'. Ntin katxu' apart. Ej nin jalu' kok'be'nt kib tuch'. ¹³ Nin yi talol Ryos swetz tan wele'ntzaj le tanum intaj, ja tzun bixe' ka'n tu wuxkel tan kalol scyetz cyakil wunak tul alchok ama'lil kalel ka'tcu'nt yi kitz'un kutzicy kib skibil kib, stzun Abraham bantz tetz Abimelec.

¹⁴ Taje'n tzun tk'ol Abimelec Sara tetz Abraham. Ncha'tz toy i' jun c'oloy cne'r tu wacx, tu jun c'oloy yaj tu xna'n tetz mos Abraham. ¹⁵ Ej nin taltz tetz:

—Xmaynin cyakil yi weri inluware'j. Nin ba'n tzatxa'e'n jalaj atz, yi mas ba'n tzawutz tan ana-jewe'n swutz.

¹⁶ Ncha'tz tal Abimelec tetz Sara:

—Yi walor cyakil yi nwak' tetz axibin, i'tz jun mil piß sakal. Xconk tan xchajle'n scyetz cyakil wunak yi ax jun balaj xna'n, nin cya'l jun jalsan yolbil atz, stzun Abimelec bantz.

¹⁷ Toque'n tzun Abraham tan nachle'n Kataj tibaj Abimelec tu txkel, scyuch' cyakil e' xna'n yi na chimosin tuch', bantz jale'nt cyalbil. ¹⁸ Ya'stzun quitane'n yi e' xna'na'tz yi najlche' tu Abimelec, na Ryos mmakon yi cyalbil, tantu' yi ncu' klo' xtxumul Abimelec yi jun tajtza'kla'tz te Sara.

21

Yi titz'e'n Isaac

¹ Itzun bantz nintzun tak' Kataj yi banl tibaj Sara chi suki'nt ta'n, na nin tekaj i' pwokil jun ni'. ² Ma yi topone'n yi tiemp yi alijt cyen tan Ryos, ule'n nintzun ban yos tuch'.* Tul bi'xil tlen tu' ate't Abraham yi tk'ol Ryos yi jun cy'ajla'tz. ³⁻⁴ Ej nin le waxaki'n k'ej nintzun ban circuncidar Abraham yi ni'a'tz,† quib yi talnak Ryos tetz. Nin oc tk'ol Abraham yi bi' tetz Isaac. ⁵ At i' tul jun cient yob yi titz'e'n yi ni'. ⁶ Ma yi tule'n itz'ok yi ni' te'j Sara, nintzun taltz te'u'l cuntu': "Tan yi tzatzin yi ntak' Ryos swetz na chintze'en. Ncha'tz alchok scyetz yil quibit intziblal xchitzatzink swuch'. ⁷ Na cya'l nin jun jak tal tetz Abraham yi ko tzantzaj xtxutxunk jun ni' swe'j. Poro yi jalu' tul bi'xil tlen tu' i' ja itz'ij jun cy'ajl," stzun Sara bantz tan yi tzatzi'n yi at cu'nt.

Yi cyele'n laju'n Agar tu tal

⁸ Itzun bantz yi xch'uye'n yi ni'a'tz nintzun bnix jun chin wutzile'n wa'a'n tan Abraham tan tu' yi tele'n yi ni' te xtxu'tx. ⁹ Poro te yi jun k'eja'tz nin til Sara yi na tzan yi tal Agar tan xcy'aklil te'j Isaac. Yi jun aj xuxinla'tz, ya'stzun chinitxajil Abraham jal tu Agar, yi aj Egipto. ¹⁰ Yi tilol Sara yi mbi na ban yi tal Agar nintzun xochontz tetz Abraham. Itzun taltz: "Lajlen yi mose'j tu yi tal, na qui'c tocle'n yi tal i' te yi ame'bi'l yil scyajk cyen tk'ab wetz wal."‡ ¹¹ Yi tbital Abraham yi yol Sara wi'nin tzun bisune'n tan tu' yi mbi sbajok te yi cy'ajl i' yi jal te Agar. ¹² Bene'n tzun tlol Ryos tetz Abraham: "Abraham, qui c'x'bisun te acy'ajl tu yi amos Agar.

* **21:2** Heb 11:11. † **21:3-4** Gn 17:12; Hch 7:8. ‡ **21:10** Gl 4:29-30.

Ba'n tcu'n banaj tajbil Sara, na tan Isaac xchijale't yi mero araxonl. § ¹³ Poro ncha'tz Ismael yi acy'ajl yi njal te yi amos, tan i' ljale't jun nación na ncha'tz i', i' jun acy'ajl,” stzun Ryos bantz tetz Abraham.

¹⁴ Itzun le junt eklok, chin jalchan cunin tzun c'ase'n Abraham. I nintzun tulej i' chi tal Kataj Ryos tetz. Nin ben tk'ol cobox pam tu jun cu'lbil a' tetz Agar tan bene'n tcy'al tetz chiwa' nin quic'a' tbe'. Ncha'tz ben tk'ol yi xicy tetz xtxu' nin e' el lajultz. Ele'n tzaj nintzun e' bantz nin e' octz tan joyle'n chibe', poro qui nin jal cya'n. Tx'akxe'n nin e' bantz tul yi ama'l yi tz'inunin tu' cwent Beerseba. ¹⁵ Ma baje'n yi quic'a', nin yi nsken wi't k'e'xij yi xicy tan saktzi', nintzun cyaj cyen cutx'bal Agar tmujil jun tal wi' tze'. ¹⁶ Ma i' tetz, nin el xkansal tibtz joylaj len te yi xicy na nin tal i' tc'u'l cuntu': “Ba'n tcu'n quil wil yil quim yi wal.” Ma yi cwe'n c'olchok Agar, xe'te'n tzun yi xicytz tan o'kl.

¹⁷ Saje'n tzun tbital Ryos to'kl yi tal xicy. Cha'stzun te jilone'n tzaj yi ángel tetz Ryos. Itzun taltz: “Agar, ¿mbi na abislej? Quil cxob na ja tbit Ryos yi o'kl yi at cu'nt awal. ¹⁸ Quilo'k, cun txicbaj yi awal, nin ncwe'n tu'tz tan xch'eye'n, na tan i' ljale't jun nación wa'n,” stzun yi ángel tetz Ryos bantz tetz Agar.

¹⁹ Xchajol tzun Ryos jun bo'm tetz Agar. Bene'n tzun i'-tz tan nojse'n yi cu'lbil a' yi cy'a'n ta'n nin ben tk'ol tetz yi tal. ²⁰ At nin Ryos tan xch'eye'n yi xicy, nin yi xch'uye'n, cho'n tzun najewe'n le jun ama'l yi tz'inunin tu'. Nin i' jun balaj c'oxol flech ban. ²¹ Cho'n najewe'n i' le ama'l tz'inunin

§ 21:12 Ro 9:7; Heb 11:18.

tu' cwent Parán. Ej nin aj Egipto yi txkel bantz tan xtxu'.

Yi bnixe'n chitrat Abraham tu Abimelec

²² Itzun bantz te yi ite'n nin tiempa'tz, nintzun opon Abimelec tan yol tetz Abraham. Xomij Ficol te'j, yi wi'tz ajcaw squibaj cyakil yi e' sanlar cwent Abimelec.* Itzun tal Abimelec tetz Abraham:

—I bin jalu' Ta' Abraham, ja lajluchax skawutz yi xomij Ryos te'ju' tan xch'eye'nu'. ²³ Cha'stzun te, te yi atu' tzone'j swutz yi ama'le'j, na waj yi swutz cu'n Ryos yil talu' swetz yi qui pel tz'ocu' tan banle'n jun e'chk takle'n cachi' swe'j, nka scye'j e' incy'ajl scyuch' e' inmam. Ej nin ncha'tz swutz cu'n Ryos tale'u' swetz, yi cho'n cunin pe' sbne' yi banl talma'u' swe'j chi banakin wetz te'ju'. Ej inin pe' sbne'u'a'tz scye'j cyakil yi e' inwunakil yi najlche' tzone'j le intanum kale najle'tu', stzun Abimelec tetz Abraham.

²⁴ —Jun cu'n yol ya'stzun swulej, stzun Abraham bantz tetz Abimelec.

²⁵ Poro ncha'tz, nin jak Abraham tkanil yi jun a' yi kopijt tan i' yi elnak chimajol yi e' mos Abimelec.

²⁶ Bene'n tzun tlol Abimelec tetz Abraham:

—Qui na wit wetz yi ko ya'tz e' ban inmos, na ncha'tz bin ilu' qui nin bin talu' mu'x rasonil swetz. Qui tzun na wil wetz na' txumun cu'n yi jun ajtza'kla'tz, stzun Abimelec tetz Abraham.

²⁷ Ej nintzun saj tcy'al Abraham cobox cneru' nin cobox wacx nin tak'tz tetz Abimelec. Ej nin te yi jun k'eja'tz ya'stzun bixewe'n chitrat. ²⁸ Poro ncha'tz nin oc Abraham tan chijatxle'n el tzaj jukt

* 21:22 Gn 26:26.

tal tij cneru' xchixo'l yi e' tawun. ²⁹ Nin yi tilol Abimelec, nin ben jakoltz tetz:

—¿Mbi xac nche'l tzaj xtxa'olu' yi jukt cneru'e'j?

³⁰ Bene'n tzun tlol Abraham tetz:

—Tan yi jukt cneru'e'j yi swak'e' teru', ya'stzun jun techl yi mero bintzi, in inkopon yi jun julil a'e'j, stzun Abraham bantz.

³¹ Cha'stzun te toque'n bi' yi jun ama'la'tz tetz Beerseba†, na cho'n bnixe'n yi chitrat Abraham tu Abimelec le jun ama'la'tz.

³² Yi wi't bnixe'n yi chitrat le ama'la'tz yi oc bi' tetz Beerseba, nintzun e' pakxij cyetz Abimelec tu Ficol le cyetz chitanum xchixo'l yi e' filistey. ³³ Ej nin ta'ste'n nin le ama'la'tz yi na bi'aj Beerseba cwe't tawal Abraham jun wi' tze' yi na bi'aj tamarisco. Ej nin ta'ste'n nin oque'tz tan c'u'laje'n Ryos, yi jun kaRyosil yi at nin i' le xe'tzbiltzaj, at jalu' nin sbne' opontunintz. ³⁴ Ala' nintzun yob a'tij Abraham le chitanum yi e' filistey.

22

Yi toyil klo' Abraham yi jun tal xutuj cy'ajl tetz Ryos

¹ Itzun bantz yi nskan wi't bnix e'chk takle'ne'j nintzun oc Ryos tan pile'n Abraham tan tilol yi ko bintzi nin k'uklij c'u'l i'. Jilone'n tzaj tzun Ryos tetz Abraham. Itzun taltz:

—¡Abraham! ¡Abraham!

—¿Mbi' Ta'?

† **21:31** “Beerseba” na elepont, “julil a' kale mbnixet' yi trat”, nka “julil a' kale e' ak'le't' yi juk cneru”.

² —Cy'aj nin yi jun tal x̄utuj acy'ajl yi wi'nin na c̄xpek' te'j. Quilo'k jalen le luwar cwent Moriah. Ej nin yil c̄xopon wi jun scyeri wutz yi tzinchaje' tzatz, ba'n tzapat yi acy'ajl tetz jun atx'ixwatz tzinwutz.

³ Chin jalchan cunin tzun c'ase'n Abrahamtz nin oc tan wekle'n jun buru' tan ticy'le'n nin cyektz. Ncha'tz e' ben stzoc'ol cobox si' tan pate'n yi xtx'ixwatz. Ncha'tz ben tcy'al cob mos tu Isaac yi cy'ajl. Bene'n nintzun e' bantz tan cyopone'n le ama'l yi tal Ryos tetz. ⁴ Itzun le toxi'n k'ej chibe', nintzun ben xmayil Abraham yi ama'l yi tal Ryos tetz. ⁵ Bene'n tzun tlol Abraham scyetz yi e' mos yi xomche' te'j:

—Ncye'n tu wok tzone'j tu yi kaburu' na yi o' ketz tu incy'ajl nkaben ketz tzi'ne'j tan c'u'laje'n Ryos. Ej nin kapakxok chan.

⁶ Saje'n tzun tcy'al Abraham yi si' nin je tk'ol wutz coc Isaac. Ma i' tetz nin ben tcy'al yi cchilu' tu yi k'ak'. Nin e' bentz. ⁷ Nsken wi't chixon jun tkuj yi bene'n jakol Isaac tetz taj:

—Ta'.

—¿Mbi na awaj āx jun c'olaj incy'ajl? stzun Abraham tetz Isaac.

—¿Lok tzun jun tal cneru' tetz katx'ixwatz? Cy'a'n si' ka'n nin cy'a'n k'ak' ka'n tu yi cchilu'. Poro ¿lak tzun jun tal cneru' tetz katx'ixwatz?

⁸ —Ryos tz'ak'on sketz, stzun Abraham tetz Isaac te yi na chixon tan cyopone'n le ama'la'tz.

⁹ Ma yi cyopone'n le ama'l yi tal Ryos tetz, nintzun oc Abraham tan wekle'n jun patbil xtx'ixwatz. Ma yi nuc'xe'n ta'n nintzun baj je tk'ol yi si' tibaj. Kalena'tz tzun bene'ntz tan c'alche'n

cu'n Isaac nin je tk'oltz tibaj yi patbil xtx'ixwatz.*

¹⁰ Bene'n nintzun bantz tan ticy'le'n yi cchilu' tan biyle'n cu'n yi cy'ajl. I cunin tzun klo' na bentz tu yi cchilu' tan biyle'n cu'n, ¹¹ yi jilone'n tzaj yi ángel tetz Ryos jalen tzi'n tcya'j. Itzun taltz:

—¡Abraham! ¡Abraham!

—Je ine'j Ta' stzun Abraham bantz.

¹² —Qui bin tzabiy cu'n yi acy'ajl nin quil tza-ban jun e'ch takle'n te'j, na na el intxum tetz yi bintzinin na awek xchi' Ryos, na qui nin macabej ac'u'l te'j yi mawak' klo' yi jun tal xutuj acy'ajl swetz, stzun yi ángel tetz Ryos bantz.

¹³ Xmayine'n nintzun Abraham wutz coc nin ben tilol jun tal cneru' yi xoplj cyen yi tuc' xo'l cobox k'ab tze'. Bene'n tzun Abraham tan telsene'l tzaj. Ej nin te yi tele'n tzaj ta'n, nin tak'tz tetz xtx'ixwatz tetz xel yi cy'ajl.† ¹⁴ Oque'n cyen nintzun ban bi' yi jun wutza'tz tan Abraham tetz “Ryos tz'ak'on”. Cha'stzun te jalu' na a'lchij tetz jun luwara'tz: “Yi wi'wtz tetz Kataj kale tz'ak'le't katx'ixwatz.”

¹⁵ Itzun yi wi't tk'ol Abraham yi xtx'ixwatz jilone'n tzaj tzun junt tir yi ángel tetz Kataj tetz.

¹⁶ Itzun taltz:

—Abraham, je yol Ryose'j: “Tantu' yi qui nin macabej ac'u'l tan awak'ol yi jun tal xutuj acy'ajl swetz, ja tzun aban tane'n inca'wl. Ma jalu' jun cu'n yol na walnin tzatz:‡ ¹⁷ Swak'e' wi'nin imbanl tzawibaj na chijepon impuc'sal yi tajlal yi axonl. Ni'cu'n sbne' cyajlal chi tane'n tajlal yi e' tx'uml yi ate' tcya'j nka chi tane'n tajlal yi samlicy' yi at

* **22:9** Stg 2:21. † **22:13** Heb 11:17-19. ‡ **22:16** Heb 6:13-14; 11:12.

tzi'ak mar. Ej nin nk'e'tz ntina'tz ma na ncha'tz chixcyek scye'j cyakil chicontr. ¹⁸ Ej nin tan tu' yi e' axonl, sjalok chibanl cyakil e'chk jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt. Ya'stzun sbajok tan tu' yi maban yi wetz wajbil,"§ stzun ángel tetz Ryos bantz.

¹⁹ Yi nskén wi't bnix yi xtxolbila'se'j nintzun pakxij Abraham le ama'l Beerseba. Cho'n tzun najewe'n Abraham tetz coboxt tiemp le jun ama'la'tz.

Yi e' cy'ajl Nacor

²⁰ Itzun bantz yi tele'n tiemp yi baje'n cyakil yi xtxolbila'se'j, nintzun opon stziblal twi' Abraham yi nskén jal chinitxajil Nacor yi titz'un. ²¹ Yi bajx yi mitz'ij i'tz Uz, yi ca'p i'tz Buz. Ej nin yi toxi'n i'tz Kemuel yi taj Aram. ²² Pontzaj tlen quitz'e'n Quesed, Hazo, Pildas, Jidlaf tu Betuel. ²³ Yi jun Betuela'tz ya'stzun yi taj Rebeca. Cyakil yi bi'aja'tz ya'stzun yi waxak cy'ajl Nacor yi titz'un Abraham yi e' itz'ij te'j Milca. ²⁴ Ncha'tz e' jal chinitxa' Nacor tu Reúma, yi ca'p txkel i'. Yi chibi' yi chinitxa' e' jal i'tz: Teba, Gaham, Tahas tu Maaca.

23

Yi xe'n cu'n ban mukxe'n Sara

¹ Itzun bantz, a'tij Sara jun cient tu junak juk yob wuxtx'otx'. ² Cho'n quime'n i'-tz le ama'l Quiriat- arba, nka Hebrón cwent ama'l Canaán. Ma yi Abraham wi'nin tzun bisune'n te'j Sara, nin wi'nin tok'e'n i' yi quime'n. ³ Tele'n tzaj tzuntz le ama'la'tz kale atit wankil yi k'ajtzun txkel. Bene'n tzun i'-tz

§ 22:18 Hch 3:25; Gl 3:8.

tan talche'n scyetz yi e' xonl Het yi najlche' le jun luwara'tz. Itzun taltz scyetz:

4 —Ibin jalu' tan pe' in tu' jun awer nak ächixo'lu'* ntin na waj tzinc'uch jun pawor scyeru'. Yi nink chic'ayu' jalaj intx'otx' kale tzinmukwit yi wankil k'ajtzun wuxkel† na ja quim i', chij Abraham scyetz.

5 Saje'n tzun cyalol yi e' xonl Het tetz Abraham. Itzun cyaltz:

6 —I bin jalu' ta' Abraham bne'u' pawor. Tbitzaju' kayol, che'ch tzun bantz. —Ilu' jun wi'tz ajcaw skaxo'l, nin txa'ijtu' tan Ryos. Ba'n smuku' yi txkelu' le mukbil alma' yi mas balaj tcu'n ächixo'l yi ketz, nin cya'l nin jun skaxo'l yi nink scabej c'u'l tan tk'ol jun ama'la'tz teru'.

7 Je'n tzun txiclok Abraham, nin k'ajlan nin i' scyetz tan tak'le'n chik'ej e' xonl Heta'tz. Itzun ben tlol scyetz:

8 —Yi ko mero bintzij na cyaju' yi cho'n tzinmuk cyen wankil yi prow wuxkel tzone'j, chibne' binu' pawor swetz. Tan imbi' chijakquenu' tetz Efrón yi cy'ajl Zohar, ⁹ yi qui pel sc'ay i' jun picy swetz yi na bi'aj Macpela yi cho'n at tul yi xtx'otx' i'. Ba'n tzinchoj jamel nicy'na' ljak i' te'j. Bantz wetzal jun picya'tz tetz mukbil k'ajtzun wuxkel scyuch' e' inxonl.

¹⁰ At cu'n tzun Efrón ächixo'l e' xonl Heta'tz. Jilone'n tzaj tzuntz tetz Abraham ächiwutz cu'n e' wunak yi ate'-tz bantz quibital yi yol i' nin ncha'tz ächiwutz e' yi wi'nin cyoque'n nin wi'nin cyele'n tzaj stzi puertil yi tnum. Itzun taltz:

* 23:4 Heb 11:9, 13. † 23:4 Hch 7:16.

11 —¡Qui' lo' ta'! Bne'u' pawor, tbitzaju' in yole'j: Swoye' yi jalaj tx'otx'a'tz teru' tuml yi picy yi at nintz le luwara'tz. Xchiwutz cu'n e' intanume'j yi swoye' teru' nin e' cu'n stiw te'j. Ba'n bin smuku' yi k'ajtzun prow txkelu' le luwara'tz, stzun Efrón tetz Abraham.

12 Poro nin aj junt tir Abraham tan k'ajla'n tan tak'le'n chik'e'j e' wunaka'tz yi ate' le luwara'tz.

13 Jilone'n tzun Abraham tetz Efrón xchiwutz cu'n e' wunak yi ate'-tz. Itzun taltz:

—Bne'u' pawor swetz tbitzaju' inyol, na cu' inwutz teru' yi na waj yi stz'amu' jamel yi tx'otx'a'tz tan qui imbisune'n, nin kalena's tzun tzinmukcu'n wankil k'ajtzun wuxkel, stzun Abraham bantz tetz. 14 Bene'n tzun tlol Efrón tetz Abraham. Itzun taltz:

15 —Ilu' jun c'oloj ta' Abraham, yi jamel yi tx'otx'e'j i'tz cyaj cient piḡ sakal. Ba'n tcu'n quil ko'c tan xtxumle'n jamel yi tx'otx', ma na ba'n tcu'n benku' tan mukle'n wankil k'ajtzun txkelu'.

16 Ej nintzun cujij Abraham tan xchojle'n yi jamel yi nsken tal Efrón xchiwutz e' mas xonl Het. Nin xchoj i' cyaj cient piḡ sakal yi tz'aknak cu'n, chi yi c'uch Efrón tetz. 17 Tan yi xtxolbila'se'j, yi xtx'otx' Efrón yi at xlajlen Mamre, kale atit yi jun picy Macpela'tz, scyuch' cyakil tze' yi at swutz yi tx'otx'a'tz, 18 tetz cunin tzun Abraham bantz tircu'n. Ej nin e' cu'n stiw ban cyakil yi e' wunak, scyuch' yi e' yi wi'nin cyopone'n stzi' puertil yi tnum.

19 Itzun bantz yi wi't bnixe'n e'ch xtxolbila'se'j, kalena's tzun cwe'n mukul Abraham yi wankil k'ajtzun Sara tc'u'l jun picya'tz yi na bi'aj Macpela,

yi cho'n at xlajlen Mamre, yi ncha'tz na bi'aj Hebrón, cwent Canaán. ²⁰ Cha'stzun te cyakil yi tx'otx'a'tz kale atit yi jun picya'tz tetz cu'n Abraham ban. E' cu'n xonl Het c'ayin tetz nin xcontz ta'n tetz mukbil alma'.

24

Yi ħe'n cu'n ban yi jale'n yi txkel Isaac

¹ Itzun bantz te yi nsken wi't tijin c'u'l Abraham nin te yi nsken wi't tak' Kataj yi banl tibaj, nintzun octz tan xtxumle'n yi txkel Isaac. ² Ĥchakol tzun jun scyeri yi e' ħchakum yi mas tcunin ja tijin c'u'l ħchiwutz yi e' mas, nin yi i' wi'tz ajcaw tibaj cyakil yi me'bi'l. Bene'n tzun tlol tetz:

—Ma jalu' ak'oc tzaj ak'ab tzak' incux. ³ Na na waj yil tzawal swetz, swutz cu'n Kataj, yi kaRyosil yi taw tcya'j tu wuxtx'otx', yi cĕlepon cu'n te yi xtxolbil yi swale' tzatz. Je wajbile'j: qui na waj yi nink tzajoy txkel incy'ajl ħchixo'l yi e' xun tzone'j cwent Canaán kale najlcho't. ⁴ Ma na na waj yil cĕben jalen le intanumbe'n tan joyle'n txkel incy'ajl ħchixo'l yi e' inxonl.

⁵ Bene'n tzun tlol yi ħchakum Abraham tetz:

—Ba'n bin Ta', poro ħĕe'n tzimban ko quil sc'ul yi xun yil xomtzaj swe'j? ħBa'n pe tzun yi nink nu'l tan ticy'le'n nin yi cy'ajlu' tan cyaje'n le tanumbe'nu' kale elnaktzitu' tentz?

⁶ —¡Qui'! qui'c rmeril tan bene'n incy'ajl tan najewe'n chone'j. ⁷ Na yi Wajcaw yi inRyosil, yi Ryos yi at tcya'j, yi nchin ne'lsan tzaj kale najle't tzaj k'ajtzun intaj, i' nsukin yi ama'le'j scyetz e' inxonl. Mben tzun ħchakol yi tetz ángel tan bajxe'n cu'n tzawutz tan joyle'n tzaj yi txkel yi jun tal ħutuj

incy'ajle'j. ⁸ Poro ko quil sc'ul yi xun yil xom tzaj tzawe'j qui'c tzun ara paj te'j, nin cxelepon liwr te yi jun trat yi copon skaxo'l. Poro jun cu'n yol na wal nin tzatz, yi qui'c rmeril tan bene'n incy'ajl chone'j.

⁹ Bene'n tzun yi xchakumtz tan tak'le'n quen yi k'ab tzak' yi cux Abraham yi tajcawil. Nin tal i'tz:

—Tzimbne' tajbilu' ta', quib yi nталu' swetz.

¹⁰ Toque'n tzun yi mos tan xtxa'le'n e'chk balaj oy txo'l cyakil yi me'bi'l Abraham. Ej nin octz tan chiwekle'n lajuj camey i'. Bene'n nintzun bantz le tanum Nacor cwent Mesopotamia.*

¹¹ Itzun bantz yi topone'n nakajil yi tnum nskenin tzun cu' k'ej. Nintzun e' uje'-tz tuml chicamey stzi' julil jun a'. Nin te yi ora'tz ya'stzun na chibaj opon len yi e' xun tan ticy'le'n a'. ¹² Ej nin te yi ujlche' yi e' camey ta'n, nintzun oc yi chakuma'tz tan nachle'n Kataj. Itzun taltz: “Kataj, yi atu' tcyaj, nin ilu' Ryosil Wajcaw Abraham, chin xch'eyaju' tan joyle'n yi injoybe'tz. Elk k'ajabu' te wajcaw Abraham tan jale'n txkel Isaac.

¹³ Tzinch'iwe' tzone'j stzi' yi julil a'e'j jalen pe'k yil chibaj ul len yi e' xun tan sya'i'n. ¹⁴ Ya'tzk tajbilu' Ta', yi jun xun kale lwal nint: ‘Axx jun c'oloj xun banaj pawor swetz, nink tzawoy mu'xx wuc'a', chinch sbanin. Ej nink tal tzaj swetz: ‘Uc'a'ku' ta', ncha'tz swak'e' quic'a' yi cameyu', itzunk i'a'tz yi txa'ijt tanu' tetz txkel Isaac yi xchakumu'.† Ej

* **24:10** “Mesopotamia” na bi'aj yi ama'l yi at xo'l cob tzanla' yi na chibi'aj Tigris tu Eufates. Na jop yi ama'l yi na bi'aj Irak jalu'.

† **24:14** Jakle'n jun techl: Jue 6:17, 37; Ro 20:9; Pr 16:33; Hch 1:26; Mt 12:39.

nin tan yi xtxolbile'j slajluchaxk tzinwutz yi at balajilu' te'j Abraham, yi wajcawil.”

¹⁵ Ntaxk nintzun tane' i'-tz tan nachle'n Kataj yi bene'n tilol jun xun yi ule'n tlen tu' atit tan sya'i'n. Cho'n ate'n yi xchok' wi xulchub. Ej nin yi jun xuna'tz i'tz Rebeca yi me'l Betuel. Yi jun Betuela'tz ya'stzun chinitxajil Nacor tu Milca. Ej nin yi Nacora'tz quitz'un quitzicy quib tu Abraham. ¹⁶ Yi Rebeca chin yube'n nin. Ej ninntaxk nin po'tzaj tibtz te jun yaj. Yi tponen stzi' yi julil a', nin octz tan nojse'n yi xchok'. Ma yi noje'n, nin je' tk'ol wi xulchub nintzun pakxijtz. ¹⁷ Bene'n nintzun ban yi xchakum Abraham tan stz'amle'n nin jilon nintz tetz. Itzun taltz:

—Aǎ jun c'oloy xun, banaj jun pawor swetz, tzawak' mu'ǎ tal wuc'a' te yi a' yi cy'a'n awa'n tul yi aǎchok'.

¹⁸ —Cuj ta', uc'a'ku' stzun xun bantz tetz.

Cwe'n tzaj tzun tcy'al yi xchok' le k'ab nintzun ben tk'ol yi tc'a'-tz.

¹⁹ Ma yi wi't tuc'a'e'n yi chakum nintzun ben tlol Rebeca tetz:

—Ncha'tz ban ljetzaj quic'a' yi e' cameyu' wa'n, jalen yil noj len chic'u'l.

²⁰ Lajke'l nintzun cyaje'n cyen kojol yi sowril yi a' yi at tul yi xchok' tul yi cu'lbil a' yi at nintz naka'j. Ala' nin tzun tir bantz stzi' yi julil a' tan je'se'n tzaj quic'a' yi e' camey. ²¹ Itzun te yi na tzan yi xuna'tz tan bale'n quic'a' e' camey ntin xmayi'n na ban nin yi xchakum Abraham te'j i'. Nin qui'c nin jun yol na talnintz tetz. Na yi tajbil i' i'tz tan tele'n xtxum tetz yi ko bintzij nin xchaje' Ryos yi joybe'tz. ²² Yi nsken chuc'a' yi e' camey nintzun ben yi chakum

tan lac'baje'n cyen jun tal argoy yi oro cu'n te ju'. Mu'xt cuntu' qui tz'aknak me' ons yi talil. Ncha'tz ben tk'ol cob te'j k'abaj, yi oro cu'n, mas ox ons tu ni'cy yi talil jujun. ²³ Nintzun ben jakoltz te yi xun:

—Banaj pawor, alaj swetz ¿na' scyetz i' ataj? Ej nin qui polo' ljal mu'x kaposar tuch' ataj te ak'bale'j, stzun yi chakum tetz xun.

²⁴—Yi in wetz in me'l Betuel, yi nitxajil Nacor tu Milca. ²⁵ At ama'l xe kaca'l tan chicyaje'n cyenu' te ak'bale'j. Ej nin cha'tz at tkan ch'im tetz chiwa' yi e' cameyu', stzun xun bantz.

²⁶ Cwe'n tzun mejlok yi xchakum Abraham nin octz tan c'u'laje'n Kataj. ²⁷ Itzun taltz: “Wajcaw, ilu' Ryosil wajcaw Abraham, wi'nin banl talma'u'. Chin tz'aknak cunin teru'. Nin chin balaj ilu' te'j wajcaw Abraham, na ja chinsaj tcy'alu' jalen tzone'j xchixo'l yi e' xonl i'.”

²⁸ Lajke'l nintzun bene'n Rebeca jalen xe ca'l tan talche'n tetz yi xtxu' yi mbi cu'n mbajij. ²⁹ At tzun jun xibin Rebeca yi na bi'aj Labán. Yi tbital yi mbi' cu'n bajij, lajke'l nintzun bene'n stzi' julil yi a' tan joyle'n yi jun yaja'tz yi jilon tetz Rebeca. ³⁰ Na nin til yi jun argoy tu yi cob te'j k'abaj yi at cyen tkul k'ab Rebeca. Ej nin ncha'tz tbit i' mbi cu'n tal yi jun yaja'tz tetz. Itzun yi topone'n Labán stzi' yi julil a', ixnin tzun atite't yi xchakum Abraham scyuch' e' camey. Nintzun oc xkansal tib xljaj. ³¹ Itzun taltz:

—Max c'u'lu' ta', na el intxum tetz yi at banl Kataj tibu'. Bne'u' pawor, xomokninu' swe'j. Quil cyaju' tzone'j, na at ama'l kale chicyaj cyent yi e' cameyu'.

³² Bene'n nintzun ban xomok yi mos Abraham te Labán tan cyaje'n cyen xe ca'l i'. Ma yi e' baj cyopone'ntz nintzun oc Labán tan telse'n cyektz yi e' camey nin tak' i' chiwa'-tz. Ncha'tz ul tcy'al a'-tz tan xtx'ajle'n quikan yi chakum scyuch' e' mos yi xomche' te'j.

³³ Itzun bantz te yi nsken wi't bnix yi wa' yi xchakum Abraham qui nintzun cujij yi wa'. Itzun taltz:

—Max chic'u'lu', poro qui'c rmeril tan inwane'n jalen yi ntaxk wal yi inmantar scyeru'.

—Ba'n bin ltal tzaju' yi mantaru' sketz, stzun Labán bantz tetz.

³⁴ —I bin jalu' yi in wetz in xchakum wajcaw Abraham. Je tane'n i'e'j: ³⁵ At banl Kataj kaRyosil tibaj, na chin ric nin i'. Na ja tak' Kataj wi'nin tawun. At cneru', at wacx, at oro tu sakal at wi'nin camey tu buru' tuch'. Ej nin ate' wi'nin yaj tu xna'n jak' ca'wl i'. ³⁶ Nin ncha'tz nk'e'tz ntina'tz ma na ja itz'ij jun cy'ajl te'j k'ajtzun na' Sara tul bi'xil tlentu'. Ej nin wajcaw Abraham ja cyaj cyen tk'ol cyakil yi me'bi'l tetz yi jun tal xutuj cy'ajla'tz. ³⁷ Ja tzun chimbixe' ta'n tan joyle'n txkel yi cy'ajl. Ej nin ncha'tz in, ja wal cuj tetz tan wele'n cu'n te'j. Je tzun yol i' yi ntal swetze'j: “Qui na waj yi cho'nk tzajoy txkel incy'ajl xchixo'l cyakil yi e' xun yi ate' tzone'j Canaán kale najlcho't. ³⁸ Ma na quilo'k xchixo'l yi e' ketz kaxonl. Ej nin joyaj jun txkel incy'ajl xchixo'l.” ³⁹ Nintzun waltz tetz: “Ilu' wajcaw ¿ma tzun yi kol quil sc'ul yi jun xuna'tz yil xomtaz swe'j?” ⁴⁰ Nintzun tal i' swetz: “Yi in wetz xomchin te'j tajbil Ryos, nin na el intxum tetz yi tz'ul xchakol yi tetz ángel tan xome'n nin tzawe'j te

yi apyaj yi ncäben te'j. Ba'n tzun tzajoy jun txkel incy'ajl ächixo'l yi e' inxonl, yi e' xonl k'ajtzun intaj. ⁴¹ Ntin, yi ko quil cyak' yi e' inxonl yi xun tzatz, cäelepon tzuntz liwr te ayole'j."

⁴² "Cha'stzun te, yi nnu'l jalu' tzi julil a' ja tzun no'ctz tan nachle'n Kataj yi Ryosil wajcaw Abraham. Itzun waltz tetz: "¡Wajcaw! yi ko bintzij nin ya'tz yi tajbilu' yi ba'n cuntuk sban yi jun impyaje'j, ⁴³ na cu' inwutz teru' ta', te yi atin tzone'j stzi' yi jun julil a'e'j. Jekltuleju'e'j: Ik yi xun yil tz'ul tan ticy'le'n a', ej nin kalel wal nint yi xtxolbile'j tetz: 'Banaj pawor swetz, tzawak' mu'ä tal wuc'a' te yi a' yi at tul ächok', chinchk sbanin tetz. ⁴⁴ Ej nink ltal tzaj swetz: 'Je'j, uc'a'ku' ta'. Ncha'tz je'ul imbalul quic'a' yi e' cameyu', chijk i' sban tzaj, itzunk i'a'tz yi jun xun yi txa'ijt tanu' tetz txkel yi cy'ajl wajcaw Abraham," chinch ban tetz Ryos. ⁴⁵ Ntaxk nintzun chintane'-tz tan nachle'n Kataj yi nwilnin yi opone'n tlen tu' atit Rebeca tan ticy'le'n a'. Ate'n ächok' i' ta'n wi xulchub. Nintzun nwaltz tetz: "Banaj pawor swetz tzawak' mu'ä tal wuc'a'." ⁴⁶ Lajke'l nintzun ncutzaj tcy'al i' yi ächok'tz, nin taltz swetz: "Je'j, uc'a'ku' ta'. Ncha'tz wak'e' quic'a' yi e' cameyu'," stzun i' ban swetz. Nintzun nuc'a'-tz ta'n. Ncha'tz ja chibaj uc'a' len yi incameytz ta'n. ⁴⁷ Kalena's tzun mben injakoltz tetz: "¿Na' tzun scyetz ataj atxu'?" Nintzun tal i'-tz: "In me'l Betuel, yi cy'ajl incy'e'x Nacor tu wutzile'n na' Milca," stzun i' swetz. Yi nwit yi yol i' nin mmo'c inlac'bal jun argoy te ju', nin mmo'c tzaj ink'ol cob kul k'abaj te yi k'ab. ⁴⁸ Nintzun nchincu' mejloktz tan c'u'laje'n Ryos. Ja wak' ink'ajsbil tetz Kataj, yi Ryosil wajcaw Abraham, tantu' yi sbejnin

nchinsaj tcy'al tzone'j tan joyle'n jun xun tetz txkel yi cy'ajl i', xchixo'lu' yi e'u' xonl kawutzile'n Abraham. ⁴⁹ I bin jalu', max chic'u'lu', elk chik'ajabu' te wajcaw. Ej nin cyale'u' swetz: ¿Ba'n pe' xchiwutzu', nka qui'? Na waj lwit, bantz wilol yi mbil tzimban, stzun xchakum Abraham scyetz.

⁵⁰ Chijilone'n tzaj tzun Labán tu Betuel itzun cyaltz:

—Ja wi't cawun Ryos te cyakil yi xtxolbile'j nin yi o' ketz qui'c rmeril tan kalol kuj nka qui'. ⁵¹ Ma jalu' bin, je Rebeca je'j, tcy'ajninu' nin chibenku'. Oken bintz tetz txkel yi cy'ajl yi tajcawilu' quib yi tajbil Kataj Ryos.

⁵² Yi wi't tbtal yi xchakum Abraham yi chiyol, cwe'n tzun jokloktz swutz Ryos jalencu'n cwe'n pone'n yi wutz plaj wuxtx'otx'. ⁵³ Kalena'tz tzun baje'n tzaj tcy'al cyakil e'chk oy yi cya'n ta'n. Jetzaj tcy'al oro tu sakal, nin e'chk balaj be'chok. Nin baj nin tk'ol tetz Rebeca. Ncha'tz at mbaj nin tk'oltz tetz yi xibin Rebeca tu yi xtxu'. ⁵⁴ Kalena'tz tzun wane'n i'-tz scyuch' yi e' mos yi xomche' te'j. Ej nin cho'n tzun chicyaje'n cyen tan watl te yi jun ak'bala'tz.

Itzun yi chic'ase'n le junt eklok nintzun tal yi chakum:

—I bin jalu' nkaje'n bin ketz tu yi xun xe ca'l wajcaw Abraham.

⁵⁵ Chijilone'n tzaj tzun yi stzicy Rebeca tu yi xtxu'. Itzun cyaltz tetz chakum:

—Na bin kaj cobox k'ej plas. Kalena'tz tzun tz'aj xun tanu', che'ch.

⁵⁶ —Qui', quil chin chimaku', na ntyoäa'tz tetz Kataj yi ba'n cuntu' mban yi impyaj. Ba'n tcu'n

cyak'e'u' ama'l tetz yi xun tan xome'n nin junawes swe'j bantz kopone'n xe ca'l yi wajcawil, stzun yi chakum scyetz.

⁵⁷ —Cuquen ta', kachake' yi xun, che'ch. —Ej nin kajake' tetz yi ko kuj ta'n yil tz'aj chan nka qui', che'ch bantz.

⁵⁸ Chakxe'n tzun Rebeca-a'tz cya'n nintzun ben chijakoltz tetz:

—¿Cuj pe' awa'n yi ninink cxa'j te yaje'j?

—Ninin nnaje'n wetz, stzun i' bantz.

⁵⁹ Kalena's tzun cyak'ol ama'ltz tetz Rebeca, tuml yi xna'n yi na tzan tan q'uicy'le'n i', tan chixome'n nin te yi xchakum Abraham scyuch' yi e' mos i'. ⁶⁰ Itzun te yi ntaxk cha'j tzaj nintzun cyak' yi chibanltz tibaj Rebeca. Itzun cyaltz:

“Aǎ jun tal c'olój kanub
tak' tzaj kataj banl tzawibaj
nink cǎo'c tetz chitxu'
jun chin c'olój wunak
yi qui'c ajlbe'n cyetz.
Ej nink chixcye' yi e'
axonl scye'j chicontr.”

⁶¹ Toque'n tzun Rebeca scyuch' e' tetz mos tan nuc'u'n ib, ma yi wi't chibaj nuc'xe'n nintzun e' baj je'-tz te'jak jujun camey. Bajxe'n tzun yi xchakum Abraham nin saj tcy'al i' yi Rebeca scyuch' yi e' mos i'.

⁶² Itzun bantz cho'n tzun saje'n tetz Isaac stzi' yi a' yi na bi'aj “A' tetz yi jun yi itz'nin nin na ko' til.” Na cho'n najlijtz le jun ama'l yi na bi'aj Néguev.

⁶³ Cho'n sajnak i'tz tan xo'n stzi' yi jun a'a'tz. Ej nin cwe'n k'ej cuntu' pakxe'n tzajtz. Jalt cuntunin yi bene'n xmayil yi txant cuntu' tan cyule'n cobox

camey. ⁶⁴ Ncha'tz Rebeca nin saj tilol wutz Isaac. Ma yi saje'n tilol nintzun cutzajtz te yi camey. ⁶⁵ Na nsken wi't jak tetz yi chakum.

—¿Na' tzun scyetz i' yi jun yaje'j yi tz'ul tzi'ne'j tan kac'ulche'n?

—Ya'stzun yi cy'ajl yi wajcaw, stzun yi mos ban tzaj tetz.

Yi cwe'n tzaj Rebeca nintzun jetzaj tcy'al jun xbu'k, nin je tk'ol twi' tan tewe'n yi wutz.

⁶⁶ Ma yi chic'ulul quib yi chakum tu Isaac nintzun baj txolil i' tetz yi mbi' cu'n ban i' te yi pyaj. ⁶⁷ Yi cyule'n tzaj le chinajbil nintzun saj tcy'al Isaac yi Rebeca xe mantialbe'n yi k'ajtzun xtxu'. Ok'be'n ib nintzun e' bantz, nin wi'nin pek'e'n cyen Isaactz te'j Rebeca. Cha'stzun tele'n yi bis te c'u'l Isaac tan yi k'ajtzun xtxu' yi quimnak.

25

Yi cyok'bel quib Abraham tu Cetura

¹ Itzun bantz yi xone'n tiemp nintzun oc junt txkel Abraham, yi na bi'aj Cetura. ² Jale'n nintzun ban nitxajil Abraham te junt txkela'tz. Ej nin yi chibi' i'tz: Zimram, Jocsán, Medán, Madián, Isbac nin Súa. ³ Ma Jocsán ya'stzun chitaj Seba tu Dedán. Ej nin yi e' xonl Dedán ban i'tz yi e' Asur, yi e' letuseo scyuch' yi e' leumeo.

⁴ Ma yi e' tu Madián, ya'stzun Efa, Efer, Hanoc, Abida nin Elda. Nin yi jun c'oloy wunaka'tz, e' cu'n xonl na' Cetura, yi ca'p txkel Abraham. ⁵⁻⁶ Poro ntin tak' Abraham mu'x tal te yi tetz me'bi'l scyetz yi e' nitxajila'tz yi nchijal te yi e' mas txkel i'. Ej

nin ncha'tz, te yi ntaxk tijin c'u'l, nin e' el jatx-oltz yi e' mas cy'ajl i', joylaj len te Isaac. Cho'n tzun chibene'n xchakol jalen lilen tzi'n. Ma cyakil me'bi'l Abraham cho'n tzun cyaje'n tk'ol tetz Isaac, yi jun tal cy'ajl yi jal te Sara.

Yi quime'n Abraham

⁷ A'tij tzun Abraham jun cient tu ox c'al tu o'laj yob. ⁸ Quime'n nintzun ban tantu' yi nsken tijin cunin c'u'l. Cho'n tzun topone'n yi talma' te'j k'ajtzun taj tu k'ajtzun xtxu'. ⁹ Ma yi wankil cho'n tzun mukxe'n cya'n Isaac tu Ismael le jun picy yi na bi'aj Macpela. Yi jun picya'tz cho'n at xla'jlen Mamre, tul yi luwar Efrón yi cy'ajl Zohar, yi e' xonl Het. ¹⁰ Ya'stzun yi luwar yi lok'nak Abraham scyetz yi e' xonl Het.* Cho'n tzun mukxe'n yi wankil xla'j k'ajtzun Sara yi txkel. ¹¹ Itzun te yi nsken wi't quim, tk'ol tzun Ryos banl tibaj Isaac. Cho'n tzun cyaje'n i' tan najewe'n le yi ama'l yi na bi'aj “A' tetz yi jun yi itz', nin na ko' til.”

Yi e' xonl Ismael

¹² Je chibi' yi e' nitxajil Ismael yi cy'ajl Abraham, yi jal te Agar, yi aj Egipto, yi mos Sara. ¹³ Je bin chibi'e'j: yi bajx na bi'aj Nebaiot, xomche'tzaj Cedar, Adbeel, Mibsam, ¹⁴ Misma, Duma, Massa, ¹⁵ Hadar, Tema, Jetur, Nafis tu Cedema. ¹⁶ Ya'stzun chibi' yi cobla'j nitxajil Ismael yi e' jal. Xomcyentu' chibi' yi jujun te'ak yi chiluwar. Nin xchijunale'n e' cawuntz squibaj yi chiwunakil.

¹⁷ At tzun Ismael tul jun cient tu junak jukla'j yob yi quime'n. Cho'n tzun topone'n talma'-tz scye'j k'ajtzun taj tu k'ajtzun xtxu'. ¹⁸ Cyakil yi e' xonl

* **25:10** Gn 23:3-16.

i' cho'n chinajewe'n tul yi luwar xo'l Havila tu Shur, swutze'l tzaj Egipto, xlaj yi be' yi na opon le ama'l Asiria. Nin ncha'tz wi'nin chilab quib bantz scyuch' yi e' mas chixonl.

Yi quitz'e'n Jacow tu Esaú

¹⁹ Je yi xtxolbile'j tetz Isaac yi cy'ajl Abraham.

²⁰ At tzaj tzun Isaac tul ca'wunak yob yi cyok'bel quib tu Rebeca, yi me'l Betuel yi arameo, yi najlij Padan-aram. Ej nin yi Rebeca-a'tz, ya'stzun tanub Labán.

²¹ Qui'c nintzun tal Rebeca na jaltz, cha'stzun te toque'n Isaac tan cu'swutzil tetz Kataj tan jale'n talbil Rebeca. Yi tbital Kataj yi oración Isaac ninin tzun tekaj Rebeca pwokil cob ni'. ²² Itzun te yi ate' yi cob ni'a'tz twankil Rebeca, tza'j nin tzun oyintzi' ate' cu'ntz. Toque'n tzun Rebeca tan xtxumle'n. I tzun taltz tc'u'l cuntu': "Yi ko ya'tz nin tunin tzimbantze'j ¿mbi xac mas ank'i'n swetz?" Bene'n nintzun bantz tan jakle'n tetz Kataj Ryos yi mbi tzuntz yi na chibiy quib yi cob ni'a'tz twankil i'. ²³ Jilone'n tzaj tzun Kataj tetz.

Itzun taltz:

"Quil cǎbisun, na yi cob ni'a'tz

yi eka'n pwokil awa'n, i'tz

cob chin wutzile'n nación yi na

choyintzin te yi ntaxk chu'l itz'ok.

At jun yi mas cham sbne' swutz yi junt,

nin yi bajx tz'ocopon tzak' yi ca'wl

yi ca'p."[†]

²⁴ Ma yi topone'n yi k'ejlal tan tule'n yos tu Rebeca, e' cu'n yoǎ ban yi tal i'. ²⁵ Chin ǎeǎ nin, nin chin pay nin te'j yi bajx yi titz'e'n, nin oc bi'-tz cya'n

[†] 25:23 Ro 9:12.

tetz Esaú.† 26 Ule'n nin ban itz'ok yi ca'p. Tz'amij yi xchu's tkan yi stzicy ta'n, yi tule'n itz'ok. Cha'stzun te toque'n yi bi'-tz cya'n, tetz Jacow.‡ At tzaj tzun Isaac tul oxc'al yob yi tule'n yos tu Rebeca scyuch' yi cob ni'-tz.

Yi ticy'e'n c'ayil Esaú yi k'ej tetz Jacow

27 Ch'uye'n nintzun e' ban yi cob xicya'tz. Yi bajx yi na bi'aj Esaú nin oc tetz jun balaj ak'unwil wi cojbil. Nin ncha'tz i' jun balaj aj txuquinl bantz. Ma yi Jacow, apart nin tetz xtxumu'n bantz. Chin tajbil nin i' yi na cyaj cyen xe chipach yi tal mantial tu'. Nin chin c'ulutxum nin i', qui tu na tzantu'.

28 Mast cunin tzun na pek' Isaac te Esaú, na chin tajbil nin i' bajse'n yi e'chk t'imbil yi na bnix tan Esaú te e'chk smaron txuc yi na chilo'on ta'n xo'l tze'. Ma tzun tetz Rebeca mast cunin na pek' tetz te Jacow.

29 At tzun jun tir yi na tzan cunin Jacow tan sk'ajse'n jun chin balaj t'imbil yi tule'n tzaj Esaú tan ak'un wi cojbil. Nsken tzun nk'e'xij i'. 30 Yi tule'n tzaj nintzun ben jakol tetz Jacow. Itzun taltz:

—Banaj pawor swetz yaj, tzawak' mu'x tal wetz te yi ara t'imbil cyake'j, yi ja wi't bnix awa'n, na na chin tzajk nin tan jun chin we'j.

(Cha'stzun te toque'n junt bi' Esaú tetz Edom.)*

† 25:25 Yi bi'aj “Esaú” na elepont “pay” le hebrey, jun yi wi'nin xi'il te'j cyakil wankil. § 25:26 “Jacow” na elepont “subul nak” nka ni'cu'n culil te yi yol “xchu's tkan” le hebrey. * 25:30 “Edom” na elepont “cyak”.

31 —Cuj, stzun Jacow —poro ko bajx tzawak' arak'ej swetz, tan woque'n tetz axel, chi ink bajxk cy'ajol sban.†

32 —Qui'c bin na ban, yi ko ya'tz awajbil. Na yi wetz ink'ej qui'c xac swetz, ntin ak'tzaj inwa', na na chin quim tan we'j, stzun Esaú.

33 —Ma jalu', alaj bin yi mero bintzij swetz: ¿Jun cunin pe' ayol? ¿Nk'e'tz pe' tzantzaj tlen tzatx'ixpuj awajtza'kl? stzun Jacow bantz.

—Jun cunin yol na walnin tzatz, nin sak swutz Ryos, stzun Esaú bantz.

Tan yi xtxolbile'j icy' c'ayil Esaú yi tetz k'ej tetz bajx cy'ajol.‡ 34 Yi talol Esaú yi xtxolbila'se'j, bene'n tzun tk'ol Jacow pam tu jun chin lak t'imbil te yi nsken bnix ta'n. Yi wi't bnixe'n Esaú tan wa'a'n ele'n tzaj nin bantz. Sicyer nin oc tan xtxumle'n yi nsken wi't icy' c'ayil yi tetz k'ej tetz bajx cy'ajol tetz titz'un.

26

Yi ticy'e'n Isaac tan topono'n Gerar

1 Itzun bantz te yi tiempa'tz nintzun cu' jun chin wutzile'n we'j tul cyakil yi luwar kale najlche't Isaac. Nimte'n cunin ban yi jun we'ja'tz swutz yi jun yi cu' te yi tiemp yi at tzaj k'ajtzun Abraham. Cha'stzun tej quicy'e'nt Isaac tul yi luwara'tz tan cyopone'n le tnum Gerar, kale najle't Abimelec,

† 25:31 Yi k'ej yi bajx cy'ajol, i'tz tan xcone'n tetz ak'ol chitx'ixwatz yi e' mas najal yi na quim chitaj (Nm 13:13, 44; 6:17), nin tan toque'n tetz ajcaw squibaj yi e' titz'un (Gn 27:17; 43:33). Ej nin tan cambal cob tir mas yi me'bi'l yi taj xchiwutz yi e' mas titz'un (Dt 21:17; 1Cr 5:1). ‡ 25:33 Heb 12:16.

yi chireyil yi e' filistey. ² Cho'n tzun xchajol tib Kataj swutz Isaac le ama'la'tz. Itzun taltz tetz: “Quil cǎben jalen Egipto, ma na ba'n cǎcyaj tul yi ama'l yi swale' tzatz. ³ Poro ba'n cǎcyaj cobox k'e'j tzone'j le yi luware'j, na sna'tok tzawe'j, nin swak'e' imbanl tzawibaj, na cho'n swak'e' tzatz scyuch' yi e' axonl cyakil yi luware'j. Ya'tz tzimbne' tan wele'n cu'n te yi inyol yi insuknak tetz k'ajtzun ataj Abraham. ⁴ Ej nin chijepon impuc'sal yi tajlal yi axonl. Ni'cu'n sbne' cyajlal chi tane'n cyajlal yi e' tx'uml. Nin swak'e' cyakil yi luware'j scyetz. Ncha'tz, tantu' e' ljale't chibanl cyakil jilwutz wunak bene'n tzi'n wi munt.* ⁵ Ya'stzun sbne'tz tantu' c'ulutxumil k'ajtzun ataj Abraham na ja ban tane'n cyakil yi walnak tetz. Ncha'tz ja ban tane'n cyakil yi weri inca'wl, tu yi inchusu'n yi wak'nak tetz,” stzun Ryos bantz tetz Isaac.

⁶ Cho'n nintzun cyaje'n cyen Isaac tan najewe'n le tnum Gerar. ⁷ Yi chinajewe'n le jun luwara'tz, nintzun e' oc yi e' wunak tan jakle'n tetz Isaac yi ko txkel i' yi Rebeca. Nintzun tal yi tanub tu' i',† na nin xobtz tan talche'n yi mero bintzij, na nin oc tan txxumle'n yi copon biyij tan paj yi yubel Rebeca.

⁸ Itzun bantz yi tele'n tiemp yi chinajewe'n tul yi jun luwara'tz, cho'n tzun na xmayinin Abimelec le wentanu'il tetz ca'l. Nin ben xmayiltz yi na chik'al quib Isaac tu Rebeca yi txkel. ⁹ Bene'n tzun mantar Abimelec tan ticy'le'n Isaac. Itzun taltz tetz:

—I bin jalu' Isaac, yi xna'n yi xomij tzawe'j, chinch wetz i'tz mero awuxkel. Ma jalu' ¿mbi tzun xac na awaltz sketz yi awanub tu'?

* **26:4** Gn 22:16-18. † **26:7** Gn 12:13; 20:2.

—Qui nin nwal yi mero bintzij na nin intxum yi qui cunin batz chincopon biyij tampaj yubil yi wuxkel, stzun Isaac bantz tetz rey.

¹⁰ Talol tzun Abimelec:

—¿Mbi xac maban yi jun ajtza'kla'tz ske'j? Yi qui'k nlajluchax skawutz, al pe'k scyetz jun xchixo'l yi e' yaj yi ate' tzone'j le intanum nje' pe'k tuch'lel yi awuxkel. Nin tan yi txxolbile'j, apaj klo' yi nkajuch kil, stzun Abimelec bantz.

¹¹ Cawune'n nintzun Abimelec tan chimolche'n cyakil yi e' wunak. Itzun taltz scyetz:

—Alchok scyetz yil sban cyen jun e'chk takle'n cachi' te yaje'j nin te txkel, junawes squimok tera'tz.

¹² Itzun te yi tiempa'tz, nin tawaj Isaac wi'nin ujul. Ej nin chin balaj nin ban yi cosech i'-tz, na nin tak' Kataj Ryos banl tibaj. ¹³ Chin ric nin ban i', nin jal wi'nin me'bi'l'tz. ¹⁴ E' jal wi'nin cneru' tu wi'nin wacx. Ncha'tz e' jal wi'nin mos i'. Tan tu' cyakil yi me'bi'l i' yi njal, wi'nin tzun xchi'che'n chic'u'l yi e' filistey te'j. ¹⁵ Chin juntlen nin e', na te yi itz' tzaj yi taj Isaac nin ocnak yi e' mos i' tan kople'n cobox julil a'. Poro yi quime'n Abraham nin e' oc yi e' filisteya'tz tan nojse'nt cu'n tan tx'otx'.

¹⁶ Itzun bantz yi tilol Abimelec yi nsken riquin Isaac, tlol tzun i'-tz tetz:

—Cawle'n skaxo'l tzone'j, na mas tcunin ja cxriquin skawutz ketz.

¹⁷ Ele'n nintzun ban Isaac le luwara'tz. Cho'n tzun topone'n tan najewe'n tul jun joco'j cwent nin yi tnum Gerar. ¹⁸ Yi chinajewe'n tul yi jun luwara'tz, nintzun oct Isaac tan kople'nt yi e'chk julil a' yi cu'nak cyen kopol yi k'ajtzun taj. Na

nsken wi't baj chinojsal yi e' filistey. Ite'n nin chibi' yi e'chk julil a'a'tz octz ta'n quib yi chibi' yi ocnakt cyen tak'un yi k'ajtzun taj. ¹⁹ Itzun bantz te yi na chitzan yi e' mos Isaac tan kople'n jun julil a' tul yi jun joco'ja'tz, jalt cuntunin quilol yi je'n mule'n mulk'uj yi a' x'chiwutz, nin xon. ²⁰ Ma yi e' pstor cwent Gerar, scyuch' e' pstor Isaac cho'n tzun toque'n majo'n ib te yi jun a'a'tz. Na nin cyal e' pstor cwent Gerar yi cyetz. Cha'stzun te yi toque'n bi' yi jun a'a'tz tan Isaac tetz "Oyintzi'", tantu' yi toque'n majo'n ib te'j. ²¹ Pontzaj tlen cyoque'n yi e' mos Isaac tan kople'n junt julil a'. Poro ite'n nin e' bana's tan oyintzi' te'j. Cha'stzun te yi toque'n bi' yi junt julil a'a'tz tan Isaac tetz "Chi'ch C'u'lal".

²² Ele'n tzaj nintzun e' ban Isaac tul yi jun luwara'tz nin e' eltz joylaj len. Cho'n tzun cyoque'ntz tan kople'n junt julil a'. Yi jale'n cya'n cya'l nin jun octz tan oyintzi' te'j. Cha'stzun te toque'n bi' yi junt a'a'tz ta'n tetz "Ja Ke'l Liwr" na nin tal Isaactz: "Ja tak' Kataj Ryos puntil sketz tan kariquine'n."

²³ Yi tele'n tiemp icy'e'n nintzun e' ban junt tir Isaac swutz yi luwara'tz. Cho'n tzun cyopone'ntz jalen Beerseba. ²⁴ Ninin tzun te yi ak'bala'tz, x'chajolt tib Kataj swutz i'. Itzun taltz tetz:

"I ina'tz yi Ryosil k'ajtzun ataj Abraham.

Quil cxob, na atin nintz tzawe'j.

Tantu' yi mbi banak inchakum, k'ajtzun ataj, swak'e' imbanl tzawibaj,

nin chijepon impuc'sal yi tajlal axonl."

²⁵ Ta'tz te'n nintzun oque't Isaac tan nuc'le'n jun patbil xtx'ixwatz, nin octz tan na'wse'n bi'

Kataj. Cho'n tzun cya'te'ntz tul yi jun luwara'tz. Ej nintzun e' oc yi mos i' tan kople'n junt julil a'.

Yi bnixe'n chitrat Abimelec tu Isaac

²⁶ Yi nsken wi't el tiemp yi cyoponle'n Isaac Beerseba, icy'pontzaj nintzun Abimelec† jalen Gerar tan yol tetz Isaac. Xomche' cob tamiw te'j yi na chibi'aj Ahuzat tu Ficol. Yi Ficola'tz ya'stzun ajcaw squibaj cyakil yi e' sanlar Abimelec. ²⁷ Yi cyopone'n nintzun tal Isaactz scyetz:

—¿Mbi na chioyu' tzone'j? Na qui bin na chipek'u' swe'j, na ja bin ne'l tzaj chilajulu' swutz yi chitx'otx'u'. ¿Mbi tzun na cyaju' swetz jalu'?

²⁸ —Max c'u'lu' Ta', poro ja el katxum tetz nin na kil, yi mero bintzij xomij Ryos te'ju'. Cha'stzun te nkatxum tan kule'n te'ju' tan bixbaje'n jun katrat tuch'u'. Je yi na kaj yil bixe' skaxo'le'j: ²⁹ Qui'k tz'ocu' tan banle'n jun e'chk takle'n cachi' ske'j, na yi o' ketz cya'l cunin nkoque't tan banle'n jun e'chk takle'n cachi' te'ju', na yi tele'n tzaju' skaxo'l, pe cunin sk'il yi tele'n tzaju' ka'n. Poro yi jalu', na kil yi na tzan Kataj Ryos tan tak'le'n banl tibu'.

³⁰ Yi wi't tbital Isaac yi chiyol, nintzun bnix jun chin wutzile'n wa'a'ntz ta'n. Nin e' baj wan len cunintz. ³¹ Ma le junt eklok chin jalchan cunin tzun e' baj c'ase'ntz, nin baj chisukil chiyoltz tan qui chibanol jun e'chk takle'n cachi' squibil quib. Chin cyamiw nin quib e' bantz yi chipaxul quib. Aje'n nintzun e' ban Abimelec.

³² Itzun te yi ite'n nin k'eja'tz, cyule'n tzaj yi e' mos Isaac tan talche'n stziblal tetz, yi nsken wi't jal a' cya'n tul yi jul yi na chitzan tan kople'n.

† 26:26 Gn 21:22.

³³ Oque'n nintzun ban bi' yi jun a'a'tz tan Isaac tetz Seba. Cha'stzun te Beerseba[§] bi' jun luwara'tz jalu'.

³⁴ At tzaj tzun Esaú tul ca'wunak yob yi cyok'bel quib tu Judit yi me'l Beeri, jun scyeri yi e' xonl Het.* Ncha'tz cyok'bej quib tu Basemat, yi me'l junt yaj scyeri e' xonl Het, yi na bi'aj Elón. ³⁵ Yi cyok'bel quib Esaú scyuch' yi cob awer naka'tz, ntin tak' bis scyetz Isaac tu Rebeca.

27

Yi tk'ol Isaac banl tibaj Jacow

¹ Itzun bantz te yi nskén bi'xin Isaac, nin yi qui't na a'w wutz, nintzun saj xchakol i' yi Esaú yi bajx cy'ajl, nin ben tloltz tetz:

—¡Aǎ jun c'olój incy'ajl!

—¿Mbi' ta'? chij Esaú.

² —Na awil yi ja wi't chimbi'xin. Ej nin qui cunin batz na xontzaj yi quimichil tzinwutz tetz ek ca'p.

³ Cha'stzun te na waj yil cǎben xo'l tze'. Cy'ajwe' nin yi ama'cl tetz txuqui'n nin cun joy jun inchib. ⁴ Yil tz'ul yi txuc awa'n, nintzun tzaban cu'n jun chin int'imbil yi chumbalaj nin chi yi wetz yi na chimpek' te'j. Yil bnix awa'n ba'n tzun tz'ul tzinwutz tan baje'n wa'n. Kalena'tz tzun lwak' cyen imbanl tzawibaj jalen pe'k yi ntaxk chinquim.

⁵ Ma yi Rebeca, atequen tzun i'-tz tan tbite'n yi mbi cu'n na tzan nin Isaac tan talche'n tetz Esaú. Yi tilol i' yi nskén wi't ben Esaú tan txuqui'n

§ **26:33** “Beerseba” na elepont yi “julil a' kale bnixe't chitrat”.

* **26:34** “Yi e' xonl Het”, nk'e'tz chixonl quib tu yi e' xonl Abraham. E' cu'n awer nak.

xo'l tze', ⁶ lajke'l nintzun bene'n tan talche'n tetz Jacow, yi ca'p chinitxa', yi mbi cu'n baj tlol Isaac tetz Esaú, itzun taltz:

—Aǎ jun c'oloy wal, je mbaj tlol ataj tetz awutz-icye'j: ⁷ “Quilo'k xo'l tze' tan txuqui'n. Cun joy jun inchib. Ma yi ljaltzaj awa'n, nintzun tzaban jun chin balaj int'imbil te'j. Kalena's tzun lwak'cyen imbanl tzawibaj jalen pe'k te ntaxk chinquim,” stzun ataj mban tetz. ⁸ Ma jalu' bin aǎ jun c'oloy wal, bit tzaj cunin yi txolbil yi swale'tzatz: ⁹ Quilo'k jalcu'n kale ate't yi e' kawun, nin joywe' e'l tzaj cob tal chiw yi ba'nt e' tetz chibaj, nin tzimbne' yi t'imbil chi na pe'k ataj te'j. ¹⁰ Yil bnix yi jun balaj t'imbila'tz wa'n, nintzun tzacy'aj nintz swutz ataj tan wane'n i' te'j, bantz cyaje'n tk'ol yi banl tzawibaj te yi ntaxk quim, chij Rebeca bantz tetz Jacow.

¹¹ Saje'n tzun stza'wel Jacow yi yol xtxu':

—Na', poro yi Esaú, chin pay nin te'j wankil, ma yi wetz qui'. ¹² Ko tzun lben intaj tan inmacle'n, tz'elpon xtxum swetz nin tz'ocopon tan xtxumle'n yi na chintzan tan telse'n k'ej i'. Ej nin qui cunin batz tz'elepon ink'ej ta'n. Wech na imbanl klo' na lwaj cyen tetz.

¹³ Saje'n tzun stza'wel yi xtxu':

—Aǎ jun c'oloy wal, ba'n tcu'n yi in wetz no'c cyen tzak' awil. Ntin banaj quib yi nwalnin tzatz. Cun cy'aj yi cob chiw yi nwal.

¹⁴ Bene'n nintzun ban Jacow tan quicy'le'n tzaj yi cob tal chiwa'tz nin e' oc tk'oltz tk'ab yi xtxu'. E' cwe'n tzun biyol Rebeca nin octz tan banle'n jun balaj t'imbil chi yi na pe'k Isaac te'j. ¹⁵ Saje'n tzun tcy'al Rebeca yi balaj be'ch tetz Esaú yi colijche',

nin oc tk'oltz te'j Jacow. ¹⁶ Nin oc tk'ol Rebeca yi stz'uml chiw te'j k'ab nin te'j kul Jacow. ¹⁷ Yi wi't toque'n yi be'ch tetz Esaú tu stz'uml chiw te'j Jacow, kalena's tzun bene'n tk'ol Rebeca yi jun balaj t'imbila'tz tetz tan bene'n tan tak'le'n tetz Isaac, yi taj.

¹⁸ Yi tocompone'n Jacow kale atit yi taj, nintzun tziwun nintz tetz. Itzun taltz:

—Quech ta'. Ja nu'l.

—¿Na'j scyetz aǎ? ¿Aǎ pe' Esaú, nka aǎ Jacow? chij Isaac ban nintz.

¹⁹ —In Esaú yi bajx cy'ajlu', chij Jacow. —Ja bnix yi tajbilu' wa'n yi njaku' swetz. Or c'oleke'nu'. Wanku' te yi t'imbil yi ja bnix wa'n te'j yi txuc yi nǎimbiye', bantz tk'olu' yi banlu' swetz, stzun Jacow ban.

²⁰ Nin ben jakol Isaac tetz Jacow:

—¿Jalcunin petzun njal txuc awa'n?

—Jalcu'n ta', na i yi Ryosilu' mmo'c tan wuch'eye'n tan joyle'n, chij Jacow bantz.

²¹ Bene'n tzun tlol Isaac tetz:

—ǎkanso'c tzaj bin awib tzinwutz, na swile' ko bintzi nin i aǎ'a'tz yi incy'ajl Esaú.

²² Toque'n tzun ǎkansal tib Jacow swutz yi taj tan tilol i' yi ko i nin i'-a'tz Esaú. Ma yi toque'n macol Isaac te'j k'ab Jacow, nintzun taltz:

—Yi wi' tan yol icunin i'-a'tz Jacow, poro yi te'j k'ab, icunin i'-a'tz Esaú.

²³ Qui nin tzun el xtxum Isaac tetz yi ko i'tz Jacow, na ni'cu'n tane'n payil te'j k'ab Jacow chi tane'n tetz Esaú. ²⁴ Itzun yi ntaxk tak' Isaac yi banl tetz Jacow nintzun jak i' junt tir tetz Jacow, itzun taltz:

—¿Bintzij nin pe' i aǎa'tz Esaú?

—I ina'tz Esaú ta', chij Jacow.

²⁵ —Ak'tzaj bin yi int'imbil, nin inwa'. Chinwank jun te yi int'imbil yi ja bnix awa'n. Kalena'tz tzun lwak' imbanl tzawibaj, stzun.

Bene'n tzun tk'ol Jacow yi wa' Isaac. Ncha'tz tak' i' win tetz tc'a'. ²⁶ Yi wi't wane'n nintzun taltz:

—¡Catzam! aǎ jun c'olaj incy'ajl. Tz'ube'n xak intzi'.

²⁷ Yi tocompone'n Jacow tan stz'uble'n xak stzi' yi taj, nin oc sakol Isaac te yi be'ch tetz Esaú yi at te'j Jacow, nin tak' i' banl tibaj. Nin je'j yol tal Isaac: “Ya'stzun c'o'cal yi incy'ajl. Ni'cu'n c'o'cal tu jalaj luwar yi na ac' tan a'bal tan Kataj Ryos.

²⁸ Lok skoj tzaj Kataj a'bal tibaj yi atx'otx'. Lok jal balaj acosech ta'n. Lok jal wi'nin triw nin wi'nin lo'baj uva tzawuch'.

²⁹ Xchijalok wi'nin wunak yi chocopon tetz amos. Yi e' wunak yi ate' bene'n tzi'n wi munt xchimejek tzawutz nin xchiwutz axonl. Aǎ ajcaw sbne', squibaj yi e' awitz'un nin xchimejek tzawutz. Ej nin yi e' yil cho'c tan telse'n ak'ej tz'ak'lok cyetz chicawsa'tz. Ma yi e' yil tz'ak'on ak'ej stz'ak'lok cyetz chibanla'tz,”* stzun Isaac bantz tetz.

³⁰ Yi tk'ol Isaac yi banl tibaj, ele'n tzaj nin ban Jacow. Watok cunin tzun el tzaj Jacow swutz yi taj, yi pakxe'n tzaj Esaú tan txuqui'n. Cy'a'n jun txuc ta'n tetz xchib yi taj. ³¹ Ncha'tz nin octz tan banle'n jun balaj t'imbil te yi txuc yi ul ta'n. Yi wi't bnixe'n ta'n nin ben tcy'altz swutz yi taj. Nin tal i'-tz:

* **27:29** Gn 12:3.

—C'oleke'n tzaju' ta'. Wanku'. Je yi t'imbilu'e'j yi ja bnix wa'n te yi txuc yi ja quim wa'n, bantz tk'olu' yi banlu' swibaj.

³² Bene'n tzun jakol Isaac tetz:

—¿Na' tzun scyetz aǎ?

—I ina'tz in Esaú ta', yi bajx cy'ajlu', stzun Esaú bantz.

³³ Ele'n tunin yab Isaac yi jilone'n cyen Esaú tetz. Xe'te'n nintzun bantz tan lucnewe'n. Nin ben tloltz tetz Esaú:

—¿Na' tzun scyetz i' yi jun yi mu'lak swe'j? na ja tal i' swetz yi ja xa'k tan txuqui'n nin ja ul yi int'imbil ta'n. Nin ja baj cunin wa'n te yi ntaxk cǎu'l atz, nin ja wi't wak' yi imbanl tibaj.

³⁴ Yi wi't tbital Esaú yi yol yi taj, saje'n tzun bu'k jun chin o'kl te talma'. Ej nin chin wi' nin bantz tan sich'. Itzun taltz:

—Ncha'tz in ta', tak'u' mu'ǎ banlu' swibaj.

³⁵ —Qui'c rmeril yaj, na ja wi't ulak yi awitz'un nin ja xcy'e' i' tan insuble'n, na ja el tcy'al i' yi imbanl yi awetz klo' mban.

³⁶ —¡Ah! qui bin tulej yi toque'n bi'-x tetz Jacow,† chij Esaú. —Na ya'stzun cobix tir ocx tan insuble'n. Bajx tele'n tcy'al i' yi ink'e'j tetz bajx cy'ajol.‡ Ma jalu' ja elt majol yi imbanl yi at ak'bil swetz. ¿Poro qui pel sc'ulu' yi nink ltak'u' sicyer mu'ǎ tal yi banlu' swibaj ta'?

³⁷ —Bitzaj, ja wi't wak' ama'l tetz Jacow tan toque'n tetz ajcaw tzawibaj, nin ja wi't wak' ama'l tetz tan cawune'n squibaj cyakil yi e' tetz xonl. Nin ja wak' ama'l tetz tan cawune'n squibaj cyakil yi e'

† 27:36 Yi bi'aj “Jacow” na elepont “aj subunl”. ‡ 27:36 Gn 25:29-34.

axonl, nin ja wi't wak' banl i' tan jale'n wi'nin triw nin wi'nin lo'bjaj uva tuch'. Ma jalu' aǵ jun c'olój incy'ajl, ¿ǵe'n tzimban tzawe'j?

³⁸ —Poro ta', ¿qui't pe' sc'ulu' yi nink tak'u' mu'ǵ tal banlu' swibaj? ¿Qui pel tz'ok' c'u'lu' swe'j'? ¡Nink ltak'u' mu'ǵ tal banlu' swibaj!

Xe'te'n nin tzuntz tan o'kl. Chin wi' nin ban.Š

³⁹ Jilone'n tzaj tzun Isaac tetz Esaú itzun taltz: “Cho'n bin ǵnajank atz joylaj len te yi e'chk balaj tx'otx', nin kale qui'cle't mas a'bal.

⁴⁰ Tajwe'n bin yi tzacol awib achuc tu yi aspar, nin cǵocopon tetz xconsbe'tz yi awitz'un. Poro yil cǵquiwix atz, cǵelepon liwr tzak' cawl i'.”*

Yi tele'n ojkuj Jacow swutz Esaú

⁴¹ Jetza'tz tzun jale'n chi'ch c'u'lal tetz Esaú te Jacow tantu' yi tk'ol Isaac yi banl tibaj i'. Toque'n tzun Esaú tan txumle'n yi txant tan quime'n yi taj. Ej nin taltz: “Yil quim intaj copon imbiyol yi witz'un,” stzun Esaú bantz. ⁴² Yi tbital Rebeca yi mbi'tz txumu'n Esaú, bene'n tzun mantar i'-tz tan ticy'le'n Jacow. Nintzun taltz tetz:

—Wal, je jun yole'j, tz'ocopon Esaú tan abiyle'n cu'n chij. ⁴³ Cha'stzun te aǵ jun c'olój wal, ok cu'n te awi' yi swale' nin tatz: Kale'n ojkuj nin quilo'k te'j inxibin yi cho'n najlij jalen Harán. ⁴⁴ Ba'n cǵa'tij cobox tiemp te'j jalen cu'n yil tz'el awil tu yi chi'ch c'u'lal te c'u'l awutzicy. ⁴⁵ Kalena's tzun tz'opon

Š 27:38 Heb 12:17. * 27:40 Gn 36:8; 2R 8:20; Heb 11:20.

stziblal wa'n tawi' tan awule'n junt tirt tzone'j. Na qui na waj jun ntzi'-k k'ej chiquime't cob wal.

⁴⁶ Cha'stzun te bene'n Rebeca tan yol tetz Isaac. Itzun taltz tetz:

—Ja baj inc'u'l tan chipaj yi cob txkel Esaú yi e' awer nak. Nin yi ko cho'n sjoy Jacow yi tetz txkel ãchixo'l e' wunak tzone'j Canaán, ba'n tcu'n yi nink chinquim.

28

¹ Bene'n tzun mantar Isaac tan ãchakle'n Jacow. Ma yi tule'n, nintzun tak' banltz tibaj. Ncha'tz tak' jun ca'wl tetz. Je tale'j: “Quil tzajoy awuxkel ãchixo'l yi e' xun yi najlche' tzone'j Canaán. ² Ma na quilo'k jalen Padan-aram, kale najle't acy'e'x Betuel. Ba'n tzajoy awuxkeltz ãchixo'l yi e' me'l Labán yi xibin atxu'. ³ Lok tak' tzaj kaRyosil banl tzawibaj, yi jun yi na xcy'e' tan cojle'n tzaj yi banl i' skibaj. Lok tak' i' wi'nin axonl, na tan aã ljale't wi'nin wutzile'n tnum. ⁴ Cho'n stk'e' i' tzatz nin scyetz yi e' axonl yi banl i' yi suknak tetz k'ajtzun intaj Abraham, yi acy'e'x.* Stk'e' i' cyakil yi luware'j yi najlcho't swutz chi awer nak kutane'n jalu'. Na suknak i' yi yola'tz tetz k'ajtzun intaj Abraham.”

⁵ Ya'stzun bantz yi bene'n ãchakol Isaac yi Jacow jalen Padan-aram. Cho'n tzun topone'n Jacow tuch' Labán, yi cy'ajl Betuel, yi arameo. Ej nin yi jun Labána'tz, i' xibin Rebeca, yi chitxu' Jacow tu Esaú.

* **28:4** Gn 17:4-8.

⁶ Inti Esaú nin ben tilol yi tk'ol Isaac yi banl tibaj Jacow, nin yi bene'n xchakol jalen Padan-aram tan joyle'n yi txkel. Ncha'tz tbit yi bene'n tlol tetz yi qui'c rmeril tan joyol yi txkel xchixo'l yi e' xun yi najlche'-tz Canaán. ⁷ Nin ncha'tz ben tilol yi jalcunin bene'n Jacow jalen Padan-aram quib yi tal yi taj xtxu' tetz. ⁸ Tan yi xtxolbila'se'j el xtxum Esaú tetz yi qui na pek' yi taj i' scye'j yi e' xun yi najlche' Canaán. ⁹ Cha'stzun te, bene'n Esaú kale najle't Ismael yi cy'ajl Abraham, tan joyle'n junt tetz txkel. Nintzun cyok'bej quibtz tu jun scyeri e' me'l Ismael yi na bi'aj Mahalata,† yi titz'un Nebaiot. Ya'stzun yi toxi'n txkel i' bantz. Ma yi cobt txkel i' yi ate' nintz, e' cu'n aj Canaán.

Yi xchajol tib Ryos swutz Jacow Betel

¹⁰ Cho'n tzun tele'n tzaj Jacow le ama'l yi na bi'aj Beerseba nin icy' tcy'aj yi be'-tz yi na ben Harán.

¹¹ Itzun bantz te yi na xon i' tbe' tan topone'n Harán, at tzun jun tir yi nsken cu k'ej nin joy i' jun ama'ltz kalel lwit cyent te jun ak'balat'z. Yi jale'n ta'n nin octz tan nuc'le'n yi soc. Nin oc tk'ol jun c'ub yi at nintz le ama'la'tz tetz witz'. Watl nintzun bantz. ¹² Cho'n tzun xchajol tib jun balaj wutzicy' swutz i'. Ej nin tul yi wutzicy'a'tz til i' jun chin yotx yi cho'n opnknin wuxtx'otx' nin je'nak pone'n cu'n jalen tcya'j. Ncha'tz til yi tibaj yi jun yotxa'tz na chicu'ul, nin na cha'jte'n yi e' ángel tetz Ryos.‡ ¹³ Ncha'tz til i' wutz Ryos. Cho'n txicl tzaj jalen tzi'n tcya'j. Saje'n tzun tloltz tetz: "I ina'tz Ataj Jehová, chiRyosil acy'e'x Abraham tu

† 28:9 Gn 36:3. ‡ 28:12 Jn 1:51.

ataj Isaac. Cho'n swak'e' tzatz nin scyetz cyakil yi e' axonl yi tx'otx'e'j kale coylquiḡe't. § 14 Ej nin cho'n cunin sbne' cyajlal yi araxonl,* chi tane'n tajlal yi samlicy' yi at wuxtx'otx' yi quinin ajlbe'n tetz. Nin nchiben lo'on swutz cyakil yi ama'le'j. At e' nchiben je'n tzi'n. Nin at e' nchiben cwe'n tzi'n. Nin at e' nchiben tele'n tzi'n, nin toque'n tzi'n. Ej nin tan aḡ scyuch' yi e' axonl ljale't chibanl cyakil wunak bene'n tzi'n wi munt. 15 Quil cḡbisun, na atin tzawe'j. Chinxomok tan aq'uicy'le'n alchok tu nin cḡa'tcu'nt. Nin cḡpakxok junt tir wa'n le luware'j. Quil cḡincolcyen jun tkuj jalen yil ne'lcu'n te cyakil yi ja insuk tzatz”, stzun Ryos bantz.

16 Itzun te yi tele'n watl Jacow, nintzun xtxumtz: “Jun cu'n yol, at Ryos le ama'le'j. Qui'c cunin wetz intz'a'chil te'j yi ko ya'tz.” 17 Saje'n tzun jun chin xo'wutz te'j, nintzun xtxumtz: “I yi jun ama'le'j chin xan nin te'tz. Cho'n at yi ca'l Ryos tzone'j, nin i'tz yi puertil yi tcyaj'.”

18 Itzun le junt eklok chin jalchan cunin tzun c'ase'n Jacow. Nin saj tcy'al yi c'ub yi xcon ta'n tetz witz'. Ej nin ta'ste'n nin cwe't tawaltz. Txicl tzun tulej cyentz, chi jun tkan ca'l, nin je' kojol aceit† tibaj tan xanse'n. 19 Tul yi jun luwara'tz at jun tnum tentz yi na bi'aj Luz,‡ poro nintzun je' xtx'ixpul Jacow yi bi' jun luwara'tz, nin oc

§ 28:13 Gn 13:14-15. * 28:14 Gn 12:3; 22:18. † 28:18 Yi “aceit”, i'tz yi ta'al wutz oliw yi ja xcon cyak'un tetz aceit cumir, nka tetz jun oyswutz Ryos. ‡ 28:19 Yi bi'aj “Luz” le hebrey na elepont jun wi' tze' yi na tak' wutz yi na bi'aj “almendro”.

tk'ol yi bi' tetz Betel. § 20 Cho'n tzun sukil Jacow cobox yole'j: “Yi kol xom Ryos swe'j nin kol chin q'uicy'lej te yi jun impyaje'j, nin yi kol tak' inwa' tu be'ch wetz, 21 nin yi ko ba'n cun tu' chin pakxijt ta'n xe najbil intaj, i' tzun yi Wajcaw nin inRyosil sbne'-tz. 22 Ej nin i yi jun c'ube'j, yi ja cyaj cyen wawal tzone'j, ya'stzun ca'l Ryos sbne'. Nin ilen nin swak'e' indiesum* teru' Ta', te cyakil yi stk'e'u' swetz.”

29

Yi topone'n Jacow Harán

1 Icy'e'n nintzun ban Jacow, nin icy' tcy'aj yi be' yi na opon kale najlche't yi e' aj tele'n tzi'n.

2 Yi topone'n le yi jun ama'la'tz, nin ben tilol jun julil a' yi juk'lche' ox k'u'j cneru' nakajil. Na cho'n cu'n na chuc'a' cyakil yi e' cyawun yi e' aj pstorinl te yi jun a'a'tz. Ej nin stzi' yi jun julil a'a'tz ate'n jun chin wutzile'n c'ub tan jople'n. 3 Jalen cunin tzun na chimol quib yi e' pstor tan tak'le'n quic'a' yi e' cyawun kalena'tz tzun na el yi c'ub cya'n. Ma yi na wi't chuc'a' yi e' cyawun nintzun na chijopt cyen junt tir stzi' yi jul. 4 Bene'n tzun jakol Jacow scyetz yi e' pstor yi nsken wi't chopontz:

—¿Na' tzun nchisaje't cyeru' e'u' wamiw? stzun i' bantz.

—O' bin aj Harán ketz, che'ch tetz.

§ 28:19 Yi bi'aj “Betel” na elepont “ca'l Ryos”, nka “ama'l kale na xchajwit tib Ryos”. * 28:22 “Diezum” na elepont yi lajui te jujun cient te alchok e'chk takle'n. Ok tu'tz ka'n, ko na cambaj yaj jun cient pwok, yi diezum i'tz lajui pwok. Si'leju' Gn 14:20; Lv 27:30.

⁵ —¿Cyajske'n pe'u' wutz yi jun yaj yi na bi'aj Labán, yi cy'ajl Nacor? stzun Jacow scyetz:

—Kajske'n wutz, che'ch.

⁶ Toque'n nintzun Jacow ch'inch'uj tan jakle'n tkanil Labán, itzun taltz:

—¿Ba'n pe' wutz i'? ¿Qui'c pe' yab?

—Ba'n, qui'c yab i', che'ch e' pstor. —Xmayninu' tzi'ne'j, tz'ul yi me'l i' yi Raquel bi' tan tak'le'n quic'a' yi cneru'.

⁷ Bene'n tzun tlol Jacow scyetz yi e' pstora'tz, itzun taltz:

—At tzaj nin tan cwe'n k'ej, ¿mbi tzuntz yi chin junye'ne't nin na chilam cyenu' yi cyawunu'? ¿Mbi tzuntz yi nink lchuc'a' chan cyanu', bantz chibene'nu' tan chic'a'che'n junt tkuj?

⁸ —Qui'c kuj te'j, che'ch. —Na tajwe'n cunin kach'iw yil chimol quib cyakil yi e' pstor scyuch' cyawun. Ba'n tzun tz'el yi c'ub ka'n. Ej nin kalena'tz tzun lchuc'a' yi e' kawun, che'ch tzun bantz.

⁹ I nin na tzan Jacow tan yol scyetz yi e' pstora'tz, yi topone'n Raquel scyuch' yi tawun, na i' pstor cyetz. ¹⁰ Yi bene'n tilol Jacow yi nsken wi't ul Raquel scyuch' yi tawun Labán yi xibin yi xtxu', bene'n tzun i'-tz tan telse'nlen yi c'ub yi at tan jople'n stzi' yi julil a'a'tz. Uc'a'e'n nin e' bantz yi tawun Labána'tz. ¹¹ Ncha'tz bene'n nin bantz tan k'ale'n Raquel, nin bentz tan stz'uble'n xak stzi'. O'kl nin bantz tan yi tzatzi'n yi at cu'ntz.

¹² Ma yi tbital Raquel tetz Jacow, yi tetz xtxu' i'tz tanub Labán, lajke'l nintzun bene'ntz tan talche'n tetz taj i'.

13 Yi wi't t'ital Labán stziblal Jacow, yi i' tal yi tanub, lajke'l nintzun tele'n tzajtz tan c'ulche'n. Bene'n nin bantz tan xchajle'n tetz yi wi'nin tzatzine'n te'j. Nin bentz tan k'ale'n nin je' stz'ubul yi xak stzi'. Ej nin ben tcy'altz xe c'al. Yi cyopone'n xe ca'l xe'te'nin ban Jacow tan xtxole'n tetz Labán yi mbicunin bajij te'j i'. 14 Saje'n tzun tlol Labán tetz: “Aġ cunin witz'un, na junit kaġch'el tzawuch',” stzun Labán bantz.

Cyaje'n cyen nin ban Jacow tuch' Labán tetz jun xaw.

Yi tak'uje'n Jacow tan xtx'acle'n yi txkel

15 Yi je'n pone'n yi jun xawa'tz tan Jacow, nintzun tal Labán tetz:

—Nk'e'tz tan paj yi jun cunin o' tzawuch' oy tunin tzunk cġak'uje't, ma na alaj swetz yi nicy'na' na awaj yil tzinchoj te'j ak'ej, stzun Labán bantz.

16 Ate' tzun cob me'l Labán, yi bajx na bi'aj Lea, ma yi ca'p na bi'aj Raquel. 17 Yi bajx me'al yi na bi'aj Lea, ntin tal bak' wutz tu' na yub. Ma yi Raquel, yi ca'p me'al, chin yube'nt cunin cyakil yi wankil i'. 18 Cha'stzun te mast cunin na pe'k quen Jacowtz te'j. Nin nsken wi't ben tcy'al yi xtxumu'n. Cha'stzun te ben tloltz tetz Labán:

—Yi nink ltak'u' yi me'lu' swetz, yi na bi'aj Raquel, ba'n lnak'uj juk yob tuch'u' tan xchojle'n.

19 Saje'n tzun tlol Labán, itzun taltz:

—Ba'n tcu'n yi cho'n lwak' yi inme'l tzatz, swutz yi cho'nk lben tk'ab jun awer nak. Ba'n bin, ba'n xcyaj cyen swuch' tan ak'un.

20 Ya'stzun bantz yi cyaje'n cyen Jacow juk yob tan ak'un tuch' Labán tan xtx'acle'n yi txkel. Qui

tunin k'usij ban yi juk yoba'tz swutz Jacow, tantu' yi wi'nin na pe'k i' te'j Raquel.

²¹ Yi je'mpone'n yi juk yob tan Jacow tan ak'un nintzun taltz tetz Labán:

—Tak'e'u' yi wuxkel tan kok'bel kib tuch', na ja wi't je'ul yi juk yob ak'un wa'n yi insuknak teru' tan xchojle'n me'lu'.

²² Che' baje'n tzun xtxocol Labán cyakil yi e' wisintz tan cyopone'n te yi jun chin umle'na'tz yi bnix ta'n. ²³ Itzun yi toque'n akale'n, nin yi topone'n oril yi umle'n nintzun ben tcy'al Labán yi bajx me'l yi na bi'aj Lea, tan cyok'bel quib tu Jacow. Ok'be'n ib nintzun e' bantz. ²⁴ Ncha'tz tak' Labán jun scyeri mos tetz Lea yi na bi'aj Zilpa, tan xcone'n tetz i'.

²⁵ Itzun le junt eklok yi c'ase'n Jacow kalena'tz tzun tele'n xtxum tetz yi nk'era'tz yi txkel i' ak'lij, ma na cho'n c'ase'n i' te'j Lea, yi bajx me'al. Bene'n tzun i'-tz te'j Labán, itzun taltz:

—¿Mbi eka'n tan yi tajtza'klu' yi ncu' nuc'ulu' swe'j? ¿Nk'e'tz pe' katrat tan wak'uje'n tuch'u' tan wetzal Raquel? Ma jalu' ¿mbi tzuntz mmo'cu' tan insuble'n?

²⁶ Saje'n tzun stza'wel Labán, itzun taltz:

—Nk'era'tz ketz kacstumbr tzone'j, yi bajxk ltz'oc chmil yi ca'p me'al swutz yi bajx. ²⁷ Ma jalu' bin cale'n cu'n te'j yi jun sman k'eje'j te yi i umle'n tu Lea, kalena's tzun lwak' Raquel tzatz. Yi ko ya'tz awajbil, ba'n. Ntin ko list ax̃ tan awak'uje'n jukt yob swuch'.

²⁸ Nintzun cu'-tz swutz Jacow, quib yi tal Labán tetz. Nin yi je'n pone'n yi jun sman k'ej te yi umle'n, kalena'tz tzun tk'ol Labán yi Raquel tetz

ca'p txkel Jacow. ²⁹ Ncha'tz tak' Labán jun mos tetz Raquel yi na bi'aj Bilha tan xcone'n tetz. ³⁰ Ok'be'n ib nintzun e' ban Jacow tu Raquel. Poro mast tcunin tzun pek'e'n Jacow te Raquel swutz Lea. Qui't nin octz tan xtxumle'n yi stz'ak'ujk jukt yob tan paj.

Yi e' nitxajil Jacow

³¹ Itzun bantz yi tilol Kataj Ryos yi qui na pe'k Jacow te'j Lea, nintzun tak' ama'ltz tan jale'n cobox tal i', ma yi Raquel nin cu' makol yi talbiltz. ³² Je'n tzun tekal Lea pwokil jun ni'. Ma yi tule'n itz'ok yi jun ni'a'tz, nin oc tk'ol yi bi'-tz tetz Rubén.*

³³ Yi xone'n tiemp tekal tzun Lea pwokil junt ni'. Ej nin yi bi' tulej i'tz Simeón.† Ej itzun taltz: “Ja tbit Wajcaw yi na tzan telse'n ink'ej, cha'stzun te ja tak' i' junt wal.”

³⁴ Nin yi tele'n mas tiemp tekal tzun Lea pwokil yi tox'e'n ni'. Nin yi tule'n itz'ok yi tox'e'n ni'a'tz nin oc tk'ol yi bi' tetz Leví.‡ Nin tal i': “Ma jalu' spek'ok wuchmil swe'j chinch wetz, na oxix wal che' walaj ta'n.”

³⁵ Ej nin tekal Lea pwokil junt ni'. Ya'stzun cyaje'n tal i'. Nin yi bi' tulejtz i'tz Judá.§ Ej nin yi ntaxk ul itz'ok nintzun tal Lea: “Swak'e' ink'ajsbil tetz Wajcaw jalu'.” Ya'stzun taltz yi tule'n itz'ok yi cyaji'n ni'. Poro ya'stzun wi'tz'bil tal Lea njal, na makxe'n nin ban yi talbil i' tan Ryos.

* **29:32** Yi bi'aj “Rubén” na elepont “Je jun ni” nka “yi bis yi at swetz ilijt tan Ryos”. † **29:33** Yi bi'aj “Simeón” na elepont “tbite'n tan Ryos”. ‡ **29:34** Yi bi'aj “Leví” na elepont “junit o' tu Ryos”. § **29:35** Yi bi'aj “Judá” na elepont “k'ajsbil tetz Ryos”.

30

¹ Itzun yi tele'n tiemp, nin yi tilol Raquel yi qui'c rmeril tan jale'n chinitxa' tu Jacow, xchi'che'n tzun c'u'l i'-tz te'j Lea yi stzicy. Nintzun tal i' tetz Jacow:

—Ma jalu' bin, na waj jun wal, kok qui', xchinquimok.*

² Yi tbital Jacow yi yol Raquel, nintzun je' swutz. Itzun taltz:

—¿In ptzun Ryos wetz? ¿In ptzun na chintzan tan makle'n awalbil? Ntin Ryos ilol tetz, stzun Jacow bantz tetz Raquel.

³ —Ko ya'tz, ba'n tcu'n bin cy'aj tzaj inmos yi na bi'aj Bilha nin okwok itib tuch'. Ma yil jal yi tal, ni'cu'ntz chi ik ina'tz jal wal, stzun Raquel bantz.

⁴ Nin tan yi txolbile'j tak' Raquel ama'tz tetz Jacow tan cyok'bel quib tu Bilha, chi txkel bantz.

⁵ Ma yi cyok'bel quib nintzun jal jun chinitxa' Jacow tu Bilha, yi mos Raquel. ⁶ Yi jale'n chinitxa' Jacow tu Bilha, nintzun tal Raquel: “Yi ni'e'j, Dan sbne' bi', na tantu' mbit Ryos yi intzi' nin inkul, ja tzun tak' i' jun wal.”

⁷ Yi xone'n tiemp, jale'n nintzun ban junt tal Bilha. ⁸ Ma yi tule'n itz'ok yi jun ni'a'tz nintzun tal Raqueltz: “Yi ni'e'j, Neftalí sbne' bi', na sajle'n tunintz at bano'n ib skaxo'l tu wutzicy tan paj yi qui'c wetz wal, poro jalu' ja chinxcye' te'j,” stzun i' bantz.

⁹ Ma yi tilol Lea yi qui'ct tetz talbil, nintzun tak' ama'l tetz yi mos, yi na bi'aj Zilpa, tan cyok'bel quib tu Jacow. ¹⁰ Ma yi jale'n chinitxa' Jacow tu

* **30:1** Job 5:2.

Zilpa, ¹¹ nintzun tal Lea: “¿Chumbalaj nin inswert! Cha'stzun te Gad† sbne' bi' yi ni'e'j.”

¹² Ma yi jale'n yi ca'p chinitxa' Jacow tu Zilpa, ¹³ nintzun tal Lea: “Ma jalu' wi'nin na chintzatzin. Ej nin cyakil xna'n scyale': ‘Ba'n tetz Lea, na tzatzin.’ Cha'stzun te Aser‡ sbne' bi' yi ni'e'j,” stzun Lea bantz.

¹⁴ At tzun jun tir te yi tiemp tan je'se'n triw nin ben Rubén tan xo'n wi cojbil. Te yi na xon i' nin no-jquen te jun jilwutz lo'baj yi na bi'aj mandragora. § Nin saj tcy'al swutz Lea yi xtxu'. Yi tilol Raquel yi lo'baja'tz te'j Lea, nintzun taltz:

—Banaj pawor, tzawak' jun wetz te yi lo'baj yi mmu'l tan awal.

¹⁵ Saje'n tzun stza'wel Lea:

—¿Qui nin pe' ncu' ac'u'l tan yi mme'l amajol yi wuchmil? ¿Nin ncha'tz na awaj yil tzamaj tlen yi lo'baj yi mmu'l tcy'al wal?

—Swak'e' bin ama'l tetz Jacow tan wite'n tzawe'j te ak'bale'j kol tzawak' yi lo'baj swetz, chij Raquel ban.

¹⁶ Itzun bantz yi toque'n akale'n, yi tule'n tzaj Jacow tan ak'un wi cojbil, lajke'l nintzun tele'n tzaj Lea tan c'ulche'n. Nin tal tetz:

—Ma jalu' cho'n cëwitok swe'j te jun akale'ne'j, na ja wi't cëinc'am tetz Raquel, tan yi mandragora yi mmu'l tan wal, chij Lea bantz tetz Jacow.

Cho'n tzun wite'n Jacow te Lea te jun ak'bala'tz.

¹⁷ Jale'n nintzun ban yi to'e'n chinitxa' Jacowtz tu Lea, na nskén tbit Kataj Ryos yi stzi' yi kul Lea. ¹⁸ Yi

† **30:11** Yi bi'aj “Gad” na elepont “swert”. ‡ **30:13** Yi bi'aj “Aser” na elepont “tzatzi'n”. § **30:14** Le wutz cyajtza'kl wunak ba'n yi jun lo'baja'tz tan jale'n talbil jun xna'n.

tule'n itz'ok, nintzun tal Lea: “Isacar* sbne' bi' yi ni'e'j, na i'tz jun oy yi ntak' Ryos swetz tantu' yi nwak' ama'l tetz wuchmil tan toque'n te inmos.”

¹⁹ Ma yi jale'n yi wukake'n chinitxa' Jacow tu Lea
²⁰ nintzun tal Lea: “Ryos nmak'on yi jun balaj oye'j swetz. Ma jalu' yi wuchmil spek'ok mas swe'j na ja jal wukakix kanitxa' tuch'. Cha'stzun te Zabulón† sbne' bi' yi ni'e'j.”

²¹ Wi'tzbiltlen jale'n junt tal Lea, yi xun. Dina ban bi'.

²² Ma Raquel, qui nin el i' te'j c'u'l Ryos. Nin tbit Ryos yi stzi' yi kul, cha'stzun te k'ak'ane'n c'u'l Ryos tibaj tan jale'n tal. ²³ Yi jale'n bajx tal i', nintzun taltz: “Ryos mic'y'anlen yi jun chin tx'ixwe'n yi at swetz, tan paj yi qui'c wal at. ²⁴ Ya'tzk tajbil i' tan jale'n junt wal,” chij Raquel ban. Cha'stzun te toque'n bi' yi ni'a'tz tetz Xëp‡ ta'n.

Yi chisubul quib Labán tu Jacow

²⁵ Itzun bantz te yi nskén ul yos tu Raquel tu ni', nintzun tal Jacow tetz Labán:

—Tak'u' ama'l swetz tan waje'n le wetz inluwar.

²⁶ Ej nin tak'u' ama'l swetz tan cyaje'n wucy'al yi e' innitxa' nin yi e' wuxkel na ja nak'uj tuch'u' tan chitx'acle'n. Sak cunin swutzu' yi xë'n cu'n nnak'uj tuch'u'.

²⁷ Saje'n tzun tlol Labán tetz Jacow:

—Yaj, banaj pawor, ncwentu'tz swuch', na ja chinnachon te'j, nin ja lajluchax tzinwutz yi tan

* **30:18** Yi bi'aj “Isacar” na elepont “c'amij”. † **30:20** Yi bi'aj “Zabulón” na elepont “oy” nka “Jun yi at k'ej”. ‡ **30:24** Yi bi'aj “Xëp” na elepont “Ja tak' wi'nin”, nka “ja el tcy'al”.

aã ntak' wit Ryos banl swibaj. ²⁸ Al tzaj swetz yi nicy'na' nin na awaj yil tzinchoj te ak'ej, list in tan xchojle'n, chij Labán ban.

²⁹ Itzun saj tlol Jacow:

—Elnak xtxumu' tetz yi xe'n cunin nnak'uj tuch'u', ej nin xe'n cunin nche' inq'uicy'lej tawunu'. ³⁰ Te yi ntaxk nu'l tuch'u' qui'c mas tawunu', poro jalu' at wi'nin. Jetza'tz yi wule'n tuch'u', ya'stzun xe'te'n Ryos tan tak'le'n banl tibu'. Ba'n yi nink nak'uj tuch'u', poro, ¿tona' lnak'uj wetz tan wetzal yi wetz inme'bi'l? stzun Jacow tetz Labán.

³¹—Qui' yaj, altzaj swetz nicy'na' nin na awaj yil tzinchoj te ak'ej, chij Labán ban.

—Qui tajwe'n chin xchoju' jun centaw ta', na list in tan chiq'uicy'le'n yi tawunu'. Poro yi kol cu' swutzu' yi xtxolbile'j: ³² Tak'u' ama'l swetz tan woque'n chixo'l tawunu', tan chitxa'le'n cyakil yi e' ne'x cneru' yi k'ek cye'j nin yi e' ne'x chiw yi pint cye'j, ya'stzunk injamel sbantz. ³³ Ej nin yil kaben mas skawutz ba'n tz'ulu' tan tilwe'n yi nicy'na' cu'n yi injamel yi tzintx'aque'. Nin yi kol chijal cneru' nin chiw xchixo'l yi wetz yi nk'e'tz k'ek nin nk'e'tz pint cye'j ya'stzun techl yi alak' tzun nche'wulej xchixo'l yi e' teru' tawunu'.

³⁴—Ba'n, ba'n atit yi atxumu'n yi mbixe' awa'n, chij Labán bantz.

³⁵ Poro itzun bantz, ite'n nin k'aja'tz toque'n Labán tan chitxa'le'n cyakil yi e' mam chiw yi pint cye'j. Ej nin ncha'tz octz tan chitxa'le'n cyakil tij chiw yi pint cye'j, scyuch' yi e' cneru' yi k'ek cye'j, nin yi e' yi tz'itaji'n tan sak scye'j. Ej nin e' baj nin tk'oltz scyetz e' tetz nitxajil tan cyoque'n tan

chiq'uicy'le'n. ³⁶ Nin e' el tewal joylajlen, e'ch ox lo' k'e'j be' xo'l kale e' opone't ta'n.

Ma Jacow, nintzun cyaj cyen tan chiq'uicy'le'n yi sobril tawun Labán. ³⁷ Toque'n tzun i' tan tamle'n e'ch k'ab tze' yi txa'x, yi na bi'aj álamo, almendro tu castaño. Ej nin oc tan telse'n len te'jak tan jale'n cyen tx'ilaji'n sak te'j e'ch k'ab tze'a'tz. ³⁸⁻³⁹ Cwe'n tzun xtxicbal yi e'ch k'ab tze' xchiwutz yi cneru' le ama'l kale na chimolwit quib tan uc'a'e'n. Ej nin yi chimolol quib tul yi jun ama'la'tz, ja chisakchij e' mam chiwtz scye'j e' ti. Tantu' yi cho'n nchisakch-bej quib swutz yi e'chk tze'a'tz yi txiclij xchiwutz, ja chitz'ij ni' yi pint cu'n cye'j. Yi nchitz'ij nin e' el jatxol Jacow. ⁴⁰ Cho'n tzun e' baj cwe'ntz yi e' cne'ra'tz xchiwutz yi e' tawun Labán yi k'ek tu pint cye'j. Ya'stzun ban Jacowtz tan chijalse'n yi e' tetz tawun yi mero tetz cu'n. ⁴¹ Ej nin ncha'tz cyakil tir yi nchisakchij yi e' cneru' yi chin chic'atzaj nin, nintzun cu tk'ol Jacow yi e'chk tze'a'tz xchiwutz. Na yi xac yi tze'a'tz i'tz: Te yi na chisakchbej quib yi e' tij ja quib yi yubil yi tze'. Ja tzun chitz'ij ni' yi pint cu'n cye'j. ⁴² Ma yi na chisakchij yi e' cneru' yi qui'c mas chic'atzaj qui tzun cu tk'ol Jacow yi tze'a'tz xchiwutz, na ya'stzun tetz Labán ban. ⁴³ Ya'stzun ban Jacowtz tan riquine'n. Ej nin chin ric nin ban i'. Wi'nin yaj nin wi'nin xna'n jalt tetz mos. Ej nin wi'nin cneru', nin wi'nin buru' scyuch' camey e' jaltz tuch'.

31

Yi bixewe'n tan Jacow tan tele'n ojk xe ca'l Labán

¹ Poro nintzun tbit Jacow yi na chitzan yi e' nitxajil Labán tan talche'n: “Ja riquin Jacow tan yi me'bi'l kataj yi mme'ltzaj tcy'al,” che'ch. ² Ncha'tz el xtxum Jacow tetz yi qui't na pe'k Labán te'j, chi sajle'nix.

³ Yi tilol Kataj Ryos yi na tzan buchle'n Jacow, nintzun taltz tetz: “Ba'n cġa'jt le chiluwar ataj atxu', kale najlche't yi e' axonl, nin chinxomok tzawe'j.”

⁴ Bene'n tzun mantar Jacow scye'j Raquel tu Lea yi e' txkel, tan cyule'n te'j, kale atit i' tan chiq'uicy'le'n yi e' cyawun. Yi cyopone'n te'j nintzun taltz scyetz:

⁵ —Ja el intxum tetz, yi qui't na pe'k itaj swe'j jalu' chi tane'n sajle'n. Poro yi ketz kaRyosil tu intaj, ilenin xomij swe'j. ⁶ Sak cunin tziwutz yi ja nak'uj tuch' itaj tetz cu'n walma'. ⁷ Poro i' tetz ja oc tan insuble'n. Nin cha'tz cuntu' nin ntxt'ixpuj i' yi injamel. Poro qui'c na ban, na quinín ntak' Ryos ama'l tetz tan impo'tze'n. ⁸ Na yi talol i' swetz: “I yi e' cneru' yi pint cu'n cye'j ya'stzun swak'e' tzatz tetz achojo'n.” Inin tzun bantz. Na yi chijale'n cyal yi e' tij, pint cu'n tzun cye'j e' ban. Ncha'tz yi talol i': “I yi e' cneru' yi xk'inco'j cye'j, ya'stzun swak'e' tetz achojo'n,” tircu'n tzun yi e' cyal yi e' tij yi jal, xk'inco'j cu'n ban yi cye'j. ⁹ Ya'stzun tulej Ryos tan cyelse'n tzaj yi e' wawun tk'ab itaj tan tk'ol i' swetz.

¹⁰ Ncha'tz at junt tir te yi topone'n yi tiemp tetz chisakchbil yi e' cneru', nin ġchaj tib jun wutzicy' tzinwutz. I'tz yi e' cneru' xk'inco'j nin sak tu k'ek cye'j ja chisakchij scye'j e' tij. ¹¹ Ncha'tz tul yi jun inwutzicy'a'tz wilnin yi jilone'n tzaj yi ángel tetz

Kataj swetz. Ja xcon imbi' ta'n tan inchakle'n. Ej nin yi bene'n wital nintzun intziwun nintz: “Je ine'j ta,” chinch ban nintz. ¹² Ja tzun tal yi ángel swetz: “Xmaynin cunin yi e' mam cneru' yi na chisakchij scye'j e' tij. E' cu'n xk'inco'j nin pint cu'n cye'j. Ya'stzun sbne'tz na ja el intxum tetz cyakil yi na tzan Labán tan nuc'le'n tzawe'j,” stzun yi ángel. Ncha'tz tal i' swetz: ¹³ “I ina'tz yi Ryos yi nǎchaj tib tzawutz le ama'l Betel, kale axansawit yi jun c'ub tan aceit nin kale asukwit cobox ayol swetz. In bin yi ara Ryosil. Or awetz, quin, cale'n tzone'j tul yi luware'j nin quilo'k tul yi luwar kale itz'nak quiǎt,” chij i' ban swetz, stzun Jacow bantz scyetz yi e' txkel.

¹⁴ Bene'n tzun cyalol Raquel tu Lea:

—Qui'ct kocle'n ketz te yi me'bi'l kataj. ¹⁵ Na ni'cu'n chi o'-k tu'k awer nak tane'n swutz i', na ja ko' c'ay i' nin ja baj kajamel ta'n. ¹⁶ Yi mero bintzij, cyakil yi riquil yi mme'l tzaj tcy'al Ryos tk'ab kataj i'tz ketz, nin cyetz kanitxa'. Ba'n tcu'n banaj cyakil, quib yi ntal Ryos tzatz, che'ch Raquel tu Lea tetz Jacow.

Yi tele'n tzaj Jacow le ama'l Padan-aram

¹⁷⁻¹⁸ Oque'n nintzun ban Jacow tan wekle'n yi e'chk be'ch tetz, tan taje'n tzaj i' Canaán kale najlche't Isaac yi taj. Che' baje'n tzun tk'ol Jacow cyakil yi e' nitxajil nin e' txkel te'jak camey. Nin ncha'tz baj eltzaj tcy'altz cyakil be'ch tetz scyuch' cyakil yi e' cneru' scyuch' yi e' camey nin e' buru', yi e' baj xtx'acoltz te tiemp yi ta'te'n Padan-aram. ¹⁹ Ma tetz Labán cho'n atpon tan telse'n xi'il yi e' tawun joylaj. Tele'n tzun talk'al Raquel

yi e'chk q'uiwil yi at xe c'al Labán. ²⁰ Ncha'tz Jacow qui nin ben stziblal ta'n tetz Labán yi ko at cyelbiltzaj. Ya'stzun tulej tan suble'n Labán, yi aj Aram. ²¹ Ele'n tzaj nintzun e' bantz Jacow tu cyakil yi me'bi'l yi nsken jal. Cho'n quicy'e'n tzajtz tibaj yi jun chumam a' yi na bi'aj Eufrates. Ej nin nim nintzun e' sajtz te chibe'. Cho'n tzun cyule'n wi'wtz cwent Galaad.

Yi bene'n Labán tan stz'amle'n Jacow

²² Nsken tzun wi't el oxix k'ej yi cyenle'nix tzaj Jacow yi tbtal Labán. ²³ Nintzun cu xtxumul chitz'amle'n. Bene'n tzun tcy'al cobox tetz xonl te'j. Yi tele'n juk k'ej chibe' kalena's tzun chitz'amxe'n Jacow cya'n wi'wtz cwent Galaad. ²⁴ Poro itzun bantz, te yi ak'bal yi topone'n Labán kale atit Jacow, nin xchaj tib Ryos swutz tul wutz-icy'. Itzun tal Ryos tetz: “Bit tzaj, yil cxcoc tan yol tetz Jacow qui na waj yil xcon quiw yol awa'n,” stzun Ryos bantz.

²⁵ Cho'n tzun ujlche' Jacow wi'wtz cwent Galaad yi chitz'amxe'n tan Labán. Yi topone'n i' scyuch' yi e' tetz xonl nintzun e' uje'-tz chixlaj Jacow. ²⁶ Itzun le junt eklok toque'n tzun Labán tan jakle'n puntil tetz Jacow. Itzun taltz:

—¿Mbi tzuntz ncu' anuc'ul yi jun ile'j? ¿Nxac nchincu' asubul? I cu'n pres quitane'n inme'l tak'ab yi nche'l tzaj awucy'al. ²⁷ ¿Mbi xac nchincyaj cyen asubul? na ja cxe'l tzaj tu ojktz nin qui nin mawal tziblal swetz. Yi nink mawal swetz yi ko at awelbiltzaj, tzatzi'n cu'n klo' ncxe'l tzaj wa'n. Ja klo' katxum jun balaj k'ej. Ja klo' oc tampur tu arpa ka'n. ²⁸ Ba'n pe'k yi jak awak' ama'l swetz

tan kacawul kib scyuch' yi e' inme'l nin e' inmam. Chin yab nin aä te atxumu'n. ²⁹ At ca'wl tink'ab nin ba'n wicy'sal inc'u'l tzawe'j. Poro quil tzimban na ma's lak'bal njilon yi Ryosil ataj swetz. Ej nin je ntal i'e'j swetz: “Bit tzaj Labán, quil tzawal jun yol quiw tetz Jacow,” chij i' mban. ³⁰ Poro ko wi'nin na el awalma' tan awopone'nt xe ca'l ataj, nin ko ya'tz ncxe'ltzit ojkuj, nxac nche' baj eltzaj awalk'al yi e' inryosil, stzun Labán bantz tetz Jacow.

³¹ Saje'n tzun stza'wel Jacow yi yol Labán. I tzun taltz:

—Quinin nwal intziblal, tan paj yi ja chinxob na ja no'c tan xtxumle'n, ko tzun che' majquenu' yi e' me'lu' tink'ab. ³² Poro ko al scyetz jun xchixo'l yi innajal yi micy'antzaj yi e' ryosilu', ba'n lquim yi juna'tz. Yi e' kaxonl yi ate' tzone'j e' stiw sban te'j. Nin yi ko at e'chk takle'n yi teru' yi ja che' baj eltzaj wucy'al, ba'n tcy'ajninu', chij Jacow bantz.

Tal Jacow yi yola'se'j tan paj yi quinín til yi ko Raquel alk'ene'l tzaj yi e' ryosil Labán.

³³ Oque'n nintzun ban Labán tulak chimantial yi nsken wi't bnix cya'n tetz chiwitbil. Bajx cunin toque'n i' tul yi mantial Jacow, ma yi baje'n xtxuk'il cyakil, qui nin jal ta'n. Ncha'tz nin octz tan joyle'n tul yi mantial Lea. Ncha'tz baj joyoltz tulak chimantial yi cob xna'n yi chimos yi xomche' scye'j Lea tu Raquel. Poro cya'l nin jale't ta'n. Wi'tzibil tlen nintzun toque'ntz xe mantial Raquel.

³⁴ Yi ntaxk oc Labán tan joyle'n xe mantial Raquel nsken cu tewal Raquel yi cobox ryosa'tz. Cho'n tzun toque'n quen tk'oltz tzak' yi siy yi na je' te'j camey. Nintzun je' c'olchoktz tibaj. Baj cunin joyol Labán tul yi mantial Raquel poro cya'l nin

jale'tz ta'n. ³⁵ Jilone'n tzaj tzun Raquel tetz Labán. Itzun taltz:

—Ta', max c'u'lu', qui'k lje' swutzu', yi quinín chinxceje'n swutzu', na at intx'ajo'n swe'j, chij Raquel ban nintz.

Itzun yi wi't baje'n joyol Labán yi e' ryosil xe mantial Raquel, cya'l nintzun jale'tz ta'n. ³⁶ Tantu' yi cya'l nin e' jale't yi e' ryosil Labán ta'n, nintzun je'-tz swutz Jacow. Itzun taltz tetz Labán:

—¿Mbi tzun ncu' injuchul swutzu'? ¿Mbi tzun ilil mbnix wa'n, yi ncu' xtxumulu' tan saje'nu' tan intz'amle'n? ³⁷ Ja bin baj cunin joyolu' txo'l cyakil yi be'ch wetz. Poro ¿ja pe tzun jal jun takle'nu' txo'l be'ch ketz? Yi ko ja jal tanu' xchaj tzaj binu'. Quile' tzaj yi e' teru' xonlu', nin quile' nin yi wetz inxonl na' scyetz i' yi ajpaj skaxo'l tuch'u'. ³⁸ Te yi junak yob yi nnak'uj tuch'u', qui'c cunin jun tawunu' yi qui'k mmitz'ij. Ej qui'c nin jun tir yi jak quim jun tawunu' tetz inchib. ³⁹ Ej nin qui'c cunin jun tir jak opon jun tawunu' swutzu' yi quimnak tan balum, na yi na chilo'on cya'n txuc, in tzun wetz na chinchojon teru'. Ej nin cha'tz e' ban yi e' yi ja chiben tan alk'om, na ja bin peyu' swetz. ⁴⁰ Wi'nin q'uixbel ja icy'pon wa'n tan chiq'uicy'le'n tawunu', ja icy'pon tz'a' wa'n, ja icy'pon che'w wa'n nin ja icy'pon watl wa'n tan paj. ⁴¹ Junak yob nna'tij xe ca'lu'. Ja nak'uj cyajlaj yob tuch'u' tan chichojle'n yi cob me'lu', nin kak yob tan chiq'uicy'le'n tawunu'. Nin cha'tz cuntunin na xtx'ixpuju' injameltz. ⁴² Yi qui'k xomij yi Ryosil incy'e'x Abraham swe'j, yi ite'n nin Ryos yi na c'u'laj intaj Isaac, jun cu'n yol, ntin klo' ink'ab k'alu'n wa'n yi nne'l tzaj klo' lajulu'. Poro ja til

Ryos yi bis yi atin cu'nt. Ej nin ncha'tz ja til yi ja jamelan cunin yi wak'un yi mimban tuch'u', cha'stzun te yi mmo'c tan makle'n wutzu' ma's lak'bal, stzun Jacow ban tetz Labán.

Yi bnixe'n yi jun trat xchixo'l Jacow tu Labán

⁴³ Jilone'n tzaj tzun Labán tetz Jacow. Itzun taltz:

—Yi e' xna'n yi xomche' tzawe'j e' cu'n inme'l. Ej nin yi cyal yi e' xna'na'tz e' cu'n inmam. Ncha'tz cyakil yi awawun yi cy'a'nche' awa'n, e' cu'n wawun. Nin cyakil e'chk takle'n yi cy'a'nche' awa'n, we'tz cu'n. Poro qui'c ltak' kol no'c tan abuchle'n na e' cu'n inme'l, e' cu'n inmam yi xomche' tzawe'j. ⁴⁴ Cha'stzun te ba'n tcu'n kabixbaje' jun katrat tzawuch' yi xconk tetz quiwel kayol.

⁴⁵ Bene'n tzun Jacow tan ticy'le'ntzaj jun c'ub, nin cu tawal. Txicl tzun tulejtz chi na ban jun tkan ca'l. ⁴⁶ Bene'n tzun tloltz scyetz yi e' xonl:

—Molwok tzaj cobox c'ub tzone'j, stzun i' ban nintz.

Cyoque'n tzun yi e' xonl Jacow tan molche'n tzaj c'ub. Junit nin chin muluj bantz cya'n. Ej cho'n tzun e' wane'ntz Jacow tu Labán xlaj yi jun chin muluj c'uba'tz. ⁴⁷ Toque'n tzun tk'ol Labán bi' yi jun ama'la'tz le tetz yol. Yi bi' oc ta'n i'tz Jegar Sahaduta. Ma tetz Jacow nin oc tk'ol bi' tetz Galaad na ja xcon yi tetz yol ta'n.*

⁴⁸ —Yi jun muluj c'ube'j ya'stzun stiw sbne' skaxo'l tzawuch', stzun Labán bantz.

* **31:47** “Jegar Sahaduta” tu “Galaad” na jop ite'n nin txolbila'tz, yi na elepont “Yi jun muluj c'ube'j i'tz quiwel kayol”.

Cha'stzun te toque'n bi' yi jun luwara'tz tetz Galaad. ⁴⁹ Ncha'tz oc bi' tetz Mizpa† na nin tal Labán:

—Kajatxe' kib jalu' tzawuch'. Poro tz'ocopon Ryos tan kaxmaye'n tzaj. Ej nin stk'e' kacaws kol quil ke'l cu'n te'j kayol. ⁵⁰ Or tzawil yaj yi kol c̄xoc tan chibuchle'n yi e' inme'l, nka kol jal mas awuxkel. Qui lo' lwil wetz, poro Ryos stile', na i' stiw skaxo'l, stzun Labán bantz.

⁵¹ Ncha'tz tal Labán tetz Jacow:

—Yi jun muluj c'ube'j tu yi jun yi ja cyaj cyen wawal tzone'j, ⁵² ya'stzun cob kastiw sbne' kol kicy' cu'n te yi mojome'j tan oyintzi' skibil kib. ⁵³ Ba'n tz'oc yi Ryosil acy'e'x Abraham, yi ryosil incy'e'x Nacor tu e'chk ryosil chitaj tan kama'le'n nin tan tak'le'n kacaws, ko quil ke'l cu'n te kayol, stzun Labán tetz Jacow.

Nintzun cu'-tz swutz Jacow yi xtxumu'n Labán nintzun ben sukil yi yoltz tetz:

—Sak cu'n swutz inRyosil, yi ncha'tz na c'u'laj intaj Isaac te'j, yi nelepon cu'n te'j inyol, stzun Jacow bantz.

⁵⁴ Toque'n tzun Jacow tan pate'n xtx'ixwatz wi yi ju'wtza'tz kale ate't. Ncha'tz e' baj x̄chakol cyakil yi e' xonl yi ate'-tz. E' baj wan lentz ta'n. Ej nin baj cunin jun ak'bala'tz cya'ntz wi jun ju'wtza'tz.

⁵⁵ Itzun yi tule'n skil, chin jalchan cunin c'ase'n Labán nintzun octz tan stz'uble'n xak chitzi' yi e' mam, scyuch' yi e' me'l. Nin tak' yi banl squibaj. Ma yi baje'n tk'ol yi banl squibaj aje'n nintzun bantz xe tetz najbil.

† **31:49** Yi bi'aj “Mizpa” na elepont “Ryos na ko' til” nka “Ilol ketz”.

32

Yi tule'n Esaú tan c'ulche'n Jacow

¹ Icy'e'n nintzun e' ban Jacow. Poro te yi na chixon tbe' nin e' chaj quib jun c'olój ángel tetz Ryos swutz. ² Yi chibene'n xmayil, nintzun taltz: “Jun cu'n yol yi jun c'olój'e'j, e' cu'n sanlar tetz Ryos.” Cha'stzun te toque'n bi' yi jun ama'la'tz ta'n tetz Mahanaim.*

³ Che' bene'n tzun xchakol Jacow cobox xchakum, jalen le yi luwar yi na bi'aj Seir, cwent Edom, tan talche'n stziblal tetz Esaú yi stzicy yi at topombil i'.

⁴ Nin je ben tloltz scyetz yi e' xchakum: “Quibene'nk wok nin alwok cyen tetz wutzicy Esaú: ‘Tz'ul Jacow yi titz'unu', nin list i' tan banle'n tane'n cyakil yi tajbilu'. Nin je nsaj tlol i' teru'e'j: Ja chinnaje' jun c'olój tiemp tu Labán. ⁵ Nin jalu' ja chijal inwacx, ja chijal imburu', ja chijal wi'nin incneru'. Ncha'tz ja chijal wi'nin yaj tu xna'n tetz inmos,' xchijwok sban tetz wutzicy. Alwok quen yi xtxolbile'j tetz, na na waj yil tz'opon yi intziblal twi' tan mayse'n c'u'l i', nin ba'nk sban swutz.”

⁶ Itzun yi chipakxe'n tzaj yi e' mos Jacow te yi chimantar, nintzun cyaltz tetz:

—Ja wi't xka'ktzaj te yi stzicyu' Esaú, nin xomtzaj i' wutz kacoc tan c'ulche'nu'. Xomche' cyaj cient yaj te'j, che'ch yi e' xchakum Jacow bantz.

⁷ Yi tbital Jacow yi xtxolbile'j, nintzun saj jun chin xo'wtz te'j, nin octz tan xtxumle'n. Toque'n tzuntz tan chijatxle'n cu'n cyakil yi e' wunak yi xomche'-tz te'j. Cob cuntunin e' eltz ta'n. Ncha'tz e' tulej yi e' cneru' tu yi e' wacx scyuch' e' camey.

* **32:2** Yi bi'aj “Mahanaim” na elepont “cob k'u'j sanlar”.

⁸ Na nin octz tan xtxumle'n: “Yi kol tz'oc Esaú tan oyintzi' scye'j yi bajx k'u'j yi bajxche', ba'n tzun lche'l ojku'j yi ca'p k'u'j yi xomche't nin.”

⁹ Xe'te'n nintzun bantz tan nachle'n Kataj. Itzun taltz: “Wajcaw, ilu' Ryosil incy'e'x Abraham nin ilu' Ryosil intaj Isaac. Ilu' bin a'lon swetz tan impakxe'n tzaj tul yi intanum, nin tan wopone'nt scye'j intaj intxu'. Nin ncha'tz talu' swetz yi ba'n cuntu' sbne' yi impyaj. ¹⁰ Qui'c mu'x tal eka'n wa'n ta', poro ja tak'u' yi banlu' swibaj, nin ja elcu'nu' te yi suknapu' swetz. Qui'c cy'a'n wa'n yi wicy'e'n tibaj yi jun tzanla'e'j yi na bi'aj Jordán. Ntin jun intx'amij cy'a'n wa'n yi wicy'e'n tzaj, poro jalu' xomche' cob chin wutzile'n k'u'j wunak tu cob k'u'j wawun swe'j. ¹¹ I bin jalu' ta', bne'u' pawor swetz, chin cole'u' tk'ab wutzicy Esaú. Jun cu'n yol na chinxob tetz na quicunin batz tz'ul i' tan oyintzi' swe'j. Nin lche' biycu'n yi e' wuxkel scyuch' yi e' tal innitxa' yi xomche' swe'j. ¹² Ma jalu' bin ta', chincole'u'. Na clarcunin talnaku' swetz yi ba'n cuntu' sbne' yi impyaj tanu'. Ej nin talnaku' swetz yi quinín ajlbe'n cyetz sbne' cyajlal yi e' inxonl. Ej nin talnaku' yi cho'n sbne' cyajlal chi tane'n yi samlicy' yi at stzi mar yi qui nin ajlbe'n tetz,”† stzun Jacow bantz tetz Ryos.

¹³ Ta'ste'n nintzun cyaj cyent Jacow tan watl te yi jun ak'bala'tz nin octz tan xtxa'le'n balaj oytz xchixo'l cyakil yi cy'a'ntz ta'n tan tak'le'n tetz Esaú.

¹⁴ E' je' xtxa'ol cob cient chiw yi e' cu'n tij, tu junak mam, nin e' je' xtxa'ol cob cient cneru' yi e' cu'n tij, tu junak mam. ¹⁵ Ncha'tz e' je' xtxa'ol junaklaj tij camey yi ac'aj cunin baj cu' yi cyal, nin e' baj

† 32:12 Gn 22:17.

ben xomok yi cyal scye'j. Ncha'tz e' je' xtxa'ol ca'wunak tij wacx̄ tu lajuj tor. Wi'tzibil tlen cyele'n tzaj xtxa'ol junak tij buru' tu lajuj mam. ¹⁶Nintzun e' baj nin jatxoltz scyetzak yi e' x̄chakum. Ej ben jatxol yi jun k'u'j chiw scyetz cobox x̄chakum. Ej nin ben tk'ol yi jun k'u'j cneru' scyetz cobox̄t x̄chakum. Ncha'tz e' tulej yi e' mas tawun. Nintzun ben tloitz scyetz e' x̄chakuma'tz:

—Ba'n cxbajxij wok nin ba'n lch'uy mu'x̄ ixo'l yi jujun k'u'j axwok scyuch' yi e' awun.

¹⁷ Ej nin ben cawultz yi bajxom te yi bajx k'u'j. Itzun taltz tetz:

—Yil tzic'ul cu'n itib tu wutzicy Esaú, nin yil sjaktzaj tzatz na' scyetz i' yi apatrón, nin na' ncxbene't, nin na' cyaw yi awun yi cy'a'nche' ita'n, ¹⁸ba'n tzawal tetz: “Yi je'j i'tz jun oy teru', ta' Esaú. Kawutzile'n Jacow, yi xconsbe'tzu', mmak'on tzaj tetz teru'. Cho'n xomtzaj i' tetz jalen wutz kacoc,” x̄chij wok sbantz tetz, stzun Jacow bantz tetz yi x̄chakum.

¹⁹ Ncha'tz taltz tetz yi ca'p nin yi toxi'n scyuch' cyakil yi e' yi e' ben x̄chakol scyuch' yi jujun jilwutz awun.

—Yil tzic'ulwok yi wutzicy Esaú, ite'n nin tzital woktz tetz. ²⁰ Ncha'tz alwok tetz: “Yi wutzile'n ta' Jacow yi xconsbe'tzu' xomt tzaj jalen wutz kacoc,” x̄chij wok sban.

Ya'stzun tulej Jacow, na nin octz tan xtxumle'n: “Tan yi e'chk oy yi lbajxopon wa'n swutz, xcyek tan xite'n yi x̄chi'che'n c'u'l swe'j, te yi ntaxk kac'ul kib tuch'. Nin quicunin batz stzatzink swe'j yil kac'ul kib.” ²¹ Bene'n nintzun e' ban yi mos scyuch' yi jujun jilwutz oy yi ben quicy'al. Ma

Jacow, nin cyajtz. Cho'n tzun wite'ntz le ama'la'tz scyuch' yi e' mas yi xomche' te'j.

Yi toque'n Jacow tan pil ib tu jun ángel

²² Ite'n nin ak'bala'tz oc Jacow tan chichakle'n cy'en yi cob txkeltz tu yi cob chimos, scyuch' yi junlaj cy'ajl. Cho'n tzun quicy'e'ntz ta'n tibaj yi jun tzanla' yi na bi'aj Jaboc. ²³ Ncha'tz e' baj ben xomok cyakil yi e' yi xomche'tz te'j. ²⁴ Itzun te yi cyaje'n cyen Jacow xchuc, nin oc jun yaj tan pil ib tuch'. Ul cunin skiltz cya'n tan pil ib. ²⁵ Ma yi tilol yi jun yaja'tz yi qui'c nin rmeril tan xcyewe'n te'j Jacow, nin bentz tan xtxak'le'n yi xtxo' cy'ach Jacow. Ej ninin tzun el jiɣpuj yi bakil yi cux Jacow ta'n. ²⁶ Jilone'n nin tzun yi jun yaja'tz tetz. Itzun taltz:

—Chin atzakplen, na tzan tule'n skil, stzun i'-tz tetz Jacow.

—Yi ko quil tak'cyenu' yi imbanl, quil tzintzak-plenu', stzun Jacow tetz.

²⁷ —¿Mbi tzun abi'? stzun yi yaj tetz Jacow.

—Jacow bin wetz imbi', stzun i' ban.

²⁸ Bene'n tzun tlol yi yaja'tz tetz:

—Ma jalu', nk'e'tz Jacow sbne' abi' ma na Israel† sbne' ara bi', na ja abuch awib tan jakle'n abanl tetz Ryos nin scye'j wunak nin ja xcye'-tz.

²⁹ —Ma jalu' bin, tale'u' swetz, ¿mbi tzun teru' bi'u'? stzun Jacow banintz tetz yi jun yaja'tz.

Saje'n tzun stza'wel yi jun yaja'tz:

—¿Mbi xac na ajak tzaj swetz yi imbi'? stzun i' bantz.

† **32:28** Yi bi'aj “Israel” na elepont “Ja pil tib tu Ryos” nka “Ryos mpil tib tuch’”. Gn 35:10.

Ej nin ta'tz te'nin bentz tan tak'le'n yi banl tibaj Jacow. ³⁰ Nintzun oc tk'ol Jacow bi' yi jun luwara'tz tetz Penuel, § na nin tal i'-tz: “Ja wil wutz Ryos, poro ntyoǵ tetz i' yi itz'ine't.”

³¹ Itzun yi je'n mule'n yi k'ej icy'e'n atit Jacow le yi jun luwara'tz yi na bi'aj Penuel. Co'xi'n na xon tan paj yi q'uixpnak yi xtxo' cux. ³² Cha'stzun te jalu', cyakil yi e' xonl Israel, qui na baj yi ibotx' cya'n yi at te yi bakil yi cux na ya'stzun elsawutzil te yi bakil Jacow yi lo'on, nin yi el tzaj jiǵp, nicy' yi chipilul quib tu Ryos.

33

Yi chibansal quib Jacow tu Esaú

¹ Yi bene'n tilol Jacow yi txant tan tule'n Esaú tu yi cyaj cient ǵchakum, nintzun cu jatxol yi e' cy'ajl chik'ab Lea tu Raquel scyuch' yi cob chimos.

² Ej nin oc tan chitxole'n cu'n. E' bajx cu'n yi cob chimos scyuch' yi cyal ta'n. Xomt nin Lea scyuch' yi tetz tal. Wi'tzbil tlen xomt nin Raquel tu ǵǵep yi tal i'. ³ Ma i' tetz, nin bajx cu'n ǵchiwutz tan c'ulche'n Esaú. Nin yi txant tan chic'ulul quib nin cu jokloktz jalen cu'n cwe'n pone'n lajpuj yi wutz plaj wuxtx'otx'. Juk tzun tir bantz jalen cu'n chic'ulul quib tu Esaú. ⁴ Ma yi Esaú lajke'l tzun bene'ntz tan c'ulche'n Jacow. Nin bentz tan k'ale'n nin tan stz'uble'n xlajak stzi'. Ej nin e' baj ok' cu'ntz chicabil.

⁵ Itzun yi bene'n tilol Esaú yi e' xna'n scyuch' yi e' nitxa' yi xomche' te'j Jacow nintzun ben jakoltz tetz:

§ 32:30 Ex 24:11; 33:20; Jue 13:22; Is 6:5; Jn 1:18.

—¿Na' cyaw yi cobox xna'ne'j scyuch' yi e' nitxa' yi xomche' scye'j?

—E' cu'n wetz, ma yi e' nitxa'e'j e' cu'n incy'ajl yi Ryos mak'on swetz, stzun Jacow bantz.

⁶ Chisaje'n tzun chiġkansal quib yi cob mos scyuch' cyal nin e' baj cu'n joklok swutz Esaú jalen cu'n cwe'n pone'n yi wutz chiplaj wuxtx'otx'.

⁷ Ncha'tz ban Lea scyuch' tal, e' baj ul chiġkansal quibtz nin e' baj cu jokloktz swutz Esaú. Wi'tzbil tlen cyule'n Ĥep tu Raquel nin e' cu jokloktz swutz.

⁸ —¿Ma jalu' mbi'tz yi atxumu'n scye'j yi jujun k'u'j awawun yi nchibaj inc'ulul?

—I'tz jun oy teru' ta', tan stzatzine'nu' swe'j, stzun Jacow bantz.

⁹ —Qui', aġ jun c'oloy witz'un, at wi'nin wetz wawun, stzun Esaú bantz.

¹⁰ Poro chin ch'inch'uj nintzun ban Jacowtz tan chisuke'n. Itzun taltz:

—Bane'u' pawor swetz ta', yi ko bintzij nin na tzatzinu' swe'j, stz'ame'u' yi oye'j. Na tantu' yi na tzanu' tan ġchajle'n yi balajilu' swetz, ni'cu'n chi nak chintzan tan tilwe'n wutz Ryos. ¹¹ Na cu' inwutz teru' ta' tan stz'amolu' yi jun oya'tz yi ja ul wa'n teru' na Ryos mmak'on inriquil nin qui'c tajwe'n swuch'.

Tantu' yi chin ch'inch'uj nin ban Jacow tan suke'n yi oy, baj nintzun c'u'l Esaú yi stz'amol.

¹² Bene'n tzun tlol Esaú:

—Quin bin. Kicy'okt. Chimbajxok cu'n tziwutz.

¹³ —Max c'u'lu' ta', ilu' jun c'oloy wutzicy, poro na tilu' yi e' nitxa' quil chitx'aj xo'n lajke'l. Ej nin ncha'tz yi e' tal cneru' scyuch' inwacġ yi at len cyal yi quil chitx'aj xo'n. Kol chik'e'xij, qui cunin

batz tul jun ntzi' k'ej xchiquimok tircu'n. ¹⁴ Max c'u'lu' wajcaw, ba'n tcu'n yi nink lbajxiju' skawutz. Cheb cuntu' kaxomtnin ketz wutz chicocu', quib yi chixon yi e' wawun scyuch' e' nitxa'. Cho'n kilt kib jalen Seir kale najle'tu', stzun Jacow tetz Esaú.

¹⁵ —Cuj, chij Esaú. —Poro ba'n chicyaj cobox inchakum tetz ixk'ajlab.

—Qui' lo' ta', quil bisunu' ske'j. Kopon ketz.

¹⁶ Ite'n nintzun k'eja'tz cwe'n Esaú tbe' tan je'n pone'n jalen Seir. ¹⁷ Ma Jacow qui nin xom nintz wutz coc ma cho'n taje'n cu'ntz Sucot. Ya's bnixe't jun tetz ca'l ta'n. Ncha'tz bnix cobox scabte' scyetz e' tawun. Cha'stzun te toque'n bi' yi jun ama'la'tz ta'n tetz Sucot.*

¹⁸ Ba'n cuntu' mu'l Jacow Canaán jetz yi tele'n tzaj jalen Padan-aram. Ej nin cho'n je'n bnol yi tal pach i' yi mantial tu' swutz len yi tnum Siquem.

¹⁹ Ej nin lok' i' jalaj tx'otx' scyetz xonl Hamor yi taj Siquem. Jun cient pwok lok'wit i' yi jalaj tx'otx'a'tz. Ej nin ya'stzun luwar kale je't bnol yi tal pach.†

²⁰ Yi xone'n tiemp nin bnix jun patbil xtx'ixwatz ta'n. Nin oc tk'ol yi bi' tetz El-Elohe-Israel.‡

34

Yi banle'n ruini te Dina

¹⁻² At tzun jun ajcaw te yi tnum Siquema'tz yi na bi'aj Hamor yi heveo. Ej nin at jun cy'ajl i' yi na bi'aj Siquem. Itzun bantz nin ben Dina, yi me'l Jacow te'j Lea tan chixajse'n yi e' xun yi najlche' tul

* **33:17** “Sucot” na elepont “scabte”. † **33:19** Jos 24:32; Jn 4:5.

‡ **33:20** Yi bi'aj “El-Elohe-Israel” na elepont “Ryos, i' Ryosil yi o' xonl Israel”.

yi jun tnuma'tz. Poro yi bene'n tilol Siquem nin tzun octz tan banle'n ruinl tetz. ³ Poro tan paj yi wi'nin pek'e'n quen i' te'j Dina, nin octz tan tocse'n c'u'l tan cyok'bel quib tuch'. ⁴ Ej nin ncha'tz tal i' tetz taj:

—Bane'u' pawor ta', benku' swe'j tan jakle'n yi jun xune'j, na na waj kok'bej kib tuch'.

⁵ Yi tele'n xtxum Jacow tetz yi nsken wi't ban Siquem ruinl te yi me'l, qui nin tal jun yol, tan paj yi quibe' cy'ajl i' xe ca'l. Na cho'n cu'n ate' joylaj tan chiwate'n cyawun. Nintzun xch'iw i' jalen yi baj cyule'n. ⁶ Te yi na tzan Jacow tan chich'iwe'n yi e' cy'ajl oponen nin ban Hamor yi taj Siquem tan jakle'n Dina.

⁷ Itzun yi chipakxe'n tzaj yi e' cy'ajl Jacow tan chiwate'n yi cyawun nin yi quibital yi mbi cu'n bajij, nintzun saj jun chin chi'ch c'u'lal scyetz, na chin tx'ixwil nin scyetz yi e' xonl Israel yi toque'n Siquem tan banle'n ruinl te yi me'l Jacow.

⁸ Ma Hamor, nintzun opon junt tir tan yol scyetz Jacow tu e' cy'ajl. Itzun taltz:

—Wi'nin na pe'k yi incy'ajl Siquem te cyeru' cyanubu'. Max chic'u'lu', chibne'u' jun pawor sketz. Qui pe'l cyak'u' ama'l tetz cyanubu' tan cyok'bel quib tu wetz incy'ajl. ⁹ Ej junit tzun lkaban scyuch'u'. Nin ba'n tzun lcyok'bej kib yi ketz kacy'ajl scyuch' yi cyeru' chime'lu'. Ncha'tz lchiban yi cyeru' chicy'ajlu', ba'n lcyok'bej quib scyuch' yi ketz kame'l. ¹⁰ Ej nin ban chinaje'u' skuch'. Na je katnume'j. Ba'n lchijoyu' na'l chinajewe'tu'. Ba'n lchinegosinu' skaxo'l, nin ba'n lchilok'u' chitx'otx'u' skaxo'l, stzun Hamor bantz.

¹¹ Ncha'tz Siquem nin taltz tetz taj Dina scyuch' e' xibin:

—Na cu inwutz scyeru' yi nink cu yi jun inyole'j xchiwutzu'. List in tan tak'le'n nicy'na' cu'n lchi-jaku' swetz. ¹² Qui'c na ban kol chijaku' mas swutz yi kacstumbr tzone'j. Max chic'u'lu', cyak'e'u' ama'l sketz tan kok'bel quib tu cyanubu'.

¹³ Ma yi e' cy'ajl Jacow nin e' octz tan chisuble'n Siquem tu yi taj tan paj yi nsken wi't ban Siquem ruinl tetz Dina. ¹⁴ Itzun cyaltz:

—Qui'c rmeril tan kak'ol yi kanub tetz jun yaj yi nk'e'tz circuncidado, na chin tx'ixwil nin tetz ketz. ¹⁵ Cuj ka'n, poro ntin yi ko list e'u' tan chibnol circuncidar quibu' chi kutane'n ketz. Poro ncha'tz tajwe'n tan chibaje'n circuncidar cyakil yi e' yaj yi ate' xchixo'lu'. ¹⁶ Ba'n tzun cyok'bej quib yi e' kame'l scyuch' cyeru' chinitxajilu'. Ej nin ncha'tz o' ketz, ba'n lkok'bej quib scyuch' cyeru' chime'lu'. Skanajank tzun xchixo'lu' nin junit lkanaban scyuch'u'. ¹⁷ Poro ko quil cu xchiwutzu' tan chibanolu' circuncidar quibu', kicy'tpon tzun ketz tzone'j nin mben kucy'al yi kanub ske'j, che'ch yi e' xibin Dina bantz.

¹⁸ Nintzun cu xchiwutz Hamor tu Siquem mbi cu'n a'lchij scyetz. ¹⁹ Lajke'l nintzun toque'n Siquem tan joyle'n puntil tan banol circuncidar tib na wi'nin pek'e'n i' te me'l Jacow. Nin tan tu' yi chumbalaj nin tajtza'kl yi jun xicya'tz xchiwutz cyakil wunak, ²⁰ e' bene'n tzun tu taj tan yol scyetz wunak stzi puertil yi tnum na ya'stzun yi luwar kale na bnixe't e'chk contrat. Itzun cyaltz scyetz e' aj tnum:

21 —Yi e' wunak yi nchu'l skaxo'l, e' cu'n kamiw. Xchinajank nin xchinegosink skaxo'l tzone'j, na at wi'nin tx'otx' tzone'j tetz ketz, nin tetz cyetz. Ncha'tz ba'n lkok'bej kib scyuch' yi cyetz chime'l. Ej nin yi e' cyetz chicy'ajl ba'n lcyok'bej quib scyuch' yi ketz kame'l. ²² Poro tan koque'n junit scyuch', nin tan chinajewe'n skaxo'l, ntin at jun xtxolbil yi tajwe'n tan kabnol tane'n. I'tz yi tajwe'n tan kabnol circuncidar kib ketz, chi na chiban cyetz. ²³ Kol kacujij yi chiyol, ketz tzun sbne' cyakil chime'bi'l scyuch' cyakil yi cyawun. Ntin na taj yil kal kuj. Ej nin xchicyajk tzuntz skaxo'l.

²⁴ Cyakil tzun e' yaj yi ate'-tz, yi nsken wi't opon chitiemp tan chixcone'n tetz sanlar, oc chicuj te'j yi mbi cu'n cyal Hamor tu Siquem. Ninin tzun e' bajij circuncidar.

²⁵ Itzun bantz, le toxi'n k'ej yi nsken wi't chiban circuncidar quib, nin te yi atit yi xch'onall scye'j, nintzun e' ben Simeón tu Leví tnum. Ej nintzun e' octz tan chibiyle'n cu'n yi e' yaj tan spar. Na qui'ct rmeril tan chicolol quib tan paj yi xch'onall yi chiwankil. Yi Simeón tu Levíja'tz, e' cob scyeri yi e' cy'ajl Jacow. Ej nin e' xibin Dina. ²⁶ Ncha'tz Hamor tu Siquem yi cy'ajl, e' baj quim cya'n tan spar. Ej nin eltzaj quicy'al Dina xe ca'l Siquem, nin aj quicy'altz scye'j. ²⁷ Ncha'tz e' baj opon len yi e' mas cy'ajl Jacow. Ej nin e' icy'tz xchixo'l e' alma' tan talk'e'n tzaj cyakil yi mbi cu'n attz tnum. Ya'stzun e' bantz tan quicy'sal chic'u'l scye'j, tan paj yi bnol Siquem ruinl te cyanub. ²⁸ Baj el quicy'al cyakil cneru' tu wacx scyuch' cyakil e' buru'. Ej nin baj el quicy'al cyakil yi at tnum tu yi at solte'j len.

29 Ncha'tz e' baj oc xe'ak ca'l tan talk'e'n cyakil yi attz. Ej nin baj ben quicy'al yi e' nitxa' scyuch' yi e' xna'n tan chixcone'n tetz chimos.

30 Yi t'bital Jacow yi mbi cu'n bajij nin tzun taltz tetz Simeón tu Leví:

—Atin wutz pe'm tan yi xtxolbile'j, na cyakil yi e' wunak yi najlche' tzone'j, yi e' aj Canaán scyuch' yi e' ferezeo, xchi'chok chic'u'l swe'j. Tan paj yi xtxolbile'j, tz'ul chimolol quib tan oyintzi' swe'j. Xchinquimok cya'n scyuch' innajal na qui'c mas kawunakil tan oyintzi'.

31 Saje'n tzun chitza'wel Simeón tu Leví:

—¿Nxac mo'c Siquem tan banle'n ruini te kanub? ¿Wi'tz bnol tetz pe' kanub swutz i'? che'ch bantz.

35

Yi tk'ol Ryos banl tibaj Jacow le ama'l Betel

1 Itzun bantz nintzun jilon Ryos tetz Jacow. Itzun taltz: “Ma jalu' Jacow quilo'k jalen Betel,* nin ba'n cxnaje' chone'j. Ej nin tul yi jun ama'la'tz ba'n tzaban jun patbil atx'ixwatz tan inc'u'laje'n. Yi in wetz, in yi Ryos yi inchaj wib tzawutz nicy' yi awele'n tzaj ojk swutz awutzicy Esaú.” 2 Bene'n tzun tlol Jacow scyetz cyakil yi najal scyuch' cyakil yi e' wunak yi xomche'-tz te'j:

—Or tele'n tzaj itcy'al cyakil yi e'chk iryosil yi colij ita'n. Ej nin or tx'ajwok itib, ncha'tz tx'ixpwok len be'ch itetz. 3 Na cho'n kaben jalen Betel, nin cho'n sbnixok jun patbil tx'ixwatz wak'un tan tak'le'n k'ej yi inRyosil yi ocnak tan wuch'eye'n nicy' yi na sotz tzaj inc'u'l. Ej nin i' yi

* 35:1 Gn 28:11-17.

jun yi xomquen tunin swe'j alchok tunin na na'j nint.

⁴ Baj saje'n tzun chik'oltz tetz Jacow cyakil yi e'chk chiryosil. Ncha'tz baj saj chik'ol yi e'chk tc'u'l chiġchin. Bene'n tzun Jacow tan mukle'n xe jun wi' bakch yi attz nakajil Siquem. ⁵ Itzun te yi cyele'n tzaj Jacow, nin saj jun chin xo'w tan Ryos scye'j cyakil yi e' wunak yi najlche'-tz tulak yi e'chk tal tnum yi ate'-tz nakajil Siquem. Cha'stzun tej qui nin chinimsaj chic'u'l tan chisaje'n tan chitz'amle'n nin tan chibiyle'n cu'n Jacow scyuch' yi e' nitxajil.

⁶ Cho'n tzun cyopone'n Jacowtz scyuch' cyakil yi e' yi xomche' tej le tnum yi na bi'aj Luz. Yi jun tnuma'tz ncha'tz na bi'aj Betel. Nin cho'n attz cwent Canaán. ⁷ Itzun te yi wi't baj cyopone'ntz le jun tnuma'tz nintzun oc Jacow tan banle'n jun patbil xtx'ixwatz, nin oc tk'ol yi bi'tz tetz El-betel,† ya'stzun tulejtz na i yi nicy' yi tele'n ojkuj swutz yi stzicy, cho'n ġchajol tib Ryos swutz le jun ama'la'tz. ⁸ Ncha'tz tul yi jun ama'la'tz, cho'n quime'n yi jun xna'n yi na bi'aj Débora yi mos Rebeca. Cho'n tzun mukxe'ntz cya'n tzak' jun wi' bakch yi attz nakajil Betel. Nin oc tk'ol Jacow yi bi' yi jun ama'la'tz tetz “Yi jun wi' bakch kale baje't bis o'kl.”

⁹ Itzun nicy' yi tele'n tzaj Jacow Padan-aram, nin yi nicy' yi na xon i' tbe', nin ġchaj tib Ryos swutz, nin tak' yi banltz tibaj. ¹⁰ Na je tal i'e'j:
 “Yi ara bi' i'tz Jacow,
 poro sbne' opon tunintz
 nk'e'tz Jacow sbne',

† 35:7 “El-betel” na elepont “Ca'l Ryos”.

ma na Israel sbne'."†

Itzun te yi nsken wi't je' xtx'ixpul Ryos yi bi' Jacow, ¹¹ nintzun taltz tetz:

"I ina'tz yi Ryos yi na chin xcye' tan kojle'n nin yi imbanl tibaj jun.

Āchijalok tzun wi'nin anitxa'.

Nin āchijalok wi'nin axonl.

Nin tan aĀ ljale't wi'nin nación,

nin chin wutzile'n nin āchibne' e'chk nacióna'tz.

Ncha'tz āchijalok rey āchixo'l yi e' axonl.

¹² Ej nin cyakil yi luwar yi wak'nak

tetz Abraham nin tetz Isaac.

Ncha'tz swak'e' tzatz.

Ej nin yil āquim atz

swak'e' scyetz yi e' axonl."§

¹³ Itzun yi wi't jilone'n Ryos tetz Jacow tul yi luwara'tz aje'n nin bantz. ¹⁴ Bene'n tzun Jacow

tan ticy'le'n tzaj jun c'ub, nin cu tawaltz. Txicl

tzun tulejtz chi na ban tawle'n jun tkan ca'l. Cho'n

tzun cwe'n tawaltz le ama'l kale jilone't Ryos tetz.

Bene'n nin bantz tan xanse'n yi jun c'uba'tz nin baj

je' kojol aceit tu win tibaj. ¹⁵ Ncha'tz nin oc tk'ol bi'

yi jun ama'la'tz tetz Betel.*

Yi quime'n Raquel

¹⁶ Icy'e'nt nintzun e' bantz swutz yi jun ama'la'tz yi na bi'aj Betel. At tzaj nintzun mu'xt yi chibe' tan

cyopone'ntz jalen Efrata yi tule'n yos tu Raquel.

Chin q'uixc'uj nin bantz yi tule'n yos tuch'. ¹⁷ Itzun

te yi at Raquel swutz yi wi'tz bil q'uixc'uj tan tule'n

yos tuch', jilone'n tzaj tzun yi xe'iyum tetz. Itzun

taltz: "Quil cxob na yi ni', i'tz jun awal xicy."

† 35:10 Gn 32:28. § 35:12 Gn 17:4-8. * 35:15 Gn 28:18-19.

18 Poro jalt cuntunin tan quime'n Raquel tan bi'l yi q'uixc'uj. Pentlen tunin tzun na molne' yi talma' Raquel, yi toque'n cyen yi bi' yi ni' ta'n, nin oc tk'ol tetz Benoni.† Ma yi Jacow nin oc tk'ol yi bi'tz tetz Benjamín.‡

19 Ya'stzun bantz yi quime'n Raquel. Cho'n mukxe'n cyentz cya'n tbe' nicy' yi na chixon tan cyopone'n Efrata. Yi jalu' yi jun tnuma'tz na bi'aj Belén. 20 Yi wi't mukxe'n Raquel nintzun je cyen banol Jacow jun nich tibaj yi mu'x ama'l kale mukxe't. Ya'stzun yi jun nicha'tz yi na chajon yi ama'l kale mukxe't Raquel.

21 Nintzun e' cu' Israel junt tirtz tbe'. Cho'n tzun cyopone'ntz swutz len yi Torre cwent Edar.

22 Itzun te yi chinajewe'n tul yi jun luwara'tz nintzun e' witbej quib Rubén tu Bilha. Yi jun Bilha-a'tz i' jun ca'p txkel yi taj tane'n. Yi tbital Jacow, yi taj Rubén, yi xtxolbile'j wi'nin tzun xchi'che'n c'u'l bantz.

Yi e' cy'ajl Jacow

Coblaj cu'n tzun cy'ajl Jacow bantz. 23 Yi e' cy'ajl Jacow yi e' jal te'j Lea i'tz: Rubén yi bajx cy'ajol, Simeón, Leví, Judá, Isacar tu Zabulón. 24 Ma e' yi e' jal te'j Raquel i'tz: Xep tu Benjamín. 25 Nin e' yi e' jal te'j Bilha, yi mos Raquel i'tz: Dan tu Neftalí. 26 Nin e' yi e' jal te'j Zilpa, yi mos Lea, i'tz: Gad tu Aser. Ya'stzun yi e' cy'ajl Jacow yi e' itz'ij nicy' yi ate' tzaj Padan-aram.

† 35:18 Yi bi'aj “Benoni” na elepont “Wal ak'ol bis swetz”.

‡ 35:18 Yi bi'aj “Benjamín” na elepont “Yi incy'ajl, yi wi'nin ok'le'n wutz wa'n,” nka “chin c'ulutxum nin”.

Yi quime'n Isaac

²⁷ Bene'n tzun Jacow jalen Mamre tan tilwe'n yi wutzile'n taj. Yi jun tnuma'tz ncha'tz na bi'aj Arba nka Hebrón. Ya'stzun yi tnum kale najewe't Abraham, nin kale najle't Isaac yi taj Jacow. §
²⁸ At tzun Isaac tul jun cient tu jun mutx' yob yi quime'n. ²⁹ Nsken nintzun bi'xin Isaac yi quime'n. Yi quime'n, cho'n tzun topone'n talma' kale op-nake't yi cyalma' e' tacy'e'x i'. Mukxij tzun yi wankil cya'n Esaú tu Jacow yi cob cy'ajl i'.

36*Yi e' xonl Esaú*

¹ Cyakil yi bi'aje'j e' cu'n najal Esaú. Yi Esaú-a'tz ncha'tz na bi'aj Edom. ² Cob scyeri e' txkel Esaú e' aj Canaán,* na nin cyok'bej quib tu Ada, yi me'l Elón, yi xonl Het nin tu Aholibama, yi me'l yaj Aná. Yi Aholibama-a'tz i' mamaj Zibeón yi heveo. ³ Ncha'tz cyok'bej quib Esaú tu yi me'l Ismael, yi na bi'aj Basemat, yi tanub Nebaiot. ⁴ Yi xone'n tiemp itz'ij jun tal Ada yi xicy yi na bi'aj Elifaz. Ej nin itz'ij junt te'j Basemat yi na bi'aj Reuel. ⁵ Ma te'j Aholibama e' itz'ij cobox cy'ajl Esaú yi na chibi'aj: Jeús, Jalaam tu Coré. Cyakil yi e' xicya'tz e' cu'n cy'ajl Esaú yi e' jal nicy' yi najlij tzaj Canaán.

⁶ Itzun bantz nintzun ben Esaú joylaj tan najewe'n. Nin e' baj nin tcy'al cyakil yi e' najal scyuch' yi e' tetz mos. Ncha'tz e' ben tcy'al cyakil yi e' tawun tu cyakil yi me'bi'l yi nsken jal. Cho'n tzun topone'n joylaj tan jatxol tib tu Jacow yi titz'un na chin latz'luj nin yi luwar kale najlche't.

§ 35:27 Gn 13:18. * 36:2 Gn 26:34.

⁷ Ej nin tan paj yi wi'nin cyawun qui't na xcye' yi ch'im yi at swutz luwar tetz chiwa'. ⁸ Cha'stzun te yi bene'n Esaú, nka Edom, joylaj, tan najewe'n jalen wi'wtz Seir.

⁹ Ma jalu' cyakil yi e'chk bi'aje'j e' cu'n xonl Esaú yi chimamaj yi e' aj Edom yi najlche' wi'wtz Seir. ¹⁰ Je chibi' yi e' cy'ajl Esaú yi e' jal: Elifaz yi tal Ada, Reuel yi tal Basemat. ¹¹ Ma yi e' nitxajil Elifaza'tz, yi bajx cy'ajl Esaú, i'tz: Temán, Omar, Zefo, Gatam tu Cenaz. Ya'stzun yi e' mamaj Ada tu Esaú. ¹² Poro ncha'tz at jun ca'p txkel Elifaz tane'n, yi na bi'aj Timna, nin jal junt cy'ajl i' te'j, yi na bi'aj Amalec.

¹³ Ma yi e' nitxajil Reuel yi e' jal i'tz: Nahat, Zera, Sama tu Miza. Ya'stzun yi e' mamaj Basemat tu Esaú. ¹⁴ Ncha'tz e' jal cobox cy'ajl Esaú tu Aholibama yi me'l Aná, nin yi mamaj Zibeón. Ej nin yi chibi' yi e' cy'ajla'tz i'tz: Jeús, Jaalam, tu Coré.

¹⁵ Ma yi e' ajcaw squibaj yi e' xonl Esaú yi e' jal te'j txkel Elifaz i'tz: Temán, Omar, Zefo, Cenaz, ¹⁶ Coré, Gatam tu Amalec. Ya'stzun yi e' ajcaw squibaj yi e' xonl Elifaz, yi bajx cy'ajl Esaú tu Ada, yi cho'n najlche' Edom. ¹⁷ Ma yi e' ajcaw squibaj yi e' xonl Esaú yi e' jal te'j txkel Reuel i'tz: Nahat, Zera, Sama tu Miza.

¹⁸ Ma yi e' ajcaw bantz squibaj yi e' chixonl yi e' tal Aholibama yi me'l Aná i'tz: Jeús, Jaalam tu Coré. ¹⁹ Cyakil yi e' bi'aja'tz yi ja wi't kil e' len cu'n xonl Esaú, yi ncha'tz na bi'aj Edom. E' len cu'n ajcaw squibaj chixonl.

²⁰ Ma chibi' yi e' cy'ajl Seir yi aj Hor, yi najlche' tul yi jun ama'la'tz i'tz: Lotán, Sobal, Zibeón, Aná, ²¹ Disón, Ezer tu Disán. Ya'stzun yi e' yi e' cawun

squibaj yi e' aj Hor. E' cu'n xonl Seir yi cho'n najlche' swutz yi luwar yi na bi'aj Edom. ²² Ma yi e' cy'ajl Lotán i'tz: Hori tu Heman. Ma yi Timna ya'stzun yi tanub Lotán. ²³ Ma yi e' cy'ajl Sobal i'tz: Alván Manahat, Ebal, Sefo tu Onam. ²⁴ Ma yi e' cy'ajl Zibeón i'tz: Aja tu Aná. Yi Aná-a'tz ya'stzun yi jun yi nojpon te yi jun tal a' tul yi ama'l yi tz'inunin tu', te yi na tzan tan chipstore'n yi e' buru' yi taj. ²⁵ Ncha'tz yi Aná jal jun cy'ajl yi na bi'aj Disón. Nin jal jun xun yi na bi'aj Aholibama. ²⁶ Ma yi e' cy'ajl Disón yi e' jal i'tz: Hemdán, Esbán, Itrán tu Querán. ²⁷ Ma yi e' cy'ajl Ezer i'tz: Bilhán, Zaaván tu Acán. ²⁸ Ma yi e' cy'ajl Disán bantz i'tz: Uz tu Arán.

²⁹ Itzun yi e' ajcaw bantz squibaj yi e' aj Hor i'tz: Lotán, Sobal, Zibeón tu Aná. ³⁰ Disón, Ezer tu Disán. Ya'stzun yi e' baj cawun len squibaj yi e' aj Hor. E' baj cawun lentz squibaj yi chixonl le jun ama'la'tz yi na bi'aj Seir.

³¹ I bin jalu' je chibi' yi e' rey, yi e' cawun le luwar Edom yintaxk jal chireyil yi e' xonl Israel. ³² Bela, yi cy'ajl Beor ja cawun squibaj yi e' aj Edom. Ej nin yi bi' yi tnum kale najle't i'tz Dinaba. ³³ Yi quime'n Bela nin oc cyen Jobab yi cy'ajl Zera tetz xel. Cho'n najlij i' le tnum Bosra. ³⁴ Yi quime'n Jobab, oc cyen Husam yi aj Temán tetz xel. ³⁵ Ma yi quime'n Husam nin oc cyen Hadad yi cy'ajl Bedad tetz xel. Ja chixcye' yi e' sanlar i' scye'j e' sanlar cwent Madián jalen le ama'l Moab. Ej nin yi tanum i' i'tz Avit. ³⁶ Ma yi quime'n Hadad nin oc cyen Samla yi aj Masreca. ³⁷ Ma yi quime'n Samla nin oc cyen Saúl yi aj Rehobot, yi tnum yi at stzi' a'. ³⁸ Ma yi quime'n Saúl, nin oc cyen Baal-hanán yi

cy'ajl Acbor tetz xel tan cawun. ³⁹ Ma yi quime'n Baahanán, nin oc cyen Hadad yi aj Pau, tetz xel. Nin yi bi' yi txkel Hadad i'tz Mehetabel yi me'l Matred, yi mamaj Mezaab.

⁴⁰ Je chibi' yi e' ajcaw squibaj yi jujun k'u'j xonl Esaú: Timna, Alva, Jetet, ⁴¹ Aholibama, Ela, Pinón, ⁴² Cenaz, Temán, Mibzar, ⁴³ Magdiel tu Iram. Ya'stzun yi e' yi e' cawun squibaj yi jujun k'u'j xonl Edom. E' cawun lakak chitanum kale e' najewe't. Nin yi Edoma'tz ya'stzun junt bi' Esaú yi cy'ajl Isaac.

37

¹ Ma yi Jacow cho'n tzun cyaje'n cyentz le ama'l cwent Canaán, kale najewe't yi taj chi awer nak tu' bantz. ² Ma jalu' katxume' yi mbi banake' yi e' najal Jacow.

Āep scyuch' yi e' stzicy

Itzun bantz yi at tzaj Āep tul juklaj yob, nintzun octz tan pstore'n cne'r chi quitane'n e' stzicy. Cho'n tzun xome'n quen i'-tz tan pstoni'n scye'j yi e' tal Bilha tu Zilpa, yi e' ca'p txkel Jacow tane'n. Ilenin tzun na xochon Āep tetz yi taj te yi e'chk takle'n cachi' yi na chiban yi e' stzicy.

³ Inti wutzile'n Israel mas tcunin pe'k i' te'j Āep xchiwutz yi e' mas cy'ajl, na sken bi' x'in i' yi titz'e'n. Cha'stzun te bnixe'n jun chum balaj be'ch tetz Āep ta'n. ⁴ Ma yi tele'n chitxum yi e' stzicy tetz, yi mas tcunin na pe'k chitaj te'j Āep wi'nin tzun xchi'che'n chic'u'l bantz. Nin qui't na chitziwuntz tetz.

⁵ Itzun bantz nin oc xchajol tib jun wutzicy' swutz Xep, nin octz tan txole'n scyetz yi e' stzicy. Ma yi quibital, mas tcunin xchi'che'n chic'u'l bantz te'j. ⁶ Na je tal i'e'j:

—E'u' wutzicy, quibit tzaju'. Intxole' jun inwutzicy' scyeru' yi mmo'c xchajol tib tzinwutz ma's. ⁷ Yi inwutzicy' i'tz: Cho'n ato' scyuch'u' wi cojbil tan c'alche'n xe c'u'l triw. Jalt cuntunin nje' txiclok yi wetz intriw yi nskén c'alxij xe c'u'l wa'n. Ma yi cyeru' yi nskén c'alxij xe c'u'l cyanu' nin nchibaj opon chitxolil quib solte'j yi wetz. Ej nin nchibaj cu'n ch'uylok tan tak'le'ntz k'ej yi wetz, * stzun Xep scyetz.

⁸ Saje'n tzun chitza'wel yi e' stzicy. Itzun cyaltz:

—I bin yi awajbil i'tz tan awoque'n tetz kareyil nin tan acawune'n skibaj, che'ch yi e' stzicy.

Mas tcunin tzun xchi'che'n chic'u'l bantz te'j tan paj yi wutzicy' nin tan paj yi puntil yi ban i' tan txole'n scyetz.

⁹ Yi xone'n tiemp nintzun oc xchajol tib junt wutzicy' swutz Xep nintzun txoltz scyetz yi e' stzicy. Itzun taltz:

—Quibit tzaju' at junt inwutzicy' mban. Ja xchaj tib yi k'ej tu yi xaw scyuch' junlaj tkan tx'uml tzinwutz. Ej nin ja chibaj octz tan tak'le'n ink'ej, stzun Xep bantz scyetz.

¹⁰ Itzun yi wi't txolil Xep yi junt wutzicy'a'tz nintzun oc yi taj tan yajle'n nin tan makle'n stzi'.

—¿Mbi tzun na elepone't yi jun ara wutzicy'a'tz? ¿I pe' awajbil yil meje' cu'n atxu' scyuch' e' awutzicy' nin yi in wetz tzawutz? stzun taj Xep bantz.

* **37:7** Gn 44:14; Fil 2:10.

11 Wi'nin tzun chixcy'akline'n yi e' stzicytz te'j.†
Ma yi taj, wi'nin txumu'n at cu'ntz tan yi e'chk
wutzicy' X̄ep.

Yi bene'n c'ayi'n X̄ep

12 Itzun bantz, at jun tir yi cho'n ate' opon yi e'
stzicy X̄ep jalen Siquem tan chic'a'che'n yi e' tawun
chitaj. 13 Bene'n tzun tlol Israel tetz X̄ep:

—Bit tzaj yaj, yi e' awutzicy cho'n ate' jalen
Siquem tan chipstore'n kawun. Ma jalu' yi wajbil
i'tz yil c̄x̄ben tan quilwe'n.

—Cu ta', list in tan imbene'n, chij X̄ep tetz taj.

14 —Ma jalu' bin je amantare'j: Quilo'k tan
tilwe'n yi ko ba'n ate't awutzicy scyuch' yi e'
kawun. Ntin che' ben axmaye' tzaj ko ba'n ate't.
Ej nin c̄xpakxij lajke'l tan talche'n stziblal swetz,
stzun Israel bantz.

Cho'n tzun ticy'pone'n X̄eptz tan Israel le joco'j
cwent Hebrón tan topone'n jalen Siquem.

15 Itzun te yi topone'ntz Siquem nintzun octz tan
chijoyle'n yi e' stzicy. Inin tzun na el yabtz tan
chijoyle'n yi noje'n cyen jun yaj te'j nintzun ben
jakol yi yaja'tz tetz:

—¿Mbi na ajoy tzone'j?

16 —Na chintzan tan chijoyle'n yi e' wutzicy. ¿Qui
pe' na til teru' na ate't tan chipstore'n yi e' kawun?
stzun X̄ep bantz.

17 —Cho'n bin ate' tzone'j, poro ja wi't chicy't.
Nwit nin tu' scye'j yi cho'n nchibent jalen Dotán,
stzun yi yaja'tz bantz tetz X̄ep.

† 37:11 Hch 7:9.

Bene'n nintzun ban Āeptz tan chijoyle'n yi e' stzicy. Cho'n tzun e' jale'ntz ta'n jalen Dotán. ¹⁸ Yi quilolnin yi e' stzicy Āep yi txant tan tule'n scye'j cyoque'n tzuntz tan xtxumle'n yi ěe'n chiban tan biyle'n cu'n. † ¹⁹ Chijilone'n tzuntz squibil quib. Itzun cyaltz:

—Ilwoknin, je nocx aj wutzicy'inl tz'ul. ²⁰ Or kabiye' cu'nx, nin kayok'e' cu'nx tul jun jul. Ej nin skale' yi i'tz jun smaron txuc yi mbajsan. Skile' tzun ko tz'elpon k'ab yi wutzicy'x te'j quib yi tal-nakx sketz, che'ch bantz.

²¹ Itzun yi bene'n tbital Rubén yi chitxumu'n nin octz tan joyle'n puntil tan colche'n chik'ab. Itzun taltz:

—Quil tzibiy cu'n. ²² Ma na cun c'oxwok tul yi jun jul yi at tzi'ne'j kale qui'cle't wunak. Poro quil cxo'cwok tan biyle'n, stzun Rubén bantz.

Ja tal Rubén yi xtxolbile'j na yi tajbil i' i'tz tan claxe'n klo' Āep chik'ab nin tan topone'nt te yi taj.

²³ Poro itzun yi topone'n Āep kale ate't yi e' stzicy nintzun e' baj bentz tan stz'amle'n nin el chik'olpil yi tal be'ch tetz. § ²⁴ Ej nin e' bentz tan c'oxle'n tul yi jun jula'tz yi nskén skej a' tul. ²⁵ Kalena's tzun e' baj cwe'n c'olchok tan wa'a'n.

I nintzun na chitx'ujtijtz tan wa'a'n yi bene'n quilol jun chin txol aj pyaj yi cho'n chisaje'n Galaad. E' cu'n xonl Ismael. Cy'a'n len chicamey cya'n. Ej nin te'jak chicamey cy'a'n e'chk k'olil tze' cya'n yi chin c'o'c nin. Cho'n at chibembil yi e' aj pyaja'tz tan c'aye'n jalen Egipto. ²⁶ Bene'n tzun tlol Judá scyetz:

† 37:18 Mt 21:38. § 37:23 Mt 27:28.

—¿Mbil katx'ac te'j kol kabiy cu'n yi kitz'un nin lko'c tan joyle'n puntil tan tewe'n cu'n yi xə'n nquim ka'n? ²⁷ Ba'n tcu'n kac'aye' nin scyetz yi e' xonl Ismael yi chu'l tzi'ne'j, swutz yi nink lkabiy cu'n. Na yi mero bintzi kitz'un kutzicy kib tuch', stzun i' bantz scyetz.

Ba'n tzun ban yi xtxumu'n Judá xchiwutz. ²⁸ Itzun yi quicy'e'n cu'n yi e' aj pyaja'tz yi e' aj Madián* xchinaka'jil, nintzun e' bentz tan je'se'n tzaj Xep tjul nin ben chic'ayiltz scyetz tan junak piḡ sakal.† Ya'stzun bantz yi bene'n quicy'al Xep jalen Egipto.

²⁹ Itzun yi topone'n Rubén tan xmaye'n yi jul, nin yi tilol yi qui'ct Xep at, nintzun octz tan katzle'n yi be'ch tetz tan xchajle'n yi na bisun. ³⁰ Lajke'l nintzun saje'ntz kale ate't yi e' titz'un nintzun taltz scyetz:

—¡Qui'ct Xep at tjul! ¿Ma jalu' xə'n tzimban?

³¹ Chibene'n tzuntz tan ticy'le'n tzaj tal be'ch tetz Xep, nin oc chisuk'ul yi xch'el jun tal ne'ḡ chiw te'j yi nskén wi't quim cya'n. ³² Nintzun e' saj chichakol cobox xchixo'l tan xchajle'n tetz yi chitaj. Nin saj cyalol scyetz: “Je tzitale'j: Til tzaju' yi je'j. Tilcunu'. ¿Nk'era'tz polo' yi be'ch tetz yi cy'ajlu'?”

³³ Itzun yi cwe'n techal wutzile'n Jacow wutz yi be'ch tetz yi cy'ajl, nintzun taltz: “I'tz. Ya'stzun be'ch tetz yi tal incy'ajl. Alonin bin scyetz smaron txuquila'tz mbajsan tal incy'ajl,” stzun wutzile'n Jacow bantz. ³⁴ Toque'n tzun i'-tz tan katzle'n yi be'ch tetz, nin oc tk'ol yi be'ch tetz te'j yi na

* **37:28** Mt 27:9. † **37:28** Hch 7:9.

xcon yi na quim jun wunak. Wi'nin tzun tiemp ok' Jacowtz tan paj yi quime'n yi cy'ajl. ³⁵ E' joy puntil yi e' cy'ajl scyuch' yi e' me'l tan mayse'n i'. Poro quinin na cujijtz yi na cho'c tan mayse'n c'u'l. Ma na mas tcunin na ok'tz tan yi cy'ajl. Itzun na taltz: “Quil tz'el yi incy'ajl te'j inc'u'l, jalen cu'n yil chinquim nin wilt wutz i' xchixo'l alma'.”

³⁶ Ma tetz Xep cho'n bene'n c'ayi'n cyak'un yi e' aj Madián jalen le tnum Egipto. Cho'n bene'n c'ayi'n tetz jun yaj yi na bi'aj Potifar. Yi jun yaja'tz i' jun ajcaw xla'j faraón[†] yi rey tetz Egipto nin i' jun capitán xchiwutz jun c'olój sanlar, yi q'uicy'lom tetz rey.

38

Judá tu Tamar

¹ Itzun bantz te yi tiempa'tz nin el jatxol tib yaj Judá scye'j e' stzicy tu yi e' titz'un. Cho'n tzun bene'ntz tan najewe'n tu jun aj Adulam yi na bi'aj Hira. ² Cho'n tzun tajskel Judá wutz yi me'l Súa yi aj Canaán. Ok'be'n ib nintzun e' bantz tuch'. ³ Itzun yi cyok'bel quib nin tekaj yi txkel Judá pwokil jun ni'. Ej nin yi tule'n itz'ok yi ni'a'tz xicy tzun bantz. Nintzun oc tk'ol yi bi'-tz tetz Er. ⁴ Yi xone'n tiemp nintzun jal junt chinitxa' yi xicy. Ej nin oc tk'ol yi bi' yi ni'a'tz tetz Onán. ⁵ Ncha'tz jale'n nin ban yi toxi'n chinitxa' nin oc tk'ol yi bi' tetz Sela. Yi jun xicya'tz, itz'ij nicy' yi at tzaj Judá le tnum Quezib.

⁶ Itzun yi nskén wi't yajin Er, yi bajx cy'ajl, nintzun joy Judá txkel. Tamar bi' yi txkel i' ban.

[†] **37:36** “yi faraón” na elepont “rey” le chiyol yi e' aj Egipto.

⁷ Poro quim Er, tan paj yi qui nin tzatzin Kataj Ryos te yi tajtza'kl.* ⁸ Bene'n tzun tlol Judá tetz Onán:

—Ba'n tzitok'bej itib tu txkel yi k'ajtzun awutzicy,† tan abnol tane'n yi kacstumbr, bantz tan aä jale't xonl k'ajtzun awutzicy.

⁹ Poro yi Onán elnak xtxum tetz yi nk'e'tz nitxajil i' ächibne' yi e' ni' yi ächitz'ok te yi txkelbe'n yi stzicy. Cha'stzun te ilenin joy i' puntil tan qui toque'n lac'puj jun ni' te'j yi xna'na'tz bantz quil jal xonl yi k'ajtzun stzicy. ¹⁰ Qui nintzun pe'k Kataj Ryos te yi tajtza'kl Onán. Cha'stzun te quime'n i'-tz tan Ryos.

¹¹ Yi quime'n Onán nintzun tal Judá tetz Tamar yi tlib:

—Ma jalu' ja cäcyaj tul xma'lca'nil. Ba'n tcu'n cäa'j tu ataj jalen pe'k yil ch'uy Sela yi junt incy'ajl. Kalena's tzun tzitok'bej itib tuch'. Ya'stzun tal Judá tetz yi tlib tan mayse'n c'u'l. Poro yi mero bintzi i'tz, yi ja xob Judá, na le wutz tetz tajtza'kl ncha'tz Sela squimok chi nchiban yi e' stzicy. Cha'stzun te taje'n Tamar tan najewe'n tuch' yi taj.

¹² Itzun bantz yi tele'n tiemp, quime'n nintzun ban yi txkel Judá yi me'l Súa. Ma yi tele'n yi bis te c'u'l Judá, nintzun bentz le tnum yi na bi'aj Timnat kale ate't yi e' mos i' yi na chitzan tan telse'n xi'il yi e' tawun. Nintzun ben xomok yi jun tamiw i' te'j yi na bi'aj Hira yi aj Adulam. ¹³ Itzun yi tbital Tamar, yi nsken wi't ben yi tlib i' le tnum Timnat tan telse'n xi'il yi e' tawun, ¹⁴ nintzun el xtx'ixpul yi be'ch tetz yi na ächaj yi quimnak yi chmil. Ej nin je tk'ol jun su't twi' tan tewe'n wutz, bantz cya'l

* **38:7** 1Cr 2:3. † **38:8** Dt 25:5-6.

jun tz'echan wutz i'. Cho'n tzun c'olewe'n cu'ntz ju' tnum Enaim yi at xlaj be' yi na opon Timnat. Ya'stzun tulej i'-tz na elnak xtxum tetz yi nskén yajin Sela poro qui nin na tak'o'k Judá ama'l tetz tan cyok'bel quib tuch'.

¹⁵ Itzun yi bene'n xmayil Judá yi c'olchij yi jun xna'na'tz stzi be' nintzun xtxumtz yi i' jun wi'tz bñol tetz, na jopij wutz tan su't. ¹⁶ Nintzun el jatxol tibtz te yi be' yi cy'a'n ta'n tan topone'n kale c'olche't yi xna'n. Qui nin el xtxum tetz yi ko i'tz yi tlib. Bene'n tzun jakoltz tetz:

—¿Cuj pe' awa'n yi nink kawitbej kib tzawuch'?

—Cuj, ¿poro mbi ltak'u' swetz kol kawitbej kib?

¹⁷ —Tz'ul ak'ol tetz jun atz scyeri e' tal inchiw.

—Ba'n, chij xna'n bantz. —Poro na waj yil cyaj cyen jun prent jalen cu'n tz'ul yi inchiw tanu'.

¹⁸ —¿Mbi na awaj yil wak' cyen tetz prent? stzun Judá.

—Tak' cyenu' yi teru' seyu' yi cotlij skulu' tuml yi tx'amij yi cya'n tanu', stzun yi xna'n bantz tetz Judá.

Bene'n tzun tk'ol Judá yi sey tu yi xtx'amij tetz. Kalena'tz tzun chiwitbej quib tuch'. Ej ninin tekaj Tamar pwokil jun ni' tan paj. ¹⁹ Yi chijatxol quib tu Judá nintzun ben Tamar tan xtx'ixpe'n be'ch tetz nin el tcy'al yi jun su't yi je tk'ol twi', nin oct tk'ol yi tetz be'ch tetz te'j yi na xchaj yi quimnak yi tetz chmil.

²⁰ Yi topone'n Judá kale ate't yi tawun nintzun saj xchakol yi tamiw, yi aj Adulam tan tak'le'n yi tal chiw tetz yi jun xna'na'tz nin tan chicolpene'l tzaj yi e'chk prent yi cyaj tk'ol. Poro qui nin jal yi jun xna'na'tz tan yi tamiw i'. ²¹ Toque'n tzun yi

tamiw Judá tan jakle'n scyetz cyakil yi e' wunak yi najlche' tul jun luwara'tz.

—¿Na' atite't yi jun xna'n aj Enaim yi wi'tz bnol tetz yi c'olchij tzi be'e'j?

—Qui'c jun xna'n wi'tz bnol tetz skaxo'l ketz tzone'j, che'ch yi wunaka'tz bantz.

²² Pakxe'n nintzun ban yi tamiw Judá nin taltz tetz:

—Ta', qui't njal yi xna'n wak'un. Ncha'tz ja baj injakol scyetz cyakil wunak yi ate'-tz. Nin ja cyal swetz yi qui'c jun xna'n wi'tz bnol tetz xchixo'l cyetz.

²³ —Pues ja bin cyaj cyenxa'tz tuch' yi e'chk intake'na'tz, bantz quil cho'c wunak tan kaxba-jtzi'e'n. Poro ntin, ja nin bin cxa'k tan tak'le'n klo' yi tal chiw, poro qui bin njal awa'n. Qui'c ketz kapaj te'j, stzun Judá bantz.

²⁴ Itzun yi tele'n ox xaw, nintzun ul stziblal twi' Judá yi nskén wi't tekaj yi tlib i' pwokil jun ni', tan paj yi na witbej tib scye'jak yaj.

—Ko ya'tz, stzun Judá —or tele'n tzaj ticy'le'n, nin cuk pati'n.

²⁵ Poro te yi na chitzan tan telse'n tzaj Tamar nintzun saj alol tetz, tan talche'n tetz yi tlib:

—Ta', je yol Tamar yi nsaj tlol swetze'j: “Yi taw yi e'chk takle'ne'j, ya'stzun jun yi nkawitbej kib tuch', nin tetz i' yi ni' yi eka'n pwokil wa'n. Tilcunu', ko pel techu' wutz na' taw yi jun seye'j tu yi jun tx'amije'j,” stzun i', chij yi alol tetz bantz.

²⁶ Yi cwe'n techal Judá wutz, yi tetz i' yi e'chk takle'na'tz nintzun taltz: “Ba'n atit tajtza'kl Tamar. In te'tz yi cachi' wajtza'kl, na qui nin wak' ama'l tan cyok'bel quib tu incy'ajl Sela,” stzun Judá

bantz. Jetza'tz tzuntz, qui't nchiwitbej quib junt tir.

²⁷ Itzun yi topone'n k'ejlal tan tule'n yos tu Tamar, e' tzun yoḁ ban yi e' tal. ²⁸ Ej nin te yi jun tkuj yi at Tamar swutz q'uixc'uj tan tule'n yos tuch' at tzun jun scyeri yi e' ni' yi bajx tele'n mule'n yi k'ab. Yi tilol yi xe'iyum nin oc c'alol jun nok' cyak te k'ab. Itzun taltz: “Yi june'j ya'stzun yi bajx nak.” ²⁹ Poro ite'n nin tkuja's taje'n quen tcy'al yi ni' yi k'ab. Ej itzun yi junt, itz'ij bajx. Cha'stzun te toque'n tk'ol yi xe'iyum bi' yi ni' tetz Fares† na nin taltz “ḁe'n jakxij be' awa'n.” ³⁰ Ma yi titz'e'n yi junt xicy, yi c'alij yi nok' cyak te k'ab, nintzun oc tk'ol yi bi' tetz Zara.§

39

Ḃep tu yi txkel Potifar

¹ Itzun bantz yi topone'n Ḃep jalen Egipto, nintzun c'ayij i'-tz tetz jun yaj aj Egipto yi na bi'aj Potifar. Cho'n lok'ol Potifar yi Ḃepa'tz scyetz yi e' xonl Ismael, yi oponsan Egipto. Yi jun Potifara'tz i' jun ajcaw xlaḁ faraón. Ncha'tz i' capitán squibaj yi e' sanlar yi q'uicy'lom tetz faraón. ² Quinin tzun cyaj cyen Ḃep ḁchuc ma na xomquen tunin Ryos te'j tan ḁch'eye'n.* Cha'stzun te ba'n mban Ḃep nicy' yi najlij i' xe ca'l yi patróna'tz. ³ Ncha'tz el xtxum yi patrón tetz yi xomij Ryos te'j Ḃep, na cyakil e'chk takle'n yi na ban, ba'n na ban tircu'n. ⁴ Cha'stzun te wi'nin stzatzine'n Potifar te'j nin octz ta'n tetz

† **38:29** Yi bi'aj “Fares” na elepont “jakol be”. § **38:30** “Zara” i'tz bi' jun yaj. Ej nin na elepont “ja ḁeḁax xe cya'j”. * **39:2** Hch 7:9.

martoma' xe ca'l i'. Nin cyaj cyen tk'ol cyakil yi me'bi'l tk'ab Xëp tan je'n ju' ta'n. ⁵ Yi cyaje'n cyen Xëp tetz bajx martoma' ya'stzun yi xe'te'n Ryos tan tak'le'n banl tibaj Potifar tu cyakil yi me'bi'l. ⁶ Tantu' yi toque'n cyen Xëp tetz martoma', qui't nin tzun na bisun Potifar te yi me'bi'l. Ma na jaltnin wa'a'n na xtxumtz.

Itzun Xëp, chin yube'n nin i', nin chin elsbil alma' nin. ⁷ Cha'stzun te, yi tele'n tiemp yi tponle'nix Xëp tu Potifar, nintzun elquen talma' yi txkel Potifar te'j i'. Itzun taltz:

—Aǎ jun c'olój Xëp, kawitok tzawuch', stzun xna'n tetz Xëp.

⁸ Poro qui nin cujij Xëp, na nin taltz tetz:

—Qui pe' na el xtxumu' tetz, yi cyajnak cyen tk'ol yi chmilu' cyakil e'chk me'bi'l tincwent. Ej nin tantu' yi at cyakil cu'n tincwent qui't na bisun i' te yi me'bi'l. ⁹ In nin ajcaw tibaj cyakil e'chk takle'n yi at xe chinajbilu'. Qui'c jun e'chk takle'n yi qui'k cuj tan xcone'n wa'n, ma na jatxijt tink'ab tan impatrón. Ntin cu'n ilu'a'tz yi qui'c nin wocle'n te'ju', na ilu' txkel impatrón. Cha'stzun te qui'c rmeril tan imbnol jun takle'na'tz yi chin cachi' nin, na kol tzimban, tzinjuche' wil swutz Ryos,† stzun Xëp tetz.

¹⁰ Poro cyakil nin k'ej na oc yi txkel Potifar ch'inch'uj tan moxe'n Xëp tan chiwitbel quib tuch'. Poro qui nin tak' Xëp ama'l tetz. ¹¹ Itzun bantz at tzun jun tir yi ntin txkel Potifar at cyen nicy' yi tocompone'n Xëp tan ak'un xe ca'l. ¹² Ej nin tan

† 39:9 Lv 20:10; Sal 51:4.

paj yi cya'l at xe ca'l toque'n tzun yi xna'na'tz tan stz'amle'n cu'n Xëp nin tan moxe'n tan chiwitbel quib tuch'. Itzun taltz:

—Aä jun c'olój Xëp, kawitbej kib tzawuch'.

Nintzun oc tan stz'amle'n be'ch tetz Xëp. Lajke'l nintzun tele'n tzaj ojkuj Xëp swutz. Poro tan paj yi ojke'l, nintzun cyaj kinol xna'n yi xbu'k Xëp. ¹³ Yi tilol xna'n yi nsken cyaj cyen yi be'ch tetz Xëp tk'ab nintzun octz tan chichakle'n tzaj yi e' mos yi na chak'uj xe ca'l. ¹⁴ Itzun taltz scyetz:

—Ilwok tzaje'j, yi wuchmil ulsan jun hebrey xe kaca'l, poro yi jalu' yi tajbil yi jun hebreyat'z i'tz tan telse'n katx'ix, na ja ocpon i' swe'j xe ca'l, nin yi tajbil i' i'tz yi nink kawitbej kib tuch'. ¹⁵ Poro tan paj yi chin wi' nin imban tan sich' nintzun me'l tzaj ojkuj. Ncyaj cyen tu tilol i' yi be'ch tetze'j, stzun i' bantz. ¹⁶ Bene'n nintzun bantz tan colche'n yi be'ch tetz Xëp jalen yi topone'n yi chmil xe ca'l.

Itzun yi topone'n yi chmil nintzun xchaj tetz. ¹⁷ Ite'n nin xtxolbila'tz taltz tetz chi yi mbaj xtxolil scyetz yi e' mos. Itzun taltz:

—I jun amos yi hebrey yi ul acy'al tzone'j xe kaca'l, ja ocpon i' swe'j ma's xe incuart. Nin yi tajbil i', i'tz klo' tan banle'n ruinl swetz. ¹⁸ Poro tan paj yi ja chinxch'in, nin chin inwi' nin imban tan sich', cha'stzun te yi mme'l ojk nin ncyaj cyen tu' tk'ol yi be'ch tetze'j le incuart. ¹⁹ Ya'stzun ban yi amos swe'j, stzun yi xna'n bantz.

Wi'nin tzun xchi'che'n c'u'l yi patrón te'j Xëp tantu' tital yi xtxolbila'se'j. ²⁰ Nintzun cawunintz tan stz'amle'n Xëp, nin tan tocse'n xetze', kale ate't

cyakil yi e' pres yi juchij quil cya'n swutz yi rey. ²¹ Nintzun oc cyen X̄ep xetze'. Poro at nin Ryos te'j, na nin tak' i' banl tibaj, na tantu' porer Ryos ja jal yi balajil i' swutz yi wi'tz q'uicy'lom pres. †

²² Itzun yi q'uicy'lom presa'tz cyaje'n cyen tzun tk'ol yi e' mas pres tcwent X̄ep. X̄ep tzun na ak'on yi e'chk ort te yi mbi cu'n yi tajwe'n tan chibnol cyakil yi e' mas pres. ²³ Ma yi wi'tz q'uicy'lom pres, qui'c nin na tajquentz tan jakle'n cwent te cyakil yi at tk'ab X̄ep, na chin tz'aknak cunin i' tan ak'un na ba'n na ban cyakil yi e'chk takle'n yi na bnix ta'n na ilenin xomij Ryos te'j tan x̄ch'eye'n.

40

Yi toque'n X̄ep tan xtx'olche'n xo'l cob wutzicy'

¹ Itzun yi xone'n tiemp nintzun cu juchul yi k'ol tc'a' faraón jun til swutz. Ncha'tz yi banol pam faraón cu juchul tiltz. ² Wi'nin tzun x̄chi'che'n c'u'l faraón scye'j yi cob x̄chakuma'tz. ³ Ej nintzun cawunin i'-tz tan cyoque'n xetze'. Cho'n tzun e' bene'ntz ta'n xe' ca'l yi wi'tz ajcaw squibaj yi e' sanlar yi e' q'uicy'lom rey,* na cho'n at yi xetze' kale najle't i'. Ej nin ta'tz te'n nin atite't X̄ep pres. ⁴ Yi cyopone'n yi cob yaja'tz xetze' cho'n tzun cyoque'n tk'ol yi wi'tz ajcaw tk'ab X̄ep tan chiq'uicy'le'n. Nim tzun tiemp e' bantz xetze'.

⁵ At tzun jun ak'bal, nin oc x̄chajol tib jujun chiwutzicy' yi cob presa'tz yi ak'ol tc'a' tu yi bnol pam yi rey. Apartchk len ban chiwutzicy'. ⁶ Chin jalchan cunin tzun topone'n X̄ep tan quilwe'n,

† 39:21 Hch 7:9. * 40:3 Gn 39:20, 23.

nin yi tocompone'n scye'j wi'nin chibisune'ntz.

⁷ Nintzun ben jakoltz scyetz:

—¿Mbi tzun na ibislej?

⁸ —At bin jun ketz kawutzicy' mban ma's, poro cya'l nin jun at tan xtx'olche'n xo'l sketz yi mbi na elepont,† che'ch tzun bantz tetz Xëp.

—Qui pe' na el itxum tetz yi ntin Ryos na xcye' tan xtx'olche'n xo'l yi e'chk wutzicy'. Or alwok tzaj swetz mbi i ila'tz yi iwutzicy', stzun Xëp scyetz.

⁹ Xe'te'n nintzun ban yi chibajxom yi ak'ol tetz tc'a' yi rey tan xtxole'n yi wutzicy' i' tetz Xëp. Itzun taltz:

—Tul yi wetz inwutzicy' ja wil jun wi' uva, yi at ox k'ab, ¹⁰ nin yi jun wi' uvaja'tz wi'nin saje'n xlumil nin wi'nin jale'n xu'm, nin yi xu'mila'tz yi nchibaj jal, wi'nin cyoque'n tetz jujun jutuj lo'baj uva. ¹¹ Ma yi in wetz, tz'amij yi cu'lbil tc'a' yi rey wa'n nin ja no'c tan chitzutle'n tzaj yi jujun jutuj uva nin na inyutz cu'ntz le yi cu'lbil tc'a' yi rey. Nin in te'n nintz na chin bentz tan tak'le'n tk'ab, stzun yi jun yaja'tz bantz.

¹² Jilone'n tzaj tzun Xëp. Itzun taltz:

—I na elepont yi teru' wutzicy'u' i'tz: Yi ox k'ab uva yi ntilu', na xchaj ox k'ej. ¹³ Ej nin chwa'nin le oxt k'ej, tz'ocopont yi rey tan xtxumle'n yi tilu', poro quil bisunu', na tz'ocoponu' junt tir te yi tak'unu'. Tz'ocoponu' junt tir tan tak'le'n quen yi tc'a' rey chi saje'nu'. ¹⁴ Yil tz'elu' tzone'j, nink lnu'l tx'akx tc'u'lu'. Nink lbanu' pawor swetz tan yol tetz yi faraón tan welse'n tzone'j xetze'. Elk k'ajabu' swe'j nink lnu'l tx'akx tc'u'lu'. ¹⁵ Yi mero

† 40:8 Dn 2:36.

bintzi qui'c wetz wil. Alak' tu' nchinsite't wetz chixo'l e' intanum yi o' hebrey. Ej nin qui'c xe' wil yi atin tzone'j xetze', stzun X̄ep bantz.

¹⁶ Ej itzun yi tbital yi chibajxom yi e' banol pam tetz rey, yi ba'n elpone't yi wutzicy' yi tuch' yi baj xtx'olol X̄ep xo'l. Itzun taltz:

—Ma yi in wetz je inwutzicy' mbane'j: Ja inwutzcy'aj yi usk'u'n ox mi't pam wa'n. ¹⁷ Itzun yi toxi'n mi't nojnak tan ala' jilwutz balaj pam, yi tetz cuntu' faraón. Poro ja wil yi ja chibaj ul jun c'olój ch'u'l tan bajse'n yi balaj pama'tz yi usk'u'n wa'n, stzun bnol pam tetz X̄ep.

¹⁸ Jilone'n tzaj tzun X̄ep. Itzun taltz:

—Yi na elpone't yi teru' wutzicy'u' i'tz: Yi ox mi't pam yi usk'u'n tanu' na x̄chaj ox k'ej. ¹⁹ Ej nin chwa'nin le oxt k'ej tz'ocopon faraón tan xtx-umle'n junt tir yi tilu'. Poro jepon ch'imbanu' tzak' jun wi' tze'. Ej nin chu'l cyakil ku's tan bajse'n wankilu', stzun X̄ep bantz tetz yi bnol pam.

²⁰ Itzun le toxi'n k'ej ya'stzun yi wutz k'ej faraón, nintzun xtxum jun balaj wa'a'n scyetz cyakil yi e' yi na chak'uj xlaj. X̄chiwutz cunin tzun yi e' xtxocum i' yi bene'n mantar tan cyelsene'l tzaj yi chibajxom yi e' ak'ol tc'a' tuml chibajxom yi e' banol pam. ²¹ Yi chibajxom yi e' ak'ol tc'a' i', nin oct junt tirt ta'n te yi tetz tak'un. Toque'nt tzun i'-tz tan tak'le'n tc'a' faraón chi sajle'n nin. ²² Ma yi chibajxom yi e' bnol pam nin cawunin faraóntz tan je'n ch'imba'n tzak' jun wi' tze', quib yi tal X̄ep tetz. ²³ Inti yi chibajxom yi e' ak'ol tc'a' faraón qui't nintzun ul tx'akx X̄eptz tc'u'l.

41

Yi xtx'olol X̄ep xo'lyi wutzicy' faraón

¹ Itzun bantz te yi nsken wi't el cobix yob yi baje'n yi xtxolbila'se'j nintzun wutzcy'aj faraón yi cho'n txiclij i' stzi' jun chin tzanla' yi na bi'aj Nilo.

² Ej nin te yi txiclij stzi' yi jun tzanla'a'tz nin ben tilol yi chije'n tzaj juk wacx̄ yi chin chiyube'n nin, nin chin chilanewe'n nin. Nin e' baj bentz tan bajse'n yi txa'x ch'im yi at xo'l aj. ³ Wutz chicoc yi juka'tz xomche'e'n tzaj jukt wacx̄ yi chin x̄tow nin e', nin chin juntlen nin chiyubil. Cho'n tzun cyopone'n stzi' a' chinaka'jil yi juk balaj wacxa'tz.

⁴ Cyoque'n tzun yi juk wacxa'tz yi chin x̄tow nin e' tan chibajse'n yi jukt yi chin chilanewe'n nin.

Ele'n nintzun ban watl faraón te yi jun tkuja'tz.

⁵ Poro taje'n tzun subij junt tir faraón tan watl, nin oc x̄chajol tib junt wutzicy' swutz. Nin til yi je'n mule'n jun wi' triw yi baj elu'l juk bakaj wutz te'j, yi chumbalaj nin. ⁶ Poro i te'n nin te yi jun tkuja'tz yi e' eltu'l te ite'n nin wi' triwa'tz jukt bakaj triw yi chin matz' nin wutz nin chin tz'e'nak nin. ⁷ Ej nin yi juk bakaj wutz triwa'tz yi chin matz' nin, e' oc tan chibajse'n yi juk bakaj yi chin balaj nin.

Ele'n nintzun ban watl faraón nin el xtxumtz tetz yi wutzicy' na ban. ⁸ Itzun yi tule'n skil le junt eklok wi'nin txumu'n atit cu'n tan paj yi wutzicy', nintzun cawunintz tan quicy'le'n tzaj cyakil yi e' nachol yi ate' Egipto tan xtx'olche'n xo'l yi wutzicy'. Toque'n tzun faraón tan xtxole'n yi wutzicy' i' scyetz. Poro cya'l nin jun xcy'e' tan talche'n tetz yi mbi na elepont yi wutzicy'. ⁹ Bene'n tzun tlol yi cyajcawil yi ak'ol tc'a' faraón tetz:

—Max c'u'lu' ta', poro jalcu'n ja ul tx'akx tinc'u'l yi kil yi kajuchnak swutzu', yi in wetz tu yi k'ajtzun cyajcawil yi e' bnol pamu'. ¹⁰ Ya'stzun xchi'che'n c'u'lu' ske'j nin cho'n tzun o' bene'ntz tanu' xetze', xe ca'l yi wi'tz ajcaw squibaj yi e' q'uicy'lom pres. ¹¹ Ej nin te yi ato' xetze' nintzun oc xchajol tib jun wutzicy' swutz yi cyajcawil yi bnol pam. Ej nin ncha'tz in wetz at jun inwutzicy' ban. Apartchk len eka'n tan yi jujun kawutzicy'a'tz. ¹² Ej nin tul yi ama'la'tz kale ato't xetze' at jun xicy attz yi hebrey i', jun xchakum yi wi'tz ajcaw scye'j q'uicy'lom pres. Cho'n tzun katxolil yi kawutzicy' te yi jun xicya'tz nin xcye' i'-tz tan tx'olche'n xo'l yi mbi na elepont. ¹³ El cunintz te'j quib yi baj tlol i' sketz. Yi in wetz in no'c junt tir te wak'une'j. Ma yi junt je nin ch'imba'n te'tz tcya'j jalen cu'n quime'n, stzun i' bantz tetz faraón.

¹⁴ Yi tbital faraón yi txxolbila'tze'j nintzun cawunin tan xchakle'n Xep. Lajke'l tzun tele'n tzaj quicy'altz xetze'. Ma Xep ninin octz tan telse'n jak' wi', nin tan tx'ixpe'n be'ch tetz. Kalena's tzun tocopone'n swutz faraón. ¹⁵ Jilone'n tzun faraón tetz. Itzun taltz:

—At jun inwutzicy' mban, poro cya'l nin jun yi jak xcye' tan tx'olche'n xo'l. Poro ja wit yi axatz yi na awit jun kawutzicy' na cxcye' tan tx'olche'n xo'l.

¹⁶ —Ta' nk'e'tz bin in wetz na tx'olon xo'l, stzun Xep. —Ma na Ryos tx'olonk xo'l teru', ilu' jun c'olol inrey.

¹⁷ Saje'n tzun txxolil faraón yi wutzicy' tetz Xep. Itzun taltz:

—Yi inwutzcy'aj i'tz, yi cho'n txiclchin stzi' a' Nilo. ¹⁸ Nin jalt cuntunin nwilnin yi nchije'ul juk wacx̄ yi chin chic'atzaj nin, nin chin chiyube'n nin. Yi nchije'ul nin ncho'c tan bajse'n ch'im yi at txo'l aj. ¹⁹ Wutz chicoc yi juka'tz xomche'e'n tzaj jukt wacx̄ yi qui'c nin chiyubil nin chin x̄tow nin e'. Qui cunin otojt na wil wacx̄ tzone'j Egipto chi quitane'n yi e' wacx̄a'tz yi nwil yi qui'c nin chiyubil. ²⁰ Itzun yi juk wacx̄a'tz yi chin x̄tow nin e' nin ncho'c tan chibajse'n yi juk yi chin chic'atzajwe'n nin. ²¹ Yi nwi't baj yi juka'tz cyak'un ixnin chi x̄towil mban quentz. Ele'n nintzun mban jun rat inwattz.

²² ”Ma yi nchinwit junt tir nin mmo'ct x̄chajol tib junt wutzicy' tzinwutz. Nin ja wil yi nje'ul jun wi' triw. Nin te yi jun wi' triwa'tz ja chelu'l juk bakaj wutz yi chin yube'n nin. ²³ Ej nin ta'ste'n nin te yi jun wi' triwa'tz ja wil yi chibaj elu'l jukt bakaj triw yi chin matz' nin. ²⁴ Itzun yi juk bakaj wutz triwa'tz yi chin matz' nin, nin ncho'c tan bajse'n yi jukt bakaj wutz triw yi chumbalaj nin. Ja intxol scyetz yi e' nachol, poro cya'l nin jun yi nink nxcye' tan xtx'olche'n xo'l swetz yi mbi na elepont.

²⁵ Jilone'n tzaj tzun X̄ep tetz faraón. Itzun taltz:

—I cob wutzicy' yi n̄x̄haj tib swutzu' ta', jun ntzi' xtxolbil na x̄chaj. Na tzan Ryos tan talche'n teru' yi mbi cu'n sbne' i' tzone'j Egipto. ²⁶ I yi juk wacx̄ yi chin chic'atzaj nin na x̄chaj juk yob. Ncha'tz yi juk bakaj wutz triw yi chumbalaj nin ite'n nin yi juk yoba'tz na x̄chaj. Yi cob wutzicy'u' na x̄chaj ite'n nin xtxolbila's. ²⁷ Ma yi juk wacx̄ yi chin x̄tow nin na x̄chaj juk yob. Ncha'tz yi juk bakaj wutz triw yi chin matz' nin ite'n nin yi juk yob na

ächaj. Yi juk yoba'tz na ächaj juk yob we'j. ²⁸ Tan yi
 xtxolbile'j, na tzan Ryos tan ächajle'n teru' yi mbi
 sbne' i' tzone'j Egipto. ²⁹ At juk yob balaj cosech
 sbne' swutz cyakil yi luwar cwent Egipto. ³⁰ Yil
 jepon tampuj yi juk yob balaj cosecha'tz, xomt tzaj
 tzun jukt yob yi ploj cosech sbne'. Nin copon jun
 chin wutzile'n we'j. Cya'lt nin jun yi nink ltz'ult
 tx'akxuj tc'u'l yi e'ch balaj cosech yi sjalok cyen, na
 i yi jun chin wutzile'n we'ja'tz ya'stzun ltz'ocsan
 yab twi' cyakil yi tnum Egipto. ³¹ Chin wutzile'n
 nin sbne' yi jun chin we'ja'tz, na sicyer nink lcyaj
 cyen senil yi balaj cosech yi sjalok. ³² Cob tir
 nÄchaj tib ite'n nin wutzicy'a'tz swutzu' ta' na ja
 wi't bixe' tan Ryos tan tele'n cu'n te'j nin sbnixok
 chan ta'n. ³³ Cha'stzun te ilu' jun c'oloy karey,
 ba'n tcu'n yi nink ljoyu' jun yaj yi chin list nin,
 nin yi at tajtza'kl tan toque'n i' tetz ajcaw tibaj
 cyakil yi tnum Egipto. ³⁴ Ilu' jun c'oloy karey, je
 ltuleju' je'j: Che' bixbaju' cobox gobernador, tan
 chibene'n tulak yi e'chk luwar cwent Egipto tan
 molche'n yi to'i'n part tetz yi balaj triw yi sjalok tul
 yi juk yob balaj cosech. ³⁵ Cho'kentz tan molche'n
 yi balaj triw yi sjalok tul yi balaj tiemp yi tz'ul. Nin
 ba'n lchimoltz tul jun ama'l tan toque'n tcwentu'
 ilu' karey. Nin ba'n lchicoltz tulak jujun tnum,
 bantz jale'n chiwa' yi e' wunak tzantzaj. ³⁶ Tan yi
 xtxolbile'j scolxok wi'nin triw tetz cyakil yi e'chk
 tnum tcwent Egipto bantz qui chiquime'n yi e'
 wunak tan we'j tul yi juk yob we'j yi copon, stzun
 Äep bantz.

Yi toque'n Äep tetz gobernador Egipto

³⁷ Ba'n tzun bantz x̄chiwutz faraón scyuch' yi e' mas ajcaw yi ate'-tz x̄laj. ³⁸ Cha'stzun te talol faraón scyetz:

—Chinch wetz quil jal junt yaj ka'n yi ni'cu'n i' tu yi jun yaje'j, yi xomij yi espíritu Ryos te'j. ³⁹ Bene'n tzun tlol faraón tetz X̄ep:

—Cya'l nin junt yi chin list nin, nin chin tz'aknak cu'nk tzawutz, na Ryos mma'lon cyakil yi xtxol-bile'j tzatz. ⁴⁰ Ma jalu', c̄xocopon tetz ca'p ajcaw tzinxlaj. Nin cyakil wunak chocopon tzak' aca'wl. Cya'l jun yi atk mas k'ej sbne' tzawutz ma na ntin cu'n in, na in yi rey. ⁴¹ ¡Bit tzaj X̄ep! in nchincawun tan awoque'n tetz ca'p ajcaw tibaj cyakil Egipto, stzun faraón bantz.

⁴² Yi wi't tlol yi xtxolbile'j, nintzun ben faraón tan telse'n tzaj yi xmalk'ab yi at wi k'ab, tu yi sey i', nin cu tk'ol yi xmalk'ab wi k'ab X̄ep. Ncha'tz tulej yi sey, nin cu cotbaltz skul X̄ep. Nin lajke'l nin cawune'n nintz tan toque'n tak'le'n e'chk balaj be'ch tetz X̄ep yi lino cu'n, nin tan cwe'n cotba'n jun balaj uwaj yi or cu'n skul. ⁴³ Yi wi't wekxe'n X̄ep kalena'tz tzun je'n nintz tan yi faraón tul yi jun balaj care't yi cyakil nin tir cho'n na xomnin wutz coc yi tetz care't. Nin cawun nintz scyetz e' x̄chakum tan chibajxe'n tbe' swutz X̄ep yi na xon tul care't, tan talche'n scyetz cyakil yi e' wunak yi ate'-tz tan chije'n tbe'. Ya'stzun bantz yi bixewe'n X̄ep tetz ca'p ajcaw tibaj Egipto.

⁴⁴ Bene'nt tzun tlol faraón tetz X̄ep:

—Yi in wetz, in yi wi'tz ajcaw tzone'j, poro cya'l nin jun yi nink scaw cu'n tib tan banle'n jun takle'n yi ko nk'e'tz āx̄ cawunin te'j.

⁴⁵ Nintzun oc tk'ol yi faraón jun bi' Āep tetz Zafnat-panea. I'tz jun bi'aj yi cho'n na xcon Āchixo'l yi e' aj Egipto. Ncha'tz nin e' cu tok'bel faraón yi Āep tu Asenat, yi me'l Potifera yi jun wi'tz pale' le tnum On. Ya'stzun bantz yi toque'n cyen Āep tetz ca'p ajcaw tibaj Egipto.

⁴⁶ At tzun Āep tul junaklaj yob yi topone'n ticy'le'ntz swutz faraón. Yi tele'n tzaj i' swutz faraón nintzun bentz tan xajse'n cyakil yi luwar cwent Egipto. ⁴⁷ Wi'nin tzun cosech bantz tul yi juk yob balaj tiempa'tz. ⁴⁸ Nintzun oc Āep tan molche'n cyakil yi triw yi jaltz Egipto tul yi juk yoba'tz. Nin baj cyen cololtz tulak yi jujun tnum. Cyakil yi triw yi baj mololtz wutzak yi e'ch cojbil, cho'n baj cyaje'n cyen cololtz tulak yi e'ch tnum yi ate'-tz naka'j. ⁴⁹ Cho'n cunin ban triw yi baj molol Āep chi tane'n yi samlicy' tzi mar. Tan paj yi wi'nin triw opontz swutz Āep qui nin xcy'e' i' tan ticy'le'n nin tajlal. Cha'stzun te tele'n stzakupul yi ma'le'n yi triw yi na opon.

⁵⁰ Te yi ntaxk xe'tij yi juk yob we'j, ya'stzun e' jale'n yi cob cy'ajl Āep te yi txkel yi na bi'aj Asenat. ⁵¹ Yi bajx cy'ajl yi itz'ij nin oc tk'ol yi bi'-tz tetz Manasés*, na nin taltz: “Ryos me'lsan te inc'u'l cyakil yi sotzaj c'u'lal. Nin ncha'tz qui't na chu'l tx'akxuj inxonl tinc'u'l.” ⁵² Ma yi ca'p yi itz'ij nin oc tk'ol yi bi' tetz Efraín†, na nin taltz: “Ryos nchijalsan innitxa' tzone'j tul yi jun tnume'j kale intijnakwit wi'nin q'uixc'uj.”

* **41:51** Yi bi'aj “Manasés” na elepont “Elsbil sotzaj c'u'lal”.

† **41:52** Yi bi'am “Efraín” na elepont “Ja chipuc'un inxonl”.

⁵³ Yi ticy'e'n pone'n yi juk yob balaj cosecha'tz Egipto, ⁵⁴ xe'te'n nintzun ban yi jukt yob we'j quib yi talnak X̄ep. Ncha'tz wi'nin we'j ban tulak e'chk mas tnum. † Ntin cu'n Egipto qui nchiquim tan we'j na at cyetz chiwa' colij cya'n. ⁵⁵ Ma yi baje'n chiwa' yi e' aj Egipto yi colij cya'n xe'ak chipach nintzun e' bentz swutz faraón tan jakle'n chiwa'. Itzun taltz scyetz:

—Quilo'kwok swutz X̄ep, nin tzibanwok tane'n yi mbil tal i' tzitetz, stzun faraón bantz. §

⁵⁶ Itzun yi bene'n lo'on yi we'j tulak yi e'chk tnum cwent Egipto nintzun baj je jakol X̄ep cyakil yi e'chk cu'lbil triw tan c'aye'n scyetz e' aj Egipto, na maxe'n nin ban yi we'j. ⁵⁷ Ncha'tz e' baj sajle'n wunak tulak e'chk nación tan lok'che'n triw tetz X̄ep, na qui'c chiwa' jaltz tulak cyetz chitanum.

42

Yi chibene'n yi e' stzicy X̄ep Egipto

¹ Itzun bantz yi tbital Jacow yi at triw Egipto, nintzun taltz scyetz yi e' cy'ajl: “¡Or yaj! ¿Mbi na ibanwok tzone'j? Tunin na ixmaywok cuntunin itibtz, ² na ja a'lchij swetz yi at triw Egipto. Or tzibene'n. Cun lok'wok mu'x̄ kuxi'n triw, tan qui kaquime'n tan we'j.”* ³ Bene'n nintzun e' ban lajujtz scyeri e' stzicy X̄ep tan lok'che'n triw jalen Egipto. ⁴ Poro qui nin ben stzakupul wutzile'n Jacow yi Benjamín, yi titz'un X̄ep scye'j yi e' stzicy. Na nin octz tan txumle'n ko takle'n bi' sban. ⁵ Cho'n tzun chixome'n nin yi e' cy'ajl wutzile'n Israel

† 41:54 Hch 7:11. § 41:55 Jn 2:5. * 42:2 Hch 7:12.

ḫchixo'l cobox̄t aj Canaán̄ yi cho'n at chibembiltz Egipto tan lok'che'n chiwa'. Na ncha'tz, nsken wi't ben lo'on yi we'j Canaán̄.

⁶ Ma yi Ḫep, i' tzun yi ca'p ajcawtz tibaj cyakil yi tnum Egipto. Nin ite'n nin i' na c'ayin triw scyetz cyakil yi e' wunak yi na' cuntu' na chibaj sit tulak e'chk tnum.

Itzun bantz yi cyocompone'n yi e' stzicy Ḫep swutz, nintzun e' baj cu'n mejlok swutz, jalen cu'n yi baj cwe'n pone'n yi wutz chiplaj wuxtx'otx'.

⁷ Nicy' yi baj cyocompone'ntz swutz Ḫep, ninin tzun tajskej i' chiwutz yi e' stzicya'tz, poro quinín tal scyetz. Poro yi Ḫep nintzun xcon cobox yol ta'n yi chin quiw nin. Itzun taltz scyetz:

—Ma axwok itetz, ¿mbi tzun na ijjoywok tzone'j? ¿Na' ncḫsite't wok?

—Cho'n bin nkabaj saj ketz Canaán̄. Ja ku'l tan lok'che'n triw, che'ch tzun ban nintz.

⁸ Nsken tajskej Ḫep chiwutz yi e' stzicy, ma yi e' cyetz quinín el chitxumtz tetz yi ko i i'a'tz yi Ḫep.

⁹ Tule'n tzun tx'akx tc'u'l Ḫep yi wutzicy' yi ban scye'j yi e' stzicy.† Itzun taltz scyetz:

—Yi axwok itetz axwok tu' xk'ukwil. Ntin ja cxu'lwok tan tilwe'n yi ḫe'n tane'n yi katanum, stzun Ḫep scyetz.

¹⁰ —Qui' ta', yi o' ketz o' xconsbe'tzu'. Ej nin ntin ja ku'l tan lok'che'n mu'ḫ kawa' triw. ¹¹ Nin yi cobox o' ketz junit yi ketz kataj, nin o' balaj wunak, cya'l cunin na koque't ketz tetz xk'ukwil, che'ch tzun bantz.

Poro yi Ḫep nin oc ch'inch'uj tan talche'n scyetz:

† 42:9 Gn 37:5-10.

¹² —Nk'e'tz bintzi na ital. Na yi ax itetz ntin ja cxu'lwok tan xk'uke'n yi xe'n tane'n yi katanum, stzun i' bantz.

¹³ —Qui' ta', che'ch. —Yi o' ketz o' xconsbe'tzu'. Coblaj kaxone'n yi kitz'un kutzicy kib. Junit kataj. Jalt yi kach'i'pil ja cyaj cyen tu wutzile'n kataj jalen Canaán, na cho'n nka saj ketz Canaán. Ma yi junt kitz'un, alo' atite't i' nin xe'n lo' bene'n i'.

¹⁴ Bene'n tzun stza'wel Xep yi chiyol, itzun taltz: —Jun cu'n yol, axwok cu'n xk'ukwil. ¹⁵ Poro skile' ko bintzinin na ital nka qui'. Tan bi' faraón quil xintzakplenwok jalen yil tz'ul yi ich'i'pil tz-inwutz. ¹⁶ Or bin sbene'n jun tzixo'l tan ticy'le'n. Ma yi mas chocopon cyen pres, bantz kilol yi ko bintzinin mitalwok. Nin yi ko nk'e'tz bintzi yi mitalwok, axwok nintzun xk'ukwil tera'tz. Jun cu'n yol na walnin tzitetz, stzun Xep bantz. ¹⁷ Nintzun e' oc ox k'ej xetze' tak'un Xep.

¹⁸ Itzun le toxé'n k'ej nintzun tal Xep scyetz yi e' stzicy:

—Yi in wetz na wek xchi' Ryos, tzincuye' yi ipaj kol tziban yi txolbile'j yi swale' tzitetz. ¹⁹ Yi ko bintzinin na ital, yi ko axwoknin balaj wunak, cyajk jun stzixo'lwok tzone'j xetze'. Ma yi e' mas, ba'n lcha'jt nin ba'n chicy'ajnin triw tetz chiwa' chinajal. ²⁰ Nin ba'n cxpakxijwok lajke'l. Poro cy'ajwok tzaj yi ititz'un yi tal ich'i'p. Kalena'tz tzun lkil yi ko bintzinin na ital. Nin yi ko quil tz'ul ita'n xquimok tzun woktz, stzun Xep bantz scyetz.

Nintzun cu'-tz xchiwutz yi e' stzicy Xep yi mbi cu'n baj tlol scyetz. ²¹ Chibaj xe'te'n tzuntz tan yol squibil quib. Itzun cyaltz:

—Yi mero bintzi, chin mal nin banako' te tal kitz'un. Na qui nin oc jun yol te kaw'i' nicy' yi na cu' wutz i' sketz tan tele'n kak'ajab te'j. Wech na kilnin cunintz tzituch' yi chin bisnin tal tane'n i'-tz tkak'ab. Cha'stzun tej ja ul yi jun chin sotzaj c'u'lal skawutz ketz jalu', che'ch tzun bantz squibil quib.

²² Saje'n tzun stza'wel Rubén yi chiyoltz:

—Qui tzun wal tzitetzwok yi qui' klo' iban wok yi jun xtxolbila'tz te'j tal kitz'un.† Poro qui nin oc inyol te'j iwi'. Ana' tzuntz skachojé' yi kil yi quime'n yi kitz'un ka'n, stzun Rubén bantz.

²³ Qui tzun el chitxum tetz yi ko na icy' yi chiyoltz le wi' Xép. Na yi toque'n Xép tan yol xchiwutz nin joy i' junt tan toque'ntz tan xtx'ixpe'n yi yol i' le yi cyetz chiyol. ²⁴ Tele'n tzaj tzun Xéptz xchixo'l nin xe'tijtz tan o'kl. Itzun yi wi't ticy'e'n pajtz tan o'kl, nin yi quiwixe'n talma'-tz tan yol scyetz nin oc pon junt tir chixo'l. Yi tocopone'n xchixo'l nintzun el jatxol yi Simeón nin cu c'aloltz.

²⁵ Kalena's tzun cawune'n nin Xép scyetz yi e' tetz mos tan cwe'n chinojsal chisac tan triw. Ncha'tz cawunintz scyetz tan taje'n junt tir yi jamel tulak chisac. Nin cawunintz tan bene'n ak'ij chiwa' tetz chibe'. Ej nin ya'tz nintzun bantz. ²⁶ Chibene'n tzun yi e' stzicy Xép tan je'se'n yi cyektz te'jak chiburu'. Ma yi chibaj wekxe'n, aje'n nin e' bantz.

²⁷ Itzun te yi cyopone'ntz tul yi ama'l kale e' baj cyaj cyent tan watl, bene'n tzun jun tan pujle'n stzi' yi tetz sac, tan je'se'n tzaj cba's triw tetz chiwa' e' buru'. Nintzun nojcyentz te'j yi cho'n at tzaj yi

† 42:22 Gn 37:21-22.

tetz pu'k stzi' yi sac. ²⁸ Bene'n tzun tlol scyetz yi e' tuch':

—¡Xmaywok tzaj! Ja ajtzaj tak'le'n yi wetz impu'k. Je, at stzi' insaque'j, stzun i' bantz.

Xobe'n nintzun e' bantz, nin e' baj xe'tijtz tan lucnewe'n tan paj yi xo'w yi ate' cu'nt. E' xe'te'n tzuntz tan yol squibil quib. Itzun cyaltz:

—¿Mbi nintzun i ila'tz yi ncu' nuc'u'l Ryos ske'j? che'ch tzun bantz.

²⁹ Yi wi't cyopone'n Canaán, nintzun baj quen chitxoliltz tetz Jacow yi chitaj yi mbi cu'n e' bantz. Itzun cyaltz:

³⁰ —I yi jun yaj yi na cawun le tnum kale nxxake't, chin cachi' nin yol baj tlol i' sketz. Na i ban swutz i' o' tu' xk'ukwil ketz. ³¹ Nintzun kal ketz tetz yi o' ketz o' balaj wunak, nin cya'l cunin na koque't ketz tetz xk'ukwil. ³² Ej nin ncha'tz kal ketz yi coblaj cu'n ketz kaxone'n yi kitz'un kutzicy kib. Junit yi ketz kataj. Ntin jun kitz'un cho'n at cyen te'j kataj ma yi junt qui'ct i' at, xe'n lo' bene'n i', ko'ch ketz bantz.

³³ ”Itzun yi tbital yi jun yaja'tz yi txolbil yi nkal tetz, nintzun taltz sketz: “Íbin jalu', tan tele'n intxum tetz yi ko bintzinin axwok balaj wunak, na waj yil lcyaj cyen jun tzixo'lwok xetze'. Ma ax itetz ba'n cxben tan nojse'n yi isac nin cy'ajwoknin mu'x triw tetz chiwa' inajal. ³⁴ Itzun yil cxsajwok junt tir, cy'ajwoktzaj yi ititz'un, yi tal ch'i'p yi na ital, nin yi kol tz'ul ita'n, swocsaje' tzuntz yi i'tz yi mero bintzi yi na ital yi axwok balaj wunak. Nk'e'tz tzun axwok xk'ukwil. Kalena'tz tzun ltz'el liwr yi jun yi scyajk xetze'. Ncha'tz swak'e' tzun

ama'l tzeitetz tan ixone'n alchok ama'lil tzone'j Egipto,” stzun yi jun yaja'tz ban tzajtz.

³⁵ Itzun te yi baj tele'n tzaj chikojol yi triw yi cy'a'n cya'n tulak chisac nin ben quiloltz yi baj cyele'n tzaj wokpuj jujun tal tx'u'y yi c'alijlen stzi'. Cho'n tzun at tzaj yi chipu'ktz tul. Itzun yi quilol yi baj cyele'n tzaj wokpuj yi jujun tal tx'u'ya'tz tulak yi chisac ninin tzun e' baj xobtz tuml chitaj.

³⁶ Bene'n tzun tlol Jacow scyetz yi e' cy'ajl:

—Ko pe' qui'ct nin jun tal incy'ajl sbne' cyen ita'n wok. Je nin Xep qui'ct at ske'j tzeituch'. Ncha'tz Simeón qui't mmu'ltz ita'n wok. Ma jalu' na ita'jwok tzeitcy'ajwoknin Benjamín. Tin tzun in, na chintzaj tan bis tan o'kl yi xtx'akxle'nix yi jun incy'ajl. Ma axwok itetz qui na cxbisunwok, stzun Jacow bantz.

³⁷ Jilone'n nintzun Rubén tetz yi taj. Itzun taltz:

—Ma jalu' bin ta', stzakpninu' Benjamín ske'j. In Inicy'anin, nin in te'nin lnu'lsan swutzu'. Ej nin yi ko quil tz'ult wa'n, ba'n tzun lche' biycunu' yi cob tal wetz incy'ajl.

³⁸ Saje'n tzun tza'wel Jacow. Itzun taltz:

—Qui'c rmeril tan bene'n intzakpul yi tal incy'ajl tzite'jwok. Cunin pe'k k'ajtzun inXep yi quimnak. Jaltnin tal Benjamín at cyen swe'j. Nin yi ko takle'n bi' sban i'-tz tik'abwok xe'n tzun tzimban, stzun i' ban. —Na yi in wetz ja chin tijin, nin ipajwok yi kol chinquim tan bis.

43

Yi bene'n ticy'le'n Benjamín Egipto

¹ Bene'n nintzun ban lo'on yi we'j Canaán.*

² Itzun baje'n yi triw cya'n Jacow scyuch' yi e' cy'ajl yi xchicy'aje' tzaj Egipto, nintzun tal Jacow scyetz:

—Or tzibene'nt junt tirt, nin cun lok'wok mu'xt kawa' triw, stzun i' bantz.

³ Saje'n tzun stza'wel Judá. Itzun taltz:

—Ba'n ta'. Poro sajcunin tlol yi jun yaj yi c'ayin tzaj yi triw sketz, yi qui't na taj i' ltilcu'n kawutz chone'j yi ko qui cy'a'n yi kitz'un ka'n yil kopont.†

⁴ Ntin yi kol stzakpninu' yi kitz'un ske'j, ba'n tzun lkabentz tan lok'che'n triw. ⁵ Poro ko quil stzakpninu' yi kitz'un ske'j, quil kaben ketz. Na sajcunin tlol yi jun yaja'tz sketz, yi qui't na taj ltilcu'n kawutz chone'j yi ko qui cy'a'n yi kitz'un ka'n, stzun Judá tetz taj.

⁶ —¿Mbi tzuntz yi wi'nin tunin e'ch takle'n na cxtzanwok tan nuc'le'n swe'j? ¿Nxac na italquen wok tetz yi jun yaja'tz yi ko at junt ititz'un? stzun Jacow scyetz.

⁷ Saje'n tzun chitza'weltz:

—I' bin jakon sketz yi xe'n kutane'n scyuch' yi e' kanajal, na je bin jak i' sketze'j: “¿Itz'e't pe' itaj? ¿At pe' junt ititz'un?” chij i' ban sketz. Nintzun kal ketz yi bintzi, na qui nin el katxum tetz yi ko stale' i' sketz yi tajwe'n tan bene'n kucy'al yi kitz'un ske'j, che'ch tzun bantz.

⁸ Bene'n tzun tlol Judá tetz yi taj:

—Ma jalu' ta', ko qui na kaj lkaquim tan we'j, stzakpninu' yi kitz'un ske'j. Cho'n xomk nin i' swe'j. Ej nin ko ba'n swutzu' ta', ba'n tzun kaben chan tan lok'che'n triw. Qui't tzun kaquimtz tan

* 43:1 Gn 12:10. † 43:3 Gn 44:23.

we'j, scyuch' yi e' kanajal. ⁹ Poro ko takle'n bi' sban yi kitz'un, in tzun te'tz yi mero aj paj sbne' ko qui't xomij swe'j yil ku'lt tzaj swutzu'.[†] ¹⁰ Yi qui'k nko'c tan xtxumle'n yi xtxolbila'se'j, ja klo' wi't el cobix tir kukan tan lok'che'n triw.

¹¹ Saje'n tzun tlol Jacow tetz:

—I bin jalu' qui'ct nin junt rmerila'tz. Poro je bin tzibanwoke'j: Ba'n tzicy'ajwok nin e'chk oy tetz yi jun ajcawa'tz. Cy'ajwok nin yi e'chk takle'n yi mas balaj yi na jal tzone'j le ketz katanum. Cy'ajwok nin balsamo, cy'ajwok nin ta'al wunak txuc, cy'ajwok nin perfum, cy'ajwok nin mirra, ej nin cy'ajwok nin nues tu almendra. ¹² Ncha'tz cy'ajwok nin cob tir mas tajlal yi pwok swutz yi pwok yi ben itcy'al bajx tir. Nin axwok nin klo' xak'on cyen yi pwok yi ult ita'n na qui cunin batz xubse'n ibanwok. ¹³ Quilo'k bin wok junt tir. Ej nin cy'ajwok nin ititz'un tzite'j. ¹⁴ Nink tz'el k'ajab Kataj Ryos tzite'jwok. Na yi ketz kaRyosil wi'nin xchamil, nin na xcy'e' te cyakil. Xcyek tzun i' tan telse'n tzaj liwr yi junt incy'ajl yi at cyen xetze'. Nin ncha'tz xcyek tan tulse'n Benjamín. Ban wetz, yi ko qui'ct jal jun incy'ajl sban cyen, ja bina'tz.

¹⁵ Chibaj bene'n tzun yi e' cy'ajl Jacow. Ej nin ben quicy'al yi e'ch oy, tu cobt tir mas yi tajlal pwok. Ncha'tz e' ben quicy'al Benjamín. Bene'n nintzun e' bantz Egipto.

Itzun bantz yi cyopone'ntz swutz Xëp, ¹⁶ nin ben tilol Xëp yi xomij Benjamín scye'j. Bene'n tzun tlol tetz yi martoma':

[†] **43:9** Gn 44:32.

—Cy'ajwe' nin yi cobox yaje'j xe inca'l. Ej nin ba'n tzabiy cu'n jun wacx, nin banaj ba'n tetz, na yi e' yaje'j cho'n xchiwank swuch' tetz chajcu'n k'ej.

¹⁷ Inin tzun tulej yi martoma'a'tz quib yi tal Xep tetz. Nintzun e' ben ticy'le'n yi e' stzicy Xep xe ca'l.

¹⁸ Itzun bantz yi chibene'n ticy'le'n xe ca'l Xep nin e' xobtz, nintzun cyaltz squibil quib:

—Yi xtxolbile'j i'tz tan kasuble'n tu', tan paj lo' yi pwok yi ajt junt tir tul yi e'chk kasac. Quicunin batz chocopon tan kabuchle'n nin skacyajk cyen kacyakil cu'n tetz esclaw cyuml yi e' kaburu'.

¹⁹ Ma yi cyopone'n stzi' yi puertil yi ca'l Xep nintzun e' jilontz tetz martoma', nin cyaltz:

²⁰ —jSiwl ta! Yi mero bintzi i'tz yi kulake'n bajx tir ja ku'lak tan lok'che'n triw. ²¹ Ma yi kapakxe'n Canaán nin yi kujewe'n yi bajx akale'n nin yi je'n kapujul kasac, ja kil yi jamel yi triw yi nkachoj. Ni'cu'n yi tajlal tu yi pwok yi ncyaj kak'ol scyeru' tetz jamel yi ixi'n. Ma jalu' ja ult junt tir yi pwok ka'n. ²² Ncha'tz ja ul mas pwok ka'n tan lok'che'n mas triw. Poro qui na pujx ka'n na' ak'on cu'n kapu'k tulak yi kasac yi kaje'n, che'ch bantz tetz martoma'.

²³ —Quil cxbisunwok nin quil cxobwok, na i lo' iRyosil, yi Ryosil itaj, yi mmak'on cu'n ipu'k tulak isac. Na yi in wetz ja intz'am yi jamel triw yi itak'wok.

Bene'n tzun martoma' tan telse'n tzaj Simeón xetze' nin ben tcy'altz scye'j yi e' stzicy.

²⁴ Kalena'tz tzun cyoque'ntz xe ca'l Xep. Ej nin tak' martoma' a' scyetz tan chitx'ajol quikan. Ncha'tz tak' chiwa' yi e' chiburu' yi cy'a'n cya'n. ²⁵ Ma yi e'

stzicy X̄ep cyoque'nt tzuntz tan nuc'le'n e'chk oy yi cy'a'n cya'n tan cyoyil tetz X̄ep. Nintzun e' ch'iw jalen yi topone'n X̄ep chajcu'n k'ej na nsken quibit yi at tpombil i' tan wa'a'n.

²⁶ Yi topone'n X̄ep xe ca'l nintzun cyak' yi oya'tz yi cy'a'n cya'n, nin e' cu jokloktz jalen yi cwe'n pone'n yi wutz chiplaj wuxtx'otx'. ²⁷ Toque'n tzun X̄ep tan jakle'n yi x̄e'n chiyol, nin tan jakle'n scyetz:

—¿X̄e'n yol itaj yi italwok swetz? ¿Ba'n pe' i'?
¿Itz'e't pe'?

²⁸ —Ba'n ta'. Ba'n atit yi x̄chakumu' yi wutzile'n kataj.

Nintzun cu' chiwutz junt tir tan tak'le'n k'ej X̄ep.

²⁹ Itzun yi xmayine'n nin X̄ep scyetz nintzun til yi titz'un Benjamín yi junit chitaj chitxu' tuch'. Bene'n tzun tlol scyetz:

—¡Ah! yi xicye'j, ya'tz lo' ich'i'pilwok yi italwok swetz.

Bene'n tzun tlol tetz Benjamín:

—Aḫ jun c'olój yaj, tak' tzaj Kataj banl tzawibaj.

³⁰ Itzun yi bene'n tlol X̄ep yi yola'se'j nintzun ok' c'u'ltz te yi titz'un. Lajke'l nintzun bene'n i' x̄chuc xe quart. Nin oc jopol tibtz tan o'kl tan yi tzatzi'n yi at cu'nt yi tilol wutz yi titz'un. ³¹ Yi ticy'e'n yi o'kl te'j nintzun oc tan xtx'ajle'n wutz nin eltzaj junt tir x̄chixo'l. Qui nin tzun x̄chaj i' yi mbi na icy' tc'u'l, ma na ja tal i'. “Ma jalu' cy'ajwok tzaj kalak na kawank jalcu'n.”

³² Apart wane't tetz X̄ep. Ej nin apart e' wane't yi e' stzicy. Ncha'tz apart e' wane't yi e' aj Egipto yi na chak'uj tu X̄ep, na xan x̄chiwutz yi nink chiwan scyuch' yi e' hebrey. ³³ Cawune'n nintzun

Āep scyetz yi e' stzicy tan chic'olewe'n cu'n. Tx-olcunin tzun e' bantz. Xomquen tu' te chiyob. Bajx c'olewe'n cu'n yi bajx nak ta'n na at tetz k'ej, nin wi'tzibil tlen c'olewe'n yi ch'i'p ta'n. Ma cyetz wi'nin tzun cyele'n yabtz te'j nintzun e' baj chixmayil quib squibil quib tan yi txxolbil yi bajij scye'j. ³⁴ Tk'ol tzun Āep yi chiwa' tuch' yi tetz wa' yi at wi tetz mes. Itzun yi lak Benjamín, o' cu'n tir mas nim ntak' swutz yi e' stzicy. E' wan tzuntz nin e' uc'a'-tz. Wi'nin tzun e' tzatzine'ntz tu Āep.

44

¹ Itzun yi wi't chiwane'n, nintzun cawunin Āeptz tetz yi martoma':

—Cun nojsaj chisac yi e' yaje'j tan ixi'n triw. Nojk cunin awa'n. Nin cuknin yi jamel stzi'ak chisac. ² Ncha'tz na waj yil cu nin weri inlak yi sakal cu'n, stzi' yi sac yi jun mas juy, tuml yi jamel triw i'.

Ej nin ya'tz nintzun tulej yi martoma'.

³ Itzun yi tule'n skil le junt eklok, nintzun tak' Āep ama'l scyetz tan chipakxe'n le chi'ama'l. Cy'a'n len chiburu' cya'n yi chipakxe'n. ⁴⁻⁵ Yi ntaxk chiben mas joylaj, nintzun cawunin Āep tetz martoma'. Itzun taltz:

—Cun tz'amwe' yi cobox yaj yi e' ulak tzone'j. Nin ba'n tzawal scyetz: “¿Nxac nsaj italk'al yi lak impatrón yi sakal cu'n? Na na xcon ta'n tetz tc'a' nin tan k'eja'n. ¿Nxac mibanwok yi jun takle'na'tz te yi impatrón? Wech pawor mban i' tzitetz. ¡Chin cachi' nin mibanwok!” cĕchij sban scyetz, stzun Āep bantz tetz martoma'.

⁶ Yi chitx'amxe'n tan martoma', nintzun taltz yi xtxolbila's scyetz quib yi baj tlol Āep tetz. ⁷ Yi quibital yi e' stzicy Āep, nintzun cyaltz:

—¿Mbi tzuntz na xtxum yi patrónu' yi takle'na's ske'j? Na yi o' ketz qui na kaban yi e'chk takle'na'tz. ⁸ Na ja tilu' ta', yi ja ul yi jun tx'akaj pwok ka'n yi njal stzi'ak yi kasac yi kopone'n Canaán. Yi ko ya'tz nkaban ¿xe'n tzun kalk' nin oro nka sakal xe ca'l yi patrónu'? ⁹ ¡Kol jal skaxo'l ba'n lquim yi jun yi q'uil tetz! Ma yi o' ketz ba'n kacyaj tetz esclaw yi patrónu', che'ch stzicy Āep bantz.

¹⁰ Bene'n tzun tlol yi martoma':

—Ba'n, ya'tz nin lkulejtz chi mitalwok. Poro ntin yi jun yi q'uil tetz yi lak, tz'ocopon i' tetz esclaw te yi impatrón. Ma yi e' mas chelepon liwr na qui'c cyetz chipaj.

¹¹ Lajke'l nintzun cwe'n tzaj yi cyektz cya'n. Nin je' chijakol stzi' yi chisac swutz yi martoma'. ¹² Nin oc i'-tz tan joyle'n tulak chisac. Cho'n tzun xe'te'n tzaj te yi bajxnak jalen te yi ch'i'p. Ej nin yi jun laka'tz, cho'n tzun jale'n le sac Benjamín. ¹³ Yi quilol, nintzun e' octz tan katzle'n yi be'ch cyetz tan bis yi ate' cu'nt. Ej nin je' junt tirt yi cyektz cya'n te yi chiburu'. Pakxe'n nintzun e' bantz tnum.

¹⁴ Itzun cyopone'n Judá tu yi e' titz'un xe ca'l Āep, nintzun e' cu joklok jalen cu'n cwe'n pone'n wutz chiplaj wuxtx'otx'. ¹⁵ Inti Āep nin ben tlol scyetz:

—¿Mbi tzun na iban itetz? ¿Qui pe' na el itxum tetz yi in nachol, nin na el intxum tetz yi mbi na ibanwok? stzun Āep scyetz.

16 —Ko ya'tz ta', ¿mbi tzun kaltz teru'? Na ja wi't katxamxij. Quil jal puntil ka'n tan talche'n teru' yi qui'c ketz kil nkajuch. Na ja lo' lajluchax tan Ryos. Ba'n tzun ko'c len kacyakil cu'n tetz esclawu', tuml yi jun kale njale't yi laku', stzun Judá tetz.

17 Stza'wel tzun X̄ep:

—Qui' lo', quil tzimban yi juna'tz. Quil cxcya-jwok tetz inesclaw, ma na ntin cu'n yi jun kale njale't weri inlak. Ma axwok itetz ba'n cxa'jwok, stzun X̄ep bantz.

18 Toque'n tzun Judá tan moxe'n:

—Max c'u'lu' ta', tak'e'u' ama'l swetz tan walol cobox inyol teru'. Quil tzicy'anu' swe'j, na ilu' teru' ni'cu'n k'aju' tu wutzile'n faraón. 19 Yi kulake'n bajx tir ja jaku' jun xtxolbil sketz nin je yolu'e'j: “¿Itz'e't pe' itaj? ¿At pe' junt ititz'un?” chiju' ban sketz. 20 Itzun kal ketz teru': “Itz'e't wutzile'n kataj nin at junt cy'ajl i' yi xicye't. Nsken tijin c'u'l kataj yi titz'e'n yi jun cy'ajla'tz. Ntin cu'n i' itz'e't. Na quimnak yi junt stzicy,* yi junit chitaj chitxu'. Cha'stzun te wi'nin na pek' wutzile'n kataj te'j.” 21 Ej nin ncha'tz ja talu' sketz: “Cy'ajwok tzaj yi ititz'una'tz na na waj wech wutz,” chiju' ban sketz. 22 Ja tzun kal teru' yi qui'c rmeril tan cyaje'n cyen tilol yi taj, na ko ya'tz squimok wutzile'n kataj tan bis. 23 Poro nin talu' sketz: “Ko quil xom tzaj ititz'un tzite'j yil c̄xu'lwok junt tir, qui'c tzun rmeril tan ijilone'n swetz,” chiju' bantz.

24 “Itzun yi kapakxe'n ja tzun kal yi xtxolbila'se'j tetz wutzile'n kataj. 25 Ma yi xone'n tiemp nin tal kataj sketz: “Cun lok'wok mu'xt kawa' jalen

* 44:20 Gn 37:3; 42:4; 46:19.

Egipto.” ²⁶ Poro nin kaltz tetz yi qui'c rmeril yi nink kaben yi ko quil xomnin yi kitz'un ske'j. Qui'c cuj yi nink kajilon tu yi ajcaw jalen Egipto ko qui'c Benjamín xomij ske'j yil kopon swutz i'. ²⁷ Saje'n tzun tlol kataj sketz:† “Na itilwok yi cobintzi' incy'ajl ja jal te k'ajtzun wuxkel. ²⁸ Jun scyeri yi coba'tz tx'akxnak.‡ Ja lo' baj tan smaron txuc. Qui't nwil wutz i' junt tir. ²⁹ Ej nin kol ben yi junt tal incy'ajle'j ita'n, nin ko takle'n nin sban, chinquimok tan bis. Poro ipajwok sbne',” stzun i' bantz sketz.

³⁰ ”Cha'stzun te ko qui't xomij yi kitz'une'j ske'j yil kopon, squimok wutzile'n kataj tan bis. ³¹ Na cho'n ajlij c'u'l kataj te'j. Ej nin sjalok kapaj kol quim kataj tan bis. ³² Ma yi in wetz walnak tetz wutzile'n kataj: “Jun cu'n yol ta' tz'ult junt tir yi cy'ajlu' wa'n. Ej nin ko qui't tz'ul wa'n, in tzun ajpaj sbne' swutzu' sbne' opontunintz.” ³³ Ma jalu' ta', na cu' inwutz teru' yi nink tak'u' ama'l swetz tan incyaje'n cyen tetz xel Benjamín nin tan woque'n tetz esclawu'. Ma i' tetz ba'n tak'u' ama'l tetz tan taje'n junt tir scyuch' e' stzicy. ³⁴ Na qui'c rmeril tan impakxe'n te intaj yi ko qui xomij yi xicy swe'j. Na qui na waj wil yi bis o'kl yi sbne' intaj tan paj yi qui't tz'opon Benjamín te'j i', stzun Judá bantz.

45

Yi xchajol tib Xep xchiwutz e' stzicy

† 44:27 Gn 30:23; 35:18; 46:19. ‡ 44:28 Gn 37:33.

¹ Itzun yi tbital X̄ep yi xtxolbila'se'j qui nin tzun xtx'ajtz, nintzun taltz scyetz yi e' aj Egipto yi ate' xe ca'l. "Cale'nwok tzone'j." Itzun yi cyele'n, nin yi chicyaje'n cyen X̄ep chichuc scyuch' yi e' stzicy,* nintzun tal i' yi bintzi scyetz yi i i'a'tz yi quitz'un.

² Xe'te'n nin ban X̄ep tan o'kl. Chin wi' nintzun bantz ninin quibit yi e' aj Egipto yi ate' chinaka'jil. Bene'n nintzun ban lo'on yi stziblala'tz nin ncha'tz tbit faraón yi mbi cu'n bajij xe ca'l X̄ep. ³ Je yol X̄epe'j yi tlol yi bintzi scyetz e' stzicy:

—I ina'tz in X̄ep yi ititz'un, ¿Itz'e't pe' tal intaj?

Yi quibital yi e' stzicy X̄ep yi xtxolbila'se'j, qui't nin tzun a'w yol cya'n tan paj yi cyele'n tunin yabtz te'j.† ⁴ Bene'n tzun tlol X̄eptz scyetz:

—¡X̄kantzajwok tzinwutz!

Nintzun e' ben chiġkansal quibtz.

—I ina'tz in X̄ep. Kitz'un kutzicy kib tzituch'. ¿Qui pe' na cxnachon wok te'j, yi sajle'n ic'ayil in scyetz yi e' aj pyaj yi at cyulbil tzone'j Egipto?

⁵ Poro qui na waj yil cxbisunwok ta'n, nka yil jal oyintzi' tzixo'lwok tan paj. Ryos txumul tetz yi xtx-olbile'j tan wule'n chan tzone'j, bantz kaclaxe'n.

⁶ Ja wi't kil cob yob we'j. Ej nin at tzaj nin o't yob yi qui't kil cosech. ⁷ Poro Ryos nnu'lsan tzone'j yi ntaxk cxu'l itetz tan qui kasotze'n tuml kaxonl.

Tan jun chin milawr ja kaclax ta'n. ⁸ Ryos nnu'lsan tzone'j. Nk'e'tz axwok nnu'lsan. Nin Ryos no'csan tetz ak'ol tajtza'kl faraón. Ncha'tz i' nno'csan tetz wi'tz martoma' tibaj cyakil ca'l faraón. Ej nin

* **45:1** Hch 7:13. † **45:3** Zac 12:10-14.

tantu' yi banl talma' Ryos na chincawun tibaj cyakil Egipto, stzun Āep bantz.

⁹ Itzun yi tlol i' yi xtxolbila'se'j nintzun taltz scyetz yi e' stzicy:

—Or quilo'kwok, nin cun alwok tetz intaj. Je yol Āep yi cy'ajlu'e'j: “Ryos nno'csan tetz ajcaw tzone'j Egipto. Ma jalu' ba'n tz'ulu' tzone'j Egipto tan najewe'nu'. Ej nin lok tz'ulchanu'. ¹⁰ Ba'n naje'u' le jun ama'l yi na bi'aj Gosén, tuml yi e' cy'ajlu', nin yi e' mamu' scyuch' cyakil yi e' tawunu'. Ba'n tz'ulu' tan najewe'n le ama'l Gosén bantz naka'j skaxo'l sbne' tuch'u'. ¹¹ Yil chinaje'u' tul yi jun ama'la'tz, swak'e' chiwa'u' bantz qui chitijolu' q'uixc'uj, scyuch' yi e' yi xomche' te'ju', na yi jun we'j yi na tzan at tzaj nin o't yob tan ticy'e'n,”[†] cxchijwok tz'an tetz intaj. ¹² I bin jalu' axwok stiw te inyole'j yi ja wal tzitetz. Ncha'tz yi witz'un Benjamín i' stiw sbne' te inyole'j. ¹³ Alwok cyen tetz intaj yi ěe'n wutane'n tu yi ink'ej yi at tzone'j Egipto. Nin alwok cyen tetz, cyakil yi mitilwok tzone'j. ¡Quilo'k binwok jalcu'n, nin cy'ajwok tzaj yi tal intaj!§ stzun Āep bantz scyetz.

¹⁴ Bene'n tzun Āeptz tan k'ale'n Benjamín yi titz'un, nin ok'tz. Ncha'tz ban Benjamín nin bentz tan k'ale'n tzaj Āep nin e' ok' cu'ntz chicabil. ¹⁵ Ncha'tz ban i' scye'j yi e' mas stzicy nin ben i'-tz tan chik'ale'n nin tan stz'uble'n xak chitzi'. Yi baje'n yi xtxolbila'se'j kalena's tzun e' nimsaj chic'ul yi e' stzicy tan yol tetz Āep.

[†] 45:11 Hch 7:14. § 45:13 Hch 7:14.

16 Bene'n nintzun ban lo'on yi stziblal, nin tbit faraón yi i'tz yi e' stzicy Āep yi cobox yaja'tz yi e' opon. Nintzun tzatzin faraón scyuch' yi e' mast ajcaw yi ate' jak' ca'wli', te yi xtxolbila'se'j. 17 Itzun tal faraón tetz Āep:

—Al nin scyetz yi e' awutzicy yi ba'n cho'c tan chiwekle'n chiburu' nin ba'n cha'j Canaán le chitanum. 18 Ej nin ba'n chipakxij junt tir tu itaj nin cyakil ixonl. Ba'n lwak' jun chinajbil te yi tx'otx' yi mas balaj tzone'j Egipto.* Ba'n tzun baj yi e'chk takle'n balaj cya'n yi na jal tzone'j. 19 Ncha'tz al nin scyetz yi ba'n chicy'ajnin cobox care't tan ticy'le'n tzaj itaj scyuch' chinajal. 20 Ej nin al nin scyetz tan qui sotze'n chic'u'l tan quicy'le'n tzaj yi e'chk chime'bi'l na cyakil cu'n yi e'chk takle'n balaj yi at tzone'j Egipto, cyetz sbne', stzun faraón bantz.

21 I nintzun cyuleja'tz yi e' cy'ajl Israel. Toque'n tzun Āep tan tak'le'n e'chk care't scyetz, nin yi chiwa' yi tajwe'n tetz chibe'. 22 Ej nin ncha'tz tak'le'n jujun lmuj be'ch cyetz. Ma tetz Benjamín tak' o' lmuj be'ch tetz tu ox cient piḡ sakal. 23 Ej nin tetz yi taj Āep e' ben tabnal lajuj buru' yi cy'a'n len yi e'chk takle'n yi mas balaj yi na jal Egipto. Ncha'tz e' bent lajujt buru' yi cy'a'n triw tu pam tu yi mas takle'n yi ba'n xcon tetz wa' yi taj tul yi tiemp yi xonk tbe' tan tule'n Egipto.

24 Itzun yi chijatxol quib Āep scyuch' yi e' stzicy nintzun taltz scyetz:

—Cheb cuntu' cxbenwok nin qui na waj yil cxo'yintzink wok tbe'.

* 45:18 Gn 47:6.

²⁵ Aje'n nintzun e' bantz nin e' opontz tu chitaj jalen Canaán. ²⁶ Itzun yi cyopone'n nintzun cyaltz tetz Jacow yi chitaj: “Ta', itz'e't Āep. Ej nin i' yi wi'tz ajcaw tetz Egipto,” che'ch tzun bantz. Itzun yi tbital Jacow, qui nintzun a'w yoltz ta'n, nin qui nin tocsaj i' chiyoltz. ²⁷ Poro yi cyoque'n tan xtxole'n cyakil cu'n yi xtxolbil yi tal Āep scyetz nin yi tilol i' yi e'chk care't yi ntak' Āep tan ticy'le'n nin i' tu yi najal jalen Egipto, nintzun ul yos tuch'. Ej nin tocsaj chiyol yi e' cy'ajl. ²⁸ Itzun taltz: “¡Ma jalu' na wocsaj yi itz'e't incy'ajl! Nchimben bin tan tilwe'n yi ntaxk chinquim,” stzun Israel bantz.

46

Yi bene'n Jacow le tnum Egipto

¹ Itzun bantz cwe'n nintzun e' ban Israel tbe' tu cyakil yi najal i' tuml yi be'ch cyetz tan chibene'n Egipto. Yi cyopone'n Beerseba, nintzun toy i' jun xtx'ixwatz tetz Kataj Ryos, yi Ryosil yi k'ajtzun taj. ² Te yi jun ak'bala'tz jilone'n tzun Ryos tetz Israel tc'u'l jun wutzicy' tane'n. Itzun taltz tetz:

—¡Jacow! ¡Jacow!

—Je ine'j Ta', stzun i' bantz.

³ —I ina'tz in Ryos, yi Ryosil yi k'ajtzun ataj. Qui bin cxob tan abene'n Egipto, na cho'n chi-jepon impuc'sal e' axonl tetz jun chin wutzile'n nación. ⁴ Chinxomok tzawe'j nin jun cu'n yol cheltu'l incy'al yi e' axonl. Ej nin ncha'tz yil cāquim tz'ocopon Āep, yi acy'ajl, tan jople'n cu'n awutz,* stzun Ryos bantz tetz Jacow.

* **46:4** Gn 15:16; 50:13, 25; Ex 3:8.

⁵ Itzun yi nsken jilon Ryos tetz Jacow, icy'e'n nin e' bantz. Nintzun e' oc yi e' cy'ajl tan tocse'n yi wutzile'n chitaj tul jun scyeri care't yi nta'k faraón scyetz. Ncha'tz e' ban tu quixkel scyuch' chinitxa'. ⁶ Ej nin ncha'tz e' ben quicy'al yi e' cyawun tu cyakil chime'bi'l yi nsken jal cyak'un Canaán. Icy'e'n nintzun e' ban Jacow tan cyopone'n Egipto.† ⁷ Cyakil yi e' cy'ajl Jacow scyuch' yi e' mamaj e' xomnin te'j.

⁸ Je chibi'e'j yi e' xonl Jacow yi e' opon Egipto:

Rubén, yi bajx cy'ajol. ⁹ Ma yi e' cy'ajl Rubén i'tz: Hanoc, Falú, Hezrón tu Carmi.

¹⁰ Ma yi e' tetz Simeón: Jemuel, Jamín, Ohad, Jaquín, Zohar tu Saúl, yi tal jun xna'n aj Canaán.

¹¹ Ma yi e' tetz Leví: Gersón, Coat tu Merari.

¹² Ma yi e' tetz Judá: Er, Onán, Sela, Fares tu yi yaj Zara. (Yi Er tu Onán, nsken chiquim Canaán.) Yi e' cy'ajl Fares i'tz: Hezrón tu Hamul.

¹³ Ma yi e' tetz Isacar: Tola, Fúa, Job tu Simrón.

¹⁴ Ma yi e' tetz Zabulón: Sered, Elón tu Jahleel.

¹⁵ Cyakil yi e'chk bi'aja'tz e' cu'n tal tu mamaj Lea. Cho'n jale'n yi e' tal Lea-a'tz tu Jacow yi nicy' yi ate' tzaj le luwar Padan-aram. Ncha'tz at jun xun yi tal i' yi na bi'aj Dina. Yi tajlal cyakil yi e' tal tu mamaj Lea jepon te junak oxlaj chixone'n, yaj tu xna'n.

¹⁶ Ma yi e' cy'ajl Gad yi tal Zilpa i'tz: Zifión, Hagui, Ezbón, Suni, Eri, Arodi tu Areli. ¹⁷ Ma yi e' cy'ajl Aser i'tz: Imna, Isúa, Isúi, Bería tuml Sera yi cyanub. Itzun yi e' cy'ajl Bería yi e' mamaj Aser i'tz: Haber tu Malquiel. ¹⁸ Cyakil yi e'chk bi'aja'tz e'

† 46:6 Hch 7:15-16.

cu'n tal tu mamaj Zilpa tu Jacow. Yi Zilpa'a'tz i'tz yi esclaw yi toynak wutzile'n Labán tetz Lea yi me'l, nin yi tajlal cyakil yi e' tal tu mamaj Zilpa e' jepon te waklaj chixone'n, yaj tu xna'n.

¹⁹ Ma yi e' tal Raquel yi txkel Jacow i'tz: X̄ep tu Benjamín. ²⁰ Itzun yi e' cy'ajl tetz X̄ep yi jal tu Asenat yi me'l Potifera yi pale' le tnum On, † i'tz Manasés tu Efraín. Cho'n quitz'e'n cye'tz Egipto. ²¹ Itzun yi e' cy'ajl tetz Benjamín i'tz: Bela, Bequer, Asbel, Gera, Naamán, Ehi, Ros, Mupim, Hupim tu Ard. ²² Cyakil yi e'chk bi'aja'tz e' cu'n tal tu mamaj Raquel tu Jacow, nin e' jepon te cyajlaj chixone'n, yaj tu xna'n.

²³ Ma yi jun cy'ajl Dan i'tz Husim.

²⁴ Ma yi e' cy'ajl Neftalí i'tz: Jahzeel, Guni, Jezer tu Silem. ²⁵ Cyakil yi e'chk bi'aja'tz e' cu'n tal tu mamaj Bilha tu Jacow. Yi Bilha-a'tz i'tz yi esclaw yi toynak wutzile'n Labán tetz Raquel yi me'l. E' jepon juk chixone'n.

²⁶ Cyakil yi e' xonl Jacow yi e' yaj yi e' opon Egipto e' jepon cyajlal te oxc'al tu kak chixone'n. § Ma yi e' yi e' tlib Jacow qui e' oc tajlal yi oxc'al tu kaka'tz. ²⁷ Ma yi cob cy'ajl X̄ep cho'n quitz'e'n cye'tz Egipto. Ja tzun jepon yi tajlal yi xonl Jacow yi e' opon Egipto tetz oxc'al tu lajuj chixone'n.*

²⁸ Itzun yi cyopone'n nakajil Egipto nintzun ben x̄chakol Jacow yi Judá tan talche'n stziblal tetz X̄ep, nin tan talche'n tetz tan saje'n i' tan chic'ulche'n yi taj le luwar Gosén. ²⁹ Yi tbital X̄ep yi nsken chu'l yi

† **46:20** Gn 41:50-52. § **46:26** Yi oxc'al tu kak (66) ntin na jop yi e' yaj yi itz'e't. * **46:27** Hch 7:14.

taj Gosén nintzun cawunintz scyetz yi e' ächakum tan cyoque'n tan wekle'n yi tetz xo'mbil tan bene'n tan chic'ulche'n yi e' taj. Yi topone'n tu taj nintzun bentz tan k'ale'n nin ok' cu'ntz. Nim tzun tiemp ban i'-tz tan o'kl. ³⁰ Itzun tal yi taj tetz:

—Ma jalu' yaj, ba'n chinquim na ja bin kil kib tzawuch' nin itz'ixe't, stzun Israel bantz.

³¹ Bene'n tzun tlol Āep scyetz e' stzicy scyuch' e' najal yi taj:

—I bin jalu' nchimben wetz tan talche'n stziblal tetz faraón. Swale' cyen tetz yi ja chu'l yi e' wutzicy scyuch' e' inxonl yi najlche' Canaán. Ja chu'l tan chinajewe'n tzone'j Egipto. ³² Ja ul cyakil chime'bi'l cya'n. Ej nin xomche' cyakil yi cyawun scye'j na yi cyetz cyak'un i'tz pstore'n cne'r tu wacx, chinch sbne' tetz faraón. ³³ Ma cyeru', kol jak faraón scyeru' mbi'tz cyak'unu', ba'n cyalu' tetz: ³⁴ “Yi ketz kak'un ta' i'tz pstore'n cneru', na ya'stzun cyak'un kamam kate' sajle'n tunintz,” che'chu' sban tetz. Ba'n cyalu' yi xtxolbile'j tetz, bantz chicyaje'n cyenu' tzone'j Gosén, na yi e' aj Egipto, xan ächiwutz kol chinaje' pstor cne'r ächixo'l.

47

¹ Nintzun ben Āeptz tan talche'n stziblal tetz faraón. Nin taltz tetz: “Ja chu'l intaj scyuch' wutzicy yi najlche' Canaán. Ja wi't chu'l le ama'l Gosén. Cy'a'n len cyakil chime'bi'l cya'n. Ej nin xomche' cyawun scye'j,” stzun i' bantz. ² Nintzun e' je' xtxa'ol o' scyeri e' stzicy tan tajskel faraón chiwutz. ³ Ma yi cyopone'n nintzun oc faraón tan jakle'n scyetz:

—¿Mbi jilwutz ak'unil na a'w ita'n?

—Ta', yi ketz, yi o' xchakumu', o' len pstor cneru' chi chisajle'n e' kamam kate'. ⁴ Cha'stzun te ja ku'l tan kanajewe'n tzone'j, na qui'ct kawa' Canaán. Ej nin qui'ct mu'xt tal ch'im tetz chiwa' yi e' kawun. Cha'stzun te elk k'ajabu' ske'j nink tak'u' ama'l sketz tan kanajewe'n tul yi ama'l Gosén, che'ch e' bantz tetz faraón.

⁵ Bene'n tzun tlol faraón tetz Xep:

—Ma jalu' Xep, ja bin chu'l yi ara taj scyuch' yi e' awutzicy tzawe'j. ⁶ Ba'n bin chinaje' tul alchok luwaril cwent Egipto. Poro ba'n tzawak' ama'l scyetz tan chinajewe'n cyen le ama'l Gosén na i'tz yi luwar mas balaj tzone'j Egipto. Ej nin ko at cobox chixo'l yi chin list nin e', ba'n cho'c awa'n tan chiq'uicy'le'n yi e' wetz wawun, stzun faraón bantz.

⁷ Ncha'tz ben tcy'al Xep yi taj tan tajskele faraón wutz. Itzun yi cyocompone'n swutz nintzun k'ajlan Jacow tetz nin tak' banl tibaj. ⁸ Jakol tzun faraón tetz Jacow.

—¿Jatna' yobu' ta'?

⁹ —Yi mero bintzij Ta', ja chinxon bene'n tzi'n wuxtx'otx' mas jun cient tu junaklajix yob. Poro qui nin mben xcon mas intiemp xchiwutz yi e' inmam inte'. Ej nin te yi cobox yoba'tz at balaj nin at ploj yi ja noj quen tzinwutz, stzun Jacow bantz.

¹⁰ Yi tlol Jacow yi txolbila'se'j nintzun e' jatx quib tu faraón. ¹¹ Inin tzun tulej Xeptz quib yi tal faraón tetz. Nintzun tak' yi balaj ama'l tetz taj scyuch' yi e' stzicy. Cho'n tzun chinajewe'n swutz

yi ama'la'tz yi na bi'aj Ramsés.* ¹² Ncha'tz toy Āep
ixi'n triw tetz chiwa' yi wutzile'n taj, scyuch' yi e'
stzicy, tu cyakil yi e' xonl i'.

Yi tajtza'kl Āep tan jale'n me'bi'l faraón

¹³ Itzun bantz bene'n nintzun ban lo'on yi we'j.
Nin cya'l nin na jale't triw. Wi'nin tzun wunak
e' quimtz tan we'j Egipto. Ej nin ncha'tz nk'e'tz
ntin Egipto, ma na ncha'tz Canaán. ¹⁴ Ma yi triw
yi nsken wi't chamxij tan Āep nintzun baj c'ayiltz.
Itzun yi jamel yi triwa'tz cho'n tzun tk'ol Āep tetz
faraón. ¹⁵ Itzun yi baje'n chipu'k yi e' aj Egipto tu
yi e' aj Canaán, nintzun e' opontz tan talche'n tetz
Āep.

—Ta', elk k'ajabu' ske'j. Tak'u' kawa'. ¿Nxac
ltak'u' ama'l tan kaquime'n tan we'j tan paj tu yi
qui'ct ketz kapu'k tan lok'che'n mas triw?

¹⁶ —Ba'n, stzun Āep. —Ko qui'c ipu'k cy'ajwok
tzaj yi itawun. Tzintx'exe' tu triw.

¹⁷ Cyopone'n tzun e' aj Egipto tu Āep cy'a'n len
yi cyawun cya'n. At e' cy'a'n chej cya'n, cy'a'n
wacx cya'n, cy'a'n cne'r cya'n, cy'a'n buru' cya'n,
tan xtx'exe'n tu triw. Nin tak' Āep ixi'n triw scyetz
tetz yi jun yoba'tz. ¹⁸ Itzun yi ticy'e'n yi jun yoba'tz
nintzun e' opont junt tir swutz Āep tan cu'swutzil,
nintzun cyaltz:

—Ilu' kajcaw, quil kajal cu'n wikak' tan talche'n
yi skachoj' yi triw, na qui'ct kapu'k. Ej nin ncha'tz
qui'ct kawun tan katx'exul tu triw. Na ja wi't kak'
cyakil kame'bi'l teru'. Qui'c junt takle'n lkak' tetz

* **47:11** Yi xone'n tiemp ja tx'ixpuj bi' “Gosén” nin ja oc bi' tetz
“Ramsés”.

jamel yi triw, jalt yi o' tu yi katx'otx'. ¹⁹ Cujk tanu' ta' tan kac'ayil kib teru' tu yi katx'otx', na jalta'tz at skuch'. Ej nin list o' tan koque'n tetz esclaw yi patrónu'. Ej nin ba'n kak'uj swutz yi katx'otx' cwent i'. Ntin nink tak'u' kasemiy tan koque'n tan ak'un, bantz qui tx'akxe'n yi katx'otx', che'ch tzun e' bantz tetz X̄ep.

²⁰ Nintzun cujij X̄eptz. Nin lok' i' cyakil yi chitx'otx' yi e' aj Egipto.† Nintzun octz tetz cwent faraón. Tan paj yi jun chin we'j yi ate' cu'nt, ja chic'ay yi e' aj Egipto cyakil yi chitx'otx' tetz faraón.

²¹ Itzun yi baje'n chic'ayil yi chitx'otx', nintzun e' octz chicyakil cu'n yi e' aj Egipto tetz esclaw faraón. ²² Jalt chitx'otx' yi e' pale' qui lok' X̄ep, na na tak' faraón ixi'n triw scyetz tetz chiwa'. Cha'stzun te qui nchic'ay yi chitx'otx', na at cyetz chiwa'.

²³ Itzun tal X̄ep scyetz cyakil wunak:

—Yi axwok itetz tu yi itx'otx' ja cxo'c len cwent faraón. Ma jalu' or tzibene'n tan ak'un swutz yi itx'otx', nin cy'ajwoknin yi semiy triwe'j. ²⁴ Ej nin yil je' yi cosech tajwe'n tzitak'wok yi to'i'n part te yi cosech tetz faraón. Ma yi cyajt ya'stzun itetz. Ba'n xcon ita'n tetz iwa' nin tetz semiy tetz junt tiemp, stzun X̄ep bantz scyetz.

²⁵ —Ilu' kajcaw, tyox̄tu' teru' ta', na chin balaj nin ilu' ske'j, na ja kaclax tanu' tk'ab we'j. Ma jalu' ba'n ko'c tetz esclaw faraón.

²⁶ Ej nintzun cawun X̄ep tan telse'n yi jun leya'tz scyetz cyakil wunak cwent Egipto tan cyak'ol yi to'i'n part te yi cosech tetz faraón. Ej nin yi jun

† 47:20 Ap 5:5-10; 11:15.

leya'tz at nintz jalu'. Poro yi e' pale' qui na cyak' cyetz, na qui nchic'ay chitx'otx' tetz faraón.

²⁷ Itzun yi tele'n tiemp cyak'un yi e' xonl Israel le ama'l Goséna'tz puc'une'n nin e' bantz. † ²⁸ Inti Jacow, a'tij juklaj yob le ama'la'tz. Cho'n stz'ake'n jun cient tu ca'wunak juk yob ta'n.

²⁹ Ma yi nachone'n i' yi nsken tijin, § nin yi txant tan quime'n, nin cawun i' tan xchakle'n Xëp. Itzun yi topone'n Xëp nintzun tal tetz:

—Ma jalu' Xëp, na waj yil tzaban yi june'j, ak'oc tzaj ak'ab jak' incux, tetz jun techl yi cxelepon cu'n te'j yi cawl yi swale' tzatz. ³⁰ Je wajbile'j, yil chinquim: Qui na waj yil chin mukxij tzone'j Egipto na yi wajbil i'tz yil chinmukxij kale e' mukxnake't yi e' inmam inte'.* Cha'stzun te na waj yil cxben tan mukle'n inwankil kale e' mukxnake't cyetz.

—Cuj ta', stzun Xëp. —Tzimbne' yi teru' tajbilu'.

³¹ —¿Jun cu'n pe' na awal Xëp?

—Jun cu'n ta', sak swutz Ryos yi nelepon cu'n te'j quib yi tajbilu', stzun Xëp bantz.

Yi tbital Israel yi yol Xëp, nintzun aj coyloktz wi ttx'ach.

48

Yi tk'ol Jacow yi banl tibaj Efraín tu Manasés

¹ Itzun bantz yi tele'n tiemp, nintzun opon stz-iblal twi' Xëp yi yabi'x yi taj. Bene'n tzun Xëptz tan tilwe'n nin e' xom nin yi cob cy'ajl te'j, yi Manasés tu Efraín. ² Ma yi cyopone'n nintzun

† **47:27** Gn 15:13; Ex 1:7-12; 12:37; Heb 11:12. § **47:29** Gn 49:29;

50:6. * **47:30** Gn 50:5-13; Heb 11:21.

a'lchij tetz wutzile'n Jacow yi nskén chopon X̄ep tan tilwe'n. Yi t'ital yi xtxolbile'j nintzun buch tibtz tan c'olewe'n wi tx'ach. ³ Itzun taltz tetz X̄ep:

—Nicy' yi atin tzaj le ama'l yi na bi'aj Luz, cwent Canaán, ja x̄chaj tib Kataj Ryos tzinwutz, yi Kataj yi na xcyé' te cyakil, nin ja tak' i' banl swibaj. ⁴ Na nin tal swetz: “Ma jalu' Jacow, sjalok wi'nin acy'ajl wa'n. Nin yi e' acy'ajla'tz sjalok wi'nin chixonl sbne' opon tunintz.* Nin yi āxa'tz cxocopon tetz chimam cyen cobox nación. Nin swak'e' yi ama'le'j, yi Canaán, scyetz chixonlu' tetz ben k'e'j ben sak”, stzun Ryos bantz swetz. ⁵ Ma jalu' X̄ep, yi cob atz acy'ajl yi nchitz'ij tzone'j Egipto yi ntaxk nu'l wetz, yi tal Efraín tu Manasés, ncha'tz e' wetz jalu' chi quitane'n Rubén tu Simeón. ⁶ Poro kol chijal mas atz acy'ajl, e' awetz sbne'. Ej nin tantu' yi quitz'un quitzicy quib x̄chibne' tu Efraín nin Manasés stz'ak'lok nin cyetz chi'herens. ⁷ Te yi waje'n tzaj Padan-aram, nin yi kule'n Canaán, cho'n tzun quime'n yi k'ajtzun atxu'. Mu'x̄t cuntu' tan kopone'n le tnum Efrata yi quime'n i'. Cho'n tzun mukxe'n cyentz wa'n, ta'ste'nintz tzi be', yi be'a'tz yi na ucu'l Efrata, yi jalu' na bi'aj Belén,† stzun Israel bantz.

⁸ Ma yi bene'n tilol Israel chiwutz yi e' cy'ajl X̄ep, nintzun jaktz:

—¿Na' scyetz e' yi cob yaje'j?

⁹ —Ya'stzun yi cob incy'ajl yi nta'k' Ryos swetz te yi atin tzone'j Egipto, stzun X̄ep bantz.

* **48:4** Gn 28:13-14. † **48:7** Gn 35:16-19.

—Yi ko ya'tz yi e' acy'ajl ba'n bin chičkanko'c tzaj tzinxlaj na swak'e' imbanl squibaj, stzun wutzile'n Israel bantz tetz Āep.

¹⁰ Qui nintzun a'w mas wutz Israel tan paj yi nsken tijin. Nintzun e' ben ħkansal Āep yi cob cy'ajla'tz swutz wutzile'n taj. Toque'n tzun Israel tan chimoxe'n tzaj nin tan stz'uble'n xak chitzi'.

¹¹ Ncha'tz ben tloltz tetz Āep:

—I bin jalu' Āep, Ryos nmak'on puntil sketz tan kilolt kib junt tir tzawuch', nin tan che' wajskel yi cob acy'ajle'j, stzun Israel.

¹² Tele'n tzaj tzun tcy'al Āep yi e' cy'ajl wi tkan yi taj, nintzun cu joklok i' swutz jalen cwe'n pone'n yi wutz plaj wuxtx'otx'. ¹³ Itzun yi je'n txiclok nintzun ben tan ħch'ine'n tzaj Efraín tan yi jalaj k'ab yi sbal ma Manasés tan yi jalajt k'ab yi max. Nintzun e' octz ta'n xlaj yi taj. Cho'n tzun cyaje'n cyen Efraín le max Israel, ma yi Manasés le sbal.

¹⁴ Poro yi je'n tk'ol Israel k'ab chiwi', cho'n tzun taje'n cy'en yi sbal twi' Efraín yi ca'p cy'ajol, ma yi max, cho'n taje'n nin twi' Manasés yi bajx cy'ajol. Pasyoni'n tzun ban yi k'ab i' chiwi'. ¹⁵ Ya'stzun ban Israel tan tak'le'n banl tibaj Āep tu yi e' xonl sbne' opon tunintz. Nin te yi ate'n yi k'ab Israel ħchiwi' yi e' cy'ajl Āepa'tz itzun taltz:

“Yi chiRyosil intaj Isaac tu incy'e'x Abraham, nin yi ite'n nin wetz inRyosila'tz, yi q'uicy'lom wetz jetz yi witz'le'nix,

¹⁶ tu yi ángel yi nchincolon tk'ab yi e'chk takle'n cachi', tak' tzaj I' yi banl squibaj yi cob xicye'j. Na tan e' quil sotz imbi' tu chibi' intaj Isaac tu Abraham. Nink jal wi'nin

chinitxajil. Nink chipuc'un wi munt,” stzun Israel bantz.

¹⁷ Poro yi tilol Xëp yi xtxolbile'j qui nin cu swutz yi cho'n taje'n cy'en yi jalaj k'ab sbal twi' Efraín, nintzun bentz tan telse'n yi jalaj k'ab sbal yi taj twi' Efraín nin icy' tk'ol twi' Manasés. ¹⁸ Nintzun taltz:

—¡Qui' ta', nk'era'tz ntuleju'! na je te'tz yi bajxnake'j. Tak'e'nu' yi jalaj k'abu' yi sbalu' twi' i'.

¹⁹ Qui nintzun cujij yi wutzile'n Jacow, nin taltz tetz:

—Na el intxum tetz, nin ja wi't wil yi ncha'tz Manasés tz'ocopon tetz jun tnum, nin sjalok k'ej. Poro yi titz'un, sjalok mas k'ej swutz yi stzicy. Sjalok wi'nin nación tan tetz xonl.

²⁰ Yi tk'ol Israel yi banl squibaj yi cob cy'ajl Xëpa'tz nin xcon yi cobox yole'j ta'n:†

—Cyakil cu'n yi e' inxonl xconk yi ibi' cya'n tan tak'le'n chibanl squibaj chinitxa' nin scyale': “Nink sban Ryos tzawe'j chi ban scye'j Efraín tu Manasés,” stzun Jacow bantz.

²¹ Tan yi xtxolbile'j oc Efraín tetz bajx tan Jacow.

—Ma jalu' Xëp, chinquimok wetz, poro Ryos stz'a'tok tzite'j nin xpakxokwok ta'n le chiluwar yi e' kamam kate'. ²² Ja wak' mas ara herens Xchiwutz yi e' awutzicy, na atz yi ama'l yi elnaktzaj incolpil Xchik'ab yi e' amorreo yi koque'n tan oyintzi' scyuch'. Yi jun ama'la'tz i'tz yi Siquem,§ nin awetz sbne', stzun Jacow bantz.

49

Yi wi'tzbilyol Jacow

† **48:20** Gn 28:19; Heb 11:21. § **48:22** “Siquim” na elepont “Wutz txala'j”.

¹ Itzun bantz, chicwe'n tzun molol Jacow yi e' cy'ajl nintzun octz tan talche'n scyetz yi mbi xom tzaj xchiwutz, nin ncha'tz xchiwutz yi e' chixonl. Je yol i'e'j:

² "Axwok jun c'oloy incy'ajl xkanwoko'c tzaj swe'j, na na waj yil tzitbitwok tzaj inyol, na in Israel, yi itaj.

³ "Ma jalu' yi aǎ Rubén,* aǎ bajx incy'ajl. Ja cǎitz'ij te yi inxiquil tzaj, te yi at tzaj inwalor. At klo' mas ak'ej tan cawu'n xchiwutz yi e' awitz'un.

⁴ Poro nk'era'tz sbne' jalu', na ni'cu'n aǎ tu jun tojkbil a' yi qui na maxij, na ja iwitbej itib tu yi xna'n yi ca'p wuxkel tane'n.† Nin tan yi xtxolbile'j ja el ink'ej awa'n.

⁵ "Ma axwok itetz Simeón tu Leví, junit itxumu'n na ntin na xcon ima'cl tan biyo'n.

⁶ Poro yi in wetz qui na chinxom te itxumu'n, qui na xom inwi' te itajtza'kl. Na tan tu' yi xchi'chbe'n ic'u'l ja chiquim wi'nin wunak ita'n nin tan sajach tu' ja cxo'cwok tan kuxle'n pakbil quikan balaj tor.‡

⁷ Chin juntlenin yi xchi'chbe'n ic'u'l banak, na ni'cu'n itajtza'kl chi jun smaron txuc. Cha'stzun te cxelepon xit tan inajewe'n xchixo'l yi e' mas itanum.

⁸ "Ma aǎtz Judá, sjalok ak'ej, na cyakil yi e' awitz'un, scyuch' yi e' awutzicy scyak'e'

* **49:3** Yi xtxolbile'j qui na jop ntin Rubén, poro ncha'tz chicyakil yi e' xonl i'. Ncha'tz yi yol yi a'lchij scyetz yi e' mas cy'ajl Jacow, qui na jop ntin e', ma na ncha'tz chicyakil yi e' chixonl jalen yil tz'ul tzaj kajcaw Jesucristo tan cawu'n. † **49:4** Gn 35:22. ‡ **49:6** Gn 34:24-30.

ak'ej. Xchimejek tzawutz. Ej nin cyakil yi e' acontr chocopon tzak' awukan.

- ⁹ Na ni'cu'n aḥ sbne' chi tane'n jun ne'ḥ león yi na xcye' tan biyle'n nin tan bajse'n jun txuc tetz ḥchib. Ej nin yi na noj c'u'l, nintzun na juk'e' cu'ntz chi na ban jun wutzile'n león. Cya'l nin jun na nimsaj c'u'l tan xuxe'n. [§] Ni'cu'n tzun aḥ sbne' chi tane'n yi jun ne'ḥ leóna'tz.
- ¹⁰ Cha'stzun cya'l nin jun nink xcye' tan telse'n yi ca'wl yi at tak'ab, nka tan majle'n yi tx'amij yi na ḥchaj yi at ak'ej tan cawu'n. Scyajk cyen chik'ab yi axonl, nin at nintz chik'ab yil tz'ul tzaj yi mero taw yi jun tx'amija'tz. Nin chocopon cyakil jilwutz wunak jak' ca'wl i'. Tetz cu'n cyalma' ḥchibne' tane'n yi tetz ca'wl.
- ¹¹ Tz'ocopon i' tan c'alche'n cyen yi tetz buru' te jun wí' uva yi mas balaj. Nin xconk ta'al uva ta'n tan xtx'ajle'n be'ch tetz.
- ¹² Chin yube'n nin sbne' yi bak' wutz, swutz yi balaj ta'al uva. Chin sak nin sbne' yi te' swutz yi sakal lech.
- ¹³ ”Ma aḥatz Zabulón, cḥnajank tzi mar kalel chicol-wit quib e'chk barc tk'ab pak'bil mar. Ej nin yi mojomil yi ara luwar cho'n tz'opon jalen Sidón.*
- ¹⁴ ”Ma aḥatz Isacar, ni'cu'n aḥ sbne' chi jun buru', yi chin chamnin tan teke'n ektz, yi na juk'lij le ujbil.
- ¹⁵ Na yil tzawil yi chumbalaj nin yi ara ama'l tetz ujbil, tzawak'e' awib tetz chi'esclaw

[§] **49:9** Nm 24:9; Ap 5:5. * **49:13** Dt 33:18-19; Jos 19:10-16.

- yi e' wunak. Cxocopon tzak' cyektz bantz acyaje'n cyen tul yi ama'la'tz.
- 16 "Ma axatz Dan, chin tz'aknak cu'n tzabne' tan chicawe'n yi e' atanum.
- 17 Cxocopon chi tane'n jun lu'baj yi jutlij tzi be' yi na oc tan xchi'le'n xchu's quikan yi e' chej yi na chicy' cu'n. Cxcyek tan chitrimpe'n cu'n yi e' aj chejinl yi na chicy'aktz.
- 18 "iSiwl Ta', chin cole'wu'!
- 19 "Ma axatz Gad, chocopon yi e' acontr tan abiyle'n klo', poro xcyek scye'j, nin cxomoknin tan chibiyle'n.
- 20 "Ma axatz Aser sjalok wi'nin awa'. Sjalok balaj cumir tzawuch' chi tane'n cumir jun rey.
- 21 "Ma axatz Neftalí, ni'cu'n tzabne' chi jun masat yi chin yube'n nin yi nk'e'tz pres wutz, nin yi na talaj balaj tal.
- 22 "Ma ax Xep, cxwutzink chi na ban jun wi' tze' yi cho'n at stzi a' yi ba'n na ch'uy nin tz'icy'pon cu'n yi k'ab tibaj tapij.
- 23 Chocopon yi e' aj flechinl tan ac'oxle'n tan yi xchi'chbe'n chic'u'l. Ej nin cha'tz cuntunin e' xchibne' tan axuxe'n.
- 24 Poro chin chamnin tzabne' tan xconse'n yi arco. Quinin lk'e'xij ak'ab tan c'oxle'n yi e'chk flech. Na yi wetz inRyosil stz'a'tok tzawe'j, yi Ryos yi wi'nin xchamil, yi Pstor wetz tu colol wetz, yi in Israel.
- 25 Quil cxk'e'xij na tz'ocopon yi kaRyosil tan awuch'eye'n, yi kaRyosil yi na xcye' te cyakil. I' tz'ak'on yi banl tzawibaj. I' tz'ak'on yi a'bal yi cho'n na saj tcya'j tu yi a' yi cho'n

na saj jak' tx'otx'. X̄chipuc'unk yi ara xonl na stk'e' i' banl squibaj.

26 Ma jalu' bin X̄ep ja wak' mas ara banl swutz yi wetz yi ncyak' k'ajtzun intaj. Ej nin quil tzaj abanl jalen yil sotz yi e'chk wi'wtz tu ju'wtz. Na yi aḡatz, txa'ijquiḡt tan jale'n mas ara banl tu ara k'ej x̄chiwutz yi e' awutzicy.†

27 ”Ma aḡatz Benjamín, cḡocopon chi tane'n jun xo'j yi chin xo'wbił nin tan biyo'n. Cḡocopon chi tane'n jun xo'j yi sk'ejl tu lak'bal na oc tan biyo'n nin tan bajse'n cyakil yi na cambaj,” stzun Jacow bantz.

28 Cyakil yi e'chk bi'aja'tze'j ya'stzun yi coblaj cy'ajl Israel yi e' octz tetz xe' yi coblaj bu'j xonl Israel. Ej nin ya'stzun tulej yi taj yi tk'ol yi banl squibaj.

Yi quime'n Jacow

29 Ncha'tz tal Jacow scyetz yi e' cy'ajl: “Txant tan inquime'n, nin na waj yi cxbenwok tan in-mukle'n le picy kale ocnake' quent yi e' inmam inte' tentz. Yi jun picya'tz cho'n at tul xtx'otx'be'n yi yaj Efrón jun scyeri e' xonl Het. 30-32 Yi jun picya'tz yi Macpela bi',‡ cho'n at swutz len Mamre jalen Canaán. Na yi jun picya'tz k'ajtzun incy'e'x Abraham lok'ol cyen. Cho'n lok'ol tetz Efrón yi aj Het tan xcone'n tetz chimukbil najal i'. Cho'n e' mukxe'n Abraham tu Sara. Ncha'tz ban yi cy'ajl i', yi Isaac§ tu yi tetz txkel yi Rebeca. Ej nin ncha'tz cho'n cyaje'n quen inmukul k'ajtzun wuxkel yi Lea,” stzun Jacow bantz.

† 49:26 Dt 33:13-17. ‡ 49:30-32 Gn 23:3-20. § 49:30-32 Gn 25:9-10; 35:29.

³³ Yi baje'n tlol Jacow yi xtxolbila'se'j scyetz yi e' cy'ajl nintzun el xchich'bal tibtz wi xtx'ach, nin quime'n nin bantz.*

50

¹ Yi tilol Xëp yi quime'n yi taj nintzun bentz tan k'ale'n yi wankil nin tan stz'uble'n yi xak stzi'. Wi'nin tzun tok'e'n i'. ² Cawune'n nintzun scyetz yi e' ajtz'ac tan cyoque'n tan xtx'ajle'n yi wankil yi taj, nin tan cu'se'n tul balsamo. Ya'stzun cyulejtz tan qui k'aye'n chan. ³ Ca'wunak tzun k'ej e' bantz tan tocse'n balsamo te'j, na ya'stzun tiemp yi na taj tan cu'se'n wankil jun yi na quim. Tan yi bis yi quime'n Israel qui e' ak'uj yi e' aj Egipto oxc'al tu lajuy k'ej.*

⁴ Itzun yi je'mpon yi oxc'al tu lajuy k'ej bisa'tz nintzun jilon Xëptz scyetz yi e' yi najlche' te'j faraón, itzun taltz:

—Yi ko ja jal imbalajil xchiwutzu', na tzun klo' waj yil chibanu' pawor tan talche'n tetz faraón yi xtxolbile'j: ⁵ “Ta' je yol Xëpe'j: Te yi itz' tzaj yi k'ajtzun intaj, nin yi txant tan quime'n, nintzun jak i' swetz tan imbene'n tan mukle'n tc'u'l yi nich yi bnixnak cyen ta'n. Poro yi jun nicha'tz cho'n at tc'u'l jun picy jalen tzi'n Canaán.† Cha'stzun te nink ltak'u' ama'l swetz tan imbene'n tan mukle'n yi wankil yi k'ajtzun intaj. Ej nin yil mukx cyen wa'n, chimpakxok junt tir tzone'j,” che'chu' sban cyen, stzun Xëp scyetz yi e' yi najlche'-tz te'j faraón. Ej nin ya'tz nintzun cyulejtz.

* **49:33** Hch 7:15. * **50:3** Nm 20:29; Dt 34:8. † **50:5** Gn 47:29-31.

⁶ Yi tbital faraón nintzun taltz:

—Ba'n, ba'n cǎben tan mukle'n yi wankil tal k'ajtzun ataj, quib yi tal i' tzawetz, stzun faraón bantz.

⁷ Yi tbital Āep yi yol faraón nintzun ben tan mukle'n yi wankil yi k'ajtzun taj. Ej nin e' xomnin cyakil cu'n yi e' ǎchakum faraón yi at chik'ej.

⁸ Ncha'tz e' ben cyakil yi najal Jacow, nin cyakil yi najal Āep. Ncha'tz cyakil yi e' stzicy. Ntin e' nitxa' tu yi cyawun, e' cyaj cyen le ama'l Gosén. ⁹ Wi'nin tzun wunak e' xomnin te'j Āep tan mukle'n yi taj. At e' cy'a'n care't cya'n, nin at e' yi cho'n ate' te'j chej. ¹⁰ Yi cyopone'n le ama'l yi na bi'aj Goren-ha-atad, yi cho'n at swutz len a' Jordán, cho'n tzun e' cyaje'n cyen juk k'ejtz tan bis o'kl, le jun ama'la'tz.

¹¹ Itzun yi quilol yi e' aj Canaán yi najlche' le ama'la'tz, yi bis o'kl yi ate' cu'nt yi e' aj Egipto nintzun cyaltz: “At jun chin muku'n yi chin bisbil nin chixo'l yi e' aj Egipto.” Cha'stzun te yi toque'n bi' yi jun ama'la'tz cya'n tetz Abel-mizraim. Yi jun ama'la'tz cho'n at swutz len yi a' Jordán.

¹² Ya'stzun cyulej yi e' cy'ajl Jacow tan mukle'n yi wankil chitaj. Ja chixom te yi tajbil Jacow quib yi talnak scyetz, ¹³ na nin e' ben tan mukle'n yi wankil yi tal k'ajtzun chitaj jalen Canaán. Cho'n tzun toque'n cyen cya'n le picy yi at le ama'l Macpela, yi ama'l yi lok'nak Abraham tetz Efrón yi aj Het, na ya'tz nin xac yi lok'ol Abraham. Na ja lok' i tetz chimukbil cyakil cu'n e' najal. Yi jun ama'la'tz cho'n at swutzlen Mamre.†

† 50:13 Hch 7:16.

¹⁴ Itzun yi wi't mukxe'n yi wankil Jacow nin e' pakxij Xëptz tu yi e' stzicy. Xomche' cyakil yi e' xchakum faraón yi at chik'e'j scye'j.

Yi txant tan quime'n Xëp

¹⁵ Itzun yi quilol yi e' stzicy Xëp yi nsken quim yi chitaj nintzun cyaltz: “Ma jalu', qui'ct yi kataj at skaxo'l. Quicunin batz na chi'ch c'u'l Xëp ske'j tan yi e'chk takle'n cachi' yi banako' te'j, yi saje'n kac'ayil,” che'ch tzun bantz. ¹⁶ Nintzun ben mantar tan talche'n tetz Xëp: “Yi ntaxk quim kataj, nin cawun cyen sketz tan kalol yi yole'j teru'. Je yol i'e'j: ¹⁷ ‘Ma jalu' Xëp, nink tzaban pawor tan cuyle'n chipaj yi e' awutzicy yi chin cachi' nin banake' tzawe'j,’ chij i' ban. Cha'stzun te na katzan tan jakle'n cuybil kapaj swutzu' yi o' yi ato' jak' ca'wl yi Ryosil yi kataj.”

Wi'nin tzun tok'e'n Xëptz te yi na tzan yi chakum tan txhole'n cyen yi txolbila's tetz. ¹⁸ Cyopone'n tzun yi e' mero tetz stzicy tan jakle'n cuybil chipaj tetz. Ej nintzun e' baj cu' jokloktz jalen cu'n cwe'n pone'n yi wutz chiplaj wuxtx'otx'. Itzun cyaltz:

—Je o'e'j, ba'n ko'c tetz esclawu'.

¹⁹ —Quil cxobwok, stzun Xëp ban scyetz. —Na qui'c cuy yi nink no'c tetz Ryos tan ma'le'n itajtza'kl yi ko at ipaj nka qui'. ²⁰ Bintzi lo' yi mero itajbil i'tz klo' tan imbiyle'n cu'n, poro Ryos ntx'ixpune'n yi txolbile'j tetz balaj tan chiclaxe'n wi'nin wunak. ²¹ Cha'stzun te quil cxobwok na swak'e' iwa', tuml chiwa' yi e' initxa', stzun Xëp bantz. Chin putzpujnin yol nxcon ta'n tan chimayse'n yi e' stzicy.

Yi quime'n X̄ep

²² Cho'n tzun e' najewe'n X̄ep tu yi najal yi k'ajtzun taj le ama'l Egipto. Na tzun xon X̄ep tul jun cient tu lajuj yob te yi jun tiempa'tz. ²³ Tajskej i' chiwutz chicy'ajl yi e' mamaj Efraín. Ncha'tz tajskej X̄ep chiwutz yi e' nitxajil yi mamaj i', yi Maquir yi cy'ajl Manasés.

²⁴ Itzun yi nachone'n X̄ep te yi txant tan quime'n, nintzun taltz scyetz yi e' stzicy: “Yi in wetz txant tan inquime'n, poro Ryos tz'ocopon tan ich'eye'n, tan itelse'n le jun tnume'j. ²⁵ Ej nin je jun xtxol-bile'j yi na waj yil tzibanwok. Yil tz'oc Ryos tan itelse'n tzone'j tan itopone'n junt tir le ama'l yi suki'nt ta'n tetz Abraham, Isaac tu Jacow, na klo' waj yi tzicy'ajwok nin inwankil tzite'j,” § stzun X̄ep bantz.

²⁶ Jun cient tu lajuj yob X̄ep yi quime'n. Cho'n tzun quime'ntz Egipto, nintzun oc tz'ac'bil te yi wankil tan qui k'aye'n chan. Nin cu'-tz cyak'un tc'u'l jun cajón.

§ 50:25 Ex 13:19; Jos 24:32; Heb 11:22.

Yi Antiw Bible / Yi Ac'aj Testament Bible in Aguacateco (GT:agu:Aguacateco)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Aguacateco

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011-02-18, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Bible

in Aguacateco

**© 2011-02-18, Wycliffe Bible Translators, Inc.
All rights reserved.**

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022
d6948788-e726-52d3-a772-47803a4a6354